

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ СРБИЈЕ
INSTITUTE FOR NATURE CONSERVATION OF SERBIA

ИЗВЕШТАЈ О ОСТВАРЕЊУ
ПЛАНА ЗАШТИТЕ
ПРИРОДНИХ ДОБАРА
за 2022. годину

фебруар 2023. године

Сиви соко
Falco peregrinus

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ СРБИЈЕ
INSTITUTE FOR NATURE CONSERVATION OF SERBIA

ИЗВЕШТАЈ О ОСТВАРЕЊУ ПЛАНА ЗАШТИТЕ ПРИРОДНИХ ДОБАРА за 2022. годину

У складу са чл. 104. Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/2010, 91/2010, 14/2016, 95/2018-други закон и 71/2021), Завод за заштиту природе Србије подноси Извештај о остварењу плана заштите природних добара за 2022. годину министарству надлежном за послове заштите животне средине.

в.д. директора Завода

Марина Шибалић

Београд, фебруар 2023. године

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	5
ЗАШТИТА ПРИРОДНИХ ДОБАРА	11
ЗАШТИТА ПОДРУЧЈА	13
Ревизија заштите	13
Вишегодишња теренска истраживања ради валоризације природних вредности	20
Почетак истраживања	29
Израда студија заштите	38
Прелиминарна валоризација	56
СТРУЧНИ НАДЗОР, САРАДЊА СА ИНСПЕКЦИЈСКИМ СЛУЖБАМА И УПРАВЉАЧИМА ПРИРОДНИХ ДОБАРА	85
ИЗРАДА РЕШЕЊА О УСЛОВИМА ЗАШТИТЕ ПРИРОДЕ, МИШЉЕЊА И ПЛАНСКА ДОКУМЕНТАЦИЈА	143
УЧЕШЋЕ ЗАВОДА У РАДНИМ ГРУПАМА, КОМИСИЈАМА И ОДБОРИМА	145
УТВРЂИВАЊЕ ПРЕДЕОНЕ РАЗНОВРСНОСТИ	158
ЦЕНТРАЛНИ РЕГИСТАР ЗАШТИЋЕНИХ ПРИРОДНИХ ДОБАРА	160
ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМ И КАРТОГРАФИЈА	167
УСПОСТАВЉАЊЕ ЕКОЛОШКЕ МРЕЖЕ, ЗАШТИТА БИОДИВЕРЗИТЕТА И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ	171
УСПОСТАВЉАЊЕ ЕКОЛОШКЕ МРЕЖЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	173
ЗАШТИТА БИОДИВЕРЗИТЕТА	179
Пројекти са управљачима заштићених подручја	179
Пројектне теме Завода	180
ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ ПРИРОДНИХ РЕСУРСА	184
ИЗРАДА ЦРВЕНИХ ЛИСТА И ЦРВЕНИХ КЊИГА	188

■	ЗАШТИТА ГЕОДИВЕРЗИТЕТА И ГЕОНАСЛЕЂА	189
■	САРАДЊА СА СТРУЧНИМ И НАУЧНИМ ИСТИТУЦИЈАМА У ЗЕМЉИ И ИНОСТРАНСТВУ	193
■	МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА	201
■	ИНФОРМИСАЊЕ ЈАВНОСТИ И ОБРАЗОВНО-ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ	205
■	ПРОМОТИВНЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ И АКТИВНОСТИ	207
■	ОБРАЗОВНО-ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ	209
■	ИЗДАВАШТВО	213

Небошка коса, ПИО Планина Јелица

УВОДНА РЕЧ

Завод за заштиту природе Србије, спроводећи своју мисију на валоризацији природних вредности и успостављању заштићених природних добара у оквирима својих законом утврђених ингеренција, током 2022. године, квалитетним стручним радом, остварио је значајне резултате у очувању природе и одрживом развоју, као и унапређењу сарадње са међународним организацијама које се баве заштитом природе.

Послови заштите природе спроводе се кроз стручни надзор и помоћ управљачима, дефинисање, усмеравање и спровођење мера активне заштите у заштићеним подручјима или саставним деловима националне еколошке мреже и еколошких коридора и успостављању међународне еколошке мреже NATURA 2000.

Интензивним теренским радом, ради прикупљања и обраде података о природним вредностима, антропогеним утицајима, оцени очуваности дивљих врста и њихових станишта, станишних типова приоритетних за заштиту, екосистема, објеката геонаслеђа и других природних вредности, применом најновијих научних сазнања у валоризацији природних вредности, Завод пружа стручну подршку у планирању и спровођењу очувања природе у циљу повећања површина заштићених подручја на територији Србије, која на крају 2022. године износи 8.00% територије Републике Србије.

Настањен у великим урбаним срединама, човек постаје свестан везе свог опстанка са очувањем равнотеже у природним срединама. Ова равнотежа заснована је на разноврсности природних станишта и дивљих врста које су густо саткане у природне циклусе, појаве и процесе од којих човек има непосредну корист или штету. Да би опстао, човек нужно мора, не само да формира еколошки начин размишљања, већ и да коренито промени свој однос према природи и заштити њених вредности.

Свесни да је пред нама дуг пут пун еколошких изазова и проблема на угрожавању животне средине, дубоко верујемо да су остварени резултати из 2022. године путоказ да заједно можемо и морамо у наредном периоду уложити сва расположива знања и ресурсе како би концепт одрживог развоја приближили и имплементирали у очувању природе и здраве животне средине за генерације које долазе.

Марина Шибалић
в.д. директор

Зовљак, ПИО Планина Јелица

Заштита природних добара спроводи се кроз стручни надзор, одређивање и усмеравање мера активне заштите, теренска истраживања природних и предеоних одлика, вредновање природних појава, процеса, објеката, подручја, ресурса и предеоних целина, као и кроз мултидисциплинарна теренска истраживања и обраду потребног научног, стручног, планског и документационог материјала ради ревизије заштићених подручја и израде студија заштите као стручних основа за покретање поступка за доношење акта о заштити.

Рад на заштити природних добара је мултидисциплинарног карактера, ангажује све секторе Завода и представља континуиран процес праћења стања природе.

У току 2022. године реализовани су дугорочни и краткорочни циљеви кроз следеће активности:

- Завршено је 10 студија заштите природе за нова заштићена подручја: Предео изузетних одлика „Планина Јелица“, Предео изузетних одлика „Горњачка клисура“, Споменик природе „Кањон Вучјанске реке“, Споменик природе „Хрстова шума у Раденковцу“, Споменик природе „Стабло лужњака у Раковцу“, Споменик природе „Стабло цера у Предејану“, Заштићено станиште „Дивчибаре“, Заштићено станиште „Бела река-Рипањ“, Заштићено станиште „Бара рева“ и Заштићено станиште „Глинара“.
- Завршене су три ревизије и израђене су студије заштите за природна добра: Споменик природе „Шалиначки луг“, Споменик природе „Два храста поред Годовичког пута“ и Споменик природе „Три храста лужњака у селу Висибаба“.
- Настављена су вишегодишња истраживања на простору планине Златар, парка у Гучи, Великог и Малог Јастребаца.
- Започета су теренска истраживања на простру клисуре Пањице, Сврљишких планина, Сврљишког Тимока, Тресибабе, стабала у Јајинцима.
- Реализован је излазак на терен за 18 прелиминарних валоризација и то: Профил с фауном мекушаца ценоман-турон Бурма брдо код Косјерића, Стабла храста у дворишту основне и средње школе у Чајетини, Стабло храста у насељу Подбаре, Стабло храста у предграђу Горњег Милановца, Стабло оскоруше у селу Чумић, Стабло храста у селу Батњик, Планина Треска, Доње Потамишје, Станиште барских корњача у Великој Крушевици, Извор у селу Љуберађа (Комарски извор), Миљаковачки извор, Влажно станиште у селу Драчић, Станиште заштићене биљне врсте крвавац, Повлен, Спомен парк-шуме „Краљевица“, Девица и Озрен, Планина Рудник, Локалитет Маргум.
- Урађен је Извештај о картографској анализи целокупног подручја административног подручја града Београда, ради валоризације подручја која нису заштићена и планирања динамике истраживања с циљем повећања процентуалне заступљености заштићених подручја на територији града Београда.
- Стручним надзором обухваћено је 40 заштићених подручја. Такође, у сврхе издавања услова заштите природе или по позиву управљача обављен је и одређени број теренских истраживања на заштићеним подручјима.
- Према подацима Централног регистра заштићених природних добара, по истеку 2022. године, заштићено је укупно 467 природних добара. Укупна површина заштићених природних добара износи 707.821 ha, што представља 8,00% територије Србије.
- Заштићена површина у 2022. години, ревизијом и новом заштитом, износи преко 23.000 хектара, и односи се на заштићена природна добра: Парк природе „Јегричка“, Предео изузетних одлика „Вршачке планине“, Предео изузетних одлика „Жељин“, Предео изузетних одлика „Столови“, Споменик природе „Лесни профил код Сарог Сланкамена“, Споменик природе „Стратиграфски профил филијала-Беочин“ и Заштићено станиште „Зимовалиште малог вранца“.

- Област геодиверзитета обележила је израда великог броја услова и мишљења за коришћење геолошких и водних ресурса, експлоатацију минералних сировина, коришћење подземних вода за различите делатности, коришћење површинских вода и водног земљишта, уређење геолошких и палеонтолошких заштићених подручја.
- Током 2022. године рађено је на реализацији укупно 4 пројектне теме из области истраживања, мониторинга и заштите биодиверзитета. У највећем броју, истраживане врсте и њихова станишта се налазе на листама Европске директиве о стаништима, али пре свега представљају елементе националне еколошке мреже а затим и европске мреже НАТУРА 2000.
- Током 2022. године настављен је заједнички рад са инспекцијом за заштиту животне средине Министарства заштите животне средине на контроли коришћења и промета дивље флоре и фауне кроз стручни надзор.
- Представници Завода су активно учествовали у Преговарачкој позицији Републике Србије за Међувладину конференцију о приступању Републике Србије Европској унији за Поглавље 27 „Животна средина и климатске промене”; Националном савету за климатске промене; Радној групи за израду Предлогу програма прилагођавања на измењене климатске услове са акционим планом; Радној групи за заштиту природних ресурса; Радној групи за израду Уредбе о еколошкој мрежи; Комисији Министарства заштите животне средине за спровођење поступка решавања по захтевима за накнаду штете проузроковане од стране строго заштићених дивљих врста; Комисији Министарства заштите животне средине за спровођење Конкурса за издавање дозвола за сакупљање дивље флоре, фауне и гљива у комерцијалне сврхе у 2022. години; Међуресорној радној групи уређења и равоја Овчарско-Кабларске клисуре и у другим радним групама, комисијама, одборима и телима.
- У току 2022. године примљено је и обрађено 4438 различитих захтева. Укупан број захтева у форми услова заштите природе и мишљења износи око 2400 предмета. Укупан број мишљења и извештаја који се односи на контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне износи 420. Осим тога, обрађено је преко 1633 захтева у форми обавештења, извештаја и др.
- У оквиру просторно планске документације у току 2022. године одговорено је на око 450 захтева. Урађено је око 200 захтева у вези са израдом планова детаљне регулације, 70 за израду планова генералне регулације, 100 за урбанистичке пројекте, 35 за просторне планове подручја посебних намена, просторне планове општина, 50 мишљења на просторно планску документацију и на урбанистичку документацију.
- Остварено је укупно 1849 дана службених путовања, од чега је 1731 дана у земљи и 118 дана у иностранству. У београдском делу Завода остварено је 1312, а у нишком 537 дана службених путовања.
- Међународна сарадња је остварена кроз учешће на међународним скуповима и радионицама.
- Промотивне манифестације и активности у 2022. години били су усмерени на указивање значаја очуване природе, одрживог коришћења природних ресурса и ширења свести о значају заштите природе.
- Реализовани су образовни програми у форми семинара (webinara), радионица, скупова, појединачних или серијала предавања, самостално и у сарадњи са другим институцијама и организацијама које се баве заштитом природе.
- 2022. године остварено је близу 550 објава у различитим медијима-штампаним, електронским. У информисању јавности о раду Завода били су заступљени медији националног и локалног значаја. Највише садржаја посвећених заштити природе емитовано је у систему Радио-телевизије Србије, а у штампаним медијима у дневним листовима „Политика”, „Вечерње новости”, „Данас“ и „Нишке новине“.

- У току 2022. године Завод је објавио: монографију „Птице Хиландара”, часопис „Заштита природе“, „Биљни свет Старе планине-флора Голине и Турјачке Гламе“, сет слагалица - Свет природе Србије 2, штампане промо материјале, игре меморије на тему птице, мини кључеве за препознавање врста, личну карту Завода, каталог издања Завода, материјале за пословну кореспонденцију (омот, списа, меморандум и коверте), промотивни материјал.

Зимовалиште малог Вранца

ЗАШТИТА ПРИРОДНИХ ДОБАРА

Бели изворац

РЕВИЗИЈА ЗАШТИТЕ

1. Споменик природе „Шалиначки луг“

Врста:	Споменик природе
Категорија:	II (друга) категорија
Режим заштите:	II (други) и III (трећи) степен
Град:	Смедерево
Предлог управљача:	ЈП „Србијашуме“ Београд
Акт о заштити:	Одлука о заштити Споменика природе „Шалиначки луг“ („Службени лист општине Смедерево“, бр. 633-6/2007-08, 020-139/2017-07, 020-51/2019-07), Управљач: ЈКП „Зеленило и гробља Смедерево“

Споменик природе „Шалиначки луг“ налази се на алувијалној равни, у близини града Смедерева, на око 3,0 km јужно од десне обале реке Дунав и око 2,0 km од леве обале реке Велике Мораве. Административно припада територији града Смедерево, село Шалинац.

Споменик природе „Шалиначки луг“ први пут је заштићен 1971. године, на предлог Републичког завода за заштиту природе СР Србије, Секретаријат за управно-правне и заједничке послове Скупштине општине Смедерево донео је Решење о стављању високе, једнодобне, чисте састојине храста лужњака под заштитом државе (Решење бр. 633/3-71-02 из 1971. године, Општинска Скупштина Смедерево).

Завод за заштиту природе Србије је 2005. године, у оквиру ревизије заштићених природних добара, припремио Студију - Предлог за заштиту природног добра „Шалиначки луг“ као значајног природног добра. Две године касније, Привремени орган општине Смедерево донео је Одлуку бр. 633-6/2007-08 од 19.07.2007. године, о заштити Споменика природе „Шалиначки луг“.

Након нешто више од 10 година проглашења заштите, јавила се потреба за поновном валоризацијом односно ревизијом овог природног добра, првенствено ради дефинисања граница и режима заштите, те је урађена 2022. године нова студија заштите која представља резултат најновијих истраживања и предлог за даљу заштиту, очување и унапређење Споменика природе „Шалиначки луг“.

Од некада густе, флористички богате и широко распрострањене шуме храста лужњака и пољског јасена, на подручју Шалиначког луга, задржало се само 168 великих стабала храста лужњака (*Quercus robur* L.; Syn. *Q. pedunculata* Ehrh.), старих око 200 година. Сачувано је и само неколико одраслих примерака пољског јасена (*Fraxinus angustifolius*), едификатора шуме храста, лужњака и јасена (*Querceto-Fraxinetum serbicum*).

На овом подручју се јавља група еколошких јединица, шума пољског јасена (*Fraxinetum angustifoliae*), заједница раките (*Salicetum purpureae*), бадемасте врбе (*Salicetum triandrae*),

шума беле врбе (*Salicetum albae*), шума беле тополе (*Populetum albae*), шума беле тополе и лужњака (*Populeto albae-Quercetum roboris*), шума лужњака (*Genisto elatae-Quercetum roboris*), шума лужњака и јасена (*Fraxino-Quercetum roboris*). Лужњакова шума у селу Шалинац вреднује се као природно добро ботаничког карактера због репрезентативне шумске заједнице, српске лужњаково-јасенове шуме типа *Quercus-Fraxinetum serbicum* Rud., односно заједнице *Querceto-Fraxinetum serbicum* Rudski (Јовановић, 2000), и чистом заједницом хроста лужњака која је на територији Републике Србије од приоритета за заштиту. Такође, простор Шалиначког луга одликују и типови станишта који су од приоритета за заштиту у складу са међународним критеријумима: 44.1 – Обалске формације врба и 44.43 – Југоисточне европске јасеново-храстово-јовине шуме.

Простор СП „Шалиначки луг” је веома мали и не нуди велики диверзитет станишта и могућности птицама, па је с тим у вези тешко очекивати и наћи већи број птичјих врста. Ипак, забележено је присуство 37 дивљих врста птица, а највећи куриозитет су сове кукувије (*Tyto alba*) које се примарно гнезде у дупљама старих стабала, што је јединствена појава у Србији. Међу забележеним врстама је 4 са додатка I европске Директиве о птицама, као и две национално угрожене врсте широког ареала распрострањења. Заштићено подручје „Шалиначки луг“ је интересантно излетиште не само локалног карактера (становништва) већ и шире, и као такво је препознато за туристичко-рекреативни развој.

На списку флоре СП „Шалиначки луг” налази се 8 заштићених биљних врста према листи 2. Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС”, бр. 5/2010, 47/2011, 30/2016 и 98/2016) и то су хајдучица (*Achillea millefolium*), чичак (*Arctium lappa*), лужњак (*Quercus robur*), срдачица (*Leonurus cardiaca*), мацина трава (*Marrubium vulgare*), бели слез (*Althaea officinalis*), длакави ноћурак (*Epilobium hirsutum*) и *Galium rubioides*. Већина наведених врста налази се и на Прилогу 1. Уредбе о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне („Службени гласник РС“, бр. 31/2005, 45/2005 – исправка, 22/2007, 38/2008, 9/2010, 69/2011 и 95/2018-други закон). Врсте чији је промет под контролом државе, нису заступљене у популацијама велике бројности због чега се и не сакупљају.

У погледу заступљености животних форми, подручје СП „Шалиначки луг” је окарактерисано највећим бројем хемикриптофита и потврђено је да је некадашње станиште лужњаково-јасенове шуме рудерализовано у високом степену. Са аспекта распрострањености биљних врста регистрованих на подручју Шалиначког луга, највеће учешће имају евроазијске, космополитске и адвентивне врсте што представља одступање у односу на вредности уобичајене за Србију и Балканско полуострво.

У складу са законским прописима, Завод за заштиту природе Србије је израдио Студију заштите Споменик природе „Шалиначки луг”, II (друга) категорија - односно заштићено подручје регионалног значаја, са режимом заштите II (другог) и III (трећег) степена. Обухвата површину од 19 ha 08 ar 40 m², од чега је у режиму II степена заштите 15 ha 61 ar 42 m² (81,82%) и у режиму III степена заштите 3 ha 46 ar 98 m² (18,18%). За управљача је предложено ЈП „Србијашуме”.

Завод за заштиту природе Србије је израдио Студију заштите - Споменик природе „Шалиначки луг” и доставио је Министарству заштите животне средине на даље поступање (заведено под бр. 019-3829/1 од 09.11.2022. године).

Појединачна стара стабла храста лужњака у Шалинцу

2. Споменик природе „Два храста поред Годовичког пута“

Врста:	Споменик природе
Категорија:	III (трећа) категорија
Режим заштите:	III (трећег) степена
Општина:	Пожега
Предлог управљача:	(као могућност ЈКП „Наш дом“, Пожега или власник парцеле на којој се налази природно добро)
Акт о заштити:	Решење Извршног савета Скупштине Општине Пожега, бр. 633-5/75 од 27.07.1976. године.

Стручни сарадници Завода су извршили ревизију заштите „Групе од пет стабала храста лужњака (*Quercus robur* L.) у селу Расна“, на месту званом „Драгановац“, Пожега, које је заштићено као Природни споменик Решењем Извршног савета Скупштине Општине Пожега, бр. 633-5/75 од 27.07.1976. године, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник СРС“, бр. 24/65), а на предлог Републичког завода за заштиту природе.

Група од пет заштићених стабала храста лужњака се налази на подручју општине Пожега, К.О. Пожега, на к.п. бр. 4747 и 4746 (приватно власништво), крај Годовичког пута. Стабла се налазе на простору на коме се производи бетонска галантерија (пословни објекат - бетоњерка), потпуно измењеном простору под утицајем човека, а којим се некада простирале ливаде. Из ове групе заштићених храстових стабала само два стабла и даље испуњавају услове заштите, док су три стабла у процесу сушења.

С обзиром на то да два стабла из „Групе од пет заштићених стабала храста лужњака“ и даље испуњавају услове заштићеног природног добра, јер су задржала својства која карактеришу Споменик природе ботаничког карактера, односно поседују главна природна обележја (репрезентативност, аутентичност, аутохтоност, пејзажну атрактивност...), према Правилнику о критеријумима вредновања и постуку категоризације заштићених подручја („Службени гласник

РС“, бр. 97/2015), Завод их и даље предлаже за заштиту. Споменик природе „Два храста поред Годовичког пута“ се налази у насељу Пожега, крај Годовичког пута, недалеко од железничке пруге Београд-Бар и магистралног пута Пожега-Ужице, у Пожеги. Монументална храстова стабла представљају остатке изворне вегетације, аутохтоних шума лужњака и јасена (*Querceto-Fraxinetum serbicum* Rudski) које су некада биле широко распрострањене у Србији. Данас су усамљени примерци некадашњих бујних шума и прави раритет у свом окружењу. Стабла су доброг здравственог стања с обзиром на старост и услове средине у којој опстају. Њихова вредност се огледа и у томе што оплемењују урбанизован простор у свом окружењу, доприносећи амбијенталној вредности простора. Заштићена стабла дају свој допринос и бољем квалитету животне средине јер својим вишеструким позитивним утицајима регулишу и побољшавају микроклиматске услове простора. Поред ботаничке вредности, односно главних природних обележја које поседују ова храстова стабла импозантних дендрометријских вредности и велике старости, драгоцен су ресурс генофонда своје врсте који доприноси очувању биодиверзитета краја у коме се налазе.

Завод је израдио Студију заштите којом се природно добро под називом „Два храста поред Годовичког пута“ предлаже за заштиту као Споменик природе, III категорије - заштићено подручје локалног значаја. Студија заштите је достављена локалној самоуправи - општини Пожега и Министарству заштите животне средине на даље поступање (заведено под 03 бр. 019-4314/1 и 03 бр. 4314/2 од 21.12.2022. године).

3. Споменик природе „Три храста лужњака у селу Висибаба“

Врста:	Споменик природе
Категорија:	III (трећа) категорија
Режим заштите:	III (трећег) степена
Општина:	Пожега
Предлог управљача:	(као могућност ЈКП или Туристичка организација општине Пожега)
Акт о заштити:	Одлука о заштити природног добра „Висибаба-стабла лужњака“ Скупштине општине Пожега, 03 бр. 011-19/04 од 30.12.2004. године

Стручни сарадници Завода извршили су поново ревизију заштите Споменика природе „Висибаба-стабла лужњака“ које је заштићено Одлуком Скупштине Општине Пожега, 03 бр. 011-19/04 од 30.12.2004. године, на основу Закона о заштити животне средине („Службени гласник РС“, бр. 66/1991, 83/1992, 67/1993, 48/1994 и 53/1995), а на предлог Завода за заштиту природе Србије.

Група од четири заштићена стабла храста лужњака се налази на подручју општине Пожега, К.О. Пожега, на к.п. бр. 3051 (државно власништво), у селу Висибаба, на месту званом Савинац - познатом излетишту Пожежана. Из ове групе заштићених храстових стабала само два стабла и даље испуњавају услове заштите (стабло бр. 1 и стабло бр. 5), док су два стабла лошег здравственог стања (стабло бр. 4 и стабло бр. 6).

Споменик природе „Три храста лужњака у селу Висибаба“ се налази у насељу Пожега, у пространој Пожешкој котлини у којој се гранају горњи ток Западне Мораве и доњи токови река Скрапеж, Моравица и Ћетиња. Природно добро, 2 km југоисточно од центра града, у селу Висибаба, на месту званом Савинац.

Два витална стабла храста лужњака су задовољавајућег здравственог стања и добре виталности, импозантних димензија и велике старости. Монументална стабла представљају остатке изворне вегетације, аутохтоних шума лужњака и јасена (*Querceto-Fraxinetum serbicum* Rudski) које су некада биле широко распрострањене у Србији. Данас су усамљени примерци некадашњих бујних шума и прави раритет у насељу Пожега. Прво стабло се налази уз објект који није у функцији, док је друго стабло храста са стране цркве крај шетне стазе.

На предметној локацији се налази стабло лужњака које до сада није било заштићено, а испуњава услове за стављање под заштиту. Налази се недалеко од стабла бр. 6, на зеленој површини у близини фудбалског терена клуба „Савинац“. Стабло одликује добро здравствено стање, добра виталност и правилан хабитус типичан за своју врсту. Сва три храста су доброг здравственог стања с обзиром на старост и услове средине у којој опстају. Вредност ова три храста се огледа и у томе што оплемењују простор у свом окружењу, доприносећи амбијенталној вредности простора. Такође, доприносе квалитету животне средине јер својим вишеструким позитивним утицајима регулишу и побољшавају микроклиматске услове простора. Ова три монументална стабла храста поред ботаничке вредности, односно главних природних обележја које поседују, драгоцен су ресурс генофонда своје врсте који доприноси очувању биодиверзитета краја у коме се налазе.

С обзиром на то да два од четири заштићена стабла Споменика природе „Висибаба-стабла лужњака“ и даље испуњавају услове заштићеног природног добра јер су задржала својства која карактеришу Споменик природе, односно поседују главна природна обележја (репрезентативност, аутентичност, аутохтоност, пејзажну атрактивност...), према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), Завод их и даље предлаже за заштиту. Овом ревизијом заштите природног добра на предметној локацији, поред стабала бр. 1 и 5, Завод предлаже да се под заштиту стави још једно стабло храста лужњака које до сада није било под заштитом. Сходно томе, приступиће изради Студије заштите, као стручне основе којом ће се ова три стабла предложити за заштиту као Споменик природе, под називом „Три храста лужњака у селу Висибаба“ – Пожега, у категорији заштићеног подручја локалног значаја - III (треће) категорије, према Закону о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010– исправка, 14/2016, 95/2018- други закон и 71/2021).

Завод је приступио изради Студије заштите којом се природно добро под називом „Три храста лужњака у селу Висибаба“, предлаже за заштиту као Споменик природе, III категорије-заштићено подручје локалног значаја. Студија заштите је достављена локалној самоуправи-општина Пожега и Министарству заштите животне средине на даље поступање (заведено под 03 бр. 019-4359/1 и 03 бр. 4359/2 од 26.12.2022. године).

4. Споменик природе „Паркови Врњачке Бање“

Врста:	Споменик природе
Категорија:	III (трећа) – од локалног значаја
Режим заштите:	III (трећег) степена
Општина:	Врњачка Бања
Управљач:	ЈКП „Бањско зеленило и чистоћа“
Акт о заштити:	Одлука о заштити Споменика природе „Паркови Врњачке Бање (,Службени лист општине Врњачке Бање“, бр. 11/2010)

Парк у Врњачкој Бањи

Споменик природе „Паркови Врњачке Бање“ стављен је под заштиту 2010. године ради очувања предеоног лика и свих природних и културноисторијских елемената у њему, неговања и унапређења постојећег биљног фонда и заштите станишта врста везаних за паркове, а уз очување духа и функције бањског места, његове аутентичности и значаја као здравственог, рекреативног и туристичког центра. Заштићено подручје на површини од 22,64 ha чине композиционо обједињени парковски простори као вредно наслеђе парковске архитектуре које карактерише дендролошко и флористичко богатство и биоеколошки значај, вредни елементи архитектонско-пејзажног уређења, извори минералне воде и бројни објекти архитектонског наслеђа, са делом тока Врњачке реке. Након иницијативе општине Врњачке Бање за ревизију заштите подручја ради измене стања на заштићеном подручју и због туристичког и одрживог развоја општине, те у циљу усаглашавања са планским актима општине, Завод је приступио утврђивању стања заштићеног подручја и изради Студије заштите.

Израда Студија заштите је у току и по завршетку током 2023. године ће бити достављена надлежном органу на ново проглашење заштите.

5. Споменик природе „Бигрена акумулација Бели изворац”

Врста:	Споменик природе
Категорија:	II (друга) категорија
Режим заштите:	II (други) и III (трећи) степен
Општина:	Мајданпек
Предлог управљача:	Туристичка организација општине Мајданпек
Акт о заштити:	Одлука о заштити Споменика природе „Бигрена акумулација Бели изворац“ број 06-52/5 од 25.12.2006. године Скупштине општине Мајданпек („Службени лист општина“ бр. 29/2006)

Природно добро налази се у изворишном делу потока Бели изворац у сливу Шашке реке, на КО Рудна глава, општина Мајданпек, источна Србија. Споменик природе „Бигрена акумулација Бели изворац“ је посебно значајан због своје изузетности и очуваности као геоморфолошки објекат површинског крашког рељефа. У долини Белог изворца постоје две акумулације бигра различите старости, таложене једна преко друге. Ово природно добро има велики број облика, појава и процеса, које је водоток Белог изворца формирао у наталоженим наслагама бигра, низводно од изворишта поменутог водотока.

На релативно малом простору (око 300 m) налази се велики водопад, висине 16 m. Испод водопада, понирањем воде кроз бигар, образован је пећински канал дуг 13 m и широк 4 m, отворен са једне и друге стране. Преталожавањем бигра у пећини су образовани саливи и сталактити од чисте беле сиге. Низводно од водопада, у кориту потока, постоје бројне преграде од бигра, из којих су образоване бигрене акумулације језерца пречника до 10 m и дубине 2-3 m. Преко преграда поток се слива у виду слапова и мањих водопада, међу којима су два висока 5 m. На основу наведених геоморфолошких вредности овај локалитет Источне Србије, бигрена акумулација Бели изворац уврштен је у Инвентар објеката геонаслеђа Србије.

На основу резултата истраживања, а нарочито на основу комплексне компаративне анализе природног добра „Бигрена акумулација Бели изворац“ са другим природним добрима истог и сличног карактера, и парцијалне компаративне анализе елемената геодиверзитета овог природног добра са елементима других, сличних природних добара, закључено је да у овом моменту нема јасних недвосмислених, као ни нових елемената који би били аргументи за подизање категорије и значаја природног добра, а нарочито са аспекта критеријума реткости.

Након урађене теренске проспекције и анализе природних вредности у границама природног добра а у циљу евентуалног проширења, изашло би се из оквира природне, морфолошке целине која је обухваћена тренутном границом (амфитеатар изворишне челенке и горњег дела долине), којом је у највећој мери испоштован критеријум (морфолошке) целовитости природног добра. Увидом у стање на терену нису констатовани угрожавајући нити потенцијално угрожавајући фактори природног добра „Бигрена акумулација Бели изворац“, а који би евентуално били разлози за измене категорије природног добра и режима заштите. Осим тога природно добро је већ заштићено у статусу Споменика природе, и доследно спровођење постојећих режима и њима прописаних мера, довољни су механизми за очување подручја од евентуалних угрожавајућих фактора.

У постојећим оквирима заштите управљач има могућности унапређења и развоја природног добра (уређења, промоције и популаризације). За наведено подручје Завод је израдио Извештај о ревизији заштите - Споменик природе „Бигрена акумулација Бели изворац“.

ВИШЕГОДИШЊА ТЕРЕНСКА ИСТРАЖИВАЊА РАДИ ВАЛОРИЗАЦИЈЕ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ

1. Планина Златар

Град/Општина: Пријепоље и Нова Варош
План завршетка студије заштите: 2023. године

Кратак опис:

Планина Златар захвата пространу природну целину на југозападу Србије. Припада Златиборском управном округу, а захвата општине Пријепоље и Нову Варош. Смештен је између реке Лима на западу и реке Увца на истоку. Северну границу чини река Бистрица, а јужну река Милешевка. Највиши врх Златара је Велика Кршева (1.627 m).

Златар припада Динарском планинском систему и има динарски правац пружања – северо-запад-југоисток. Има карактер висоравни сложене тектонске и морфолошке структуре. Изграђена је од карбонатних стена претежно тријаске и јурске старости, преко којих леже ултрамафити, рожнац, офиолитски меланж (базичне и ултрабазичне стене) са блоковима стена океанског дна.

Златар је својим великим делом безводан, како на површинама под кречњачком подлогом, тако и више у делу изграђеном од шкриљаца. Већи водени токови протичу ивицом Златара (Златарска река, Бистрица, Милешевка, Вељушница, Увац и Лим). Овакво стање хидрографских прилика последица је заступљености специфичних геолошких подлога кречњака и шкриљаца. Кречњаци, постојањем подземних токова, доводе до појаве извора у доњим деловима Златара или на контактима са другим геолошким подлогама.

Геолошка подлога Златара састављена је од мезозојских кречњака, пешчара, амфиболита, филита, палеозојских и глиненних шкриљаца. Најзаступљенији је кречњак.

На еволуцију земљишта на планини Златар утицале су разлике у геолошкој подлози, особинама рељефа, климе и вегетације. Заступљени су следећи типови земљишта: скелетна рендзина на кречњаку; рендзине и посмеђене рендзине на кречњаку; смеђе земљиште на кречњаку; кисело смеђе земљиште на рожнацима; кисело смеђе земљиште на пешчару; кисело смеђе земљиште на шкриљцима и филитима; смеђе скелетоидно земљиште на амфиболитима.

Према биљно-географском положају припада прелазној илирско-мезијској провинцији. Одликује се разноврсном флором и вегетацијом. Као последица развијености рељефа, терен се одликује присуством скоро свих експозиција, мада су према општој изложености и странама света најзаступљеније свежије експозиције. Падине опште изложености према југу такође су значајно заступљене. Оваква разноликост локалитета, у погледу рељефа, експозиције и нагиба, изазива разноликост и богатство биљне вегетације, а ова појава такође утиче и на настанак великог броја типова шума. На развој и данашње стање вегетације утицали су многобројни чиниоци, а нарочито рељеф, нагиб, експозиција, надморска висина и климатски фактори као што су падавине и температура. Према вертикалном распрострањењу шуме на Златару припадају брдско – планинском појасу. На простору планине Златар могу се издвојити следећи комплекси и то појас ксеромезофилних китњакових и грабових типова шума, појас

мезофилних букових и буково-четинарских типова шума, појас термофилних борових шума и појас фригофилних четинарских типова шума. У наведеним појасевима јављају се шуме китњака (*Quercetum montanum*), шуме китњака и цера (*Quercetum petraeae cerris*), планинска шума букве (*Fagetum moesiacaе montanum*), шуме букве и јеле (*Abieti-Fagetum moesiacaе*), шуме смрче, јеле и букве (*Piceo-Fago-Abietetum*), шуме смрче и јеле (*Piceo-Abietetum*) и шуме смрче (*Piceion excelsae serbicum*). Од шумских фитоценоза најраспрострањенији тип шуме су чисте и мешовите шуме смрче. Смрча на Златару заузима значајне површине, добро се обнавља, стабла су добре виталности, па је Златар, после Копаоника, планина на којој су смрчеве шуме на знатним површинама најбоље очуване.

На простору Златара забележено је око 850 биљних врста. Посебно је значајано присуство великог броја орхидеја као што су: *Anacamptis pyramidalis*, *Cephalanthera damasonium*, *Cephalanthera longifolia*, *Dactylorhiza maculata* и др.

На Златару у фаунистичком диверзитету предњачи орнитофауна. Констатовано је 120 врста птица. Неке од њих су значајне на националном и међународном нивоу, као на пример: део популације мале сове (*Glaucidium passerinum*), гаћасте кукумавке (*Aegolius funereus*), прдавца (*Crex crex*) и коса камењара (*Monticola saxatilis*). Ово подручје се наслања на подручја Увца и клисуре Милешевке, која заједно са клисуром Трешњице чине најзначајнија подручја за гнежђење и опстанак популације белоглавог супа у Србији, највеће и најзначајније популације ове врсте на Балкану. С тим у вези, Златар је значајно подручје за белоглавог супа као коридор који повезује ова подручја, али и као место исхране.

Такође, забележено је присуство 5 врста водоземаца и 5 врста гмизаваца. Од водоземаца су нашле станиште следеће врсте: мали мрмољак (*Mesotriton vulgaris*), планински мрмољак (*Ichtyosaura aplestris*), обична крастача (*Bufo bufo*), жутотрби мукач (*Bombina variegata*) и велика зелена жаба (*Pelophylax ridibundus*); а од гмизаваца: ливадски гуштер (*Lacerta agilis*), зелембаћ (*Lacerta viridis*), слепић (*Anguis fragilis*), зидни гуштер (*Podarcis muralis*) и смукуља (*Coronella austriaca*). Према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, 5/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016), скоро све наведене врсте су строго заштићене, осим велике зелене жабе која је заштићена дивља врста и свих врста гуштера које су без статуса заштите.

Посебну вредност фауне сисара представља присуство строго заштићене врсте мрки медвед (*Ursus arctos*), али и других строго заштићених и заштићених врста сисара, као и оних ловно атрактивних. Посебно је значајан и сам положај Златара, између заштићених подручја Златибора, Милешевке, Увца, Јадовника, Камене Горе, па и Голије. У том смислу, Златар представља и својеврсно чвориште које омогућава несметану комуникацију фаунистичких елемената између ових подручја, што додатно потенцира и његову улогу и значај еколошког коридора.

На основу теренских истраживања планине Златар констатовано је да природне вредности овога подручја завређују успостављање заштићеног подручја - Предела изузетних одлика „Златар“.

Парк у Гучи

2. Парк у дворишту Основне школе „Академик Миленко Шушић“ у Гучи

Град/Општина: Лучани

Завршетак студије: 2023. године

Кратак опис:

Истраживања на валоризацији парковске површине у дворишту Основне школе „Академик Миленко Шушић“ у Гучи су отпочета 2021. године, и настављена 2022. године. Током 2022. године спроведена су истраживања и извршен је попис вредности, разматрана категорија и граница будуће заштите простора. На терену је извршено мерење и валоризација стабала и жбунастих форми, а у циљу прикупљања података за израду Студије, као стручно документационе основе којом се природно добро предлаже за заштиту.

Валоризацијом подручја је утврђено да парковска површина формирана у слободном стилу испуњава своју основну функцију савременог школског дворишта са еколошко едукативном наменом. Парк је формиран унутар дворишта Основне школе, са пешачким комуникацијама у пејзажном стилу, и примерцима дендроврста и жбунова великих димензија, правилно негованих и углавном доброг здравственог стања. Унутар парка поред ботаничких и биоеколошких вредности налази се и велики број скулптура самоуког вајара Живковић Богосава, које још нису валоризоване од стране Народног музеја из Чачка, и њихова вредност биће тек разматрана на нивоу културног и историјског значаја за парк у дворишту Основне школе „Академик Миленко Шушић“.

Такође, вредност парка се огледа у ботаничком, биоеколошком, културно-историјском и амбијенталном карактеру. Поједини примерци аутохтоних и алохтоних дендроврста се истичу знатним димензијама и старошћу. Карактерише их и аутентичан изглед (аутентичност, изворност), као и добро здравствено стање највећег броја примерака дендрофлоре која чини овај парк. У оквиру предметног парка се налази и Лапидаријум музеј на отвореном, споменици крајпуташи, основан 1984. године, који представља културно добро. Локација на којој се чува збирка крајпуташа, коју чине 33 споменика израђених од пешчара у непосредној близини школе. Лапидаријум је Одлуком Владе Републике Србије од 2001. године проглашен спомеником културе. Крајпуташи представљају споменике ван гробља који су се обично постављали крај путева како се покојник не би заборавио. Интресантна чињеница је и да се двориште/парк Основне школе граничи са старим гробљем Гуче, које више није у функцији.

Уз помоћ ГПС уређаја мапирана су стабла на терену (уношење координата и бројева евидентираних стабала), док су у претходно припремљен образац за валоризацију стабала уношени подаци за свако стабло појединачно. Шумарском пречницом премеравани су и уношени у образац подаци о пречницима на прским висинама евидентираних стабала, као и пројекције крошњи стабала уз помоћ пантљике (мерене унакрсно). Такође, за свако стабло је оцењивано здравствено стање и естетска вредност, те на основу свих релевантних података дата општа оцена. Унете су све специфичности и карактеристике предметних стабала (изглед крошње, присуство сувих грана у крошњи, присуство трулих и оштећених грана, оштећења на листу од инсеката и фитопатолошких узрочника и сл). Висине стабала премераване су редом по претходној нумерацији из обрасца, помоћу дендрометријског инструмента за мерење висина. На терену је извршено мерење и валоризација 31 стабла и жбунастих форми, а у циљу прикупљања података за израду Студије, као стручно документационе основе којом се природно добро предлаже за заштиту.

Како је по завршеном налазу утврђено да парк у дворишту Основне школе у Гучи испуњава услове за заштиту према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), односно Закону о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010, 14/2016 и 95/2018-други закон и 71/2021), Завод је предметни парк уврстио у свој План заштите природних добара за 2021. годину, где је предвидео да Студија заштите буде завршена/израђена у 2023. години.

3. Велики Јастребац

Град/Општина: град Прокупље и Крушевац, општине Алексинац и Блаце
План завршетка студије заштите: 2024. године

Кратак опис:

Јастребац је планина која се налази у средишњем делу Србије, на простору између Ниша, Меровине, Алексинца, Крушевца, Блаца, Прокупља и Бруса. Припада родопском планинском систему, што значи да је постала раседањем. Изграђена је од палеозојских шкриљаца и магматских стена. Највиши врхови Великог Јастрепа (уједно и целог масива) су Велика Ђулица (1 491 m), Поглед (1 481 m), Мала Ђулица (1 429 m), Страцимир (1 394 m), Змајевац (1 381 m) итд., који представљају природну границу између Топлице и Поморавља. На источној страни масива је Мали Јастребац, одвојен од Великог превојем Грџац. Превојем Грџац води пут Прокупље-Крушевац (преко Рибарске Бање).

По хидрографским карактеристикама, Јастребац има разгранату мрежу водених токова, које воду одводе ка сливовима Јужне Мораве, Топлице и Расине. Многобројне реке и потоци усекали су своје долине, које у појединим деловима имају одлике клисура. Већи водотоци имају разгранату мрежу притока, која је на вишим надморским висинама сачињена од потока који имају одлике планинских река, док су у подножју, долине шире и имају већу количину воде. У планинским деловима, чести су бујични токови. На скоро свим рекама многобројни су слапови, брзаци и мањи водопади. Сви водотоци углавном имају воду током целе године. Од већих река које припадају сливу Топлице и Јужне Мораве су: Јошаничка река, Претрешњачка река, Придворичка река, Баботинска река, Бресничка река са водотоцима: Ајдановачка река, Градачка река, Поток Тисовац, Јасиков поток, Шипски поток и Планска река са припадајући водотоцима: Баћанска река, Бараћка река, Голачка река, Илиначка река итд. Сливу Речичке реке припадају: Мала река, Бићански поток и други безимени поточићи. Највеће притоке Расине су Наупарска и Ломничка река са разгранатом мрежом притока. Значајни су бројни минерални извори од којих су најпознатији у Рибарској Бањи у којој се налази и рехабилитациони центар, затим Ломничка „кисела вода“, Беловодски кисељаци и др. Извора има много на читавом подручју Јастрепа, уређених (Бела вода, Краљева вода, Партизанске воде и др.), као и велики број неуређених.

Велики Јастребац је окарактерисан као најшумовитија планина на Балкану. На нижим надморским висинама доминирају храстове шуме сладуна и цера, док је на вишим надморским висинама присутна букова шума, која на Великом Јастрепу заузима највећа пространства. Такође, налазе се ретке и ендемичне биљне и животињске врсте, од којих је доста заштићених и строго заштићених врста. На овом простору налази се заштићено подручје Резерват природе „Прокоп“, који је први пут заштићен 1958. године да би се очувала изворна шумска заједница брезе (*Betula verrucosae*) старости до 70 година, мешовита шумска заједница брезе и планинске букве (*Betuletum verrucosae fagetosum*), шумска заједница планинске букве и бре-

зе (*Betulo-Fagetum moesiacaе montanum*), као и шумска заједница планинске букве (*Fagetum moesiacaе montanum*) и да би се очувала станишта природних реткости, нарочито: риђи шумски мрав, мишар, шумска сова, краткокљуни пузић, шарени даждевњак, јеж, веверица, сиви пух и др., а у интересу науке, образовања и културе. Велики Јастребац је такође богат разноврсном дивљачи, установљено је уређено и ограђено ловиште површине 400 ha, које је потенцијал за развој ловног туризма. Изузетна пошумљеност планине, предели посебне лепоте и очувани екосистеми представљају потенцијале за развој излетничког, истраживачког, ловног и риболовног туризма. Природне лепоте брдско-планинског дела и предели изузетне лепоте и очуваних еколошких вредности, погодне су за развој сеоског туризма уз могућност производње биолошки вредне хране. Велики Јастребац обилује и мноштвом самониклог јестивог биља: сремуша, коприве, маслачка, дивљих јагода, јабука и крушака, разних врста јестивих гљива итд.

Заштита Великог и Малог Јастрепаца је предвиђена Средњорочним програмом заштите природних добара 2011-2020. и на основу тога су 2018. године започета прелиминарна истраживања овог подручја, која су обављена у два наврата од по пет дана, у јуну и октобру. На основу оба теренска обиласка донет је закључак да је простор погодан за успостављање заштите, те је планиран наставак детаљнијих истраживања током наредних година, са циљем израде студије заштите. До сада су реализована укупно 4 изласка на терен у циљу израде Студије заштите.

Теренским истраживањима у току 2022. године утврђено је да на Великом Јастрепцу чисте планинске букове шуме заузимају велика пространства и имају оптималан прираст у висину и дебљину. Карактеристично је то што се на појединим местима појављују буково-јелове шуме што указује на то да су у прошлости на овом простору биле шире распрострањене мешовите шуме, чије су површине данас знатно мање због начина газдовања. Посебно је интересантно да се у спрату вишег и нижег дрвећа и жбунова појављује и бреза (*Betula pendula*), која такође постиже леп прираст у висину и дебљину. Ово је посебно значајан податак јер се у планинским буковим шумама бреза појављује само на Јастрепцу и Шар-планини. Овим истраживањима утврђено је присуство и планинског јавора (*Acer heldreichii*), који се налази у појасу субалпijske букове шуме и припада асоцијацији *Aceri heldreichii-Fagetum* Јов. Планински јавор је ендемична врста и строго је заштићен према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016). У нашој земљи је све ређи, има важан научни значај и истовремено је индикатор одређених геолошких, орографских, микроклиматских и едафских услова станишта.

Са аспекта флоре и вегетације досадашњим истраживањима је евидентирано присуство бодљикаве веприне (*Ruscus aculeatus*), заштићене врсте са Прилога 2 Правилника о строго заштићеним и заштићеним врстама. Поред веприне, евидентирано је присуство и других врста (*Galium* sp., *Rhinanthus* sp., *Ajuga* sp., *Ornithogalum* sp. *Allium ursinum*, *Geranium* sp. и др.). Подаци су прикупљени преко Теренске апликације и биће накнадно детерминисани до врсте. На подручју Великог Јастрепаца пажњу ботаничара привлаче брдско-планинске ливаде на надморској висини изнад 500 m. На ливадама у околини Срнадаља и Рибарске бање евидентирано је присуство дивљих орхидеја и то следећих врста: *Anacamptis morio* (syn. *Orchis morio*)-каћун, салеп, *Neotinea ustulata* – медени каћунак, *Neotinea tridentata* – мали каћунак, *Cephalanthera longifolia* – заврата бела. Осим наведених врста орхидеја, евидентирано је и присуство следећих врста: *Fragaria vesca*, *Campanula* sp., *Euphorbia* sp., *Petasites hybridus*, *Caltha palustris*, *Viola* sp., *Geum* sp., *Galium* sp., *Poa* sp., *Acetosella* sp. и др. У шумским компле-

ксима присуство приземне (зељасте) флоре је слабо присутно због густог шумског склопа. Евидентиране су следеће врсте: *Anemone nemorosa*, *Cephalanthera longifolia*, *Allium ursinum*, *Gallium* sp, *Geranium* sp., и др. Унутар Строгог резервата природе „Прокоп“ евидентирано је присуство строго заштићене врсте орхидеја *Cephalanthera longifolia*. Са аспекта заштите природе, односно заштите флоре и вегетације, брдске ливаде и влажне брдске ливаде представљају станишта приоритетна за заштиту.

Услед растуће урбанизације и комунални проблеми, попут слободног депоновања отпада и пре-чишћавања отпадних вода јављају се инвазивне биљне врсте као што су: *Phytolacca americana*, *Robinia pseudoacacia*, *Ailanthus altissima*, *Erigeron canadensis* и *Ambrosia artemisiifolia*.

Током теренских обилазака забележено је укупно 75 врста макрогљива, од чега 5 заштићених - *Boletus edulis*, *Boletus reticulatus*, *Craterellus cornucopioides*, *Craterellus cinereus* (syn. *Cantharellus cinereus*) и *Russula cyanoxantha*, од којих се прве три налазе на Другој прелиминарној црвеној листи гљива Србије (Лакушић и сар, 2019), као и врста *Ganoderma resinaceum* која се налази на Првој премилинарној црвеној листи гљива Србије (Иванчевић, 1998).

Теренским истраживањем Великог Јастрепца у јулу 2022. године потврђено је присуство мале мухарице (*Ficedula parva*) на локалитету Прокоп и тиме дефинитивно закључено да се ова врста гнезди и борави на планини. Поред ове врсте, током теренског истраживања је пописано 36 врста птица од којих је најзначајнији проналазак планинског детлића (*Dendrocopos leucotos*), за кога се до овог истраживања само претпостављало да је гнездарица, али је овом приликом и потврђено. Од других значајних врста ту су: сива мухарица (*Muscicapa striata*), краткокљуни пузић (*Certhia brachydactyla*), сива жуна (*Picus canus*) и беловрата мухарица (*Ficedula albicollis*). За сада, планина Велики Јастребац је једина планина у Србији на којој се гнезде све врсте мухарица у Србији.

Ихтиофаунистичка истраживања и евидентирање налаза риба обављени су на 46 локалитета на укупно 42 водотока, у два наврата. На сваком локалитету су уловљене јединке идентификоване по врстама, фотографисане и живе враћене у воду, а налази врста су унети и у мобилну апликацију „Теренска“. Истраживањима планине Јастребац укупно је евидентирано 10 врста риба из 5 фамилија и једна врста рака (fam. Salmonidae: *Salmo trutta* – поточна пастрмка (ЗВ), fam., Acheilognathidae: *Rhodeus amarus* – гавчица, fam. Cyprinidae: *Barbus balcanicus* – поточна мрена (ЗВ), fam. Gobionidae: *Gobio obtusirostris* – кркуша (ЗВ), fam. Leuciscidae: *Alburnoides bipunctatus* – двопругаста уклија (ЗВ), *Phoxinus phoxinus* – пијор, *Squalius cephalus* – клен (ЗВ), fam. Cobitidae: *Cobitis elongatoides* – вијун (СЗВ), *Sabanejewia balcanica* – балкански вијун (СЗВ), fam. Nemacheilidae: *Barbatula barbatula* – бркица и fam. Astacidae: *Austropotamobius torrentium* – поточни рак (СЗВ – строго заштићена врста)).

Теренским истраживањем подручја Великог Јастрепца прикупљени су фаунистички подаци о диверзитету водоземаца и гмизаваца. Врсте водоземаца и гмизаваца тражене су методом насумичног претраживања терена, по трансектима, визуелном инспекцијом и превртањем природних и вештачких склоништа – испод камења, трупаца, крупног отпада и сл. Након улова бележено је време и место налаза (GPS координате: Теренска апликација), пол јединке, репродуктивни статус, присуство хране у дигестивном тракту. За узорковање водоземаца коришћен је и мередов. По завршетку обраде и фотографисања, свака јединка је враћена неозлеђена на место улова. Теренским истраживањем подручја забележен је мали број врста водоземаца и гмизаваца - 8 врста од укупно 46 колико их живи у Србији. Од водоземаца су нађене 4 врсте: мали мрмољак (*Mesotriton vulgaris*), жутотрби мукач (*Bombina variegata*),

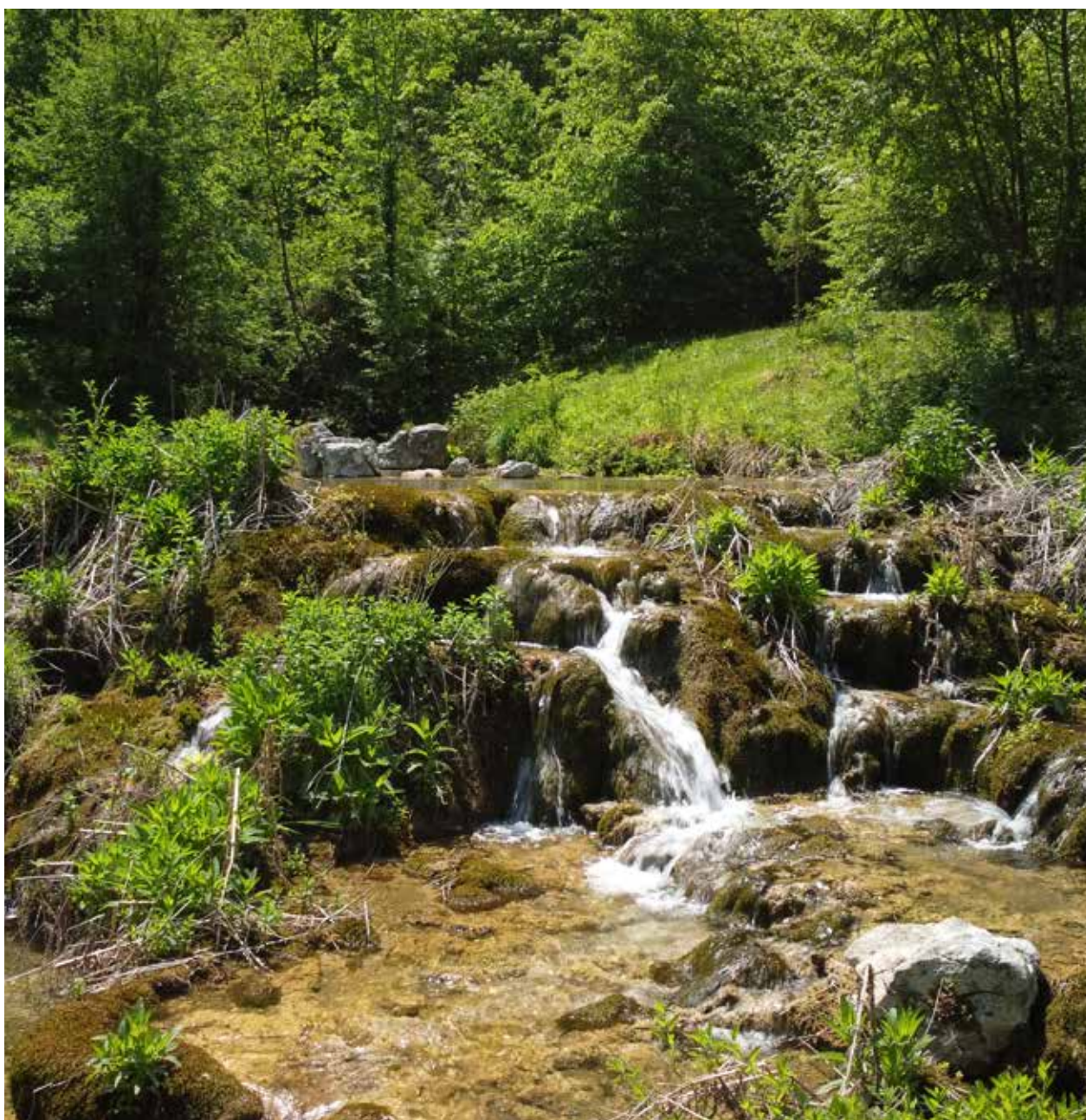
шумска жаба (*Rana dalmatina*) и грчка жаба (*Rana graeca*). Од гмизаваца су забележени: зидни гуштер (*Podarcis muralis*), зелембаћ (*Lacerta viridis*), шумска корњача (*Testudo hermanni*) и поскок (*Vipera ammodytes*). Према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, све наведене врсте водоземаца су строго заштићене; поскок и шумска корњача у заштићене врсте; док су обе врсте гуштера без статуса заштите. Мали број нађених врста и јединки водоземаца и гмизаваца је последица високих дневних температура због којих су животиње биле скривене и неактивне.

Инсекти су сакупљани на неколико локација: околина места Буци, видиковци Бела стена и Соколов камен, „Белијева колиба“, Срнадаље, Рибарска Бања, Јелак, резерват „Прокоп“, Поглед и Вукања. Сакупљен материјал обухвата представнике из редова тврдокрилаца (Coleoptera), правокрылаца (Orthoptera) и лептира (Lepidoptera). Из реда лептира издваја се 10 строго заштићених врста и то: из фамилије Lycaenidae забележене су врсте *Lycaena dispar* (велики дукат) и *Satyrium w-album* (веве репка); из фамилије Pieridae забележена је врста *Pieris brassicae* (велики купусар); из фамилије Nymphalidae забележене су врсте *Apatura iris* (модри преливац), *Apatura ilia* (мали преливац), *Nymphalis vaualbum* (мрки многобојац) и *Brenthis ino* (Инова седевица); из фамилије Papilionidae забележене су врсте *Papilio machaon* (ластин репак) и *Parnassius mnemosyne* (мнемозина) и из фамилије Lasiocampidae забележена је врста *Eriogaser catax*. Неке од поменутих врста имају и међународни значај и налазе се на прилозима Бернске конвенције и Директиве о стаништима. Тако се на Прилогу II Бернске конвенције, као и на прилозима II и IV Директиве о стаништима налазе врсте *Lycaena dispar* (велики дукат), *Nymphalis vaualbum* (мрки многобојац), *Brenthis ino* (Инова седевица) и *Parnassius mnemosyne* (мнемозина), *Eriogaser catax*. Ове врсте нађене су на локалитетима Бела стена и „Белијева колиба“. Из реда тврдокрылаца забележене су 4 строго заштићене врсте и то из фамилије Lucanidae врста *Lucanus cervus* (јеленак); из фамилије Cerambycidae забележене су врсте *Cerambyx cerdo* (велика храстова стрижибуба), *Morimus funereus* (букова стрижибуба) и *Rosalia alpina* (алпска стрижибуба). Поред националне заштите, поменуте врсте налазе се и на додацима Директиве о стаништима и Бернске конвенције. На прилозима Бернске конвенције налазе се велики дукат (*Lycaena dispar*), јеленак (*Lucanus cervus*), алпска стрижибуба (*Rosalia alpina*). На прилозима Директиве о стаништима налазе се јеленак (*Lucanus cervus*), велика храстова стрижибуба (*Cerambyx cerdo*), букова стрижибуба (*Morimus funereus*) и алпска стрижибуба (*Rosalia alpina*). Забележено је и 36 врста из реда правокрылаца (Orthoptera) од којих ни једна није заштићена.

Асоцијација за Јастребац је „најшумовитија планина на Балкану“. Међутим истраживани простор обухвата и падине Великог Јастрепа, па се на рубним деловима шума надовезују брежуљкаста села, ливаде и пољопривредне површине, прошаране шумарцима, међицама и живицама. Хидрографска мрежа на Великом Јастрецу је такође доста богата. Овакав предео ни образац, у коме је мозаичан распоред предеоних елемената представља идеално место за богат биодиверзитет. Додатну улогу у очувању биодиверзитета подручја игра и локално стеновништво, применом традиционалних облика коришћења земљишта па тако, захваљујући редовном кошењу ливада заступљене су орхидеје које су према националном законодавству заштићене и строго заштићене, а налазе се и на ЦИТЕС листи. Ово је пример добре праксе код интеракције „човек-природа“ јер се на тај начин доприноси одрживости биолошке и културне разноврсности, односно заштити природе у контексту културних предела, чија је улога у одрживој употреби земљишта и очувању биолошке разноликости (што је у складу са дефиницијом културног предела у директивама Светског наслеђа). Управо, једна од мера IUCN-ове „зелене књиге“ за очување станишта одређених врста представља активно присуство човека традиционалним начином коришћења земљишта.

Још један елемент приликом сагледавања предеоних вредности представља и споменичко, духовно и културно-историјско наслеђе бројних манастира, археолошких локалитета и артефаката, који ће бити предмет даљих истраживања.

Досадашњим истраживањима, на основу прикупљених података подручје Великог Јастрепца се издваја у односу на Мали Јастребац и из тог разлога је одлучено да се заштити само подручје Великог Јастрепца. Исцртана је прелиминарна граница будућег заштићеног подручја. На основу тога је утврђено да ће његова површина износити око 45.000 ha. Према утврђеним вредностима претпоставља се да ће ово подручје бити заштићено као парк природе I категорије, са успостављеним режимима заштите првог, другог и трећег степена, што ће зависити од прикупљених података у наредном истраживачком периоду.

Бигрене каде на Пањици

ПОЧЕТАК ИСТРАЖИВАЊА

1. Клисура Пањице

Општина: Ариље

Завршетак студије: 2023. године

Кратак опис:

Започета теренска истраживања за потребе израде Студије заштите нису завршена током 2022. године како је планирано због комплексности терена и потребе додатних истраживања. Прелиминарна истраживања указивала су да је потребно мање излазака, али тек почетком детаљних истраживања указала се потреба за обиласком терена и додатних стручних сарадника Завода. Будућом Студијом заштите није обухваћена цела композитна долина Пањице, већ само узводни и средњи ток, тј. подручје шире зоне од ушћа Ковачевог потока, затим клисурасто-кањонски део и ток до Добрачког поља. У овом делу, геолошке и морфолошко-хидролошке карактеристике терена, пре свега присуство дебелих наслага кречњака, условиле су стварање геоморфолошких-хидролошких облика изузетних природних вредности. Такође, овај део клисуре је изузетно станиште биљног и животињског света.

Клисура Пањице са околином налази се на рејону унутрашњих Динарида западне Србије према хидрогеолошкој рејонизацији Б. Филиповића. На основу литолошког састава, структурног склопа и типа порозности, са аспекта хидрогеолошких карактеристика, могу се издвојити условно безводни делови терена, збијени тип издани и карстни тип издани. Најзначајнија појава истицања подземних вода на подручју Пањице, а уједно и најзначајнија хидрогеолошка и морфохидролошка појава уопште је управо Водена пећина. Водена пећина је изворска (врелска) пећина. Представља јак и развијен карстни извор гравитационог типа на коме се дренира карстна издан развијена на преовлађујуће средњотријаском карбонатном комплексу од кога су изграђене клисурасте и кањонске долинске стране тока Пањице. Истицање воде на овом месту формирало је Водену пећину као карстни канал - подземни облик карстног рељефа.

У истраживаном кањону утврђено је присуство крајречне шумске вегетације, непосредно уз водоток Пањице. Од врста шумског дрвећа констатовано је присуство следећих врста: буква (*Fagus moesiacaе*), црна јова (*Alnus glutinosa*), бела врба (*Salix alba*), горски јавор (*Acer pseudoplatanus*), клен (*Acer campestre*), црни граб (*Ostrya carpinifolia*), цер (*Quercus cerris*), дивља јабука (*Malus silvestris*), ситнолисна липа (*Tilia cordata*), бели јасен (*Fraxinus excelsior*) и црни јасен (*Fraxinus ornus*). У спрату жбуња су евидентирани: леска (*Coryllus avellana*), зова (*Sambucus nigra*), једносемени глог (*Crataegus monogyna*), клека (*Juniperus communis*), свиб (*Cornus sanguinea*), дрен (*Cornus mas*), обична курика (*Euonymus europaeus*), дивља ружа (*Rosa canina*) и др. Стрме кањонске стране претежно су обрасле изданачком шумом букве, на сеновитим деловима кањона, на северним експозицијама, где ове шуме имају заштитну улогу од ерозије. Евидентирана је и букова шума (*Fagetum moesiacaе submontanum*), са стаблима великих пречника и старости, која обраста простор непосредног окружења Расовачке пећине. У североисточном делу истраживаног простора налази се шума обрасла шикаром црног граба (*Ostrya carpinifolia*) и црног јасена (*Fraxinus ornus*), у којој се примешано јавља буква.

На терену су сакупљани инсекти из редова лептира, правокрилаца и тврдокрилаца. Неке од врста забележених овом приликом су лептири: *Maniola jurtina*, *Pieris rapae*, *Polyommatus icarus*, из групе правокрилаца *Ephippiger ephippiger* и скакавци *Aiolopus strepens*, *Pezotettix*

giornae, Odontopodisma decipiens, Stenobothrus lineatus. Посебно се издваја налаз пећинских зрикаваца из рода *Troglophylus* у Расовачкој пећини. Улаз у пећину чине два одвојена канала, која се, вероватно пружају независно. Оба канала се сужавају након 10 -15 метара. Поред поменутог зрикавца у оваквом објекту могу се очекивати и други занимљиви представници пећинске фауне па би овај објекат требало детаљно, биоспелеолошки истражити.

Унутар истражног простора посебно су интересантне бигрене каде и водопад пре Водене пећине.

2. Споменик природе „Таорска Врела”

Врста:	Споменик природе
Град:	Ваљево
Категорија:	III (трећа) категорија
Режим заштите:	II (други) степен
Управљач:	предлог Удружење грађана „Клуб Арс Нова“
Завршетак студије:	2023. године

Кратак опис:

Таорска врела по свом положају у долини Скрапежа, јединствености хидролошких и морфолошких обележја која су условљена одликама геолошке грађе, морфоспелеолошким и спелеохидролошким специфичностима врелске пећине из које избија главно врело, а чији се канал одликује серијом коленастих сифона, представљају изузетан феномен краса Србије. Наслаге бигра у долини Врелског потока, различите по дебљини, старости и облику, својеврсни су запис морфохидролошке еволуције врела и промена у природи његове околине у току квартара. Воденице на Таорским врелима, особене архитектуре, иако данас напуштене, су не само занимљиви објекти народног неимарства већ и сведоци снажних веза природе и људи овог краја и споменици који говоре о некада развијеном животу једног планинског српског села.

Због својих изузетних природних и културних вредности, Завод је израдио Студију заштите Споменик природе „Таорска врела” 2013 године. На основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010), Уредбе о режимима заштите („Службени гласник РС”, бр. 31/2012) и Правилника о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја (Службени гласник РС“, бр. 97/2015), предложено заштићено подручје је категорисано као заштићено подручје III (треће) категорије – локалног значаја. Завод је наведену Студију заштите доставио Граду Ваљеву, Градској управи за локални развој, привреду, урбанизам и комуналне послове на даље поступање, 03 бр. 018-2370/2 од 28.10.2013. године, међутим није дошло до проглашења овог добра.

Туристичка организација Града Ваљева је у новембру 2022. године поднела захтев за достављење копије Студије заштите, за потребе заштите ваљевског краја.

С обзиром на заинтересованост локалне самоуправе да се ово добро заштити током 2023. године Завод ће приступити ревизији студије заштите, с обзиром да је претходна урађена 2013. године (границе, катастарске подлоге итд.)

3. Сврљишке планине

Град/Општина: Бела Паланка и Сврљиг
 Завршетак студије: 2023. године

Кратак опис:

Током 2022. године спроведена су прелиминарна истраживања простора Сврљишких планина. Том приликом су пописане вредности, разматрана категорија и граница будуће заштите простора.

На подручју Сврљишких планина констатовани су облици морфоструктурног рељефа и ерозивног рељефа генетских типова флувијални, карсни и пролувијални. Констатовани су и облици који се условно могу третирати као палеорељеф, односно полигенетски рељеф на коме се испољава преклапање генетских и хронолошких одлика.

Морфоструктурни рељеф је из домена целог планинског подручја Сврљишких планина који се манифестује издигнутошћу рељефа планине са кречњачким главицама и хумовима који подсећају на тропски карст, планинским падинама и појавама вероватно структурних удолина. У морфологији планине јасно се издваја део планине до Зеленог врха на коме доминира централно планинско било/венац, а источно је пространа скаршћена површ за коју се у литератури наводи да припада систему високих површи Карпато-балканида источне Србије. Попреко на правац планине и површи јављају се удолине за сада непознатог генетског порекла. Површ дисецирају и скаршћене флувијалне долине са низом вртача по дну. На падинама се јављају суве долине на којима је вероватно активан повремени пролувијални процес. Тако је на јужном одсеку планине према долини Нишаве код Крупачког врела констатована типска пролувијална плавина испод једне суве висеће долине, која се нажалост откопава па се може осматрати њен профил. На источној површи планине доминирају вртаче зделастог и левкастог типа у низу по дну сувих долина или неправилно распоређене. Констатоване су и три јаме, од којих једна носи назив Снежна дупка и позната је на основу Цвијићевих истраживања крајем 19. века. Од мале/микрокарстне морфологије констатоване су зоне ексхумираног и делимично ексхумираног карста са доминацијом цевастих шкрапа. Треба поменути да је обиђено и подручје понора Пандирало, посебно сложеног флувиокарстног система у североисточном делу планине.

Теренским истраживањем је извршено картирање биљних врста и станишта од значаја за заштиту у циљу варолизације природних вредности ширег подручја Сврљишких планина и обезбеђивања података поводом бољег сагледавања просторне дистрибуције флористичких и вегетацијских вредности простора као и адекватног предлагања режима заштите. Као најинтересантнија станишта истичу се планинске ливаде и пашњаци на камењарима (свежа *Festucion vallesiacaе*) с обзиром да представљају станиште многим степским елементима, а евидентирани су на подручју око Црног Врха (1270 m) као и на потесу Витановац - Горњи Рињ. Свакако, неке од најзначајних заједница Сврљишких планина које су потврђене овим истраживањима јесу:

- *Salvia officinalis-Artemisia lobelii*, забележена на југозападним падинама Сврљишких планина изнад Крупачког врела и села Долац. У заједници доминира медитеранска врста *Salvia officinalis* (дивља жалфија), констатована у великом броју (најмање 500-1000 индивидуа).
- *Cetero-Ramondietum serbicaе*, забележена на југозападним падинама планине, на влажним и заклоњеним местима, изнад Крупачког врела. На стаништима је евидентирана вр-

ста *Ramonda serbica*, с процењеном укупном бројношћу до 500 индивидуа.

- На подручју изнад села Горњи Рињ, на јужним осунчаним падинама, забележена је висока бројност степског бадема (*Prunus tenella*) у заједници са јоргованом (*Syringa vulgaris*). Наведене падине треба детаљније истражити, и у складу са резултатима размотрити да овај простор буде под строгим режимом заштите.

Још неке од значајних и атрактивних представника флоре Сврљишких планина забележених теренским истраживањем су: *Ajuga laxmanii*, *Gentiana cruciata*, *Sedum ochroleucum*, *Anacamptis pyramidalis*, *Achillea clypeolata*, *Himantoglossum calcaratum*, *Orchis purpurea*, *Sempervivum marmoreum*, *Gymnadenia conopsea*, *Neottia nidus-avis*, *Iris variegata*, *Ruscus aculeatus*, *Centaurea chrysolepis* и др.

Током истраживања инсеката акценат је стављен на представнике редова вилинских коњица (Odonata), правокрылаца (Orthoptera), лептира (Lepidoptera) и тврдокрылаца (Coleoptera). Фауна инсеката овог подручја веома је разноврсна и богата а као најзначајнији налази забележени током овог теренског изласка издвајају се строго заштићене и заштићене врсте, и то: из групе правокрылаца *Psorodonotus fieberi*, *Pocilimon affinis*, *Saga pedo*, *Paracaloptenus caloptenoides*, *Arcyptera microptera*; из групе дневних лептира *Papilio machaon* (ластин репак), *Eumedonia eumedon* (здравчев плавац), *Polyommatus eroides* (планински плавац), *Kirinia climene* (мала киринаја), а из групе тврдокрылаца *Lucanus cervus* (јеленак). Такође веома је интересантан налаз строго заштићене врсте из групе мрежокрылаца (Neuroptera) и то врста *Libelloides macaronius* и *Libelloides lacteus*. Од врста за које Завод поседује податке а нису овог пута забележене као најзначајније треба издвојити *Parnasius mnemosune*, *Zerynthia polyxena*, *Nymphalis antiopa*, *Nymphalis*, *Scoliantides orion*, *Agapanthia kyrbyi*, *Stenopterus flavicornis*, *Magdelaniella stevanovici*, *Ophiogomphus cecilia*.

Прелиминарним истраживањима забележено је пет врста водоземаца: шарени даждевњак (*Salamandra salamandra*), велика зелена жаба (*Pelophylax ridibundus*), жутотрби мукач (*Bombina variegata*), зелена крастача (*Bufo viridis*) и обична крастача (*Bufo bufo*). Од гмизаваца је забележено осам врста: барска корњача (*Emys orbicularis*), зидни гуштер (*Podarcis muralis*), зелембаћ (*Lacerta viridis*), слепић (*Anguis fragilis*), ливадски гуштер (*Lacerta agilis*), кратконоги гуштер (*Ablepharus kitaibelii*), степски смук (*Dolichophis caspius*) и рибарица (*Natrix tessellata*). Увидом у доступну литературу и ГИС базу података Завода, утврђено је да на подручју Сврљишких планина живе и врсте које прелиминарним истраживањима нису пронађене, а то су: мали мрмољак (*Lissotriton vulgaris*), јужни велики мрмољак (*Triturus macedonicus*), шумска жаба (*Rana dalmatina*), жаба травњача (*Rana temporaria*), шумска корњача (*Testudo hermanni*), смукуља (*Coronella austriaca*), белоушка (*Natrix natrix*), поскок (*Vipera ammodytes*) и Ескулапов смук (*Zamenis longissimus*).

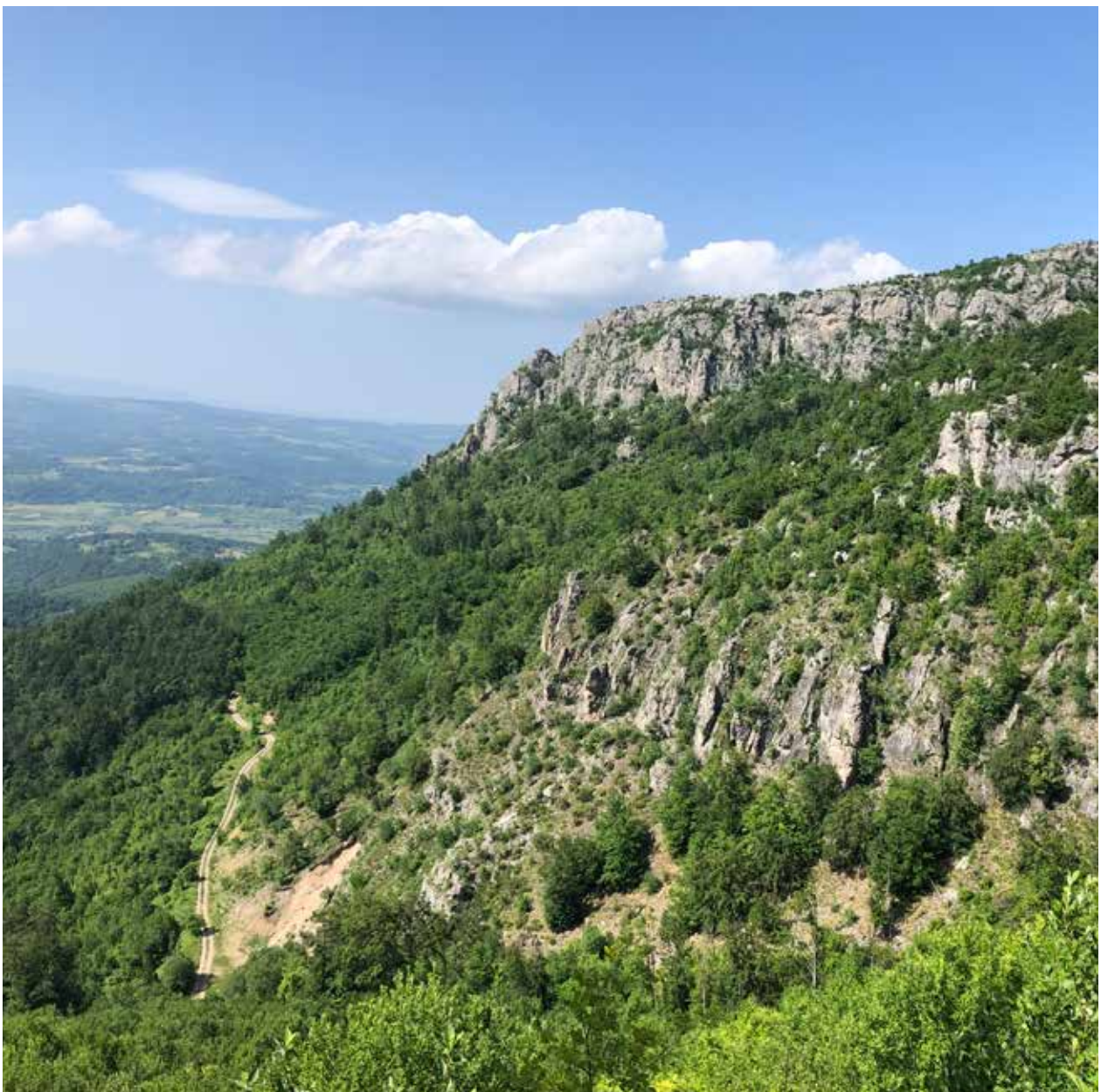
Екосистеми на Сврљишким планинама су у великој мери очувани. Посебно су значајни отворени екосистеми попут ливада, пашњака и камењара, који доминирају подручјем. Шуме, листопадне и зимзелене, мање су заступљене.

Фауна птица Сврљишких планина је веома разноврсна, специфична и значајна како са националног, тако и међународног аспекта. Током прелиминарних теренских истраживања, забележено је преко 60 врста птица, од којих се посебно истичу: жутокљуна галица (*Pyrhacorax graculus*), која је веома ретка гнездарица Србије и која се гнезди на овим планинама (пронађена колонијална јама са младунцима), сури орао (*Aquila chrysaetos*), ретка гнездарица ове планине, камењарка (*Alectoris graeca*) чија је највећа популација на Сврљишким планинама.

ма, змијар (*Circaetus gallicus*), планинска ушата шева (*Eremophilla alpestris*) и кос камењар (*Monticola saxatilis*).

Сврљишке планине су веома захтевне и комплексне за истраживање. Нема приступних путева, нити пешачких стаза, па је за планирање детаљних истраживања и број дана који ће се провести у будућности, јако важно имати ову чињеницу на уму. Неопходно је узети у разматрање ревизију заштите ПП „Сићевачка клисура” јер представља најмаркатнији део ових планина и није ни на који начин одвојен од остатка планине. Новом заштитом Сврљишких планина, Сићевачка клисура и Градиштански кањон би ушли у простор заштите као независни локалитети са својим режимом заштите првог и другог степена. Темељне вредности подручја су предели, објекти геонаслеђа и крашки облици рељефа, лековито биље, фауна бескичмењака као и специфичне орнитофаунистичке заједнице и фауна сисара.

Током 2023. године планирају се теренски изласци за потребе валоризације простора, дефинисања режима и завршетка студије заштите овог простора као Специјалног резервата природе. Завршетак студије заштите се планира до краја 2023. године.

Сврљишке планине

4. Клисуре Сврљишког Тимока

Град/општина: Књажевац, Сврљиг
Завршетак студије: 2024. године

Кратак опис:

Клисуре Сврљишког Тимока налази се у источној Србији, на територијама општина Сврљиг и Књажевац. Почиње од Нишевца у близини Сврљига на југу, а завршава се код Ргошта у близини Књажевца на северу. Дуга је око 15 km и повезује Сврљишку и Књажевачку котлину. Клисура је просечно дубока 180-220 m и састављена је из три дела: Горње клисуре, Палилулске котлине и Доње клисуре. Долина реке Сврљишког Тимока пред уласком у клисуру Сврљишког Тимока лактасто скреће и мења правац из ИЈИ-ЗСЗ у Ј-ССИ. Клисура се претежно пружа у правцу север-југ и зато су обе њене стране осветљене у току дана. И поред високих и окомитих стена које се уздижу изнад реке, клисура је отвореног типа.

Стене у клисури Сврљишког Тимока су ургонске неритске фације коју претежно чине слојевити, спрудни, песковити и лапоровити кречњаци дебели 400-500 метара. Горњи део ове серије изграђују пешчари и глиновити пешчари са сочивима песковитих кречњака. У литолошком саставу неогених седимената заступљени су: пешчари, песковите глине, пескови, шљункови и слатководни кречњаци а местимично се срећу и угљоносни слојеви. Неогени седименти су миоценске старости. У тектонском смислу, клисура Сврљишког Тимока је усечена у антиклиналу Девице, која улази у састав Кучајско-Сврљишких планина. Сврљишка клисура је изложена утицајима с југа који продиру долинама великих река. Она се налази на малој надморској висини, тако да се читаво подручје одликује лети врло топлом и сувом климом, а зими снежним наносима и јаким ветровима.

Околина клисуре је под климатогеном шумом сладуна и цера са грабићем, док је на кречњацима заступљена заједница цера. На стрмим изложеним падинама, на кречњацима, налазе се ниске грабићеве шуме и шикаре, као трајни стадијум вегетације. Поред ових налазе се у фрагментима и реликтне заједнице. На великим површинама у клисури данас доминира заједница типа *Syringo-Carpinetum orientalis*, која је настала у поступном процесу осиромашавања богате полидоминантне заједнице са храстовима, грабићем, јоргованом и другим врстама. На стрмим изложеним стеновитим падинама налазе се заједнице *Cotino-Syringetum* и *Syringetum vulgaris*, а на сипарима заједница *Syringo-Prunetum mahalebi*.

Еродирани и суве падине клисуре обрасле су ксерофилним типовима зељасте вегетације (пашњаци, ливаде и камењари). Вегетација термофилних пашњака има степско медитерански карактер. Обилује степским реликтним врстама као што су *Prunus tenella*, *Hyacinthella leucophea*, *Adonis vernalis*, *Pulsatilla montana*, па се подручје клисуре може схватити као својеврсни рефугијум степске флоре.

У клисури је заступљена и вегетација камењара и стена која ће се истраживати у наредном периоду. Вегетација стена одликује се присуством специфичних хазмофитских заједница које настајују поткапине и полупећине кречњачких клисура и кањона где су прилагођене на минималне светлосне услове. Такве хазмофитске заједнице су састављене од скиофилних и омброфобних врста које захтевају засењена станишта где вода долази углавном кроз пукотине стена.

Ихтиофаунистичка истраживања потврдила су присуство 8 врста риба: *Rhodeus amarus* – га-вчица, *Barbus balcanicus* – поточна мрена (ЗВ), *Alburnoides bipunctatus* – двопругаста уклија

(ЗВ), *Chondrostoma nasus* – скобаљ (ЗВ), *Phoxinus phoxinus* – пијор, *Squalius cephalus* – клен (ЗВ), *Cobitis elongatoides* – вијун (СЗВ), *Cottus gobio* – пеш (СЗВ).

Кроз клисуру Сврљишког Тимока пробија се железничка пруга целом дужином клисуре, од Нишевца до Подвиса. Предео употпуњују немачки бункери из Другог светског рата, 32 тунела и скоро исто толико мостова које је пројектовао Милутин Миланковић.

У току 2022. године обављен је један теренски обилазак, на основу ког је утврђено да клисура Сврљишког Тимока поседује вредности (геолошке, геоморфолошке, предеоне и биолошке) и да је потребно наставити истраживања у циљу заштите подручја.

5. Тресибаба

Град/општина: Сврљиг, Књажевац
 Завршетак студије: 2025. године

Кратак опис:

Тресибаба је планина у Источној Србији, јужно од књажевачке и североисточно од сврљишке котлине. Налази се између токова Трговишког и Сврљишког Тимока.

Простор Тресибабе обилује каменитим ливадама с јужне стране, док су на северној заступљене шуме. Јужне падине су највреднији делови ове планине будући да њих насељавају степски елементи биодиверзитета којих је у Србији све мање, а врсте које се срећу представљају праве раритете. На простору Тресибабе значајно је присуство степских биљака попут гороцвета, божура, бројних врста орхидеја, лептира и птица. Јужне падине Тресибабе прелазе у питоме пејзаже руралног типа с кривудаваим токовима потока и река на којима се срећу бројна влажна станишта образована у долињским вртачама. У овим стаништима се срећу бројни водоземци и гмизавци. На одсесима и литицама се гнезде сиви соко, змијар, риђи мишар и камењарка. Као централни мотив Тресибабе је Нишевачка клисура која својим хидролошким појавама представља једно од најлепших и најочуванијих предела Србије.

Током 2022. године обављена су прелиминарна истраживања Тресибабе истовремено са истраживањима клисуре Сврљишког Тимока.

6. Река Лопатница

Град/општина: Краљево, Лучани

Кратак опис:

У 2021. години су започета истраживања слива реке Лопатнице, леве притоке Ибра, а настављена у току 2022. године.

Река Лопатница је лева притока Ибра у који се улива код Богутовачке Бање. У свом горњем току, од изворишних кракова (Стања река, Зидински поток и Змајевски поток) који се налазе на 1080 m н.в. назива се Толишница а низводно од ушћа Каонске реке назива се Лопатница. Дужина тока износи око 32 km. У горњем току ширина реке износи око 2,5 m, а у доњем око 7 m. Дубина варира од 0,3 па до више од 1 m у вировима. Лопатница представља типичан

бујичарски водоток па се њено дно одликује великом количином наноса представљеног камењем, шљунком, песком и седиментом.

Идентификацијом типова станишта је утврђено да су на истраживаном подручју најзаступљенији шумски тип станишта, и то мезофилне шуме букве (1375,658 ha). Уз остале шумске површине (шуме хрстова и четинара) укупна површина под шумом на истраживаном подручју износи 2770,456 ha.

На основу литературних података и података прикупљених на терену током истраживања, евидентиран је 61 биљни таксон, што свакако није коначан број. Очуваност станишта, односно његова природност указују да ће се даљим флористичким истраживањима овог подручја број таксона знатно повећати. На истраживаном подручју забележене су врсте биљака које се због своје реткости, угрожености, реликтности, или других разлога третирају као значајне са аспекта заштите природе. На основу Прилога 1. и 2. Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. Службени гласник РС“, бр. 05/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016), на истраживаном подручју регистроване су 3 строго заштићене и 9 заштићених биљних врста.

Ентомофаунистичка истраживања су на подручју Лопатнице у овој фази била ограничена преваходно на фауну инсеката. Сакуљани су представници из редова тврдокрилаца (Coleoptera), правокрылаца (Orthoptera), лептира (Lepidoptera), вилинских коњица (Odonata) и мрежокрилаца (Neuroptera). Из реда лептира регистровано је присуство 10 строго заштићених врста а из реда тврдокрилаца 3 строго заштићене дивље врсте. Забележено је и 40 врста из реда правокрылаца (Orthoptera) од којих је једна строго заштићена, и то *Chrysochraon dispar*, док се из реда мрежокрилаца, као најзначајнији, издваја налаз строго заштићене врсте *Libelloides macaronius*.

Ихтиофаунистичка истраживања и евидентирање налаза риба обављени су на 15 локалитета на 11 водотока. На сваком локалитету су уловљене јединке идентификоване по врстама, поједине су фотографисане и све живе враћене у воду. Укупно је евидентирано 9 врста риба из 6 фамилија и једна врста рака. На делу тока реке Толишнице је формиран узгојни центар за очување аутохтоних генетичких линија поточне пастрмке (*Salmo trutta*), чији је оснивач и корисник ЈП „Србијашуме“.

Теренским истраживањима су забележене и 4 врсте водоземаца и 8 врста гмизаваца, од укупно 23 врсте водоземаца и 27 врста гмизаваца које живе у Србији. На основу литературних извора и базе података Завода, на подручју слива реке Лопатнице евидентирани су и следеће врсте водоземаца и гмизаваца: шумска жаба (*Rana dalmatina*), степски смук (*Dolichophis caspius*), степски гуштер (*Podarcis tauricus*), кратконоги гуштер (*Ablepharus kitaibelii*) и ливадски гуштер (*Lacerta agilis*).

Фауна сисара предметног подручја до сада није детаљније циљно истраживана, па су и подаци о присуству појединих врста изузетно ретки. Ова констатација се односи и на шири географски простор који окружује слив Лопатнице, јер једино узети заједно имају значајнију релевантност када је о фауни сисара реч.

У истраживаном подручју веома је развијен сеоски туризам са бројним приватним смештајним капацитетима. Још једна од делатности локалног становништва је производња ћумура, па су уз сам ток реке присутне бројне ћумуране. На самом водотоку Лопатнице налази се

водозахват предвиђен за једну од планираних МХЕ, чија изградња није реализована. Водозахват има и изграђену рибљу стазу која је затворена. Поред Лопатнице се налази затворени рудник магнезита са својом управном зградом која је такође напуштена. У току 2018. и 2019. године на Лопатници су изведени радови на санацији обала и дна у дужини од 170 м, у оквиру државног програма хитних радова на санацији објеката за заштиту од вода оштећеним у поплавама изазваних елементарним непогодама 2018. године. Одроњавање обале Лопатнице је и даље присутно па су радови на обалоутврди и даље актуелни.

Прелиминарни резултати су указали да подручје слива Лопатнице представља интересантно и очувано станиште вредних компоненти биодиверзитета и геодиверзитета, нарочито аква-тичне фауне и асоцираних компоненти флоре и вегетације. За наведено подручје Завод је израдио Извештај о природним вредностима. Будући да сам слив представља део шире предеоне и географске целине коју чине масиви Троглава и Чемерна и долина Ибра, Завод ће у наредном периоду наставити са истраживањима и ових целина.

7. Два стабла црног бора у насељу Јајинци

Град/општина: Београд, Вождовац

Кратак опис:

Извршена је прелиминарна валоризација два стабла црног бора у насељу Јајинци, градска општина Вождовац. На основу увида на терену констатовано је да се стабла налазе у улици XXIII српске ударне дивизије бр. 4, на к.п. бр. 319/3, К.О. Јајинци, у дворишту куће породице Банац. Део крошње стабла бр. 1 прелази ограду и пружа се изнад катастарске парцеле бр. 391/4, док се део крошње другог стабла бора пружа преко ограде са супротне стране дворишта и прелази на суседну парцелу бр. 391/12. Изласком на терен утврђено је да је оба стабла црног бора карактерише репрезентативност врсте, импозантне димензије и средња старост од око 90 година. Стабла су правилног хабитуса типичног за своју врсту, широке крошње са проређеном лисном масом, доброг здравственог стања. У крошњи су присутне суве гране у нормалној мери карактеристичне за стабла ове старости. Стабла су добре виталности и плодоносе.

Вредновањем два стабла црног бора, утврђено је да стабла предложена за заштиту одликују својства Споменика природе, односно поседују главна природна обележја (темељне вредности природног добра) која су неопходна за заштиту, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја.

По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да два стабла црног бора испуњавају критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010- исправка, 14/2016 и 95/2018- други закон). У циљу спровођења заштите наведених стабала, крајем 2021. године, и у току 2022. године, у неколико наврата, стручни сарадник Завода је потраживао сагласности власника све три парцеле, с обзиром да се без истих стабла не могу ставити под заштиту, односно, није могуће започети поступак израде студије заштите. Тражене сагласности власника парцела за започињање процедуре заштите два стабла бора нису достављене због лоших комшијских односа и непристајања власника катастарских парцела бр. 391/4 и 391/12 на заштиту предметних стабала, због чега се поступак заштите неће спроводити.

ИЗРАДА СТУДИЈА ЗАШТИТЕ

1. Предео изузетних одлика „Планина Јелица“

Врста:	Предео изузетних одлика
Категорија:	II (друга) категорија
Режим заштите:	I (првог), II (другог) и III (трећег) степена
Општине/град:	Чачак, Лучани, Краљево
Предлог управљача:	/

Кратак опис:

Подручје Предела изузетних одлика „Планина Јелица“ представља природну границу између Драгачева и Чачанске котлине. Припада динарском систему планина и пружа се у правцу северозапад-југоисток у дужини од 30 km. На северозападу прелази у планину Овчар. Југоисточни део планине се налази на територији општине Краљево, а до њега се долази сеоским путем кроз села Лазац и Дедевци. Највиши врх је Црна стена 929 m, затим по висини следе: Небош 894 m, Ветриње 869 m, Градина са познатим археолошким налазиштем 849 m, Стјеник 825 m и Рајачки вис 819 m.

Током 2022. године настављена су теренска истраживања ради валоризације природних и створених вредности и израде студије заштите подручја планине Јелице (град Чачак и општина Лучани), при чему су реализована четири теренска обиласка предметног подручја од стране стручних сарадника Завода. Након обављених теренских истраживања приступило се анализи и обради прикупљених података, дефинисању граница и режима заштите природног добра, као и изради Студије заштите.

Атрактивну морфолошку особеност чини макро облик рељефа - планински венац Јелице (929 m) која доминира у односу на околну низијско подручје Драгачева и Краљевачко-чачанске котлине. Изузетно сложена и разноврсна геолошка грађа условили су појаву разноврсних облика рељефа: ерозивно речних, међу којима се издваја клисураста долина реке Зовљак и Бањског потока, макро и микро карстних облика рељефа-површинских и подземних, посебно у карстној оази на Стјенику, међу којима се издвајају пећина св. Јована Стјеничког и прозорац „Стјеничко окно“, као и акумулативно-ерозивни облици настали пролувијално-делувијално-колувијалним процесима. Као подручје богато многобројним изворима и врелима, издвајају се она која осим природних вредности имају култна и заветна обележја као што су: Савине воде, извор Светиња и вода св. Саве.

Подручје Предела изузетних одлика „Планина Јелица“ станиште је 630 биљних врста, од чега 101 врста има национални или међународни значај, 6 има статус строго заштићених дивљих врста, као и 65 заштићених врста од којих се 43 наводе на Уредби о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне. Осим тога, присутно је 7 ендемичних и 32 реликтне врсте. На Јелици је забележено 16 таксона орхидеја, при чему су све заштићене Правилником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива. Током теренских истраживања Завода на путу до Манастира Стјеник, у буковој шуми, на забареном делу, забележен је нови налаз строго заштићене врсте - барске папрати (*Thelypteris palustris*), као нови локалитет ове врсте за подручје Србије.

Повољни едафски, хидролошки и климатски услови и издиференциран рељеф са рашчлањеним многобројним речицама и поточићима, сплетом долиница, у појединим деловима кли-

Стенски одсек обрстао шибљаком црног јасена, унутар кога се налази прозорац „Стјеничко окно“

сурастог карактера, условили су богатство шумске вегетације овог подручја. С обзиром да је реч о брдско-планинском региону Балканског полуострва, значајан део планине Јелице прекривен је шумском вегетацијом. Најнижи појас шума на планини Јелици је храстов појас, унутар ког су очуване термофилне шумске заједнице. То су површине под климатогеном шумом храстова сладуна и цера (*Quercetum frainetto-cerris*). На гребенима и међудолинским косама налази се китњакова шума (*Quercetum petraea*), а у увалама и на стрним осојним странама брдска букова шума (*Fagetum moesiacaе submontanum*). На већим надморским висинама (изнад 800 m) брдска букова шума прелази у планинску букову шуму (*Fagetum moesiacaе montanum*). Брдска букова шума (*Fagetum moesiacaе submontanum*) је најзаступљенији, а уједно и најочуванији тип шуме на простору предвиђеном за заштиту.

Од укупно 38 дрвенастих врста које су наведене у списку ТВФРА, 14 врста је заступљено на подручју Предела изузетних одлика „Планина Јелица“. Две су реликтне врсте - црни граб (*Ostrya carpinifolia* Scop.) и клокочика (*Staphylea pinnata* L.), док је осталих 12 врста категорисано као ретке и угрожене. Осим тога, према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. Службени гласник РС“, бр. 05/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016) на простору ПИО „Планина Јелица“ присутно је 9 „заштићених“ дрвенастих врста: бреза (*Betula pendula* Roth), клека (*Juniperus communis* L.), дивља ружа (*Rosa canina* L.), ситнолисна липа (*Tilia cordata* Mill.), бела липа (*Tilia tomentosa* Moench.), бели глог (*Crataegus monogyna* Jacq), дрен (*Cornus mas* L.), језичаста кострика (*Ruscus hypoglossum* L.) и клокочика (*Staphylea pinnata* L.). Ове чињенице указују на значајну вредност са аспекта биодиверзитета. Може се закључити да је

стање шума по врстама дрвећа на Јелици блиско природном потенцијалу, уз констатацију да се део површина налази под вештачки подигнутим састојинама.

Унутар заштићеног подручја евидентирана је само једна дивља врста риба из породице шаранки-поточна мрена *Barbus balcanicus* и једна врста декаподног рака - поточни рак *Austropotamobius torrentium*. Обе врсте су аутохтоне, карактеристичне за брдско-планинске водотоке од значаја за очување укупне биолошке разноврсности и целовитости акватичних екосистема. Од националног су значаја, с тим да поточна мрена *Barbus balcanicus* има статус заштићене дивље врсте, док поточни рак *Austropotamobius torrentium* има статус строго заштићене дивље врсте, а обе врсте су и међународно значајне. Иако је генерално поточна мрена од значаја са аспекта рекреативног риболова, због малобројних сталних водотока на заштићеном подручју у којима је и присутна, а и због потребе њиховог очувања, врста не представља потенцијал за ову рекреативну активност.

На подручју планине Јелице забележено је девет врста водоземаца, четири врсте припадају реду репатих водоземаца - даждевњак (*Salamandra salamandra*), мали мрмољак (*Lissotriton vulgaris*), планински мрмољак (*Ichthyosaura alpestris*) и јужни велики мрмољак (*Triturus macedonicus*) док је осталих пет врста је из реда жаба (Anura): крастача (*Bufo bufo*), жутотрби мукач (*Bombina variegata*), грчка жаба (*Rana graeca*), шумска жаба (*Rana dalmatina*) и велика зелена жаба (*Pelophylax ridibundus*). Од гмизаваца је забележено девет врста, и то једна врста корњаче, шумска корњача (*Testudo hermanni*), четири врсте гуштера: слепић (*Anguis fragilis*), зидни гуштер (*Podarcis muralis*), зелембаћ (*Lacerta viridis*) и шумски гуштер (*Darevskia praticola*) и четири врсте змија: Ескулапов смук (*Zamenis longissimus*), смукуља (*Coronella austriaca*), белоушка (*Natrix natrix*) и поскок (*Vipera ammodytes*).

Поглед на Чачанску котлину са локалитета Црна стена који је обрастао заједницом *Orno-Polyquercetum typicum*

На подручју Јелице забележено је 100 врста птица, што представља око 28% од укупног броја врста птица (око 360) регистрованих у Србији. Међу посебно значајне врсте птица подручја Јелице и околине, а посебно из групе врста које су рецентно забележене, треба издвојити следеће: сиви соко *Falco peregrinus*, осичар *Pernis apivorus*, мали детлић *Dryobates minor*, црна жуна *Dryocopus martius*, сива жуна *Picus canus*, грлица *Streptopelia turtur*, беловрата мухарица *Ficedula albicollis* и руси сврачак *Lanius collurio*. У складу са наведеним врстама птица које подручје чине значајним за заштиту, углавном се издваја групација врста која је везана за шумска станишта а то су: осичар, мали детлић, црна жуна, сива жуна и беловрата мухарица. Сиви соко је везан за станишта лисица и камењара, док руси сврачак заузима отворена станишта са жбунастом вегетацијом, где се гнезди и налази храну. Грлица преферира мозаична станишта са жбуњем и дрвћем у побрђу и равници, ободне шума, плавне зоне уз реке, воћњаке и деградираних шумске комплексе.

На подручју планине Јелице евидентирано је стално или повремено присуство око 40 врста сисара, што је мање од половине врста до сада регистрованих на тлу Србије.

На истраживаном простору се истиче и изузетно вредан археолошки локалитет Градина, који се налази на једном од врхова планине Јелице, на надморској висини од 846 m. На простору овог налазишта које заузима површину од 20 хектара настајала су и нестајала насеља од времена бакарног доба (2500 година старе ере) па све до раног средњег века (почетак IX века нове ере). У споменичком смислу најбогатије остатке представљају откривени бедеми, цркве и куће из времена ране Византије, тј. владавине Јустинијана I (527-565) и његових наследника. Претпоставља се да је у периоду краћем од сто година на месту Градине никао утврђени град у ком је за сада откривено пет цркава са више зиданих гробница, десетина профаних објеката разуђене архитектуре и више стотина метара бедема зиданих од камена који негде досежу и висину од 3 метра. Простор око локалитета Градина обрастао је шумом букве, букве и граба, са појединачним стаблима грабића.

Изузетно значајно културно наслеђе се огледа и у постојању Манастира Трнава, који је по предању, подигнут у XII веку у доба Немањића. Као ктитор помиње се Стефан Урош I, краљ српски. Манастир је посвећен Благовештењу. У средњем веку, стари манастир на чијим темељима је изграђен овај храм основали су Немањићи. 1554. године извршена је обнова храма. Историјски гледано овај храм је изузетно значајан јер је у њему подигнута 1814. године чувена Хаџи-Проданова буна у којој су активно учествовали и монаси.

Поред присутне пољопривредне делатности на ширем подручју, природно добро располаже великим потенцијалима и ресурсима за развој различитих видова туризма: планински, еколошки, сеоски (етно), авантуристички, културолошки и др. Постоји могућност организације целогодишње туристичке понуде и развој сеоског туризма као допунског или алтернативног извора прихода за локално становништво.

Подрује планине Јелице предложено за заштиту одликује се репрезентативним својствима предела изузетних одлика, односно поседује темељне вредности природног добра, тј. природна обележја према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), те испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 36/2009, 88/2010, 91/2010, 14/2016, 95/2019 - други закон и 71/2021). Сходно томе, Завод је израдио студију којом се природно добро под називом Предео изузетних одлика „Планина Јелица“ сврстава у II категорију - заштићено подручје од регионалног, односно великог значаја.

Површина заштићеног подручја износи 6196 ha 23 ar 78 m². На поменутој површини издвоје-не су посебне просторне целине, режими заштите I, II и III степена:

- Подручја под режимом заштите I степена заузимају укупну површину од 259 ha 96 ar 33 m² (4,20% укупно заштићене површине). Налазе се на три изолована локалитета унутар природног добра: „Зовљак“, „Стјеник“ и „Небошка коса“.
- Подручје под режимом заштите II степена - локалитет „Јелица“, заузима укупну површину од 926 ha 52 ar 57 m² (14,95% укупно заштићене површине). Заузима један велики локалитет који представља заштитну зону између локалитета у режиму заштите I степена и режима заштите III степена.
- Подручје под режимом заштите III степена заузима укупну површину од 5009 ha 74 ar 88 m² (80,85% укупно заштићене површине) и обухвата територију Предела изузетних одлика „Планина Јелица“ која није под режимима заштите I и II степена.

Завод за заштиту природе Србије је израдио Студију заштите-Предео изузетних одлика „Планина Јелица“ и доставио је Министарству заштите животне средине на даље поступање (заведено под 03 бр. 019-4402/1 од 28.12.2022. године).

2. Предео изузетних одлика „Горњачка клисура”

Врста:	Предео изузетних одлика
Категорија:	I (прва) категорија
Режим заштите:	I (првог), II (другог) и III (трећег) степена
Општине:	Петровац на Млави и Жагубица
Предлог управљача:	Српска Православна Црква-Епархија браничевска

Кратак опис:

Предео изузетних одлика „Горњачка клисура“ припада планинско-котлинској регији Источна Србија, њеном карпатском делу, захватајући рубни део микрорегије Хомоље. Обухвата долину реке Млаве, једну од већих река Србије, као и планине Вукан и Жежевац.

Атрактивни морфолошки ерозиони речни облик рељефа, представљен дубоко усеченом Горњачком клисуром са три изванредно изражена укљештена меандра, планине Вукан и Жежевац, са различитим генетским облицима секундарног речног (флувијалног) рељефа са колувијалним појавама и посебно сложеним карстним рељефом, изванредна предеона разноликост, лепота и атрактивност и живи свет са значајном специјском и екосистемском разноврсношћу заснованом првенствено на разноликости и специфичности станишта рефугијалног карактера, одлике су овог заштићеног подручја. Присутно је 520 врста биљака, од чега петина има национални и међународни значај, 64 врсте биљака заштићено и строго заштићених у Србији, 30 реликтних врста биљака, 7 врста биљака су ендемити, 7 је врста и подврста орхидеја). Евидентирано је и 8 врста водоземаца, (што чини 34,78% диверзитета водоземаца у Србији), 11 врста гмизаваца у Србији (40,74% диверзитета гмизаваца у Србији), 75 врста птица (око 2,55% од укупно 360 регистрованих), око 20,55% од укупног броја врста птица (око 360) регистрованих у Србији, близу 60 врста сисара, што је више од 50% врста сисара до сада регистрованих на тлу Србије, богато културно-историјско и духовно наслеђе: Манастир Горњак са црквом Св. Ваведење и пећинском капелом Григорија Синајита, као и Црква Благовештења, остаци Митрополије и пећинске испоснице код Ждрела, Горњачку клисуру чине подручјем јединствене интеракције природних и културних вредности и несумљиво указује на оправданост њене заштите.

У складу са законским прописима Завод за заштиту природе Србије је израдио Студију заштите као стручну основу за израду предлога акта за проглашење заштићеног природног добра.

На основу извршене анализе утврђених вредности и функција заштите, констатован је висок степен међусобне зависности и условљености елемената простора који се предлаже за заштиту.

Завод за заштиту природе Србије је предложио подручје Горњачке клисуре као заштићено подручје - Предео изузетних одлика „Горњачка клисура“ за који се утврђује I (прва) категорија - заштићено подручје од међународног, националног односно изузетног значаја.

Предео изузетних одлика „Горњачка клисура“ налази се на подручју општина Жагубица и Петровац на Млави. Обухвата површину од 1717 ha 95 a 83 m² на којој су утврђени режими I (првог), II (другог) и III (трећег) степена.

3. Споменик природе „Кањон Вучјанске реке”

Врста: Споменик природе
 Категорија: II (друга) категорија
 Режим заштите: I (првог), II (другог) и III (трећег) степена
 Општина/Град: Вучје, Лесковац
 Предлог управљача: Туристичка организација града Лесковца

Кратак опис:

Кањон Вучјанске реке се налази на југу Србије у оквиру западног дела Јужноморавског Поморавља. Предео кањона је на северној падини планине Кукавице, на контакту планинске падине и суподине Лесковачког поља, односно Лесковачке котлине. Најближе насеље кањону је варошица Вучје, смештена на обалама Вучјанске реке, испод кањона, односно на његовом додиру са равницом Лесковачког поља. Најближи градски и регионални центар је град Лесковац.

Током 2022. године реализована су три теренска изласка ради валоризације простора и завршетка студије заштите подручја кањона Вучјанске реке. По завршетку теренских истраживања у јуну 2022. године, приступило се анализи и обради прикупљених података, дефинисању граница и режима заштите природног добра, као и изради Студије заштите.

Кањон Вучјанске реке један је од најлепших кањона Србије. Већи део подручја је потпуно неприступачан, без значајних облика уређења простора, што представља праву реткост у Србији, имајући у виду његову атрактивност. Стрме падине око Вучјанске реке су изузетно разноврсне геоморфолошким, геолошким, флористичким и фаунистичким обележјима, али и културном баштином, што испуњава све критеријуме за заштиту у виду споменика природе. Утврђење Скобаљић град или Зелен град (коришћен у периоду од 10. до 15. века), смештено на месту настанка кањона, указује да је простор у историји имао и велики значај у заштити локалног становништва. Синергија естетике природе предела и културног наслеђа даје посебан печат овом месту.

У шумском фонду на подручју кањона Вучјанске реке присутне су 52 дрвенасте и жбунасте врсте, од којих је 10 у категорији ретких, ендемичних, реликтних и угрожених: брекиња-*Sorbus torminalis*, пољски брест-*Ulmus minor*, бреза-*Betula pendula*, брдски брест-*Ulmus montana*, дивља крушка-*Pyrus pyraister*, дивља јабука-*Malus silvestris*, дивља трешња-*Prunus avium*, јасика-*Populus tremula*, јаребика-*Sorbus aucuparia* и бели јасен-*Fraxinus excelsior*.

Кањон Вучјанске реке

На подручју је евидентиран укупно 161 биљни таксон. С друге стране, простор обилује врстама које су значајне са економског и еколошког аспекта, због чега уживају заштиту на територији Републике Србије у складу са националном законском регулативом. Најзначајније биљне врсте су радићолисни шебој (*Erysimum crepidifolium*), кострика (*Ruscus aculeatus*), сремуш (*Allium ursinum*), плућњак (*Pulmonaria officinalis*) и вилина косица (*Cyclamen hederifolium* subsp. *hederifolium*).

Основну ихтиолошку вредност чини поточна пастрмка (*Salmo trutta*), риблиња врста која насељава искључиво чисте и кисеоником богате водотоке. У Вучјанској реци такође живе и поточна мрена (*Barbus balcanicus*) и клен (*Squalius cephalus*). И поред чињенице да је Вучјанска река у кањону већим бројем водопада природно подељена на више сегмената, као и да постоји више бетонских преграда водотока у низводном делу ван заштите, веома је значајно да су риблиње врсте присутне у целом току Вучјанске реке кроз заштићено подручје. Поточна мрена (*Barbus balcanicus*) представља и међународно значајну врсту.

На простору кањона Вучјанске реке забележено је укупно 11 врста водоземаца и 9 врста гмизаваца. Од тог броја, 10 врста водоземаца је строго заштићено: шарени даждевњак (*Salamandra salamandra*), планински мрмољак (*Ichtyosauria alpestris*), обични мрмољак

(*Lissotriton vulgaris*), македонски мрмољак (*Triturus macedonicus*), жутотрби мукач (*Bombina variegata*), шумска крастача (*Bufo bufo*), зелена крастача (*Pseudepidalea viridis*), шумска жаба (*Rana dalmatina*), жаба травњача (*Rana temporaria*) и грчка жаба (*Rana graeca*). Међународно је значајна само једна врста водоземаца и то жутотрби мукач (*Bombina variegata*), који се налази на додатку II Директиве о стаништима. Од забележеног броја гмизаваца, ескалапов смук (*Zamenis longissimus*), степски смук (*Dolichophis caspius*), рибарица (*Natrix tessellata*) и белоушка (*Natrix natrix*) имају статус строго заштићених врста.

Фауна птица је представљена са 60 врста, од којих је 53 строго заштићено. Најзначајније врсте су ретке, угрожене и национално и међународно значајне као што су: змијар (*Circaetus gallicus*), црна жуна (*Dryocopus martius*), бела рода (*Ciconia ciconia*), сиви соко (*Falco peregrinus*), сива жуна (*Picus canus*) и шумска шева (*Lullula arborea*). Куриозитет подручја је присуство даурске (*Cecropis daurica*), горске (*Ptyonoprogne rupestris*), градске (*Delichon urbica*) и сеоске ласте (*Hirundo rupestris*), од укупно 5 регистрованих врста из ове групе у Србији.

Према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС”, број 97/15), Споменик природе „Кањон Вучјанске реке” сврстава се у II категорију - заштићено подручје покрајинског/регионалног односно великог значаја, као Споменик природе са успостављеним режимима I (првог), II (другог) и III (трећег) степена заштите. Како су геоморфолошке и хидролошке одлике и квалитети изузетно разноврсни, издвајање режима строге заштите (I степена) се сматрало неопходним како би се највредније хидрогеолошко наслеђе очувало у природном стању. У другом режиму заштите су падине кањона које су са делимично измењеним природним вредностима. Издвајање простора у режим заштите трећег степена је извршено за делове подручја који су створеним вредностима претрпели велике измене. Споменик природе „Кањон Вучјанске реке” обухвата површину од 49 ha 33 ar 38 m² од чега је у режиму заштите I степена 2 ha 97 ar 76 m² (6,04%), у режиму заштите II степена 30 ha 98 ar 71 m² (62,81%) и у режиму заштите III степена 15 ha 36 ar 91 m² (31,15%).

Завод за заштиту природе Србије је израдио Студију заштите - Споменик природе „Кањон Вучјанске реке“ и доставио је Министарству заштите животне средине на даље поступање (заведено под 03 бр. 019-3845/1 од 10.11.2022. године).

4. Споменик природе „Храстова шума у Раденковцу“

Врста: Споменик природе
 Категорија: II (друга) категорија
 Режим заштите: II (други) и III (трећа) степен
 Општина: Сокобања
 Предлог управљача: „Сокобањско еколошко друштво“ из Сокобање

Кратак опис:

Храстова шума у Раденковцу се налази на улазу у село из правца Сокобање, на делу где је сеоска школа и широка зараван простране структурне удолине. Северно поред шуме је локални асфалтни пут из Сокобање којим се преко преседлине Власине и села Језера и Новог Села долази до Раденковца. Налази се у Нишавском управном округу, на територији општине Сокобања, у К.О. Раденковац. Шума је делимично (незнатно) измењена, физички јасно изражена, препознатљива, репрезентативна природна целина, са значајним биодиверзитет-

ским обележјима и вредностима од научног, естетског и образовног значаја. Ово подручје је препознатљиво и по биолошко-еколошким вредностима, при чему традиционални начин живота локалног становништва није нарушио природни екосистем подручја.

Основну темељну вредност овог подручја представља добро очувана мешовита шума китњака и цера (*Quercetum petraeae cerris* Jov. 1979). Стабла ових врста, посебно цера, су стара, изразито висока и са већим пречницима. Њихова доминиција у простору је веома изражена. Поред поменуте заједнице, заступљене су још заједнице храста са грабићем (*Carpino orientalis-Polyquercetum* E. Vuk. 1987) и шуме грабића (*Carpinetum orientalis serbicum*).

Поред добро очуване шумске заједнице цера и китњака, забележене су и врсте биљака које се због своје реткости, угрожености и реликтности сматрају значајним са аспекта заштите природе - косовски божур (*Paeonia peregrina*), каћун (*Orchis purpurea*), кантарион (*Hypericum barbatum*), орхидеја наглавица (*Cephalanthera rubra*). Такође, истраживањем је утврђено и присуство значајних врста орнитофауне, међу којима се издвајају средњи детлић (*Leipicus medius*), велика стрнадица (*Emberiza calandra*), зелена жуна (*Picus viridis*), сеница шљиварка (*Poecile lugubris*).

Храстова шума у Раденковцу, на основу ботаничких карактеристика, представља јединствено станиште у Србији, са нарочитим значајем у науци. Полазећи од изнетих својстава, а према Закону о заштити природе и Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015) проистиче да храстова шума у Раденковцу одговара природном добру II (друге) категорије, односно заштићеном подручју регионалног значаја, као Споменик природе. Обухвата површину од 23 ha 31 a 54 m² са режимом II (другог) и III (трећег) степена заштите. Режим II степена заштите обухвата површину 15 ha 82 ar 54 m² (67,88%), док режим III степена заштите обухвата 7 ha 49 ar 00 m² (32,12%).

Завод за заштиту природе Србије је израдио Студију заштите - Споменик природе „Храстова шума у Раденковцу“ и доставио је Министарству заштите животне средине на даље поступање (заведено под 03 бр. 019-3289/1 од 20.09.2022. године).

5. Споменик природе „Стабло лужњака у Раковцу“

Врста: Споменик природе
Категорија: III (трећа) категорија
Режим заштите: III (трећи) степен
Општина: Бујановац
Предлог управљача: Арсић Стојан, Раковац

Кратак опис:

Споменик природе „Стабло лужњака у Раковцу“ се налази у близини саобраћајнице Врање-Скопље у Пчињском управном округу, на к.п. бр. 2751/1 К.О. Раковац, општина Бујановац. Валоризацијом стабло лужњака (*Quercus pedunculata* Ehrh) у Раковцу, утврђена је значајна вредност природног добра на основу главних природних обележја која су садржана у: аутохтоности, аутентичности, репрезентативности, дендрометријским вредностима, великој старости, виталности, добром здравственом стању и пејзажној атрактивности. Заштићено стабло лужњака је репрезент своје врсте, импозантних димензија, доброг здравственог стања и старости око 500 година. Поседује аутентичан изглед, са крошњом пречника 15,50

Поглед на церову шуму у Раденковцу

m која прекрива површину од 1,89 ари. Импазонтне димензије као што су висина стабала од 18,0 m, обим дебла од 5,20 m и прсни пречник од 1,66 m дају стаблу моћан изглед, стабилност и услове за даљи опстанак. Изгледом доминира простором и даје посебан печат пејзажу краја.

Стабло лужњака предложено за заштиту одликују репрезентативна својства споменика природе, односно поседују темељне вредности природног добра, тј. природна обележја према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), те испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-исправка, 14/2016, 95/2018-други закон и 71/2021) као Споменик природе ботаничког карактера, у III категорији - заштићено подручје локалног значаја.

6. Споменик природе „Стабло цера у Предејану“

Врста: Споменик природе
Категорија: III (трећа) категорија
Режим заштите: III (трећи) степен
Општина: Лесковац
Предлог управљача: Српска православна црква, Епархија врањска

Стабло цера у Предејану и црква у позадини

Кратак опис:

Стабло цера у Предејану (*Quercus cerris* L.) се налази у насељеном месту Предејане, поред Цркве Светог Архангела Гаврила, у окружењу Јужне Мораве и Предејанске реке, планине Чемерник на истоку и Кукавице на западу. Споменик природе „Стабло цера у Предејану” представља ретку појаву очуваних старих стабала цера у овом делу Србије. Стар је око 150 година, због чега представља примерак очуване дендрофлоре Србије. Интересантног је хабитуса, доброг здравственог стања и виталности. Стабло је прсног пречника од 1,02 m, висине 27,0 m, широке крошње 18,45 m и дужине дебла без грана од 2,10 m. Поседује високу естетску вредност, унапређује лепоту простора а као репрезентативни примерак своје врсте доприноси очувању ботаничке разноврсности Предејана, Лесковца и овог дела Србије. Заштићено подручје је интересантно за мештане и посетиоце јер се налази у близини Цркве Светог Архангела Гаврила.

Стабло цера предложено за заштиту одликују репрезентативна својства споменика природе, односно поседују темељне вредности природног добра, тј. природна обележја према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), те испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-исправка, 14/2016, 95/2018-други закон и 71/2021). Сходно томе, Завод је израдио студију заштите којом се природно добро под називом Споменик природе „Стабло цера у Предејану“ предлаже за заштиту као Споменик природе ботаничког карактера, у III категорији-заштићено подручје локалног значаја.

Завод за заштиту природе Србије је израдио Студију заштите-Споменик природе и доставио локалној самоуправи - граду Лесковцу и Министарству заштите животне средине на даље поступање (заведено под 03 бр. 019-495/1 и 03 бр. 495/2 од 08.02.2023. године).

7. Заштићено станиште „Дивчибаре”

Врста:	Заштићено станиште
Категорија:	II (друга) категорија
Режим заштите:	II (другог) степена
Град:	Ваљево
Предлог управљача:	/

Кратак опис:

Заштићено станиште „Дивчибаре“ представља део простране површи на подручју планине Маљен у западном делу централне Србије. Карактеришу га шумски екосистеми утиснути у влажне еутрофне и мезотрофне травне формације у окружењу туристичког центра Дивчибаре. Највећи део подручја Дивчибара лежи на серпентинској геолошкој подлози.

На релативно малој површини нашле су станиште 464 биљне врсте које чине 12,44% целокупне флоре Србије. Од укупног броја врста биљака, 90 има национални и међународни значај, а 63 су заштићене према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива. Од укупног броја заштићених врста, 11 је строго заштићених, међу којима су: *Anacamptis coriophora* (смрдљиви каћунак), *Echium russicum* (змијоглавка), *Epipactis atrorubens* (тамноцрвена калужђарка), *Gladiolus imbricatus* (црепаста гладиола), *Iris sibirica* (сибирска перуника), док су 52 заштићене, међу којима су: *Anacamptis morio* (каћунак), *Anacamptis pyramidalis* (плаштак), *Colchicum autumnale* (мразовац), *Dactylorhiza sambucina* (миомирисни каћун), *Daphne blagayana* (Благајев јеремићак), *Epipactis helleborine* (калужђарка) и др. Такође, забележено је и 14 реликтних врста - *Aremonia agrimonoides* (павловац), *Aruncus dioicus* (сурочица), *Allium ursinum* (сремеш), *Asarum europaeum* (копитњак), *Epimedium alpinum* (девет Југовића), *Eriophorum latifolium* (ветрогон), *Erythronium dens-canis* (пасји зуб), *Euphorbia glabriflora* (голоцветна млечика), *Lilium martagon* (шумски љиљан), *Melittis melissophyllum* (маточика), *Sanicula europaea* (милоглед), *Parnassia palustris* (златникова бела трава), *Phleum alpinum* и *Poa alpina* subsp. *alpina*. Дивчибаре представљају малу ботаничку башту орхидеја на отвореном која је веома значајна не само из разлога што је у њој забележено 16 таксона орхидеја, већ и због тога што су њихове популације на подручју Дивчибара бројне.

Шумску вегетацију карактеришу разређене белоборове шуме са црњушом на офиолитима (*Erico-pinetum sylvestris serpentanicum*) унутар којих су „утиснуте“ групе и појединачна стабла *Betula pendula* Roth (бреза) као пионирске врсте, што у пејзажно естетском смислу простору даје интересантну лишћарско-четинарску мозаичну вегетацијску слику. У мозаику шумске вегетације спорадично се јављају и фрагменти буково-јелових шума (*Abieti-Fagetum moesiacaе*), брезових шума (*Betuletum pendulaе*) и шума белог и црног бора (*Pinetum nigrae-sylvestris*). Наведене шуме сврставају се у категорију „приоритетних типова станишта“ доминантно изграђених од ендемичних врста биљака, фрагилних станишта услед слабе и споре обновљивости, као и у категорију репрезентативних станишта на подручју Србије. Шумске састојине су изграђене од укупно 18 врста дендофлоре, од којих се у категорији „заштићена дивља врста“ према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених

дивљих врста биљака, животиња и гљива налазе 4: *Betula pendula* Roth (бреза), *Juniperus communis* L. (клека), *Rosa canina* L. (дивља ружа) и *Crataegus monogyna* Jacq (бели глог). На списку врста дрвећа које спадају у категорију ретких, реликтних, ендемичних или угрожених врста (ТБФРА, 2000) налазе се 4 врсте: *Betula pendula* Roth (бреза) - ретка и угрожена, *Malus silvestris* L. (дивља јабука) - ретка и угрожена, *Populus tremula* L. (јасика) - под ризиком и *Sorbus aucuparia* L. (јаребика) - ретка.

Значајно је истаћи да подручје предложено за заштиту обухвата два „Одабрана подручја за дневне лептире“ (Prime Butterfly Areas) под називом „Повлен 15“ и „Маљен-Сувобор 39“ у Србији. Одабрано подручје за дневне лептире (РВА) „Повлен“ карактерише 10 циљних врста и то: *Thymelicus acteon* (тамни ливадар), *Zerynthia polyxena* (ускршњи лептир), *Parnassius mnemosyne* (мнемозине), *Parnassius apollo* (Аполон), *Scolitantides orion* (жедњаков плавац), *Glaucopsyche alexis* (зеленотрби плавац), *Maculinea arion* (пегави мравник), *Euphydryas maturna* (шумски шаренац), *Euphydryas aurinia* (мочварни шаренац), *Melitaea Aurelia* (црвеноноси шаренац). РВА подручје „Маљен-Сувобор“ одликује присуство 7 циљних врста: *Pseudophilotes vicrama* (душичин плавац), *Scolitantides orion* (жедњаков плавац), *Glaucopsyche alexis* (зеленотрби плавац), *Maculinea arion* (пегави мравник), *Euphydryas aurinia* (мочварни шаренац), *Coenonympha gardetta* и *Erebia medusa* (пролећна еребија). Од фауне инсеката на подручју је забележено присуство строго заштићених дивљих врста, као што су: *Lucanus cervus* (јеленак), *Nymphalis vaualbum* (мрки многобојац) и *Formica rufa* (шумски мрав). Такође, у водама заштићеног подручја пронађена је строго заштићена врста бескичмењака *Austropotamobius torrentum* (поточни рак) који се убраја међу најугроженије слатководне бескичмењаке у Европи.

Забележено је присуство укупно 16 врста водоземаца и гмизаваца, што чини 32% од укупног броја врста које насељавају територију Републике Србије. Ово подручје представља станиште 5 строго заштићених дивљих врста водоземаца: *Salamandra salamandra* (даждевњак), *Lissotriton vulgaris* (мали мрмољак), *Ichthyosaura alpestris* (планински мрмољак), *Bombina variegata* (жутотрби мукач), *Bufo bufo* (крастача) и *Rana dalmatina* (шумска жаба), као и 5 строго заштићених дивљих врста гмизаваца: *Emys orbicularis* (барска корњача), *Zamenis longissimus* (Ескулапов смук), *Coronella austriaca* (смукуља), *Natrix natrix* (белоушка) и *Natrix tessellata* (рибарица).

Предложено подручје за заштиту се налази на листи Међународно значајног подручја за птице у Србији (Important Bird Areas in Serbia, BirdLife 2000) под називом „Ваљевске планине RS025 ИВА“. У оквиру граница овог подручја и непосредном окружењу регистроване су укупно 64 врсте птица, што представља око 18% од укупног броја врста птица регистрованих у Србији. На међународном нивоу врсте забележене на овом подручју су од посебног значаја као на пр. *Circaetus gallicus* (змијар), *Dryocopus martius* (црна жуна), *Dendrocopos syriacus* (сеоски детлић), *Lullula arborea* (шумска шева) и *Lanius collurio* (руси сврачак).

Површина заштићеног подручја износи 50 ha 30 ar 63 m². На поменутој површини издвојене су посебне просторне целине у режиму заштите II степена, локалитети: „Бела Каменица“ (32,64 ha), „Жујан“ (12,09 ha) и „Питомине“ (7,56 ha).

Завод за заштиту природе Србије је израдио Студију заштите - Заштићено станиште „Дивчибаре“ и доставио је Министарству заштите животне средине на даље поступање (заведено под 03 бр. 019-4336/1 од 23.12.2022. године.).

8. Заштићено станиште „Бела река-Рипањ“

Врста:	Заштићено станиште
Категорија:	III (трећа) категорија
Режим заштите:	III (трећи) степен
Општина/град:	Вождовац-град Београд
Предлог управљача:	Удружење за заштиту река и језера „Бела река“

Кратак опис:

Природно добро се налази у сливу Беле Реке, која је притока Топчидерске реке у њеном горњем току. Природно добро се налази у насељу Рипањ, општина Вождовац, на територији града Београда. Вредност и разноврстност подручја Беле реке се огледа у присуству различитих типова шума које чине станишта за различите биљне и животињске врсте, што чини овај простор вредним у погледу заштите биодиверзитета. Осим шуме, као доминирајућег типа станишта, овде се још срећу и влажна станишта (језеро са литоралном зоном) и травне заједнице. Иако је у флори Београда однос аутохтоне и алохтоне флоре скоро подједнак, Бела река је пример зелене оазе у приградској средини где доминирају аутохтоне врсте, с тим да алохтоних врста има, али њихове популације нису бројне. Опште флористичке карактеристике су у многоме антропогено условљене, изградњом бране на првом месту. Међутим, у преосталим фрагментима измењених природних и полуприродних шумских екосистема, на влажним и руралним стаништима забележено је 213 врста биљака од чега су 44 лековите. На 44 лековите врсте биљака двадесет врста се налази на прилогу заштићених дивљих врста Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016) односно на Уредби о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне („Службени гласник РС“, бр. 31/2005, 45/2005-исправка, 22/2007, 38/2008, 9/2010 и 69/2011).

У односу на диверзитет гљива, забележено је умерено богатство фунгије које се огледа у 41 врсти макрогљива, махом врста карактеристичних за шумске комплексе ширег подручја Београда и брдских шума северног дела Шумадије. Забележене су две заштићене врсте гљива, а то су *Russula cyanoxantha* (љубичасто-зелена зека) и *Russula virescens* (голубача).

Изузетну вредност заштићеног подручја представља диверзитет фауне, посебно фауне инсеката. Упадљиво је присуство и велика бројност јединки врсте *Lucanus cervus* (јеленак). Ова врста је код нас строго заштићена и налази се на прилогу I Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, а поред националног има и међународни значај, јер се налази на Анексу II Директиве о стаништима (Council Directive 92/43/ЕЕС) као и на Анексу III Бернске конвенције. Како је врста забележена у високом броју, овај простор се може сматрати једним од центара популације ове врсте па је и очување шума од великог значаја а поготово на локалном нивоу. Поред јеленка, издвајају се строго заштићене врсте тврдокрилаца и то *Morimus funereus* и *Carabus ulrichii*, као и једна строго заштићена дивља врста лептира *Pieris brassicae*. Тврдокрилац букова стрижибуба *Morimus funereus* такође има међународни значај и налази се на Анексима II и IV Директиве о стаништима и на Анексу II Бернске конвенције. Од осталих инсеката, из реда вилинских коњица (Odonata) забележено је 7 врста, из реда правокрылаца (Orthoptera) 29 врста, из реда лептира (Lepidoptera) 18 врста, из реда тврдокрылаца (Coleoptera) 17 врста и из реда риличара (Hemiptera) 1 врста.

У акумулацији Бела река унутар подручја предложеног за заштиту је евидентирано присуство 13 дивљих врста риба из 8 фамилија. Иако не представља основну вредност подручја, од значаја је присуство фауне риба коју претежно чине аутохтоне врсте, карактеристичне за равничарске, низијске реке, а то су шаран (*Cyprinus carpio*), штука (*Esox lucius*), кркуша (*Gobio obtusirostris*), деверика (*Abramis brama*), клен (*Squalius cephalus*), греч (*Perca fluviatilis*), смуђ (*Sander lucioperca*) и сом (*Silurus glanis*), које имају статус заштићених дивљих врста на националном нивоу. Од осталих аутохтоних врста риба, акумулацију одликује присуство уклије (*Alburnus alburnus*) и бодорке (*Rutilus rutilus*) које, иако без статуса заштите, представљају врсте од значаја за очување укупне биолошке разноврсности. Све наведене врсте су од значаја за развој рекреативног риболова.

Природну вредност представља и херпетофауна подручја, међу којима су следеће врсте водоземаца: даждевњак, мали мрмољак, шумска жаба, обична крастача, жутотрби мукач, зелена (јестива) жаба, велика зелена жаба, као и следеће врсте гмизаваца: слепић, зидни гуштер, зелембаћ, рибарица, степски смук, смукуља и Ескулапов смук.

У широј зони подручја забележено је укупно 46 врста птица. У оквиру граница истраживаног подручја регистровано је укупно 38 врста птица, што представља око 13% од укупног броја врста птица (око 360) регистрованих у Србији.

На подручју Беле Реке предвиђеном за заштиту, према садашњим подацима је евидентирано присуство око 27 врста сисара. Највише врста - 10, припада реду глодара (Rodentia), затим следе звери (Carnivora) са 9 врста и бубоједи (Eulipotyphla) са 5 врста. Папкари (Artiodactyla) су заступљени са 2, а зечеви (Lagomorpha) са 1 једном врстом.

У складу са законским прописима Завод је израдио Студију заштите као стручну основу за израду предлога акта за проглашење заштићеног природног добра. Препознавање подручја језера „Бела река - Рипањ“ са околином као значајног станишта дивљих врста и оцена испуњености услова за заштиту обављени су у оквиру стандардне процедуре вредновања са становишта потреба и циљева заштите природе. На основу извршене анализе утврђених вредности и функција заштите, констатован је висок степен међусобне зависности и условљености елемената простора који се предлаже за заштиту.

Подручје обухвата акумулацију са непосредном околином као Заштићено станиште „Бела река - Рипањ“, као као добро III (треће) категорије - заштићено подручје локалног значаја, односно подручје значајно за град Београд. Обухвата површину од 44 ha 13 ar 59 m² на којој се утврђује режим заштите III (трећег) степена.

Студију заштите - Заштићено станиште „Бела река - Рипањ“ Завод је доставио Министарству заштите животне средине и Секретаријату за заштиту животне средине (заведено под 03 бр. 019-93/1 од 13.01.2023. године).

9. Заштићено станиште „Бара Рева“

Врста: Заштићено станиште
 Категорија: II (друга) категорија
 Режим заштите: II (други) и III (трећи) степен
 Општина/град: Палилула-град Београд
 Предлог управљача: /

Кратак опис:

Природно добро се налази у најјужнијем делу Панчевачког рита, на левој обали Дунава, у уском појасу између Панчевачког пута и насипа ка реци Дунав. Административно, природно добро „Бара Рева“ припада К.О. Крњача, на општини Палилула-град Београд, месној заједници „Бара Рева“. Обухвата мочварно-барско подручје, окружено појасом плантаже топола и ливада, све до насипа на левој страни Дунава. Надморска висина се креће од 69 до 72 m. Бара Рева се формирала након извођења мелиорационих радова у Панчевачком риту, на геолошкој подлози састављеној од седиментних стена квартарне старости. Радови на исушивању Панчевачког рита започети су 1920-их година, а пумпне станице су постављене на Визељу код Борче, на Дунавцу код Опова и на Сибници.

Подручје предложено за заштиту се налази у субурбаном подручју града и представља једно од последњих очуваних мочварно-барских подручја у Панчевачком риту, специфичних морфолошко-хидролошких карактеристика, која су скоро у потпуности уништена на подручју Београда.

Подручје баре Реве и њене околине карактерише се високим специјским диверзитетом. На овом подручју евидентирано је 145 биљних врста, око 150 врста птица, 12 врста водоземаца и 9 врста гмизаваца.

У складу са законским прописима Завод за заштиту природе Србије је израдио Студију заштите као стручну основу за израду предлога акта за проглашење заштићеног природног добра. На основу извршене анализе утврђених вредности и функција заштите, констатован је висок степен међусобне зависности и условљености елемената простора који се предлаже за заштиту. Завод је предложио подручје и израдио Студију заштите које обухвата бару Реву као заштићено подручје - Заштићено станиште „Бара Рева“, као добро III (треће) категорије - заштићено подручје локалног значаја, односно подручје значајно за град Београд. Обухвата површину од 74 ha 75 ar 13 m² на којој се утврђује режим заштите II (другог) и III (трећег) степена.

10. Заштићено станиште „Глинару“

Врста: Заштићено станиште
 Категорија: III (трећа) категорија
 Режим заштите: III (трећи) степен
 Општина/град: Палилула-град Београд
 Предлог управљача: /

Кратак опис:

Подручје Глинару се налази на Вишњичкој коси, на територији општине Палилула, у североисточном делу града Београда, у окуци Дунава низводно од Београда, у насељу Вишњица

(Милићево брдо), на око 7 km од центра Београда. Највиша тачка је 196 m (Попова страна).

„Глинара“ је место које је некада коришћено као коп глине, али је постепено повратило своје природне елементе и прерасло у простор са богатим биодиверзитетом. Данас се на простору Глинаре налази једна од највећих колонија пчеларице у Београду. Пчеларица је, осим што је изузетно атрактивна врста, строго заштићена према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака животиња и гљива. Поред пчеларице, на Глинари се гнезде строго заштићене врсте птица као што су: црна чиопа, брегуница итд.

Генералним урбанистичким планом града Београда предвиђено је да шире подручје „Глинаре“, због изузетног положаја ка дунавској падини и шумадијском залеђу, постане нови елемент идентитета града и ново излетиште Београда.

У складу са законским прописима Завод за заштиту природе Србије је израдио Студију заштите као стручну основу за израду предлога акта за проглашење заштићеног природног добра. На основу извршене анализе утврђених вредности и функција заштите, констатован је висок степен међусобне зависности и условљености елемената простора који се предлаже за заштиту. Завод је предложио подручје и израдио Студију заштите које обухвата некада коришћени коп глине као заштићено подручје - Заштићено станиште „Глинара“, као добро III (треће) категорије - заштићено подручје локалног значаја, односно подручје значајно за град Београд. Обухвата површину од 30 ha 38 ar 33 m² на којој се утврђује режим заштите III (трећег) степена.

Станишта птица на Глинари

11. Барско и мочварно станиште на локалитету Ливаде код Левосоја

Општине: Прешево и Бујановац

Кратак опис:

Ливаде код Левосоја представљају комбинацију мочварних, ливадских и заслањених станишта, са богатим специјским и екосистемским диверзитетом. Досадашњим истраживањима утврђено је присуство 64 биљне врсте, 10 врста гмизаваца и водоземаца, 71 врста птица и описано је 15 биљних заједница. На подручју ливада код Левосоја идентификовано је 9 типова станишта од којих су 2 доминантна - Е4 слатке мочваре и С2 умерено влажне травне формације. Оба типа станишта су приоритетна за заштиту у складу са одредбама Правилника о критеријумима за издвајање типова станишта, о типовима станишта, осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта и о мерама заштите за њихово очување („Службени гласник РС“, бр. 35/2010). Ливаде код Левосоја су у обухвату међународно значајног подручја за птице „Прешевска котлина - Рујен“ које је успостављено током 2020. године и објављено на сајту Birdlife International. Такође, Ливаде код Левосоја представљају и део инвентара потенцијалних подручја NATURA 2000 мреже у Србији. Издвајање подручја од значаја за заједницу (SCI) под називом „Левосоје-Жујинце“ (<https://daphne.sk/natura2000serbia/pscisl.php>) извршено је услед присуства популација национално и међународно значајних врста: македонски мрмољак (*Triturus macedonicus*), видра (*Lutra lutra*) и шумска корњача (*Testudo hermannii*). Такође, део су подручја посебне заштите (SPA) под називом „Прешевска котлина - Рујен“ (<https://daphne.sk/natura2000serbia/pspas.php>) на коме су евидентирани национално и међународно значајне популације врста птица: еја ливадарка (*Circus pygargus*), прдавац (*Crex crex*), вивак (*Vanellus vanellus*) и свилорепи цврчић (*Cettia cetti*).

„Ливаде код Левосоја“ представљају комплекс различитих микромозаично распоређених станишта са нејасним границама и малим површинама, са израженим специјским диверзитетом, и поседују елементе за заштиту у складу са Законом о заштити природе. Међутим, имајући у виду да се ради о приватном земљишту (87,83%), проблеми власничких односа, одабир управљача, чињеница да се предметно подручје према Просторном плану општине Бујановац („Службени лист града Лесковца“, бр. 22/2011) налази у зони која је дефинисана као „рејон интензивне пољопривредне производње“, као и да се истраживано подручје налази непосредно уз аутопут А1 Ниш-Прешево, поступак заштите се неће спроводити. Како је подручје тренутно део међународно значајног подручја за птице „Прешевска котлина - Рујен“ које је успостављено током 2020. године и објављено на сајту Birdlife International и како је део инвентара потенцијалних подручја NATURA 2000 мреже у Србији, Завод сматра да у овом тренутку није неопходно спроводити поступак заштите у складу са одредбама Закона о заштити природе. Даном приступања Србије Европској унији, подручје „Ливада код Левосоја“ постаће део мреже заштићених подручја унутар Европске уније.

За наведено подручје Завод је израдио Извештај о природним вредностима „Барско и мочварно станиште на локалитету Ливаде“.

ПРЕЛИМИНАРНА ВАЛОРИЗАЦИЈА

На иницијативу Министарства заштите животне средине

I ПОДРУЧЈЕ ЗА КОЈЕ СЕ ПЛАНИРА НАСТАВАК ИСТРАЖИВАЊА

1. Профил с фауном мекушаца ценоман-турон Бурма брдо код Косјерића

Општина: Косјерић

Кратак опис:

У току 2022. године реализована су прелиминарна истраживања геолошког локалитета Бурма брдо у селу Маковиште код Косјерића. Геолошки локалитет Бурма брдо је у стручној јавности препознат као значајан палеонтолошки локалитет посебно за праћење развоја горњокредних творевина исталожених у праокеану Тетис. Уврштен је у Инвентар објеката геонаслеђа Србије, као локалитет кредне старости под називом: Профил са фауном мекушаца ценоман-турон-Бурма брдо, Косјерић.

Теренским истраживањем на локалитету је констатована богата асоцијација фосилне фауне мекушаца горњокредне старости (око 100 мил. година). Поред пужева (*Nerinea bassanii*) на овом локалитету откривен је велики број рудистних шкољака (*Caprinula boissyi*, *Sauvagesia sharpei*, *S. Nicaisei*), остреа и др. Тада је ово подручје представљало релативно широко, али плитко море са обиљем острва, архипелага и мореуза у којима су живели бројни мекушци чији се остаци налазе и данас на локалитетима као што је Бурма брдо.

У току су истраживања подручја планине Повлен у циљу израде Студије заштите као стручне основе за заштиту овог подручја. С обзиром да још увек нису дефинисане коначне границе будућег заштићеног подручја и да се локалитет Бурма брдо налази у централном делу Повлена, локалитет не би требало изузимати из целине – овог ширег природног добра. Уколико се локалитет Бурма брдо не буде налазило у оквиру будућег заштићеног подручја Повлен, простор ће се валоризовати као појединачни споменик природе.

II ПОДРУЧЈЕ ЗА КОЈЕ СЕ НЕ ПЛАНИРА НАСТАВАК ИСТРАЖИВАЊА

2. Профил стратотипа горњег панона за Европу – долина потока Карагача

Град/Општина: Београд, Врчин

Кратак опис:

У горњем току потока Карагача на југоисточним падинама Авале, у атару села Врчин, у горњепанонским седиментима лоцирано је налазиште фосила песковитог типа развића. У подручју потока Карагача трансгресивно и дискордантно преко хидротермалних серпентинита леже седименти горњег панона. Од бројних фосила идентификоване су 104 врсте мекушаца као и два нова рода. Поред фосилних мекушаца, на профилу је откривена и фауна остракода. Проучавана фауна, геолошки састав и склоп ширег подручја потока Карагача помогли су у дефинисању геолошке историје Београда.

Због великог броја фосила и њиховог значаја за геолошке науке, фосилоносни локалитет Карагача је од стране међународне асоцијације за Хроностратиграфију и неостратотипове неогена централног Паратетиса, узет као стратотипски профил горњег панона за цело подручје Панонског басена. Горњи Панон је по овом локалитету добио назив SERBIAN.

Претходним истраживањима утврђено је да је са те локације експлоатисан песак за наспање нове пруге Београд - Пожаревац, те је већи део локалитета уништен. Данас је део фосилоносног локалитета који се очувао у потоку Карагача обрастао вегетацијом и њоме маскиран. Такође, правно-имовински односи нису регулисани обзиром да се локалитет налази на приватној парцели.

На основу претходно наведеног, закључено је да фосилоносни профил потока Карагача не испуњава критеријуме за стављање под заштиту на основу Закон о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – исправка, 14/2016 и 95/2018 - други закон и 71/2021).

На основу осталих иницијатива за заштиту

I ПОДРУЧЈЕ ЗА КОЈЕ СЕ ПЛАНИРА НАСТАВАК ИСТРАЖИВАЊА

3. Стабла храста у дворишту основне и средње школе у Чајетини

Општина: Чајетина

Кратак опис:

Извршена је прелиминарна валоризација два стабла храста у дворишту основне и средње школе, на подручју општине Чајетина. На основу увида на терену констатовано је да се стабла храста налазе у дворишту Основне школе „Димитрије Туцовић“ и средње Угоститељско туристичке школе, једно у централном делу дворишта (стабло бр. 1) а друго у предњем делу дворишта, уз зграду средње школе (стабло бр. 2). Детерминацијом је утврђено да су оба стабла врсте храста цера (*Quercus cerris* L.). Оба храста су велике старости, око 200 година и импозантних дендрометријских вредности. Стабло бр. 1 одликује граната крошња импозантне ширине и незнатно измењеног хабитуса из разлога јер су у периоду раног развоја стабла уклоњене прве две доње гране. У крошњи се уочавају суве гране у нормалној мери за стабла ове старости. Нису уочена обољења и оштећења. Стабло бр. 2 је незнатно млађе у односу на стабло бр. 1. Карактерише га широко дебло које се на висини од око 1,20 cm наставља у два стуба која се паралелно пружају један уз други. Ови стубови се даље гранају у гране првог и другог реда које све заједно дају широку, правилну гранату крошњу својствену врсти. На једној од грана уочена је мања шупљина, међутим, оба стабла су врло витална, са пуно лисне масе и плодоносе. Карактерише их аутентичан изглед и естетска вредност. Као вредни примерци дендрофлоре значајни су у очувању генофонда своје врсте, који доприносе и очувању биодиверзитета краја у коме се налазе. Два стабла храста својим изгледом доминирају простором дајући посебан печат пејзажној атрактивности дворишта у коме се налазе.

Вредновањем стабала храста цера, утврђено је да стабла у дворишту основне и средње школе у Чајетини предложена за заштиту одликују својства Споменика природе, односно поседују главна природна обележја (темељне вредности природног добра) која су неопходна за заштиту, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја.

По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да два стабла храста испуњавају критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе. Сходно томе, Завод ће у складу са својим Годишњим планом за заштиту природних добара за 2023. годину приступити даљој процедури за спровођење поступка заштите.

4. Стабло оскоруше у селу Чуми

Град: Крагујевац

Кратак опис:

Извршена је прелиминарна валоризација стабла оскоруше у селу Чумић, на подручју града Крагујевца. На основу увида на терену констатовано је да се стабло оскоруше налази на приватном имању (ливади), к.п. бр. 1249 и 1248/0, К.О. Чумић. Оскоруша је стабло велике старости преко два века, правилне широко гранате крошње и импозантних дендрометријских вредности. Налази се на плодном земљишту, што је погодновало добром развоју стабла. Стабло је атрактивног изгледа, добре виталности и плодоноси. Нема израженијих обољења и оштећења, а у крошњи се уочавају суве гране које су уобичајене за стабла велике старости. Стабло оскоруше представља запис („свето дрво“), тј. први, најпримитивнији „храм“, односно светилиште са најстаријим обичајним обредима. Стабло предложено за заштиту је вредан примерак дендрофлоре, значајно и у очувању генофонда своје врсте, чиме доприноси и очувању биодиверзитета краја у коме се налазе. Захваљујући хабитусу и димензијама стабло доминира у свом окружењу дајући посебан печат пејзажној атрактивности простора.

На основу наведеног, утврђено је да стабло предложено за заштиту одликују својства Споменика природе, односно поседује главна природна обележја (темељне вредности природног добра) која су неопходна за заштиту, и то: аутохтоност и аутентичност, односно изворност, репрезентативност, разноврсност биолошких и предеоних обележја, као и естетичност - лепота, тј. пејзажна атрактивност. Значај овог стабла се огледа и кроз функцију и намену и то у научним истраживањима; образовно-васпитним активностима и ширењу свести о потреби заштите природе; очувању биолошке и предеоне разноврсности, као и животне средине; и развоју туризма, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015).

По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да стабло оскоруше у селу Чумић, испуњава услове за стављање под заштиту на основу Закона о заштити природе. Сходно томе, Завод ће у складу са својим Годишњим планом заштите природних добара за 2023. годину приступити даљој процедури за спровођење поступка заштите стабла оскоруше у селу Чумић, на подручју града Крагујевца.

5. Доње Потамишје

Општина/град: Палилула – град Београд

Кратак опис:

Предлог за заштиту обухвата Доње Потамишје, на територији општине Палилула, која припада граду Београду. Панчевачки рит, површине 400 km² обухвата троугао ограничен реком Дунав, каналом Караш и реком Тамиш. Од Ченте па све до ушћа Тамиша, са десне долинске стране, целом дужином тока према Панчевачком рити на београдској страни, изграђен је насип, док са леве стране насип није у континуитету због постојања лесне терасе. Каналом Караш, између Опова и Ченте, Тамиш је 1934. године спојен је са Дунавом. Низводно, пре ушћа, постоје још две везе са Дунавом, канал Визељ са ушћем у Дунав јужно од Борче и канал Сибница у близини Панчева. Читав сплет канала урађен је у циљу одвођења високих вода из Тамиша у Дунав. Радови на исушивању Панчевачког рита започети су 1920-их година, а пумпне станице су постављене на Визељу код Борче, на Дунавцу код Опова и на Сибници.

Подручје Доњег Потамишја, у делу који се налази у Панчевачком рити има велике природне вредности, као очувано мочварно подручје на територији града Београда. Мочваре припадају типу еутрофних (травних) мочвара које су типичне за алувијалне равни низијских река. Ове мочваре се хране падавинама, подземним и поплавним речним водама а карактерише их специфична вегетација. Такође, специфичност подручја и еколошки услови предуслов су изразитог биодиверзитета.

Теренским изласком забележено је пет врста водоземаца и једна врста гмизаваца. Од водоземаца забележене су: зелена жаба (*Pelophylax kl esculenta*), мала зелена жаба (*Pelophylax lessonae*), гаталинка (*Hyla arborea*), црвентрби мукач (*Bombina bombina*) и шумска жаба (*Rana dalmatina*). Зелене жабе су заштићене; гаталинка и шумска жаба су строго заштићене дивље врсте према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива.

У периоду од 2019-2021. представници Лиге за орнитолошку акцију из Београда спровели су теренска истраживања на десној обали Тамиша од Опова до Јабучког Рита. Истраживања су вршена дуж насипа на десној обали Тамиша, углавном у висини Сефкерина, и нешто мање наспрам Опова и Јабучког Рита. У репродуктивном периоду забележено је и присуство белорепана *Haliaeetus albicilla*, црне роде *Ciconia nigra* и осичара *Pernis apivorus*.

Завод за заштиту природе Србије од 2014. године интензивно прати гнездилишта белорепана и прописује мере за заштиту и очување станишта ове врсте, посебно у односу на радове у шумарству на овом подручју. На основу истраживања Завода, 1-2 пара белорепана се гнезде на овом подручју а процењује се да подручје посећује 120-150 врста које су значајне за очување како на националном, тако и на међународном нивоу.

Са аспекта вредновања подручја, Доње Потамишје поседује елементе од значаја за заштиту, те је у том смислу планирано даље истраживање.

Бобанова бара

6. Станиште барских корњача у Великој Крушевици

Општина: Рековац

Кратак опис:

Влажно станиште у селу Велика Крушевица, такозвана Бобанова бара налази се у општини Рековац, између градова Јагодина и Крагујевац. Бара се налази на такозваном брду Црвена земља у близини општинског пута ка селу Шиљевица, ушушкана у близини шуме. Иницијативу за заштиту овог влажног станишта поднео је Ивица Милићевић из места Велика Крушевица.

Током 2022. године стручни сарадници Завода започели су прелиминарна истраживања у циљу евидентирања природних вредности овог подручја. Реализована су два теренска изласка.

Бобанова бара, као типично барско (мочварно) станиште, као и њено непосредно окружење које одликују ливадски и шумски екосистеми, пружа дом многим биљним и животињским врстама попут белог локвања, барских корњача, барских кока, као и различитих врста инсеката из редова Odonata и Orthoptera.

На основу свега наведеног, сматрамо да је потребно започети теренска истраживања у циљу сакупљања података неопходних за израду Студије заштите. За почетак истраживања и за израду Студије заштите предлаже се 2023. година.

7. Повлен

Општина/град: град Ваљево, општине Бајина Башта и Косјерић
План завршетка студије заштите: 2023. године

Кратак опис:

Повлен је планина у Западној Србији која се налази на тридесетак километара југозападно од Ваљева, на граници између Подриња и горње Колубаре. Повлен је највећи и највиши масив виенац ваљевских планина које су, уз групу Подрињских планина, продужетак старовлашког височја и пружају се западно од Ваљева према Мачви. Ланац планина започињу Суворбор и Маљен, на који се надовезују Повлен, Јабланик па успоредно Бобија и Медведник, затим Соколска планина, Јагодња, Борања и на крају се планина Гучево стрмо спушта према

Лозници. Ваљевске планине нису високе - њихова највиша точка ланца, а то је управо Мали Повлен, достиже до 1347 метара - али су тешко проходне. Идући од истока према западу, управо се од Повлена мења смер Ваљевских планина - из паралелног исток-запад (Суворбор, Маљен), оне (Повлен, Јабланик, Медведник, те подрињске Јагодња и Гучево) прелазе у динарски смер југозапад-сјевероисток, уз изузетак подрињске планине Борање. Протеже се динарским правцем северозапад-југоисток, у дужини од око 35 km. Повлен територијално обухвата град Ваљево, општину Бајина Башта и Косјерић.

Планину Повлен чине више врхова од који су три најважнија: највиши „Мали Повлен” (1347 m), „Средњи Повлен” (1301 m) и Велики Повлен” (1271 m). Припада венцу ваљевских планина које су продеужетак старовлашке висије и пружају се западно од Ваљева ка равној Мачви. Ланац планина започиње Маљен, на који се надовезују Повлен, Јабланик па упоредо Бобија и Медведник, а потом Соколска планина, Јагодња, Борања и на крају се Гучево стрмо спушта ка Лозници.

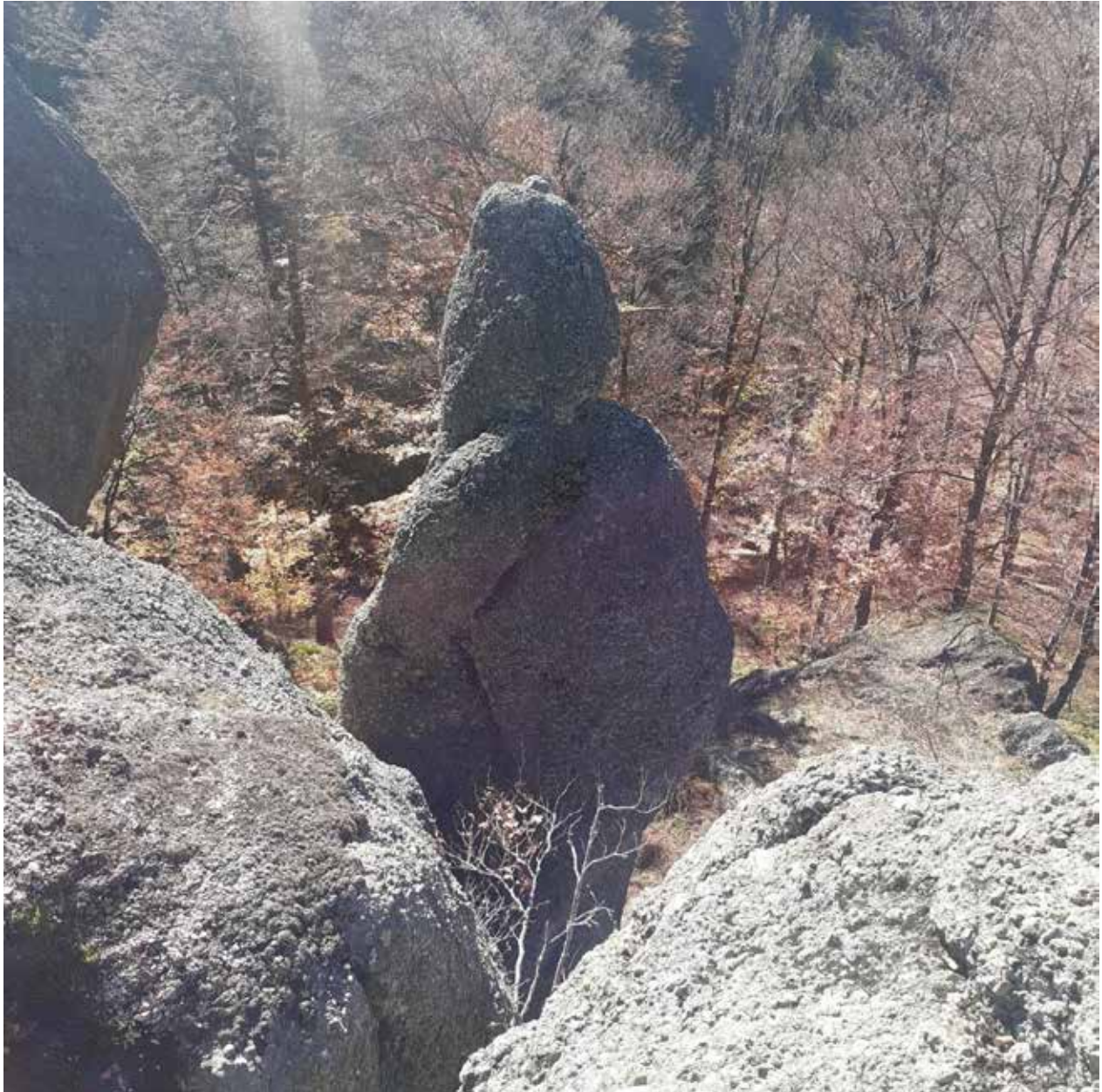
Највећи врх Мали Повлен је донекле асиметричан-југозападна страна му је стрмија од североисточне. Свакако је то последица усецања дубоке, клисурасте долине, али и раседања дуж југозападне стране. Сам гребен Малог Повлена је релативно узак, али не представља изразито каменисти венац, већ се састоји од благих хумова између којих је усечено неколико плитких вртача. У простору Белих вода Мали Повлен се спушта према југу степенастим одсецима од кречњака. Од Белих вода до Црвеног брега простор Малог Повлена је већим делом изграђен од серпентина.

Јужни делови некадашњег Панонског мора досезали су до Повлена, који је данас највиша планина на ободу Панонског базена у Србији. Грађен је од дијабаз-рожњака, кристаличних-шкриљеваца и кредних вапненаца. У неким деловима развијени су кршки облици, нарочито плитке вртаче. Повлен има трапезаст облик. Планинско било је благо нагнуто и пошумљено. Кршеви највиших дијелова планине дижу се до 1347 m н.в., а њихове литице се стрмо спуштају до 300 m. Ка северозападу се Повлен преко пресједлине Дебело брдо, везује за планину Јабланик. Источно од Повлена су Маглеш и Букови. Јужно и југозападно од Повлена истичу се простране заравни, Лисина и Пусто поље, избушене вртачама.

Северни део подручја Повлена је дисециран честим водотоцима, али ипак има прилично благе стране. Разлог је у томе што у структури саме планине знатно превлађује серпентин над кречњаком. На читавој северној подгорини Повлена, јављају се бројни површински потоци који образују најгушћу речну мрежу на читавом простору ове планине. На Повлену извиру реке Трешњица, Сушица, Градац, Рогачица, Скрапеж, а његовим северним рубом пролази река Јабланица, а Дрина ивицом најјужнијих побрђа.

На подручју Повлена јавља се појас ксеромезофилних китњакових и грабових шума и појас мезофилних букових и буково-четинарских шума. Простор је обрастао шумама цера (*Quercetum cerris*) на малој површини између 400-600 m надморске висине, на доста стрмим падинама експонираним према југу, потом брдскаом шумом букве (*Fagetum moesiacaе submontanum*), планинском шумом букве (*Fagetum moesiacaе montanum*), као и шумом букве, црног граба и јавора (*Aceri-Ostryo-Fagetum*).

Брдска шума букве (*Fagetum moesiacaе submontanum*) на кисело-смеђим и другим земљиштима. Заједница брдске шуме букве у овом подручју не прекрива значајније површине и климатогено је условљена. Налази се на мањим надморским висинама у зони храстова, у дубљим

„Морски спруд“ на Повлену

увалама или речним долинама са јако засеченим стенама. У флористичком погледу, ова заједница је богатија од планинских шума букве због услова станишта и окружења суседних састојина. Земљишта су претежно развијена, дистрична и еутрична, смеђа и лесивирана, средње дубока до дубока. По својим еколошко-производним особинама ове шуме се одликују великим производним потенцијалом станишта. Ово су најчешће добро склопљене састојине у којима буква апсолутно доминира, а као примешане врсте јављају се *Carpinus betullus*, *Tilia argentea*, *Acer pseudoplatanus*, *Acer platanoides*, *Acer campestre*, *Ulmus montana*, *Sorbus torminalis*, *Prunus avium* и др. Спрат жбуња није посебно изражен. У њему се најчешће срећу *Sambucus nigra*, *Corylus avellana* и др.

Планинска шума букве (*Fagetum moesiacaе submontanum*) на различитим смеђим земљиштима Појас ових шума је климарегионалан и углавном се простире између 500-1200 m надморске висине. Ово су најраспрострањеније монодоминантне састојине букве, на јако засењеним стаништима северних експозиција, са јаком сенком, врло повољним микроклиматским

условима, на којима показују високу стабилност. Земљиште је кисело-смеђе, средње дубоко до дубоко, повољних физичко-хемијских особина, због чега припадају класи високе продуктивности. У спрату дрвећа буква је апсолутно доминантна врста, а као примешане јављају се: *Acer pseudoplatanus*, *Acer platanoides*, *Acer campestre*, *Carpinus betulus*, *Ulmus montana*, *Tilia* sp., *Fraxinus excelsior* и др. Спрат жбуња је доста сиромашан и у њему се најчешће сусрећу: *Sambucus nigra*, *Daphne laureola*, *D. mesereum*, *Corylus avellana*. Слој приземне вегетације карактерише мезофилних својствених врста: *Salvia glutinosa*, *Athirium filix mas*, *Epilobium montanum*, *Asperula odorata*, *Allium ursinum* и др.

Шума букве, црног граба и јавора (*Aceri-Ostryo-Fagetum*) на серији земљишта на кречњаку заступљенија је у оквиру планинских али и брдских букових шума, на северним и северозападним падинама већих нагиба, и на истакнутим гребенима на кречњаку и доломиту у виду мањих оаза које су у окружењу чистих букових шума, најчешће на надморским висинама 400-900 m. Геолошку подлогу чине кречњаци, а земљишта под овом заједницом чине читаву серију од сирозема, скелетног до средње дубоког смеђег, која су еколошки доста сува што је условило појаву продирања већег броја дрвенастих врста, а посебно црног граба. Флористички је богата и у зависности од микростанишних услова често се смењују доминација букве у односу на црни граб, и обрнуто. Осим едификатроа у спрату дрвећа се јављају јавор, млеч, брест, бели јасен и др. Спрат жбуња чине *Sambucus nigra*, *Staphylea pinata*, *Ilex aquifolium*, *Daphne mesereum*, док приземну флору чине мезофилне врсте букових шума: *Phyllittis scolopendrium*, *Cephalanthera alba*, *Veronica teucrium*, *Epipactis microphulla* и др. Спрат приземне флоре карактеришу: *Dentarija bulbifera*, *Ajuga reptans*, *Asperula odorata*, *Veronica chamaedrys*, *Geranium robertianum*, *Asarum europeum*, *Epimedium alpinum*, *Pulmonaria officinalis*, *Ruscus hypoglossus*, *Polystichum lobatum* и др. Пприсутни су шибљаци црног јасена. Они се налазе, углавном, на јужним експозицијама, на скелетним земљиштима великог нагиба (око 40%). Представљају почетне фазе у развоју вегетације на лошим стаништима, али и регресивне фазе развоја вегетације на овим деловима где је шума под утицајем човека. Обзиром на мали еколошко производни потенцијал ових станишта, они имају искључиво заштитни карактер.

Забележено је 5 врста водоземаца и 5 врста гмизаваца. Од водоземаца су нађене обична крастача (*Bufo bufo*), велика зелена жаба (*Pelophylax ridibundus*), шумска жаба (*Rana dalmatina*), планински мрмољак (*Mesotriton alpestris*) и мали мрмољак (*Lissotriton vulgaris*). Од гмизаваца су пронађени зидни гуштер (*Podarcis muralis*), зелембаћ (*Lacerta viridis*), ливадски гуштер (*Lacerta agilis*), рибарица (*Natrix tessellata*) и белоушка (*Natrix natrix*). Према правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива: крастача, шумска жаба, планински мрмољак, мали мрмољак, рибарица и белоушка су строго заштићене дивље врсте; велика зелена жаба је заштићена дивља врста; док су зидни гуштер, ливадски гуштер и зелембаћ без статуса заштите.

Северозападним делом (долина реке Јабланице) пролази пут Ваљево-Рогачица-Бајина Башта, а југоисточним (долина реке Градац, поред манастира Телије и Лелић) путем Ваљево-Ужице. Крајем седамдесетих година XX века кроз овај шумски комплекс просечен је макадамски пут од великог значаја за свеколико привредно искоришћавање северне подгорине планине: за експлоатацију шуме, индиректно за сточарство и пољопривреду у ширем смислу, па и за туризам, јер се на оба краја овог пута граде викендице. Као превој и развође између Дрине и Колубаре и као раскрсница макадамског и асфалтног пута Ваљево-Рогачица-Ужице, као превој између Великог Повлена и Јабланика, Дебело брдо полако постаје туристичко средиште са популарним планинарским домом, бројним викендицама и кафаном.

Мрка стена, Повлен

На западним обронцима планине налази се село Зарожје, место чувене воденице у власништву Саве Савановића, митског, и најпознатијег српског вампира. Он је овековјечен у краткој причи После деведесет година Милована Глишића из 1880. године, што је чак 17 година прије познатог дела Дракула Брама Стокера. Његово је дело послужило као темељ за Лептирицу, која се сматра једним од најбољих српских хорор филмова, снимљеним 1973. године.

Први теренски обилазак у циљу прелиминарних истраживања је обављен у априлу 2022. године и други у октобру према Плану за 2022. године. Теренским обилазак обухватио је подручје и то: Доњи Таор-Таорска врела, долина реке Скрапеж, Мали Повлен, извор Мацарија, Кнежево поље извор Беле воде почетак реке Забава, један од изворишних делова реке Градац у Кнежевом пољу, акумулација „Стубо-Ровни“, Беден са највишим врхом 1256 м н.в., Мрка стена, локалитет „Повленске кугле“, Ленчина пећина у Доњим Лесковицама, врх Чикер, сеоско насеље Пашна раван, Велики Повлен, Средњи Повлен, маринске наслаге „морска обала“.

На основу теренских истраживања подручја планине Повлен констатовано је да природне вредности овога подручја завређују успостављање заштићеног подручја. Планирани су теренски излази и то обилазак и вредновање подручја у три теренска изласка у трајању од 5 дана и један излазак и састанци са заинтересованим странама у трајању од три дана. Планирано је да се студија заштите заврши 2023. године.

II ПОДРУЧЈЕ ЗА КОЈЕ СЕ НЕ ПЛАНИРА НАСТАВАК ИСТРАЖИВАЊА

8. Стабло храста у насељу Подбаре

Општина: Коцељева

Кратак опис:

Извршена је прелиминарна валоризација стабла храста у насељу Подбаре, на подручју општине Коцељева. На основу увида на терену констатовано је да се стабло храста налази на приватном имању, обрадивој површини, поред асфалтног пута. Детерминацијом је утврђено да се ради о храсту лужњака (*Quercus robur*), стаблу које је велике старости, импозантних димензија и лошег здравственог стања. Видно је ентомолошко обољење, на деблу и главним стубовима крошње уочава се храстова стрижибуба (*Cerambyx cerdo*) која је у великој мери напала стабло. Својом активношћу стрижибуба је значајно оштетила стабло и у приданку дебла се види нагомилана истругана дрвна маса (пиљевина). На деблу стабла се налази већи отвор, односно велика шупљина унутар дебла која се пружа од самог приданка навише у висини до око 1,30 m. У том делу стабло је са врло лошим жилиштем што доводи у питање стабилност целог стабла. У крошњи се уочавају суве гране, а на листу беле флеке које представљају фитопатолошко обољење. Неке од доњих грана су одсечене, а неке су саме пале јер су се осушиле као последица деловања стрижибубе, што је утицало на изглед крошње. Кроз крошњу пролазе електропроводови и у том делу је крошња редукована, па је и хабитус стабла нарушен и не типичан за врсту.

Вредновањем стабла храста утврђено је да је стабло лошег здравственог стања услед ентомолошког и фитопатолошког обољења и великог оштећења, шупљине унутар дебла. Самим тим стабло нема аутентичан изглед, што је потребно да би било природно добро, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015). Због лошег здравственог стања стабла (присутне стрижибубе у великој мери) чије се стање не може поправити ни применом било каквих санационих мера, редуковане крошње услед палих заражених грана, као и оштећења у приданку дебла која имају негативан утицај на стабилност стабла, храст представља опасност по безбедност људи. Сходно томе, стабло не поседује ни репрезентативност своје врсте, као битно природно обележје и један од важних критеријума за заштиту, према наведеном Правилнику.

По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да стабло храста у насељу Подбаре у Коцељеви не испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010–исправка, 14/2016, 95/2018–други закон и 71/2021).

9. Стабло храста у предграђу Горњег Милановца

Општина: Горњи Милановац

Кратак опис:

Извршена је прелиминарна валоризација стабла храста у предграђу општине Горњи Милановац. На основу увида на терену констатовано је да се стабло храста налази на приватном имању, њиви прве бонитетне класе. Део крошње прелази ограду и пружа се изнад катастарске парцеле бр. 31385 односно улице Михаила Миљка Пауновића. Испод стабла, уз само дебло постављена је дрвена шупа средње величине. Детерминацијом је утврђено да се ради о храсту лужњаку (*Quercus robur*), стаблу које је старости од око 90 година и лошијег здравственог стања. Стабло има измењен неправилан хабитус. Кроз крошњу пролазе електропроводи због чега су неке гране уклањане и крошња је редукована. Уочено је да се у крошњи налази мноштво сувих грана, а на листовима се налазе промене које су последица фитопатолошког обољења. Храст одликује слаба виталност, што се огледа у проређеној лисној маси. Између жила у приданка налази се мања шупљина.

Вредновањем стабла храста, утврђено је да је стабло редукованог хабитуса као и лошег здравственог стања услед сушења и фитопатолошког обољења. Тиме је стабло изгубило једно од главних природних обележја која су неопходна за заштиту, а то је аутентичан изглед, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015).

По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да стабло храста у предграђу општине Горњи Милановац не испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010–исправка, 14/2016, 95/2018–други закон и 71/2021).

10. Стабло храста у селу Батњик

Општина: Рашка

Кратак опис:

Извршена је прелиминарна валоризација стабла храста у селу Батњик, на подручју општине Рашка. На основу увида на терену констатовано је да се стабло храста налази на приватном имању (ливади), на врху брда у селу Батњик, Месна заједноца Милатковиће. Детерминацијом је утврђено да се ради о храсту сладуну (*Quercus frainetto* Ten.), стаблу које је велике старости, импозантних димензија и лошег здравственог стања. Стабло је слабе виталности са смањеном лисном масом. Уочава се ентомолошко обољење, где се на деблу и главним стубовима крошње уочава храстова стрижибуба (*Cerambyx cerdo*). Својом активношћу стрижибуба је значајно оштетила стабло. На стаблу, у нивоу приданка, уочена је гљива трулежница, као и мањи отвор, што указује на присуство фитопатолошког обољења. Стабло представља запис („свето дрво“), односно светилиште са најстаријим обичајним обредима.

Вредновањем стабла храста, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), утврђено је да је стабло лошег здравственог стања због присутне храстова стрижибубе и да нема аутентичан изглед, а тиме ни репрезентативан хабитус врсте, што представља битна природна обележја неопходна за заштиту. Такође, потребно је да стабло буде доступно јавности, да има функ-

цију и намену, да доприносе едукацији и образовно–васпитним активностима. Како се храст налази на врху брда до којег се долази стрмим, узаним земљаним, неприступачним путем, којим није могуће увек користити (након великих киша и снега) приступ храсту је знатно отежан.

По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да стабло храста у селу Батњик, општина Рашка, не испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-исправка, 14/2016, 95/2018-други закон и 71/2021).

11. Планина Треска

Општина: Горњи Милановац

Кратак опис:

Општинска управа општине Горњи Милановац, Канцеларија за заштиту животне средине је поводом захтева грађана општине Горњи Милановац за стављање планине Треска (Тријеска) код села Јабланица под заштиту државе, покренула иницијативу за заштиту у складу са чл. 6. и 42. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – исправка, 14/2016, 95/2018 - други закон и 71/2021). Централни мотив заштите је, према захтеву грађана, неистражена планина Треска на чијем врху се налазе остаци средњевековног града (темелји), тврђаве Неваде. Претпоставља се да је град био део прстена тврђава које су штитиле велико подручје које је обухватало рударске копове и насеља, пре свега планину Рудник. До данас су на локалитету спроведена скромна археолошка истраживања стручњака Музеја рудничко-таковског краја. Такође, указано је на присуство утврђења од гигантских камених блокова на вулканској купи Треске и на лепоте каменог базена Бакрач на реци Грабовици. У циљу презентације за туристичке сврхе и љубитеље планинарења и природе уопште, захтевана су даља истраживања и заштита подручја.

Завод је у току априла и јуна месеца 2022. године, извршио прелиминарна истраживања дела подножја планине Треска, из правца села Грабовица са локалитетом реке Грабовица – Бакрач, као и приступачнијег дела из правца села Јабланица планине Треска. Том приликом утврђено је следеће:

Планина Треска је једна од доминантних тачака на јужној страни планине Рудник и налази се у југоисточном делу општине Горњи Милановац. Део је система врхова који су остаци палеовулканског рељефа овог подручја. Присуство маркантних морфолошких облика –кварцлатита карактеристично је за подручје Рудника. Са флористичког аспекта, доминирају букове шуме са папратима у приземном спрату, а присутне су и крупнолисна липа *Tilia platyphyllos* и горски јавор *Acer pseudoplatanus*, затим брадавичак *Dentaria bulbifera*, округлолисна каменика *Saxifraga rotundifolia*, бршљан *Hedera helix*, бурјан *Sambucus ebulus*, и др. Стене су обрасле маховинама и лишајевима рода *Parmelia*. У оквиру фаунистичког истраживања, забележене су две строго заштићене дивље врсте водоземаца - грчка жаба (*Rana graeca*) и жутотрби мукач (*Bombina variegata*) у Грабовичкој реци и две врсте гуштера које су без статуса заштите - зидни гуштер (*Podarcis muralis*) и зелембаћ (*Lacerta viridis*). На врху Треске лоцирани су археолошки остаци утврђења, који су највећим делом обрасли вегетацијом (грабић, дрен, глог, јасен и сл.). Подручје није посебно третирано планским документима.

На основу анализе доступних података и теренског обиласка у циљу прелиминарног утврђивања вредности, односно сагледавања могућности за заштиту, закључено је следеће: подручје нема посебних природних и створених вредности (геолошких, флористичких и фаунистичких, предеоних, културних вредности и др.) као неопходних темељних вредности за заштиту.

12. Извор у селу Љуберађа (Комарски извор)

Општина: Бабушница

Кратак опис:

На основу теренског истраживања, а у складу са Планом заштите природних добара за 2022. годину и иницијативом госпође Јелене Пешић од 23.03.2021. године за покретање поступка заштите Комаричког извора у селу Љуберађа, на подручју општине Бабушница, обављена су теренска истраживања у циљу валоризације предложеног простора.

Комаричко врело се налази у Љуберашкој клисури насталој усецањем реке Лужнице у околним кречњачким масивима. Лужница извире у северном делу општине Бабушница, близу села Радошевац. У насељу Свође, 39 km од извора, улива се у реку Власину. Комаричко врело једно је у низу бројних крашких извора формираних дуж клисуре које карактерише истицање „са висине“ и извирање из дубине, где се јасно уочава „ковитлање“ – вртложење, неправилно кретање воде. Такође, уочено је гравитационо спуштање врела у карсту и то у три нивоа. До самог Комаричког врела долази се регионалним путем Пирот – Лесковац, одакле се одваја мање степениште, саграђено 2005. године, које води до самог извора.

У горњем делу тока варело прима већу количину воде са извора Врело из Горњег Крњина и извора у Љуберашкој клисури, где се улива њена највећа лева притока - река Мурговица. Љуберађско врело, као и већина околних врела, је каптирано и користи се за санбдевање становника села Љуберађа. Од председника месне заједнице и локалног становништва добили смо информацију да је за време већих киша Љуберађско врело често замућено. Ова појава највероватније настаје услед растварања CaCO_3 кроз пукотинске системе крашких формација. Такође, на самом Љуберађском врелу уочене су исталожене бигрене наслаге.

Комаричко и Љуберађско врело карактерише различита количина протицајне воде, као и температура, али то свакако не искључује да се њихови системи канала и пукотина негде не укрштају.

Сам квалитет воде реке Лужнице, која протиче поред Комаричког врела на удаљености од око 2 m, је јако лош. Некада је река представљала место за одмор и купање, али услед утицаја људског фактора (директног или индиректног испуштања загађујућих материја у реку без претходног адекватног третмана за уклањање штетних једињења) постала је толико загађена да се у појединим деловима тока не препоручује купање а услед недостатка кисеоника, који се троши услед повећаних оксидационих процеса због оптерећености воде великим количинама штетних супстанци, рибе и осталог живог света је све мање.

Констатовано је да морфологија карстних канала Комаричког врела условљава и ретку појаву која се испољава прекидањем истицања воде, на шта су нам мештани села скренули пажњу. У близини су уочени суви хоризонти (пећина), где се јасно види да је дошло до ранијих хидрогеолошких стања.

Након обиласка предметне локације предложене за заштиту, установљено је да река Лужница делимично представља колектор отпадних вода околних насеља те да не постоје темељне вредности за заштиту овог природног феномена. Иако је сам извор значајан и налази се у атрактивној клисури, антропогени утицај и занемаривање од стране локалног становништва, у потпуности су умањиле природне вредности овог подручја. Немогућност издвајања репрезентативног профила, неприступачност ширег подручја, велики број каптажа и постројење за водоснабдевање, ограђене санитарне зоне, већа колочина отпадних вода и отпада на локацији и непосредној околини, знатно је деградирало простор и умањило његове природне вредности.

13. Миљаковачки извор

Општина: Раковица/град Београд

Кратак опис:

У току 2021. године Завод за заштиту природе Србије примио је два пута допис – иницијативу Удружења грађана „Чувари извора“, за покретање поступка заштите Миљаковачког извора у Београдском насељу Миљаковац:

- Први, прослеђен од стране Градске управе Града Београда – Секретаријата за заштиту животне средине, Број V-07-501-174/2021, од 17.09.2021. године, а на захтев Заменика градоначелника града Београда Бр. 07-5651/2021 Г-01, од 02.09.2021. године (наш 03 Бр. 025-3130/1 од 23.09.2021. године).
- Други, прослеђен од стране Генералног секретаријата Председника републике – Кабинета председника, 04 Број:07-976/2020, од 8. новембра 2021. године (наш 03 Бр. 025-4009/1, од 08.12.2021. године).

На оба ова дописа – захтева Завод је одговорио да предметна спомен-чесма није део заштићеног подручја и не представља евидентирано природно добро и да се зона изворишта налази у близини заштићеног природног добра Споменик природе „Миљаковачка шума“, те да је каптирано извориште Миљаковачког изворишта у надлежности ЈКП „Београдски водовод и канализација“.

У одговорима се такође наводи да Завод редовне активности на истраживањима и валоризацији природних добара спроводи на основу унапред дефинисаних планова и програма рада и да ће поднету иницијативу разматрати приликом дефинисања Плана активности за 2022. годину.

Том приликом, увидом у централни регистар и документацију Завода за заштиту природе Србије регистровано је неколико предмета на тему Миљаковачког извора из ранијих година (пре 2021.), што је наведено у прилогу одговора на други допис:

- Обавештење 03 бр. 025-3130/2 од 19.10.2021. године
- Обавештење 03 бр. 020-926/2 од 30.04.2020. године
- Обавештење 03 бр. 020-926/3 од 30.04.2020. године
- Обавештење 03 бр. 020-926/4 од 30.04.2020. године
- Обавештење 03 бр. 020-2205/2 од 05.09.2018. године
- Обавештење 03 бр. 020-2184/2 од 22.08.2018. године

Приликом дефинисања Плана рада и активности Завода за 2022. годину из области заштите природних добара разматрана је покренута иницијатива за покретање поступка заштите Миљаковачког извора у градском насељу Миљаковац. Том приликом констатовано је следеће:

Миљаковачки извор, односно Миљаковачка чесма и извориште, налази се у урбаној градској средини београдског насеља Миљаковац, укљештени између блокова вишеспратних зграда.

Сама појава извора је затрпана изградњом зграда, а затим дренирана и каптирана галеријом-тунелом и приступним шахтом, а вода спроведена на чесму која се налази на простору између блокова зграда.

Ради се о природној појави истицања подземних вода (извор) чије су природне карактеристике и вредности, пре свега изворност природне појаве, у великој мери измењене антропогеном активношћу и грађевинским захватима. Већи део комплекса чине вештачки, грађевински објекти: галерија, шахт, спомен-чесма, цевовод...

Имајући у виду наведено веома је тешко, готово немогуће извршити валоризацију и заштиту комплекса Миљаковачког извора у смислу природног добра и то:

- Не може се извршити валоризација изворишта у смислу природних вредности, по постојећим критеријумима, а у складу са Правилником о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015) с обзиром на то да се ради о вештачким (изграђеним) објектима и великом антропогеном утицају.
- С обзиром на компликовану ситуацију у урбаном подручју (катастарске парцеле, подземни објекти и др.) дефинисање границе природног добра је отежано.

С обзиром на наведено предлаже се истраживање у правцу валоризације комплекса као културног добра или елемента индустријског, урбаног или пејзажног наслеђа.

Сарадници Завода су обишли објекте Миљаковачке спомен-чесме, шахт и саму чесму и потврдили напред наведене закључке у присуству подносиоца иницијативе, Удружења грађана „Чувари извора“. Том приликом саопштено је да Завод остаје при свему што је већ констатовано у одговорима на прослеђене иницијативе.

У том смислу Завод за заштиту природе Србије обуставља даље своје активности везане за Миљаковачки извор.

14. Влажно станиште у селу Драчић

Општина/град: Ваљево

Кратак опис:

„Идеја Дистрикт“ из Драчића је упутила Заводу иницијативу (допис заведеним под бр. 030-2636/1 од 16.08.2021. године), у вези са заштитом влажног станишта у селу Драчић (К.О. Драчић), град Ваљево (карта и слика). Реч је заправо о бари (зајезерена вртача, средња) која је неклада била виша (постоји и једна тераса). Обод је од меког блата и тешко проходно. $T_{vzd.}=13,1\text{ }^{\circ}\text{C}$; $T_{vod.}=10,0\text{ }^{\circ}\text{C}$; $pH=8,23\text{ (8,19)}$; $E_c=857\text{ }\mu\text{S/cm}$; $TURB=10,3\text{ FNU}$.

Бара у Драчићу

Теренским изласком утврђено је следеће:

- језеро се налази у централном делу насеља,
- ободна вегетација је посечена,
- зелена површина око језера је искрчена и постављене су клупице (простор је уређен као излетиште),
- највише су заступљени елементи рудералне флоре који сведоче о човековом активном учешћу,
- од представника водоземца забележене су само ларве (пуноглавци) једне врсте обичне крастаче (*Bufo bufo*).

Са аспекта заштите бидиверзитета, влажно станиште код села Драчић, нема посебних вредности за заштиту.

15. Спомен парк - шуме „Краљевица“

Град: Зајечар

Кратак опис:

Захтев Фондације „Искорак“ из Зајечара, са иницијативом за заштиту Спомен парк - шуме „Краљевица“ у Зајечару, упућен је Министарству заштите животне средине и прослеђен Заводу за заштиту природе Србије у мају 2021. године, након чега су Годишњим планом рада Завода за 2022. годину предвиђена прелиминарна истраживања предметног подручја.

Са тим у вези су, стручни сарадници Завода за заштиту природе Србије изашли на терен 07.-08.04.2022. године, при чему су валоризовали предметно подручје предложено за заштиту и констатовали следеће:

Спомен парк - шуме „Краљевица“ се налази у источном делу Србије, јужно од центра града Зајечара, на географској ширини од 43°53' и географској дужини од 20°40'. Краљевица се протеже у правцу исток-запад на надморској висини која се креће од 137 до 237 m. У еколошко вегетацијском смислу, простор парк шуме Краљевица потенцијално припада климатогеној шуми сладуна и цера (*Quercetum-farnetto cerris*). На целој површини овог добра заступљене су вештачки подигнуте састојине и практично нема аутохтоних шума, осим

појединих шумских површина које су настале као последица природне сукцесије. Остатке некадашње вегетације данас на истраживаном подручју не срећемо. Након сече аутохтоне шуме, подручје се користило за узгајање повртарских култура, испашу итд. Краљевица, данас представља обрасту (под вегетацијом) површину вештачког порекла уз урбане услове града Зајечара. Шума је средњедобна, разnodобна, ненегована, са стаблима висине од 15-25 метара, пречника од 10-45 cm, густог склопа (0,8-1).

Поред сладуна и цера као главних едификатора, на простору се налази и изданачка шума багрема (*Robinia pseudoacacia*), састојина кестена (*Aesculus hippocastanum*), јавора (*Acer* sp.), међе лесе (*Corylus colurna*), бреста (*Ulmus* sp.), белог бора (*Pinus sylvestris*), америчког јасена (*Fraxinus americana*), гледичије (*Gleditsia triacanthos*), белог јасена (*Fraxinus excelsior*), липе (*Tilia* sp.), боровца (*Pinus strobus*) и др. врста. Што се тиче здравственог стања састојина, може се оценити као незадовољавајуће. Велики број стабала има одређена механичка оштећења, присутно је такође и сушење стабала;

На брду Краљевица постоји већи број саобраћајница. Основу чине три асфалтна пута од којих је први у западном делу и протеже се од почетка вашаришта до споменика „Вешала“ у дужини од 0,951 km, док је други кружни пут у источном делу и почиње од дома здравља, протеже се дуж пруге а затим код подножја ски стазе улази у газдинску јединицу и протежући се полукружно излази на јужну границу код фабрике воде, где се затим дуж спољне границе спушта до болнице и надовезује на пут Зајечар-Књажевац. Један крак овог пута се одваја и води до факултета за Менаџмент. Дужина овог пута са краком који води до факултета за Менаџмент износи 2,633 km. Од наведених путева се одваја више лоших земљаних путева. Посебан значај има земљани пут који се протеже дуж платоа. У западном делу постоји већи број земљаних путева који су настали неконтролисаним проласком војних возила и пољопривредне механизације.

Ски стаза и поглед на град са Краљевице

Унутар парк-шуме Краљевица налазе се бројне антропогене творевине: вашариште, хиподром, трим и ски стаза, Дом омладине, Дом извиђача, Планинарски дом, Казамет, Коњички клуб и сл. На самом врху брда налази се и Факултет за менаџмент.

Од историјских знаменитости ту се налази споменик јунаку из Тимочке буне Љуби Дидићу, споменик „Вешала“ која су подигнута у част људи који су ту страдали за време Другог светског рата, Римске (турске) степенице, тврђаве из доба Првог српског устанка (источна и западна) и крст у част жртвама после Другог светског рата.

Краљевица је позната по одржавању традиционалних културних манифестација као што су рок фестивал „Зајечарска гитаријада“, мото скуп, фестивал електронске музике „ЗАЛЕТ“, музички фестивал „Outhide“, као и многим другим масовним и комерцијалним догађајима, који су у супротности са заштитом природе.

Због изузетног значаја за град Зајечар, донете су Одлука о стављању Спомен Парк шуме „Краљевица“ под заштиту Града Зајечара као природног добра („Службени лист општина“, бр.7/06 и „Службени лист града Зајечара“, бр.7/11) и Одлука о режиму заштите Спомен Парк шуме „Краљевица“ („Службени лист општина“, бр.7/06 и „Службени лист града Зајечара“, бр.7/11), одакле и обавеза поступања према наведеним актима. Плановима се предвиђа евидентирање карактеристичне биолошке и предеоне разноликости предметног простора и обавеза њиховог очувања и заштите као екосистема са очуваном или делимично измењеном вегетацијом, а у складу са одредбама Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010–исправка, 14/2016, 95/2018–други закон и 71/2021). Планском документацијом такође је предвиђено и задржавање постојећег засада дрвећа и жбуња и озелењавање новим и у складу са тим, дефинисаће се елементи за реконструкцију и подизање нових шумских састојина са врстама дрвећа које су одговарајуће за предметно подручје и климатске карактеристике. Постојећи засади који су у лошем здравственом стању третираће се одговарајућим препаратима како би се вратила основна намена Парк-шуме, а то је производња кисеоника и унапређење услова за рекреацију што је од великог значаја за Град Зајечара.

На основу планске документације и Одлука о стављању Спомен Парк шуме „Краљевица“ под заштиту Града Зајечара, предметна парк-шума представља рекреативни простор града и простор за јавну намену (зграда факултета, вашариште, хиподром, трим и ски стаза, Дом омладине, Дом извиђача, Планинарски дом, Казамет, Коњички клуб и др.).

Након изласка на терен априла 2022. године, сарадници Завода за заштиту природе Србије су констатовали да Спомен – парк шума „Краљевица“ не испуњава услове за заштиту према Закону о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010–исправка, 14/2016, 95/2018–други закон и 71/2021) и да се обустављају даље активности на истраживању подручја и поступку израде студије заштите, уз препоруку да овај парк и даље треба да има статус заштите кроз Планску документацију, као зелена површина која је значајана са аспекта очувања рубног градског зеленила.

III ПОДРУЧЈА ЗА КОЈА НИСУ ОБАВЉЕНА ПРЕЛИМИНАРНА ИСТРАЖИВАЊА

16. Мрестилиште Бованског језера

Општина: Сокобања и Алексинац

Кратак опис:

Према Плану рада Завода за 2022. годину прелиминарна истраживања мрестилишта на Бованском језеру планирана су за 02.08.2022. године. Због велике покровности и степена обраслости овог најплићег дела језера теренска ихтиофаунистичка истраживања нису била могућа. Субмерзна вегетација у великој мери отежава ихтиофаунистичка истраживања методом електрориболова, док је постављање мрежастих алата у потпуности онемогућено.

Услед наведеног, у 2023. години, планирана су прелиминарна истраживања.

17. Извор реке Скрапеж

Општина: Косјерић

Кратак опис:

У току су истраживања подручја планине Повлен у циљу израде Студије заштите као стучне основе за заштиту овог подручја. С обзиром да још увек нису дефинисане коначне границе будућег заштићеног подручја и да се локалитет Извор реке Скрапеж налази у централном делу Повлена, сматрамо да овај локалитет не би требало изузимати из целине-будућег заштићеног природног добра. Уколико буде изузет, тек тада би требало разматрати могућности да се заштити као појединачни споменик природе.

Теренска истраживања извора реке Скрапеж настављају се и у 2023. години.

18. Језеро Кореница између села Бусур и Везичево

Општина: Петровац на Млави

Кратак опис:

Завод за заштиту природе Србије примио је допис, којим се упућује иницијатива удружења грађана „И ми се питамо“ за покретање поступка валоризације језера Кореница, између села Бусур и Везичево, општина Петровац на Млави. Како према Закону о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-испр., 14/2016, 95/2018 - др. закон и 71/2021) Завод за заштиту природе Србије стручне послове спроводи на основу Плана заштите природних добара и Годишњег плана заштите природних добара, приликом израде Годишњег плана заштите природних добара за 2022. годину, Завод је предлог за истраживање и валоризацију језера Кореница између села Бусур и Везичево, уврстио у План заштите природних добара за 2022. годину у прелиминарна истраживања.

Анализом доступне литературне грађе, констатовано је да је језеро Кореница или Кореничко језеро вештачко језеро - водојажа, површине око 2,5 ha, на реци Коренити, са живописном и очуваном природом око самог језера. Прелиминарна истраживања овог језера планирати у 2023. години.

19. Миљковачко-крављанска клисура

Општина: Црвени Крст, Град Ниш

Кратак опис:

Миљковачко-крављанска клисура налази се у источној Србији на ободу северног Калафата на контакту планине и широког алексиначког поморавља. У генетском смислу припада или чини део композитне долине Топоничке реке која се простире приближно од села Кравља до Миљковца. Усечена је ивично и епигенетски у кречњаке Љутог, Дебелог и Голог врха. Значајне природне вредности су поред долине клисурских обележја, два хидротермална изворишта бање Топило и Видришта, пећина Пештер на Доњемкрављанском врелу, те више појава структурних остењака и укљештених долинских меандара. Клисура је станиште српске рамонде (*Ramonda serbica*) и жалфије (*Salvia officinalis*).

Прелиминарна истраживања Миљковачко-крављанске клисуре планирана су 2023. године.

20. Велики и Мали Крш у близини Бора

Општине: Бор и Мајданпек

Кратак опис:

Планински низ Великог и Малог крша налази се у источној Србији. У ширем смислу планински низ припада Горњачкој групи планина којој поред поменуте две припадају планина Стол (1156 m) и Голи крш (778 m), док је источно од Малог крша Горњачка котлина. У морфолошком контексту то је група асиметричних кречњачких структура хорстовске грађе. Посебно је карактеристична за Велики крш који је у простору у виду кречњачког „назубљеног“ планинског гребене који се симболично издваја и као „Алпе Источне Србије“. На подручју планина развијен је подземни карст са више значајних пећина, али и карстних врела какво је Бели изворац на северу, или једна појава прерасти на заштићеном природном добру Споменик природе „Шупљи камен“. Безводни кречњачки предео виших планинских делова је значајно подручје закржљалих ксерофилних шума и широколисних жбуњака. Поред тога ове планине су међународно значајно подручје за птице и станиште врсте зрикавца *Polidoptera transylvanica* која је на листи NATURA 2000.

Прелиминарна истраживања Великог и Малог крша планирана су 2023. године.

21. Поток Станци, слив Власине, слапови и водопади у шкриљцима палеозојске старости, влажне ливаде-станишта птица у атару села Стајковца и остењаци од кварцних стена у селу Дејан

Општина: Власотинце

Кратак опис:

Поток Станци, настаје од неколико извора испод планине Букова глава, изнас села Равна Гора. Подручје обухвата преко 1300 м.н.м., а тече правцем југ – север, између села Брезовица и Самарница. Пре уливања у Власину, у атару села Манастириште, кроз клисуру се формира водопад Станци. Та клисура се у народу назива и „Чаробна долина“ због лепоте и богатства коју пружа.

Власина је река у југоисточној Србији. Извор је испод бране Власинског језера. Најважније притоке су: Лужница, Тегошница и Пуста река. Остале притоке су Градска река и Бистрица. Дужина Власине је око 70 километара, после којих се она као десна притока улива у Јужну Мораву, 10 километара низводно од Власотинца. Због свог планинског окружења, а и због мањка индустријских загађивача, Власина се сматра као једна од најчистијих река Србије.

Прелиминарна истраживања за поток Станци, слив Власине, слапове и водопаде, планирана су 2023. године.

На основу програмских активности Завода

I ПОДРУЧЈЕ ЗА КОЈЕ СЕ ПЛАНИРА НАСТАВАК ИСТРАЖИВАЊА

22. Девица и Озрен

Општина: Сокобања

Кратак опис:

У 2022. години, спроведена су прелиминарна теренска истраживања геоморфологије, хидрологије, флоре, вегетације и фауне, простора предложеног за заштиту подручја планине Девица.

Истраживања су реализована полазећи од Сокобање, преко атара села Ресника, даље преко Црне Баре, Пруговца, Станца и Липовца у Алексиначкој општини. Затим је извршен обилазак планине Озрен као и њеног највишег врха Лесковика (1178 м н.в.). Том приликом су обилажена и шумска одељења на путу ка Лесковику и пописиване вредности попут строго заштићене врсте *Daphne laureola*. Са Лесковика у К.О. Ресник, преко атара Преконози и Липовац у општини Алексинац пређено је у сокобањску општину и обиђени су село Језеро, гробен Девице, Блендија и Дуго поље. Током обиласка овог трансекта, фокус је био на шумама и објектима геонаслеђа. Поред овог, картирана су станишта заштићених врста степски бадем *Prunus tenella*, патуљаста перуника *Iris pumila* и косовски божур *Raemonia peregrina* као и бројне врсте лептира којима ова планина обилује. У Сокобањској општини обиђени су атари села Дуго поље, Левовик, Раденковац, Ново село и Језеро. У општини Књажевац, обиђени су атари села Божиновац и Скробница; у Скробници - станиште усколисног божура *Raemonia tenuifolia*; у општини Сврљиг - села Сливје, Радиморовац, Попшица, Пирковац, Копајкошара, Галибабинац и Лабуково; у Лабукову - кањон Белог потока. Поред јама и пећина, као и изузетно лепог кањона, пронађено је гнездилиште буљине *Bubo bubo* и трагови вукова и шакала.

Екипа Завода је такође обишла подручје Озренских Ливада и првог заштићеног подручја у Србији, Велику и Малу Рипаљку. Терен се завршио обиласком атара села Мужинац на проселу СРП „Ртањ”.

Током теренских истраживања пописане су све природне вредности које су у том моменту биле доступне (биљке, водоземски и гмизавци, птице и шумска одељења) и сагледаван је простор за будућу заштиту. Теренска истраживања настављају се у 2023. години.

Девица

23. Планина Рудник

Општина/град: Горњи Милановац, Крагујевац, Топола

Кратак опис:

Завод за заштиту природе Србије је у складу са одредбама Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – исправка, 14/2016, 95/2018-др. закон и 71/2021) и Планом заштите природних добара за 2022. годину поново покренуо процес заштите подручја планине Рудник. У том смислу, реализовани су планирана теренска истраживања ради утврђивања стања темелјних природних вредности и сарадње са заинтересованим странама током маја и септембра 2022. године.

Све заинтересоване стране су упознате са значењем режима заштите и категорије природног добра организацијом састанака од стране стручних сарадника Завода за заштиту природе Србије. Предочено је, такође, да се у смислу поновног покретања поступка заштите овог подручја разматра и иницијатива Завода за заштиту споменика културе Крагујевца и Краљева за проширење граница заштите у односу на предлог из 2014. године како би били обухваћени значајни споменици културе овог подручја, те појашњење процедуре и надлежности заштите у контексту три општине. Уз подршку све три општине, локалне заједнице, као и корисника подручја припремљена је прелиминарна граница подручја. Кроз јавну презентацију у Дому културе на Руднику, медијску промоцију (штампани и телевизијске емисије), припрему текста за Планинарски гласник у сарадњи са Планинарским савезом Србије шири јавност је упозната са предлогом за заштиту планине Рудник.

Рудник је највеће планинско „острво“ које се издиже из Шумадијских језерских површи, заузима централни положај у Шумадији. Основне карактеристике овог подручја су блага заталасаност и релативно добро очувана природна и полуприродна станишта, то је пре све-

га шумско подручје са очуваним листопадним шумама које се и данас налазе у повољном стању. Очуваност примарних станишта обезбеђује присуство бројних ретких и угрожених врста које издваја биодиверзитет ове планине у односу на остале делове Шумадије.

Ово подручје занимљиво је за заштиту не само због својих природних вредности, геолошке прошлости, већ и због разноликог археолошког наслеђа. Рудник представља један од најзначајнијих рударских ревира Балкана током прошлости, почев од праисторије (рударење на Прљуши), антике и средњег века (развијена експлоатација руда, управни центри, насеља, утврђени градови. Такође, на подручју планине Рудник налазе се и Споменици културе од великог значаја – Манастири Вољавча, Благовештење Рудничко, Петковица - у засеоку Злошница, Никоље и Враћешница.

Због свих својих вредности подручје планине Рудник препознато је као Подручје од значаја за Европску заједницу (pSCIs – Sites of Community Importance) „Рудник планина“ као и Потенцијалног Подручја од посебне заштите (pSPA – Special Protection Areas) „Рудник-Гружа“.

Важно је истаћи да је Завод за заштиту природе и научно проучавање природних реткости НР Србије први пут ставио под заштиту Велики Штурац још давне 1956. године, под називом Резерват „Велики Штурац“, са режимом строге заштите и површином од 8 ha.

Студије заштите налази се у финалној фази израде картографских, као и свих осталих прилога стручних сарадника. План је да се током 2023. године комплетира и достави Министарству заштите животне средине у циљу покретања поступка заштите овог подручја.

24. Локалитет Маргум (старо корито Велике Мораве и археолошко налазиште)

Општина: Пожаревац

Кратак опис:

Поводом друге иницијативе града Пожаревца за заштиту локалитета Маргум, који обухвата мртвају реке Велике Мораве и археолошки локалитет Маргум у селу Дубравица, које су достављене Заводу 2018. и 2019. године, дана 06. 05. 2022. године извршен је прелиминарни теренски обилазак сарадника Завода са представницима ЈП Србијашуме и Владимиром Петровићем. Заводу је том приликом предочено да Град жели да стави под неки облик заштите подручје које је богато различитим врстама птица пре свега, а затим и због културноисторијског значаја који има локалитет Маргум. Представник општине је указао и на проблем ширења копова ка локалитету Маргум, према Просторном плану подручја посебне намене костолачког угљеног басена. Даље, исказао је жељу Града да се на том подручју активира туристички потенцијал кроз изградњу дрвених бунгалова, без асфалтирања путева и потребу реконструкције хотека у селу Дубравица који припада Граду. Такође, констатовао је да за предметно подручје важи Просторни план града Пожаревца, а да је у плану израда Плана детаљне регулације, када Завод процени да ли постоје вредности за заштиту и потенцијал за туристички развој.

Шире подручје локалитета Маргум треба узети у обухват за даља теренска истраживања, пре свега елемената биодиверзитета (флора, вегетација, фауна бескичмњака и кичмењака) и хидрогеолошких елемената, с обзиром на позицију ушћа Велике Мораве, канала који се пружа у облику потковице са баром Шугавица. Након тога подручје треба вредновати и штитити као подручје ушћа Велике Мораве у Дунав, Острова и баре Шугавице до Костолца.

II ПОДРУЧЈЕ ЗА КОЈЕ СЕ НЕ ПЛАНИРА НАСТАВАК ИСТРАЖИВАЊА

25. Делови планина Карадак и Рујан са котлином Моравице

Општине: Прешево и Бујановац

Кратак опис:

Планине Карадак и Рујан се налазе на југу Србије, источно и западно од Прешевске повије, широке и дугачке удолине између слива Вардара и Јужне Мораве, односно котлина Кумановске и Врањске. Генерално подручје је део Српско-македонске масе, централне геолошке морфоструктуре првог реда. Обухвата међународно значајног подручја за птице „Прешевска котлина - Рујан“ које је успостављено током 2020. године и објављено на сајту Birdlife International. Барско-мочварно станиште Ливаде код Левосоја у оквиру Прешевске повије је део инвентара потенцијалних подручја NATURA 2000 мреже у Србији. Познато је и да на Рујену највећи диверзитет врста рода *Crocus* (шафрана) од којих је најзначајнија врста *Crocus rujanensis*.

Обзиром да су поједини делови Карадака, Рујена и Прешевске повије потенцијална подручја NATURA 2000 мреже у Србији даном приступања Републике Србије Европској унији, ова предели постају део мреже заштићених подручја унутар граница Европске уније, теренска истраживања за потребе заштите на овом подручју неће вршити.

III ПОДРУЧЈА ЗА КОЈА НИСУ ОБАВЉЕНА ПРЕЛИМИНАРНА ИСТРАЖИВАЊА

26. Клисуре реке Витовнице

Општина: Петровац на Млави

Евидентирање и валоризација природних вредности клисуре реке Витовнице планирана су 2023. године, као прелиминарна истраживања.

27. Семетешко језеро

Према Плану рада Завода за 2022. годину прелиминарна истраживања Семетешког језера планирана су у термину 08 - 10.08.2022. године. Обзиром да је у овом периоду приобални део језера обрастао субмерзном и флотантном вегетацијом ихтиофаунистичка истраживања нису била могућа. Субмерзна вегетација у великој мери отежава ихтиофаунистичка истраживања методом електрориболова, док је постављање мрежастих алата у потпуности онемогућено. Прелиминарна истраживања планирана су 2023. године.

ИЗВЕШТАЈ О КАРТОГРАФСКОЈ АНАЛИЗИ ЦЕЛОКУПНОГ ПОДРУЧЈА АДМИНИСТРАТИВНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА БЕОГРАДА, РАДИ ВАЛОРИЗАЦИЈЕ ПОДРУЧЈА КОЈА НИСУ ЗАШТИЂЕНА И ПЛАНИРАНЕ ДИНАМИКЕ ИСТРАЖИВАЊА С ЦИЉЕМ ПОВЕЋАЊА ПРОЦЕНТУАЛНЕ ЗАСТУПЉЕНОСТИ ЗАШТИЂЕНИХ ПОДРУЧЈА НА ТЕРИТОРИЈИ ГРАДА БЕОГРАДА

Постојећа заштита

Административно подручје Града Београда заузима површину од 322.268 ha (3,22268 km²), док уже градско подручје обухвата површину од 35.996 ha. На територији града је тренутно заштићено 45 објеката природе, укупне површине од 9,761 ha, што чини око 3% територије.

Списак неких заштићених природних добара на подручју Београда

ЗАШТИЂЕНА ПРИРОДНА ДОБРА НА ТЕРИТОРИЈИ ГРАДА БЕОГРАДА					
Врста заштите	Назив заштићеног подручја	Датум заштите	Површина		
			ha	ar	m ²
Предео изузетних одлика	Велико ратно острво	08-04-05	167	90	56
Предео изузетних одлика	Космај	26-12-05	3514	50	0
Предео изузетних одлика	Авала	24-12-07	489	13	0
Заштићено станиште	Гљиве Аде Циганлије	29-11-13	21	34	0
Заштићено станиште	Велико благо	28-04-16	293	68	75
Споменик природе	Ботаничка башта Јевремовац	28-06-95	4	81	83
Споменик природе	Стабло кедра	19-10-01	0	0	95
Споменик природе	Стабло магнолије	08-10-98	0	1	77
Споменик природе	Стабло гинка	08-10-98	0	3	80
Споменик природе	Група стабала храста лужњака Код Јозића колибе	01-02-96	0	16	25
Споменик природе	Две магнолије у Ботићевој	19-10-01	0	0	60
Споменик природе	Тиса у Ботићевој	19-10-01	0	0	50
Споменик природе	Два стабла хималајског боровца	19-10-01	0	2	2
Споменик природе	Храст на Цветном тргу	19-10-01	0	2	83
Споменик природе	Платан на Врачару	29-03-02	0	4	85
Споменик природе	Две тисе Саборне цркве	24-10-05	0	2	41
Споменик природе	Буква на Дедињу	29-02-08	0	2	40
Споменик природе	Академски парк	24-12-07	1	45	90
Споменик природе	Пионирски парк	24-12-07	3	60	13
Споменик природе	Три храста лужњака Баре	14-09-06	0	50	0
Споменик природе	Чемпрес на Дедињу	14-09-06	0	0	57
Споменик природе	Тиса у Пожешкој улици	14-09-06	0	1	3
Споменик природе	Гинко на Врачару	14-09-06	0	1	2
Споменик природе	Шума Кошутњак	11-04-14	265	25	98

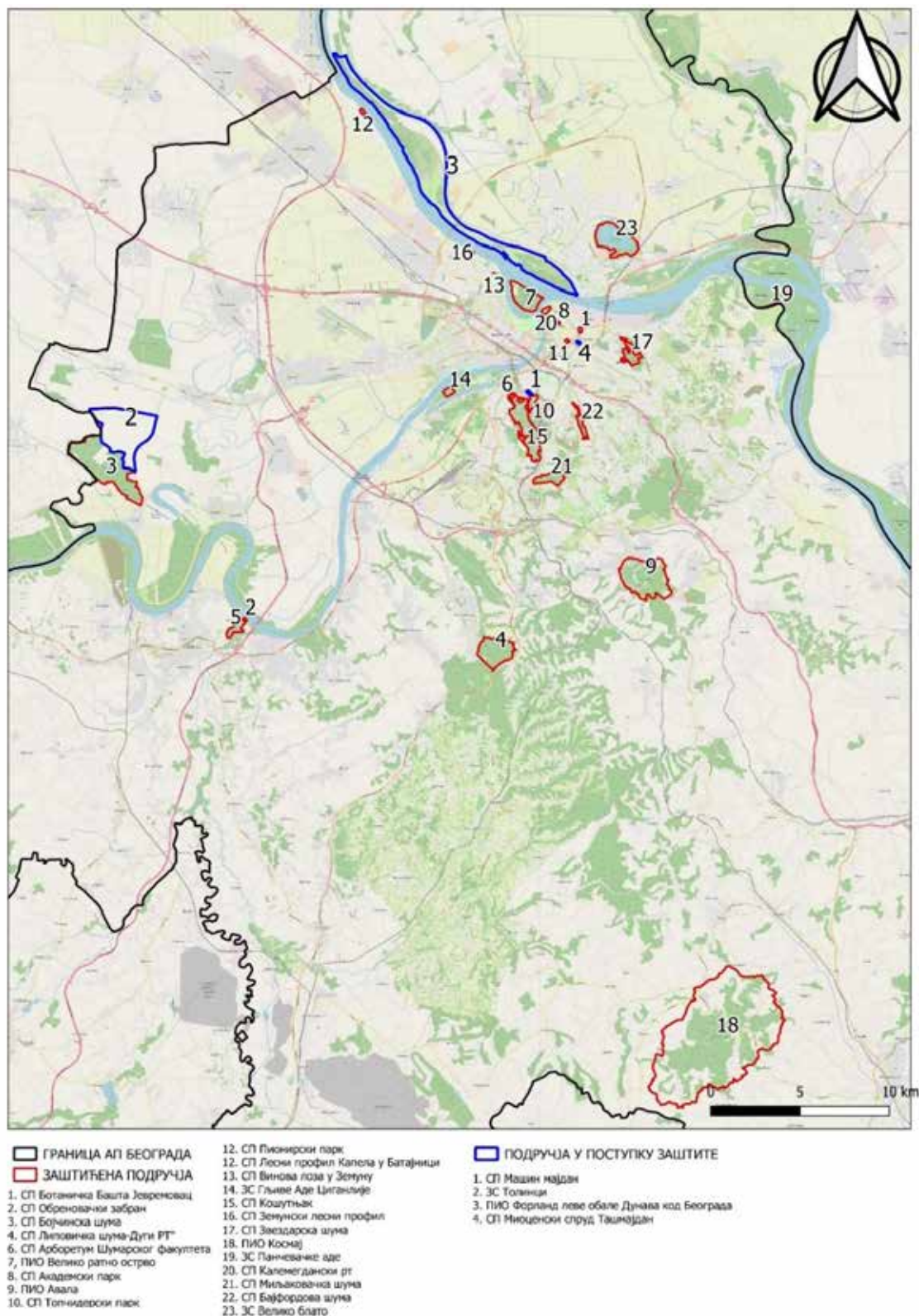
Споменик природе	Топчидерски парк	23-06-15	29	46	44
Споменик природе	Арборетум Шумарског факултета	07-07-11	6	69	62
Споменик природе	Земунски лесни профил	29-11-13	0	77	91
Споменик природе	Лесни профил Капела у Батајници	28-05-14	5	41	74
Споменик природе	Миљаквачка шума	01-12-10	84	71	92
Споменик природе	Обреновачки Забран	29-11-13	47	77	18
Споменик природе	Бајфордова шума	15-09-15	40	8	2
Споменик природе	Кестен на Дорћолу	29-11-13	0	2	57
Споменик природе	Звездарска шума	29-11-13	80	87	57
Споменик природе	Бојчинска шума	29-11-13	670	79	32
Споменик природе	Липовичка шума - Дуги рт	29-11-13	241	67	68
Споменик природе	Храст у улици Мије Ковачевића	18-09-14	0	3	71
Споменик природе	Винова лоза у Земуну	18-09-14	0	2	30
Споменик природе	Миоценски спруд "Ташмајдан"	29-11-21	2	46	22
Споменик природе	Калемегдански рт	18-02-21	14	7	18
Природни споменик	Сенонски спруд кредне периоде Машин мајдан	10-02-69	0	0	0
Природни споменик	Стари примерци биљака на Андрићевом тргу и на Калемегдану	11-05-81	0	0	0
Природни споменик	Стабла у Земунском парку	26-09-91	0	0	0
Природни споменик	Једно стабло европске букве на Калемегдану	27-07-83	0	0	0

Природна подручја на територији града Београда за које је објављено обавештење о покретању заштите на сајту Министарства заштите животне средине

Врста заштите	Назив природног подручја	Градска општина	Будућа површина заштите у ha
Споменик природе	Форланд леве обале Дунава код Београда	Земун, Палилула	1,854.53
Споменик природе	Машин мајдан	Савски Венац	4.29
Заштићено станиште	Толинци	Сурчин	700.731

Сва постојећа заштићена подручја на територији града Београда су део система зелене инфраструктуре града Београда и Планом је дефинисано да су од стратешке важности за стабилност урбаног екосистема.

План генералне регулације система зелених површина града Београда је поред постојећих заштићених подручја, препознао подручја која нису под режимима заштите, а имају потенцијал са аспекта вредновања природних добара и завређују потенцијалну заштиту.

Потенцијална заштита

Просторном анализом карата намене површина и функција зелених површина Плана генералне регулације система зелених површина („Службени лист Града Београда”, бр. 110/2019), Студије типологије предела Београда (2008) које су преклопљене са документацијом и картама Завода о заштићеним подручјима, као и онима која су у поступку заштите издвојено је укупно **19 потенцијалних подручја важних за заштиту** са аспекта биодиверзитета, предеоног диверзитета и екосистемских услуга које пружају становницима Београда. У ова подручја нису урачунати локалитети на којима Завод врши прелиминарна теренска истраживања као што су: Бара Рева, Бела Река, Земунски парк и слично.

Од 19 потенцијалних подручја, **6 је ван граница ПГР**, али су обухваћени другим студијама које су биле основ за израду предметног Плана као што су Студија вредновања биотопа Београда, Студија карактеризације предела Београда и слично. Укупна површина подручја за потенцијалну заштиту износи 5.888 хектара.

Листа потенцијалних подручја за заштиту

Назив подручја	Општина	Површина ha
Вишњичка ада	Палилула	14
Краљевски комплекс са шумом на Дедињу	Савски венац	91
Макишка шума	Чукарица	219
Шума код насеља Петровчић	Сурчин	451
Шума код манастира Фенек	Сурчин	206
Великоселски рит	Гроцка	75
Хајд парк	Савски венац	16
Спомен парк Јајинци	Вождовац	70
Степин гај	Вождовац	97
Парк Бело Врело	Чукарица	6
Шума Трешња	Младеновац	146
Остружничка шума	Чукарица	355
Сремачка шума у Железнику	Чукарица	480
СРЦ Сурчин	Сурчин	133
Доње потамишје	Палилула	1835
Форланд леве обале Саве	Сурчин	604
Савски форланд између Бољеваца и Прогара	Сурчин	892
Милићево брдо	Палилула	127
Парк пријатељства	Нови Београд	71

Подручја за које се планом предлаже истраживање у циљу доношења акта о заштити природног добра

Милићево брдо

Шуме Милићевог брда представљају јединствен агрошумски предео на ком су заштићене визуре ка Дунаву у урбаном пределу Београда. Заштићене визуре се простиру са 200 метара надморске висине. Према Плану планирано је очување постојећих шума и шумског земљишта на површини око 7.120 ha, у границама дефинисаним основама газдовања шумама у које је увршћена и шума која је у оквиру ГЈ „Милићево брдо” (шума Милићево брдо, шума у Миријеву). Шума је сврстана у спољашњи прстен система зелених површина града Београда. План такође предвиђа да је неопходно афирмасати културне вредности кроз одрживо коришћење шума односно, очувати и унапредити шуме које се налазе у оквиру културних добра и добара која уживају претходну заштиту или у оквиру којих се налазе културна добра, добра која уживају претходну заштиту и друге културне вредности. Такође са аспекта карактера предела ово подручје је препознато као значајно за очување карактеристичне мозаичности града Београда. Милићево брдо је Планом препознато као станиште кључно за очување биодиверзитета и квалитета животне средине у континуално изграђеном градском ткиву.

Степин гај (луг)

Шума Степин гај представља јединствен шумски предео које имају функцију везе (коридора) у систему зелених површина. Према Плану планирано је очување постојећих шума и шумског земљишта на површини око 4.851 ha у границама дефинисаним основама газдовања шумама у које је увршћена и шума која је у оквиру ГЈ „Степин луг”. Налази се на превоју ауто-пута Београд-Ниш, на преломној тачки Бегаљичког брда на улазу у Београд, граници између изграђене градске структуре и шуме „Степин луг”. Поседује важне визуре и визуелну атрактивност ка северу са широким погледом на Београд и југу ка шумадијском побрђу. Такође са аспекта карактера предела ово подручје је препознато као значајно за очување карактеристичне мозаичности града Београда.

Тренутни проценат заштићених подручја од 3% на територији Београда би се дуплирао на око 6% уколико би потенцијална подручја за заштиту добила статус заштићеног подручја. Такође овим би вредни биотопи препознати кроз истраживања других институција били хармонизовани са истраживањима и вредновањем Завода.

СТРУЧНИ НАДЗОР, САРАДЊА СА ИНСПЕКЦИЈСКИМ СЛУЖБАМА И УПРАВЉАЧИМА ПРИРОДНИХ ДОБАРА

Током 2022. године спроведено је **40** стручних надзора (према Плану заштите природних добара за 2022. годину или по захтеву Управљача) на следећим заштићеним подручјима (или оним за које је покренут поступак заштите):

1. Специјални резерват природе „Пештерско поље”

Специјални резерват природе, добро I (прва) категорија, са режимом заштите II (другог) и III (трећег) степена, на територији општина Сјеница и Тутин, заштићен је Уредбом о проглашењу Специјалног резервата природе „Пештерско поље“ („Службени гласник РС“, бр. 114/2015). Управљач је Туристичка организације Сјенице.

Констатовано стање:

Специјални резерват природе „Пештерско поље“ стављен је под заштиту на укупној површини од 3.117,97 ha ради очувања репрезентативних и јединствених одлика биодиверзитета и геодиверзитета; једног од највећих преосталих брдско-планинских тресавских комплекса у Србији и на Балкану, где су уточиште нашле бројне реликтне, ендемичне, ретке и угрожене, национално и међународно значајне врсте флоре и фауне као што су: барски тролист *Menyanthes trifoliata*, барски ушљивац *Pedicularis palustris*, мала мешинарка *Utricularia minor*, чије је ово једино преостало станиште у Србији. Као значајне врсте птица истичу се прдавац *Crex crex*, ритска сова *Asio flammeus*; од осталих врста кичмењака планински мрмољак *Ichthyosaura alpestris*, као и неке врсте из групе бескичмењака: стеноендемит овог подручја пештерски пуж *Bythinella pesterica*, десет врста тврдокрилаца, две врсте водених гриња, две врсте слатководних пужева и шест врста слатководних шкољки за фауну Србије познатих само на овом простору. Укупно је забележено 39 биљних заједница тресавске, мочварне, водене, ливадске, пашњачке, шумске и спорадично рудералне вегетације, као и геоморфолошке одлике: кречњачки хумови, понори, мразне травне хумке (туфури), мразним процесом разривене тресавске површине, солифлукционе терасете, травни прстенови, мигрирајући бусенови и крашко нивационе депресије.

У свом Програму рада за 2022. годину, Завод за заштиту природе Србије је уврстио стручни надзор Специјалног резервата природе „Пештерско поље”. Повод за стручни надзор проистекао је из потребе за реализацијом ревизије Студије заштите, а на основу евидентираних проблема у заштићеном подручју, углавном у вези са експлоатацијом тресета, коришћењем простора од стране посетилаца, утицају хранилишта за некрофаге врсте у заштићеном подручју на локално становништво, али и у складу са новоприкупљеним подацима о природним вредностима овог подручја и околине, а све у циљу унапређења заштите подручја.

Завод је у јулу 2022. године, на основу планираног редовног стручног надзора, обавио теренски преглед простора и проверио актуелну управљачку документацију (План управљања

Специјалним резерватом природе „Пештерско поље“ за период 2020. до 2030. године, као и Програм управљања за 2022. годину), која је донесена и на коју су дате сагласности Министарства заштите животне средине. Констатовано је да још увек није донесен Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби, односно није објављен у Службеном гласнику. У режиму заштите трећег (III) степена на к.п. бр. 2864/2, 2863/2, 2862/2, 2859/2, 2858/2, 2857/2, 2824/2, 2829/2, 2856, 2855, 2854, 2853, 2852 у К.О. Тузиње и 3598, 3599, 3600, 3601 и 3602 у К.О. Буђево, Општина Сјеница, експлоатација тресета се врши у складу са Решењем Министарства заштите животне средине бр. 353-02-01450/2022-04 од 17.05.2022. године. За другу целину на којој је вршена експлоатација тресета на деловима к.п. бр. 2857/2, 2858/2, 2859/2, 2862/2, 2863/2, 2864/2, 2865/2, 2866/2, 2867/2, 2868/2, 2869/2, 2870/2, 2871/2 у К.О. Тузиње и к.п. бр. 315/2, 312/2, 311/2, 310/4, 309/4, 308/4, 307/4 и 306/4 у К.О. Тузиње, увидом у Централни регистар заштићених природних добара Завода нису издати услови за експлоатацију тресета. Генерално, експлоатација тресета се врши у границама режима заштите трећег степена, уз изузетак поља „Е“ за које је прописана забрана експлоатације тресета, као највреднијег дела под тресетом на Пештерском пољу. Велики проблем представља каналисање и дренажање простора чиме се одводи вода са пештерског платоа, самим тим и са тресетишта, чиме се исушује подручје и ремети хидролошки режим и састав тресетишта, као осетљивог типа станишта. Као додатни проблем одвођења воде са пештерског платоа је и дренажни канал формиран око 1985. године који дренира воду кроз Галино брдо у Тузиње у слив Вапе. Поред тога, обиласком врела Ђерекарске реке, која је главни извор улива воде у Пештерско поље, утврђено је да је комплетно врело каптирано током 2021. године, за потребе регионалног водовода, односно за водоснабдевање свих села на пештерској висоравни. Спроведени цевовод је дужине 80 km, а главна излазна цев је из тунела на самом врелу, где није остављен ни биолошки минималан протицај воде даље кроз Ђерекарску реку. Тиме је још више нарушен хидролошки режим Пештерског поља.

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је планирати и реализовати значајне пројекте рекултивације и рестаурације на подручју у циљу очувања и унапређења темелних вредности подручја, што је могуће урадити задржавањем актуелне границе и режима заштите уз унапређење стања или изменом граница режима заштите и границе подручја, што би се утврдило након теренских истраживања.

2. Предео изузетних одлика „Озрен-Јадовник“

Проглашен је Уредбом Владе Републике Србије 05 број 110-11529/2014 („Службени гласник РС“, бр. 107/2014), а за управљача је одређено ЈП „Србијашуме“.

Предео изузетних одлика „Озрен-Јадовник“ налази се на територији општине Пријепоље и заузима укупну површину од 10.284,39 ha. Подручје је заштићено ради очувања: геоморфолошких, хидрогеолошких и биолошких вредности, високопланинског краја Јадовника, клисуре и кањона Дубочице, Рамовића и Дубоког потока, комплекса планинских пашњака, 34 биљне заједнице, 59 врста балканских ендемита, 54 врсте ретких и угрожених биљних таксона и европско-бореалних врста као што су смрча, црњуша, боровница, које се налазе од 600 m до 1200 m н.в., и разноврсности животињских врста.

ПИО „Јадовник“

Засек Милаковићи на Тичијем пољу

Констатовано стање:

Проблем нелегалне градње, нити било који други вид уништавања подручја није присутан, с обзиром на то да је подручје слабо насељено а коришћење природних ресурса сведено је на минимум.

На подручју ПИО „Озрен-Јадовник“ покренут је мониторинг мрког медведа, и према најновијим сазнањима, две јединке су ухваћене и обележене сателитским одашиљачима, па се почиње са праћењем њиховог кретања. Такође су добијене изузетно интересантне информације о присуству (око 15-так јединки) дивокозе (*Rupicapra rupicapra*) на подручју клисуре реке Дубочице крај Бродарева.

Представници Удружења „Јадовник-оаза нетакнуте природе“ су истакли и „проблем“ формално-правне легализације и регистрације хранилишта на локалитету „Кашан“ које се налази ван заштићеног подручја у обухвату ловишта „Јадовник“, којим је до недавно газдовало ЈП „Србијашуме“. Почетком 2021. године, ловиште је дато у закуп приватној фирми „Balkan Eco Team“ из Пријепоља, чиме је хранилиште добило статус „вакуум“.

Предлог мера заштите природе:

- Решење проблема хранилишта на Кашану. Прво је, да се изврши ревизија граница СРП „Клисура реке Милешевке“, на начин да се просторно обухвати и хранилиште, које је у непосредној близини Резервата (удаљено неких 200 метара од постојеће границе). И друго, да садашњи корисник ловишта у своја планска документа (ловну основу) унесе постојање хранилишта као меру заштите строго заштићених дивљих врста (трајно заштићених врста дивљачи), што је и по Закону о дивљачи и ловству обавезан. Притом би директно управљање хранилиштем и даље било поверено Удружењу. У разговору вођеном 06.05.2022. године у просторијама Завода, представници ЈП „Србијашуме“, управљача СРП „Клисура реке Милешевке“ изнели су став да би ревизијом граница заштићеног подручја могао да се реши постојећи статусни „вакуум“ хранилишта, при чему би директним споразумом две стране, управљање хранилишта и даље било препуштено Удружењу.
- Боља промоција подручја, међусобну сарадња ЗП на територији општине Пријепоље, али и сарадња са заштићеним подручјима околних општина, а пре свега са СРП „Увац“ а у циљу заједничког унапређења и промовисања свих заштићених подручја.
- Неопходно је поставити информативне табле и путоказе за подручје на магистралном путу, а у циљу промовисања и упознавања шире јавности са заштићеним подручјима.

3. Предео изузетних одлика „Камена гора“

Проглашен је Уредбом Владе Републике Србије 05 број 110-8907/2014 („Службени гласник РС“, бр. 99/2014), а за управљача је одређено ЈП „Србијашуме“.

Предео изузетних одлика „Камена Гора“ налази се на подручју општине Пријепоље, у крајњем југозападном делу Србије, на граници са Републиком Црном Гором. Захваљујући специфичној геолошкој подлози и клими, на Каменој Гори су нашле станиште бројне ретке и угрожене биљне и животињске врсте. Символ Камене Горе је стабло вишевековног црног бора, атрактивног изгледа - „Свети бор“, које доминира простором и чува тајну прошлих времена. Река Грачаница, са својом клисурастом долином представља геоморфолошко – хидролошки природни феномен.

Свети бор-стабло црног бора *Pinus nigra*

Констатовано стање:

На састанку са представницима управљача - ЈП „Србијашуме“ је констатовано да постоји одлична сарадња управљача и локалне самоуправе. Као проблем је наведена појава нелегалне градње углавном стамбених објеката на простору заштићеног подручја. Проблем представља пре свега прикључак за воду и струју који немају капацитет за повећан број становника. Стручни надзор је настављен обиласком локалитета „Главица“ где се налази стабло црног бора *Pinus nigra*, познатијег под именом Свети бор. Старост овог стабла се процењује на око 400 година. Стабло је још увек добре виталности и очуваности, али су на самом стаблу и поред њега видљиве последице ветролома.

Током стручног надзора сарадници Завода су обишли и мини хидроелектране изграђене на реци Грачаници (све у ПИО „Камена Гора“ у II (другом) режиму заштите): МХЕ „Сеоци“, МХЕ „Вуково брдо“ и МХЕ „Орлић“. Том приликом уочено је да нису испоштовани услови заштите природе дефинисани решењима и то да „хидротехнички објекти морају бити тако конструисани, да буде обезбеђен минимални одрживи проток у складу са чланом 81. Закона о водама („Службени гласник РС“, бр. 30/10), односно да не буде угрожен опстанак и миграција риба и других водених организама, све у складу са важећом законском регулативом“. Условима је такође дефинисано да током изградње и коришћења мале хидроелектране не сме доћи до потпуног прекидања речног тока.

Од представника управљача ПИО „Камена Гора“ добијене су информације о сталном присуству мрког медведа (*Ursus arctos*) на заштићеном подручју, као и да је покренут пројекат мониторинга ове врсте, те да се у ту сврху планира хватање и обележавање животиња сателитским одашиљачима. Што се тиче осталих врста сисара, нису забележене појаве и процеси који би могли угрозити постојећи конзервациони статус појединих врста и фауне уопште.

Предлог мера заштите природе:

- Нелегална градња је тек у зачетку и присутна је у мањој мери, па појачаним стручним и инспекцијским надзором треба пратити и контролисати даље активности ове врсте.
- У складу са надлежностима, а у односу на наведене пропусте у раду све три МХЕ, извештај са стручног надзора прослеђен је на даље поступање и надлежност инспекцији за заштиту животне средине у складу са чл. 119. Закона о заштити природе.
- Припремити штампани промотивни материјал о подручју и о појединачним, специфичним врстама (врес, тетреб, свети бор и сл.) у виду лифлета, брошура и др. Проценити да ли је неопходно предвидети биолошко–техничке мере заштите за очување, заштиту и одржавање виталности стабала с обзиром на то да је велике старости, па их планирати у наредном периоду Програмом управљања.

4. Специјални резерват природе „Клисура реке Милешевке“

Проглашен је Уредбо о проглашењу Специјалног резервата природе Клисура реке Милешевке („Службени гласник РС“, бр. 104/2014), а за управљача је одређено ЈП „Србијашуме“.

Клисура реке Милешевке ставља се под заштиту јер представља засебну морфолошку целину која чини мозаик разноврсних станишта изражених мезо и микроклиматских специфичности усечену између масива Јадовника и Златара. Одликује се кречњачком геолошком подлогом и изразито дисецираним рељефом. Географски положај, геолошке, геоморфолошке и климатске карактеристике учиниле су велики утицај на састав биљног света и распоред вегетације због чега Клисура Милешевке представља једно од флористички и фитогеограф-

Поглед на Клисуру Милешевке-са локалитета „Врата“ код Брда поскока

ски најинтересантнијих подручја на простору Србије. Позната је и као најјужније налазиште Панчићеве оморице. Такође у Клисурси су у виду савршеног мозаика развијене и распоређене интересантне шумске заједнице, заједнице стена и заједнице сипара.

Констатовано стање:

ЈП „Србијашуме“ су у децембру 2021. године Заводу доставиле обавештење да су услед одрона земљишта на неприступачном терену угрожена како зрела стабла, тако и подмладак Панчићеве оморице (*Picea omorika*) у границама заштићеног подручја Специјални резерват природе „Клисура реке Милешевке“ испод ушћа Међанске реке у Милешевку) у режиму I степена заштите на локалитету Саставци (Равниште).

Панчићева оморица (*Picea omorika*) - на локалитету „Равниште“ налази се у границама заштићеног подручја Специјални резерват природе „Клисура реке Милешевке“ у режиму I степена заштите, укупне је површине 132,57,00 ха. На ушћу Међанске реке у Милешевку, представља ново потпуно изоловано најјужније станиште Пачићеве оморице (*Picea omorika*), откривено 1975. године. Оморица се овде јавља изнад саме реке и заузима релативно малу површину.

Са фотографија снимљених дроном, а достављених од стране представника Удружењем „Јадовник - оаза нетакнуте природе“ евидентне су извале појединих стабала оморице, док је Управљач нагласио да највећи проблем проузрокују велике количине кише које падну на локалитет и спирају ионако плитко и скелетно земљиште, што даље условљава појаву ерозије и извалу стабала.

Током овог стручног надзора сарадницу Завода су добили интересантну информацију да се повремено дивокосе виђају и на простору СРП „Клисура реке Милешевке“.

Предлог мера заштите природе:

Због неприступачности терена овом приликом није постојала могућност да се локалитет обиђе, али је постигнут прелиминарни договор да се обилазак Клисуре Милешевке организује у наредном периоду, у сарадњи са планинарима и Удружењем „Јадовник - оаза нетакнуте природе“, а како би се теренским обилазком предметне локације, стекла комплетна слика о стању шумских одељења у којима је оморица угрожена, као и о могућностима за предузимање евентуалних директних мера очувања које би се могле реализовати у циљу санације угроженог станишта и спречавању даљег изваљивања стабала оморице.

5. Споменик природе „Слапови Сопотнице“

Споменик природе „Слапови Сопотнице“ је проглашен Уредбом Владе Републике Србије 05 Број 353-6880/ 2005-1 („Службени гласник РС“, бр. 110/2005), а за управљача је одређен Планинарски клуб „Камена Гора“ из Пријепоља.

Подручје је стављено под заштиту ради очувања морфо-хидролошких вредности представљених са четири крашка врела, више извора и седам бигрених тераса преко којих отичу врелски водотоци градећи живописне водопаде и слапове. Заштићено подручје налази се на територији општине Пријепоље.

Констатовано стање:

Одржан је састанак са представницима управљача. Теме састанка биле су: План и Програм управљања, активности на унапређењу природног добра, проблеми у управљању, мониторинг у заштићеном подручју и сагледавање могућности за проширење граница заштићеног добра.

Управљач спроводи редован мониторинг биодиверзитета заштићеног подручја и непосредне околине, као и мониторинг бигра од 2014. године у сарадњи са НИДСБЕ „Јосиф Панчић“ из Новог Сада. Комплетан мобилијар је у добром стању, направљен од природних материјала уклопљен у окружење.

Горњи водопад – СП „Слапови Сопотнице“

Велики водопад и мост љубави – СП „Слапови Сопотнице“

Главни елементи морфо-хидролошког комплекса (врела, водотоци, водопади, бигрене терасе) у изворишту и горњем делу тока Сопотнице су очувани и у природном стању. Водотоци теку кроз своја природна корита, без трагова вештачких промена у морфологији самих корита и обала. У целини гледано, природно, Споменик природе „Слапови Сопотнице“ је простор очуваних природних карактеристика. Управљач, Планинарски клуб „Камена Гора“, активно ради на његовом унапређењу и одрживом коришћењу.

Предлог мера заштите природе:

- С обзиром на то да су резултати мониторинга показали високу вредност околног подручја у целини и да постоји могућност за проширење граница, дат је савет управљачу да поднесе захтев за ревизију Студије заштите подручја.
- Помоћи управљачима у припреми едукативних и развојних (истраживачких и промотивних и др.) пројеката у наредном периоду, као и суорганизовање заједничких промотивних акција поводом обележавања важних датума.
- Основни фактор угрожавања подручја су посетиоци које је тешко исконтролисати. Дат предлог управљачу да врши наплату улаза у заштићено подручје туристима који немају Пријеполске регистарске таблице, на тај начин би локално становништво било повлашћено и стимулисано да штити и унапређује подручје.

6. Парк природе „Златибор“

Парк природе „Златибор“ је проглашен Уредбом о проглашењу Парка природе Златибор („Службени гласник РС“, бр. 91/2017), а за управљача је одређено ЈП „Србијашуме“.

Парк природе „Златибор“ има карактер висоравни сложене тектонске и морфолошке структуре, испресецан клисурама и кањонским долинама бројних река. На простору Златиборске висоравни евидентирано је 32 објекта геонаслеђа и то: 13 геоморфолошких, девет геолошких објеката, осам спелеолошких и два архитектонско-петролошка. Једно од највреднијих подручја Парка природе „Златибор“ је кањонска долина реке Увац, са бројним долинским меандрима, чије су воде према постојећим индикаторима у првој класи квалитета.

Констатовано стање:

Управљач ПП „Златибор“ је посебна служба-радна јединица у оквиру ЈП „Србијашуме“, коју поред управника чини и чуварска служба (руководилац и шест чувара). Сваки чувар је задужен за одређени реон у заштићеном подручју. Контрола терена се врши патролно, током целе недеље. Захваљујући интензивном надзору број прекршаја је сведен на минимум. Осим надзора терена, Управљач је током ове године обављао следеће активности:

- обнављао обележавање границе на 50 km заштићеног подручја,
- уклањао дивље депоније – организовањем радних акција (уз помоћ ученика основних школа и планинарских друштава) или уз помоћ механизације,
- постављао мобилијар (10 сеника, 16 гарнитура столова са клупама, 12 појединачних клупа и на десетине информативних табли и табли забрана),
- обављао рад на мониторингу мрког медведа у сарадњи са Биолошким факултетом Универзитета у Београду,
- промовисао парк природе путем медија,
- сарађивао са суседним заштићеним подручјима (НП „Тара“ и ПП „Мокра Гора“),
- сарађивао са локалним заједницама и удружењима,
- обезбеђивао услове за научно истраживачке радове као и различите манифестације,
- обавио садњу шездесетак садница Бодљиве смрче (*Picea pungens*).

Као највећи проблем који се јавља у заштићеном подручју Управљач је навео проблем изградње разних врста објеката као на пр. стамбених, угоститељских, монтажних, инфраструктурних и сл. Речено је да је посебно велики проблем изградња стамбених објеката староседелачког становништва на површинама које нису у планској документацији одређене као грађевинске зоне. Договорено је да се Управљач консултује са стручним сарадницима Завода за сваки такав објекат како би се омогућио нормалан живот становништву које живи на овом подручју.

У току стручног надзора обиђени су следећи локалитети:

- Бандера (1497 m) - највиши врх Торника и планине Златибор, који се налази у режиму заштите III степена и који је део скијашке инфраструктуре ЈП „Скијалишта Србије“, односно део је Ски центра „Торник“ чије су границе одређене Планом детаљне регулације за подручје ски центра „Торник“ („Службени лист општине Чајетина“, број 5/17). У разговору са представницима ЈП „Скијалишта Србије“ добијене су информације да се планира Измена ПДР-а. Измене би се односиле на укидање неколико планираних стаза и пројектовање нових, као и на изградњу хотелског комплекса у подножју Торника. Све ове измене би се радиле у границама постојећег Плана.
- Манастир Дубрава (споменик културе под претходном заштитом) смештен изнад једног од најлепших меандара реке Увац, склоњен од погледа и добрих путева, забачен иза напуштених чобанских колиба, дуж макадама који води од села Стубла. Налази се у режиму заштите II степена, на локалитету „Подручје око клисуре Увца“. Теренским обиласком је утврђено да је део пута према манастиру, у дужини од 2 km, асфалтиран према Решењу о условима заштите природе 03.бр. 019-2361/2 од 04.09.2018. године које је издао Завод. Такође, поред манастира изграђен је манастирски конак и паркинг према Решењу Завода о условима заштите природе 03. бр. 019-2553/4 од 01.10.2019. године.
- Водопад у Гостиљу - на стотинак метара, пре ушћа у Катушницу, воде Гостиљске реке наилазе на вертикални кречњачки одсек висине око 15 m, градећи један од најживописнијих акумулативних водопада у Србији (са низом слапова и мањих водопада). Представља објекат хидролошког наслеђа Србије. Налази се у режиму заштите II степена, на локалитету „Клисура Катушнице“. У теренском обиласку је обављен разговор са представником Туристичког удружења Гостиље (управљач простора око водопада) у вези туристичке стазе која прати ток Гостиљске реке, на деоници од паркинга према водопаду. Договорено је да се стаза уради од природних материјала, нпр. од камена, максималне ширине 1,5 m. Такође, разговор се водио и око објекта ресторана који се налази поред водопада, чија катастарска парцела улази у границе заштите и у надлежности је Туристичког удружења Гостиље.
- Прераст у Доброселици - налази се у атару села Доброселица, на јужном ободу Златибора. Представља типичан пример контактне прерасти, настале услед селективне ерозије и локалног понирања реке. По својим димензијама спада међу највеће природне камене мостове у Србији. Налази се у режиму заштите II степена, на локалитету „Подручје око клисуре Увца“. Обиласком терена утврђено је да је Управљач на неколико места поставио нови мобилијар – табле и клупе.
- Црква брвнара у Доброселици - споменик културе од великог значаја. Саграђена је 1821. године а посвећена Св. пророку Илији. По димензијама спада међу најмање, а по начину градње и богатству детаља припада најлепшим црквама брвнарама.

На основу обављеног стручног надзора ПП „Златибор“ утврђено је следеће:

- Заштићено подручје је на терену видљиво обележено – таблама и фарбом,

- Управљач је поставио нов мобилијар на подручју које је обиђено,
- Заштићено подручје је уредно и чисто,
- Управљач је добро организовао чуварску службу која је свакога дана на терену и која располаже правовремених информацијама,
- Највећи проблем представља изградња објеката посебно оних чија је изградња планирана ван грађевинских зона предвиђених просторно планском документацијом,
- Договорено је да сарадња између Управљача и Завода буде активнија по питању изградње објеката, као и других проблема који се у будућности буду појавили.

7. Предео изузетних одлика „Космај“

Решење о стављању под заштиту природног добра „Космај“ („Службени лист града Београда“, бр. 29/2005), управљач ЈП „Србијашуме“.

Природно добро ставља се под заштиту ради очувања и унапређења живописних пејсажних обележја и примарних предеоних вредности, структуре и квалитета шума, разноврсности и богатства биљног и животињског света и станишта, стварања услова за одрживи развој туризма, рекреације и пољопривреде, односно планско уређење и коришћење простора и изградњу објеката те намене. Космај је, у геолошком и геоморфолошком смислу, ниска (626 m н.в.), релативно мала (око 2000 ha) острвска планина састављена од старијих, кредних флишних кречњачких стена, окружена благо заталасаним побрђем млађих, миоценских пескова и глина у које су усечене плитке речне долине.

Констатовано стање:

С обзиром да стручни надзор за природно добро ПИО „Космај“ није организован током дужег временског периода, Управљача је представио активности које реализује у складу са десетогодишњим Планом управљања подручјем:

- мониторинг заштићених и строго заштићених врста флоре и фауне спроводи се редовно 5 пута месечно са извештајем о затеченом стању;
- редовно одржавање и замена мобилијара;
- реконструкција и одржавање видиковца;
- изградња ложишта намењених излетничким активностима;
- сакупљање смећа и одржавање комуналне чистоће простора;
- едукација локалног становништва о значају заштите и природног добра ПИО „Космај“. Сарадња са школама и рад на подизању свести о значају заштите и очувању природних вредности кроз спортски програм „Шумарског вишебоја“;
- радови на одржавању парковских зелених површина и др.;
- Управљач нема проблема са бесправном сечом и изградњом објеката;
- границе природног добра су прописно обележене.

Фактори угрожавања добра су вожња квадова, висок степен репродуктивне способности црног јасена који се у појединим деловима заштићеног подручја препознаје као инвазивна врста, климатски фактори - ветроломи и снегоизвале, вандализам и крађа посетилачке инфраструктуре.

Предлог мера заштите природе:

- Решење о условима заштите природе у поступку израде планова, основа, програма, пројеката, радова и других активности и дешавања на простору ПИО „Космај“ потреб-

но је у једном примерку доставити Управљачу (ЈП „Србијашуме“, ГЈ „Липовица“) као носиоцу заштите природе на терену;

- Коришћења апликације Завода „Теренска“ у свакодневном раду управљача;
- Развој и препознатљивост добра кроз сарадњу и пројекте са заинтересованим невладиним организација;
- Због проблема са дрвеним мобилијаром, тј. његовом брзином пропадања нарочито делова који су у земљи те захтевају честе замене, предлог је да се у будућности поставе металне корпе за отпатке, као и да се и остали делови мобилијара, где год то има смисла, замерне металним који су трајнији и једноставнији за одржавање. Самим тим, приликом издавања Решења о условима заштите природе Управљачу за уређивачке активности на заштићеном подручју, потребно је да Завод не буде искључив код услова за коришћење природних материјала када је у питању постављање мобилијара, већ да ту меру представи као предлог.

8. Предео изузетних одлика „Авала“

Решење о стављању под заштиту природног добра ПИО „Авала“ („Службени лист града Београда“, бр. 43/2007), управљач ЈП „Србијашуме“.

Природно добро Авала ставља се под заштиту ради очувања и унапређења примарних предеоних вредности и пејсажних обележја, разноврсности облика и појава геонаслеђа, богатства животињског и биљног света и станишта, квалитета вода, семљишта и шума, неговања традиционалних и историјских вредности, као и стварања услова за одрживи развој рекреативних и туристичких садржаја и контролисане пољопривреде, односно планско уређење и коришћење простора. Авала је најсевернија шумадијска планина. Својом висином од 506 м.н.в. истиче се у ширем подручју Београда. Данашњи облик издужене купе добила је комбинацијом тектонских покрета - набораних облика и утискивањем магме - лаколита, али и дејством абразионих и ерозионих процеса.

Констатовано стање:

- У оквиру локалитета „Ладне воде“ који је у границама режима заштите I степена, Управљач врши редован надзор и мониторинг здравственог стања шуме и кретања посетилаца. Одговорним приступом и поштовањем свих прописаних мера заштите Управљач знатно доприноси квалитету и атрактивности овог простора. Стање шуме у овом резервату је добро, забележене су смо појединачне снегоизвале на пар места.
- Целокупан простор природног добра под шумом је негован и одржаван мерама које се спроводе у циљу побољшања квалитета и здравственог стања шумских екосистема. Санација оштећених и болесних стабала била је редовна све до 2020. године, када је због немогућности реализовања тендера за извођаче радова дошло до застоја у редовним активностима санитарне и санационе сече. Из наведених разлога у последње две године одстарањивање стабала оштећених услед болести или климатских непогода (ветроломи, снеголоми, ветроизвале) могућ је само продајом на лицу места заинтересованим физичким лицима за потребе огрева. Уклањање и извлачење оштећених стабла је у организацији откупљивача, под присмотром чувара шуме.
- Редовно се спроводи мониторинг и праћење појаве болести, као и бројност штетних инсеката превентивно на храстовим стаблима, чије се гранчице непостедно пред листање носе на анализу и у случају негативног налаза спроводе се мере уништавања штеточина.

- Рашчишћавање шумских стаза, путева и излетничког простора, уклањањем палих стабала и поломљених грана, као и непожељне вегетације (трава, папрат, купина и сл.), је уобичајена радна активност Управљача.
- Услед све бројнијих посета излетника и све већег броја различитих манифестација, праћење стања шума природног добра ради спречавања појаве пожара је постала свакодневна активност чувара на овом простору. У периодима када је појава пожара вероватнија (изузетно сушни и врели периоди године и сл.), уводе се и посебна дежурства и надзори. Уређење заштићеног природног добра подразумева и постављање и одржавање мобилијара: постављање клупа, столова и надстрешница, канти за смеће и друго. На простору добра израђено је и неколико ложишта од камена, намењених излетницима.
- Парковски простор око меморијалног споменика „Незваном јунаку“ одржава се у континуитету редовним мерама неге стабала, нискорастућег жбуња, живица и осталог биља. Границе природног добра су прописно обележене.

Могући фактори угрожавања добра: појава сушења шума, појава штетних инсеката, елементарне непогоде, бесправна изградња, уништавање станишта и појединих врста.

Предлог мера заштите природе:

- Успоставити континуирани мониторинг флоре и фауне на заштићеном подручју;
- Ограничити број манифестација које се одвијају на природном добру током године;
- Промовисати природно добро самостално или у сарадњи са другим корисницима природног добра (израда билборда, путоказа са прилазних саобраћајница и сл.);
- Одржавати сарадњу са локалним становништвом путем едукативних радионица и др.;
- Имајући у виду близину природног добра предлаже се више стручних надзора у току године, као и активно учествовање Завода у едукативном раду Управљача са локалном заједницом и другим заинтересованим странама.

9. Споменик природе „Липовичка шума-Дуги рт“

Решење о проглашењу заштићеног подручја „Липовичка шума-Дуги рт“ („Службени лист града Београда“, бр. 57/І-2013), управљач је ЈП „Србијашуме“.

Специфично морфолошко и хидрографско наслеђе препознатљиво по узвишењу Дуги рт између изворишних кракова Сремачке реке у амбијенту очуваних храстових шума, са локалитетима настањеним прилично разноврсним заштићеним врстама флоре и фауне детерминише овај простор као значајан за трајну заштиту и одређује даље правце развоја.

Корито Сремачке реке одликује се уским и дубоким долинама, тешко приступачним и са бројним малим каскадама у кориту. Низводно река се проширује градећи меандре на стрмим падинама, да би се у подножју сузила у клисуру. Читав слив и сама речна долина обрасла је младом буковом шумом, док је остали део прекривен мешовитим шумама сладуна и цера, којима је ово подручје природно станиште. Захваљујући релативно сложеној геолошкој подлози од седиментних стена и континенталној семихумидној клими овај простор насељава богат биљни и животињски свет. О флористичком богатству говори присуство близу 100 врста васкуларне флоре, што значи да овај мали простор настањује око 5% укупне флоре Србије. Од тога је 13 врста заштићено, а једна врста се налази на међународној листи дивље флоре и фауне. У фауни Липовичке шуме посебно је вредна и значајна орнитофауна. Од регистро-

ваних 68 врста птица, 43 су строго заштићене и 15 заштићених. Од ређих треба поменути: шумску шеву, средњи детлић и црну жуну. Уз саму реку евидентирана је и планинска плиска, којој је ово најсеверније станиште у Србији. Од сисара су посебно атрактивни срна, дивља свиња и једна врста воденог сисара - водена волухарица забележена у кориту Сремачке реке.

Констатовано стање:

- Мониторинг врста (флоре и фауне) је редовна активност коју Управљач спроводи динамиком од 5 обиласка подручја месечно и на основу запажања формира белешке о затеченом стању.
- На простору целокупног природног добра управљач спроводи радове на праћењу стања шума како би правовремено уочио појаву инсеката, односно узроковача болести карактеристичних за мешовиту шумску састојину подручја. Такође активно прати кретање посетилаца и у том контексту поштовање мера заштите прописаних за ово природно добро. Управљач редовно одржава постојећи мобилијар и врши замену дотрајалих делова и поставља нове елементе.
- За потребе рекреативаца урађена је трим стаза дуга 600 m која представља централни део туристичке понуде подручја и привлачи велики број посетилаца, промовишући боравак у природи кроз рекреацију. Потпуно је уклопљена у природни простор и редовно одржавана.
- Са локалном заједницом постоји вишегодишња сарадња. Она је едукативног карактер и огледа се у учешћу ученика основних школа из Барајева и Сремчице у манифестацији „Хајдучки вишебој“.
- Нема проблема са бесправном изградњом, као ни са бесправном сечом на простору природног добра.
- Границе природног добра су прописно обележене.

Могући фактори угрожавања: појава дивљих депонија, појава сушења шума, појава штетних инсеката, појава пожара, елементарне непогоде, бесправна изградња, уништавање станишта и појединих врста.

Предлог мера заштите природе:

- Наставити са редовним праћењем стање шума на целој површини природног добра;
- Планирати праћење стања природних вредности подручја, популација кључних врста, са посебним освртом на заштићену врсту орхидеје калужђарке (*Epipactis helleborine*) и птице грабљивице у складу са Програмом управљања Споменик природе „Липовичка шума-Дуги рт“ за 2022. годину.
- Покренути иницијативу за отклањање дивљих депонија у близини заштићеног подручја (пре свега окретница аутобуса у Сремчици).
- Имајући у виду близину природног добра Завод би требао да уведе редован годишњи стручни надзор и узме активно учешће у организацији и спровођењу едукативних радионица за различите интересне групе.

10. Споменик природе „Бојчинска шума“

Решење о проглашењу заштићеног подручја „Бојчинска шума“ („Службени лист града Београда“, бр. 57/1-2013, управљач је ЈП „Србијашуме“.

У равничарском пределу југоисточног Срема, на југозападној граници Београда у приобаљу Саве, налази се шума Бојчин, сачувано острво некадашњег лужњаковог пространства. Доминантно се уздижући над каналима и обрадивим површинама у окружењу, Бојчинска шума је била, и данас је, уточиште биљног и животињског света. Једна од највећих вредности Споменика природе „Бојчинска шума“ је специфична оаза храста лужњака као заостали фрагмент некада огромних старих низијско-мочварних шума. Добро склопљене и развијене састојине заједнице лужњака различитих старосних доба (*Quercus robur*), и учешћа других, углавном стаблимично, примешаних врста најчешће граба (*Carpinus betulus*) и пољског јасена (*Fraxinus angustifolia*) су темељи аутентичности овог природног добра. Богатство флоре огледа се кроз присуство већег броја врста (185 врста евидентираних на овом подручју). Од тога, 15 биљних врста имају статус заштићених и строго заштићених врста (Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива); 1 врста заштићена је СИТЕС конвенцијом (Конвенција о међународном промету угрожене фауне и флоре), а 12 врста се налазе под контролом коришћења и промета дивље флоре и фауне. На ужем и ширем подручју подручја Бојчинске шуме према садашњим подацима, евидентирано је присуство око 60 врста сисара. Правилником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива 29 врста се налази у режиму строге заштите, док се њих 21 третирају као заштићене дивље врсте. Фауна птица Бојчинске шуме обухвата 108 врста, што чини око 30% укупног броја врста птица забележених у Србији. Од тога се на овом подручју налази 86 врста које имају статус строго заштићене врсте. Такође је забележено присуство укупно 10 врста водоземаца и гмизаваца, од чега чак 8 врста ужива законску заштиту. Бојчинску шуму насељавају укупно 93 врсте инсеката. Од овог броја, скоро 12% свих присутних врста је заштићено међународном и националном легислативом. Од укупно 165 врста гљива, 12 врста, које су забележене у Бојчинској шуми, уживају статус строго заштићених и заштићених врста на основу Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, док се две врсте налазе на Црвеној листи гљива Европе. Захваљујући свом географском положају, простор у окружењу Бојчинске шуме континуирано је насељаван од праисторије до данас, о чему сведоче бројни археолошки локалитети. Антропогени утицаји, током времена, допринели су знатном смањењу површине под лужњакових шумом на овом простору.

Констатовано стање:

- На простору целокупног природног добра Управљач спроводи радове на праћењу стања шума како би правовремено уочио појаву инсеката, односно узроковача болести карактеристичних за мешовиту шумску састојину подручја. Такође активно прати кретање посетилаца и у том контексту поштовање мера заштите прописаних за ово природно добро.
- Све активности управљача спроводе се у складу са Програмом управљања за 2022. годину.
- Управљач нема проблема са бесправном изградњом, бесправном сечом, а бројност инвазивних биљних врста је минимална и не представља проблем.
- Са локалном заједницом и општином Сурчин постоји вишегодишња сарадња едукативног карактера. Чињеница да се на простору „Бојчинске шуме“ налази већи број археолошких налазишта, даје посебну атрактивност овом подручју.

- Границе природног добра су прописно обележене.

Могући фактори угрожавања добра: појава дивљих депонија, појава сушења шума, присуство штетних инсеката.

Предлог мера заштите природе:

- Адекватно управљање хабитат стаблима врсте *Cerambix cerdo* (Велика храстова стрижибуба), која се налази на Европској црвеној листи сапроксилних тврдокрилаца, а на подручју Србије је строго заштићена врста. У смислу тога, стабла хрста лужњака у која се убушује наведена врста, не смеју се сећи испод 160 цм, односно дебло и пањеви се не смеју извлачити из шуме;
- Неопходно је консултовање са надлежном службом заштите биљака (евидентирање појаве патогена и штетних организама, развој система раног јављања, идентификација штетних организама, извештавање одговорних институција и планирање даљег тока развоја патогених и штетних организама и примена мера интегралне заштите биљака. Ово се нарочито односи на гљивично обољење хрста лужњака *Erysiphe alphitoides* (храстова пепелница);
- Осмислити нове активности на промоцији природног добра и реализовати их самостално или са другим корисницима природног добра (израда билборда, путоказа са прилазних саобраћајница и сл.);
- Успоставити сарадњу са Заводом за заштиту споменика културе града Београда у циљу адекватне заштите и промоције археолошких налазишта која су у обухвату заштићеног подручја;
- Потребно је да Завод уведе редован годишњи стручни надзор, имајући у виду близину природног добра, потом да даје јасне инструкције управљачу око организације мониторинга кључних врста, као и да узме активно учешће у организацији и спровођењу едукативних радионица за различите интересне групе.

11. Споменик природе „Шума Кошутњак“

Решење о проглашењу заштићеног подручја Споменик природе „Шума Кошутњак“, „Службени лист града Београда“, бр. 34/2014, управљач је ЈП „Србијашуме“.

Природно добро „Шума Кошутњак“ проглашава се заштићеним због значајних просторних функција и биогеолошких вредности комплекса под шумском вегетацијом и ради очувања станишта разноврсне фауне сисара, птица, инсеката, гмизаваца и водоземаца, као и објеката геолошког наслеђа који имају карактер природних реткости и велики значај за проучавање геолошке историје Београда.

Констатовано стање:

- Штете узроковане падом велике количине снега током децембра 2021. године на подручју СП „Шума Кошутњак“ евидентирани су у већој или мањој мери на читавој површини заштићеног природног добра. Највише штета евидентирано је у једнодобним, изданажним састојинама различитих врста лишћара (четинари су такође претрпели штету, али су заступљени местимично као групе стабала). Велики број стабала је изваљен, поломљен и повијен. Опште стање шума је неповољно, склоп је прекинут и нарушен.
- Отварање шумског склопа око шетних стаза у режиму другог степена довело је до ширења инвазивних врста, а пре свега киселог дрвета (*Ailanthus altissima*), које је при-

- сутно у виду једног зрелог стабла око којег је формиран густ подмладак.
- Кроз други степен заштите пролази бицикличка стаза за вожњу теренских бицикла, која је уређена и редовно коришћена. Управљач није обавештен о овим радовима, који су према уредби забрањени у оквиру режима заштите II степена, мада бицикличка стаза као таква не представља велику опасност по подручје. Радове на уређењу стазе је спровела група грађана, а даље уређење простора без поштовања процедуре добијања услова Завода и сагласности Управљача, спречила је чуварска служба заштићеног подручја.
 - Обновљено спомен-обележје кнезу Михаилу Обреновићу на Кошутњаку на месту убиства кнеза Михаила је у добром стању и редовно се одржава, што се огледа кроз уређен простор око споменика, новопостављене прилазне дрвено-шљунчане степенце и дрвени мобилијар у виду инфо табле, оgrade и канти за отпад. Спомен обележје има културно-историјску вредност као меморијални простор намењен истакнутом личностима из националне историје, налази се и у оквиру просторно културно-историјске целине „Топчидер” која представља културно добро од изузетног значаја за Републику Србију.
 - У сврху промоције природног добра и едукације деце школског узраста, у близини Хајдучке чесме, постоји лепо уређена летња учионица коју у току године посети велики број деце, али се организују и различите радионице самостално или у сарадњи са другим институцијама.
 - Рашчишћавање шумских стаза, путева и излетничког простора, уклањањем палих стабала и поломљених грана, као и непожељне вегетације се редовно спроводи.
 - Границе природног добра су прописно обележене.

Предлог мера заштите природе:

- Ради благовременог санирања стања шума на Кошутњаку након снегоизвала, фебруара 2022. године покренут је поступак израде санационог плана, за који су прибављени услови Завода. Прописане санационе активности представљају хитну меру заштите подручја, пре свега због безбедности посетилаца.
- Како би се спречило ширење инвазивних врста, неопходно је спровођење мера контроле и ерадикације у виду механичког уклањања, које се спроводе неколико пута годишње, током неколико вегетационих периода. С обзиром на то да су ове мере у супротности са мерама заштите прописаним Уредбом о заштити, неопходно је ускладити Уредбу у односу на стање на терену кроз измене и допуне, па је у том смислу потребно планирати ревизију Студије заштите у наредном периоду.
- Покретање иницијативе за заштиту „Жуте куће“, Прве шумске управе у Србији, која би се могла преуредити у визиторски или инфоцентар заштићеног подручја.
- Увођење годишњег стручног надзора, на основу близине природног добра, као и активно учешће Завода у организацији и спровођењу едукативних радионица за различите интересне групе.

12. Споменик природе „Чемпрес на Дедињу“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Чемпрес на Дедињу“, у Београду. Заштићено стабло се налази на територији градске општине Савски венац, к.п. бр. 20083, у улици Булевар кнеза Александра Карађорђевића бр. 10, на Дедињу. Споменик природе „Чемпрес на Дедињу“ је заштићен Решењем Скупштине града Београда („Службени лист града Београда, бр. 18/2006) као значајно природно добро - III (треће) категорије.

Стручним надзором је утврђено да је заштићено стабло чемпреса (*Cupressus arizonica* Green.) на Дедињу велике старости од око једног века и импозантних дендрометријских вредности код кога се не уочавају фитопатолошка и ентомолошка обољења. Налази се у дворишту Музеја „Политике“ и српске штампе“ на Дедињу, и то на југоисточној ивици парцеле/дворишта, уз ограду. Прилаз стаблу је неприступачан услед нагомиланог грађевинског материјала. У протеклом периоду дошло је до промена у крошњи стабла, где се током јаких снежних падавина и тежине снега одвалио већи број примарних грана. Због обилног и тешког снега дошло је до снеголома грана чемпреса, што је у значајној мери утицало на његов хабитус. Скоро целом висином стабла, са северне стране су се одвојиле (отцепиле) бочне гране, што је довело до промене како у изгледу крошње тако и изгледу самог стабла. Самим тим крошња стабла чемпреса са јужне стране је асиметрична као последица отцепљења грана. Тиме је крошња изгубила свој чуњаст облик, што је утицало и на хабитус стабла. Стабло је обележено таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра, у складу са законом, а постављена је и информативна табла у пројекцији крошње.

По завршеном налазу, а на основу наведеног закључено је да је код заштићеног стабла чемпреса дошло до промена, односно да је крошња редукована, односно непотпуна чиме је чемпрес изгубио правилан хабитус типичан за своју врсту. Утврђено је да је свеопште стање природног добра задовољавајуће и да је потребно пратити његово стање због физичког оштећења крошње, у циљу његове заштите и опште сигурности по околину.

Предлог мера заштите природе:

- да пратити стање заштићеног стабла чемпреса, нарочито у погледу стања крошње због њеног физичког оштећења, у циљу заштите стабла и безбедности по људе и материјална добра;
- спроводити мере заштите у складу са актом о заштити природног добра и планираним мерама и активностима предвиђеним годишњим Програмом управљања Спомеником природе;
- да уредити и унапредити заштићени простор у циљу лакшег приступа заштићеном природном добру.

13. Споменик природе „Стабло европске букве на Калемегдану“

Извршен је стручни надзор природног добра Стабло европске букве на Калемегдану, које се налази на подручју градске општине Стари град, у Београду, заштићено Решењем Општинског комитета за стамбено-комуналне и грађевинске послове општине Стари град, бр. 352-51/83 од 27.07.1983. године.

Констатовано стање:

Увидом на терену у стање заштићеног стабла букве (*Fagus sylvatica* L.), констатовано је да природно добро чини остатак стабла, односно један стуб који је орезан/скраћен. Услед јаког невремена и лошег здравственог стања (присутног ентомолошког и фитопатолошког обољења) дошло је до отцепљења једног дела стабла. Преостали део стабла је у јако лошем стању, присутне су гљиве трулежнице, карпофора, а видно је и ентомолошко обољење где се уочавају ходници инсеката, као и опадање коре што је последица лошег здравственог стања. На деблу се налази мања бетонска површина као једна од мера санације коју је управљач некада спровео како би затворио шупљину, у циљу очувања стабла.

По завршеном налазу, а на основу наведеног, утврђено је да Стабло европске букве на Калемегдану није целовито, да представља део стабла који је лошег свеопштег стања и да као такво представља опасност по безбедност људи/посетилаца парка. С обзиром на хабитус и здравствено стање, стабло букве не испуњава услове заштићеног природног добра јер је изгубило својства због којих је било заштићено. Такође, стабло својим изгледом нарушава и амбијенталну вредност парка, као и само културно добро-Калемегдан. Сходно томе, „Стабло европске букве на Калемегдану” не испуњава критеријуме за заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/201 - исправка, 14/2016, 95/2018-други закон и 71/2021). У складу са наведеним, Завод је код Секретаријата за заштиту животне средине града Београда покренуо поступак о престанку заштите Стабла европске букве на Калемегдану.

Предлог мера заштите природе:

- Неопходно је да управљач прати стање заштићеног природног добра, првенствено у циљу безбедности људи, све докле се не донесе Акт о престанку заштите природног добра.

14. Споменик природе „Винова лоза у Земуну“

Извршен је стручни надзор заштићеног природног добра Споменик природе „Винова лоза у Земуну“ које се налази на подручју градске општине у Земун, у Господској улици бр. 4, у дво-ришту стамбене зграде која је проглашена за непокретно културно добро. Природно добро је заштићено Решењем Скупштине града Београда („Службени лист града Београда“, бр. 72/14), које се карактерише као заштићено природно добро локалног значаја-III (треће) категорије.

Констатовано стање:

Увидом на терену у стање заштићеног природног добра констатовано је да чокот винове лозе (*Vitis vinifera*, *interspecies Hybrida Vitis rupestris* x *Vitis lincecumii* - *Seibel 1000*, синоними: Розета, Француз, Француска лоза) карактерише развијен хабитус, велика старост, солидно здравствено стање и добра виталност. Чокот винове лозе је сађени очуван примерак своје врсте. Поседује велику естетску вредност захваљујући својој висини, правилном хабитусу и широкој разгранатости која краси терасне и фасадне површине зграде у Господској улици бр. 4. у Земуну. Поред ботаничке вредности ово природно добро има и еколошки значај, доприноси квалитету животне средине. Добро разграната крошња и засенченост смањују сунчево зрачење, пречишћава ваздух, а транспирацијом повећава и његову влажност. Самим тим, регулише и побољшава микроклиматске услове у градском ткиву. Значај природног добра се огледа и у генетском потенцијалу врсте винове лозе и биолошкој разноврсности. На основу својих репрезентативних дендрометријских карактеристика доприноси амбијенталној вредности културно-историјске целине старог језгра Земуна. По завршеном налазу, а на основу наведеног закључено је да је заштићено природно добро у добром стању, да се не уочавају знаци фитопатолошких и ентомолошких обољења и да нема неких посебних промена које би утицале на његов статус заштите.

Предлог мера заштите природе:

- Неопходно је управљач да редовно обавља стручни надзор, односно прати стање природног добра и у зависности од тога примењује адекватне мере заштите, у циљу његовог очувања.

15. Споменик природе „Два стабла хималајског боровца“

Извршен је стручни надзор Споменика природе „Два стабла хималајског боровца“ у Београду, који је заштићен Решењем Скупштине града Београда („Службени лист града Београда“, бр. 22/2001) као значајно природно добро-III (треће) категорије. Заштићена стабла се налазе на територији градске општине Савски венац, к.п. бр. 1351 и 1354, у улици Жанке Стокић бр. 29, у приватном дворишту.

Констатовано стање:

- Увидом на терену, утврђено је да је стабло хималајског боровца (*Pinus excelsa* Wall.) које је ближе главном улазу у двориште, редуковано јер је у претходном периоду дошло до ломљења вршних грана стабла, услед јаког ветра. Управљач је уклонио вршни део стабла, око једну трећину, због безбедности људи и објеката, чиме је стабло изгубило правилан изглед крошње, а тиме и аутентичан изглед хабитуса стабла, типичног за своју врсту. Сада је стабло непотпуно, односно није целовито, што умањује његову вредност, тј. репрезентативност врсте. Након интервенције стабло хималајског боровца је изгубило и своју аутентичност, односно изворност која га је до сада карактерисала, као и естетичност, због којих је био заштићен.
- Друго заштићено стабло хималајског боровца је велике старости која се процењује на око 100 година. Стабло је импозантних димензија са деблом које је делом у лежећем положају, са кога полазе два стуба. Стабло је изузетне висине, у чијој крошњи има сувих грана које су у протеклом времену саме падале. С обзиром на то да се поред стабла налази стамбени објекат (вила) и да је само стабло огромно, неопходно је да се крошња стабла ореже чиме би му се смањила маса и постигла боља стабилност (као и да се уклоне суве гране), а све у циљу безбедности објекта и људи који живе у њему. Овом интервенцијом стабло би изгубило типичан изглед своје врсте, аутентичност/изворност, као и естетичност, главна природна обележја.
- Два стабла хималајског боровца се налазе на приватној парцели, у дворишту које је стално закључано, те је доступност природном добру онемогућена, посебно је отежана за управљача - ЈКП „Зеленило-Београд“ који се брине о стаблу и треба да спроводи мере заштите, а нема могућност уласка са возилом у двориште због природе терена (степеница и др.) и коришћења корпе за обављање радова на висини (спровођења биолошко-техничких мера заштите). Такође, природно добро треба да буде доступно јавности, односно да испуни образовно-васпитну, научно-истраживачку и туристичку функцију, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), а што у овом случају то није могуће. Природно добро је обележено таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра, у складу са законом, а постављена је и информативна табла.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног закључено је да стабла хималајског боровца не испуњавају услове заштићеног природног добра јер је изгубило главна природна обележја, као што су репрезентативност, тј. правилан хабитус типичан за врсту, затим аутентичност/изворност, целовитост, као и естетичност (због губитка скоро половине стабла, услед ветролома). Такође, све то важи и за друго стабло хималајског боровца јер је неопходна интервенција на њему из безбедносног разлога, након чега ће и оно изгубити репрезентативна својста споменика природе због којих је било заштићено.
- На основу свега наведеног Завод је предложио скидање са заштите природног добра, односно Секретаријату за заштиту животне средине града Београда доставио Предлог за доношење акта о престанку заштите Споменика природе „Два стабла хималајског боровца“.

Предлог мера заштите природе:

- Неопходно је управљач да прати стање заштићеног природног добра, нарочито у погледу стања крошњи због физичког оштећења, у циљу опште безбедности по људе и материјална добра, а све докле се не донесе Акт о престанку заштите природног добра.

16. Споменик природе „Две тисе Саборне цркве“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза, извршили стручни надзор Споменика природе „Две тисе Саборне цркве“, у Београду. Заштићена стабла се налазе на територији градске општине Стари град, к.п. бр. 1925, на Косанчићевом венцу, у порти Саборне цркве. Стабла се налазе испред сакралног храма, симетрично десно и лево испред западног, главног улаза у Саборну цркву. Стабла су заштићена Решењем Скупштине града Београда бр. 501-851/05-ХИИ од 24.10.2005. године, као значајно природно добро-III (треће) категорије, под називом „Две тисе Саборне цркве“.

Констатовано стање:

Увидом на терену у стање природног добра, утврђено је да су оба стабла тисе (*Taxus baccata* L.) правилног хабитуса, пирамидалног облика типичног за своју врсту, која својим раскошним изгледом доприносе пејзажној атрактивности урбаног простора. Стабло тисе које се налази лево од улаза у порту Саборне цркве (мушки примерак) је изразито витално и у врло је добром стању. Већи отвор бочно на деблу је скоро потпуно калусирао. Такође, крошња је обухваћена обручком који је постављен ради стабилизације. У крошњи се уочавају бројне жућкасте шишарке. На женском примерку, десно од уласка у порту, уочава се семе тамносмеђе боје окружено црвеним арилусом. Такође је врло витално и у добром стању. На стаблима се не очављају никаква фитопатолошка и ентомолошка обољења. Гране оба стабла тисе прелазе преко оgrade порте Саборне цркве и пружају се над тротоаром улице. Заштићена стабла су обележена таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра, у складу са законом, а у пројекцији крошње је постављена и информативна табла. По завршеном налазу, а на основу наведеног закључено је да су заштићена стабла тисе у добром стању, да је здравствено стање оба стабла боље у односу на претходне године. Управљач води бригу о њему и редовно спроводи неопходне мере заштите, у циљу очувања и заштите природног добра.

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да:

- предузима редовне мере заштите, с обзиром на услове под којим стабла опстају окружена бетоном, под утицајем издувних гасова, бацања соли на плочник у зимском периоду, као и мере неге и то фолијарно или радикално прихрањивање;
- изврши корекцију дужине спуштених грана изнад тротоара на оба стабла тисе;
- редовно обавља надзор над природним добром и прати његово здравствено стање.

17. Споменик природе „Пет стабала тисе у градском парку у Земуну“

Извршен је стручни надзор заштићеног природног добра СП „Пет стабала тисе у Градском парку у Земуну“, град Београд, заштићено Решењем Општинског секретаријата за урбанизам, комунално-стамбене и грађевинске послове општине Земун, бр. 353-1297/91-3 од 29.09.1991. године.

Констатовано стање:

На простору Градског парка у Земуну налази се пет заштићених стабала тисе (*Taxus baccata* L.). Увидом на терену утврђено је да се једно стабло тисе налази на парковској површини испред Земунске гимназије, поред заштићене групације стабала кавкаске птерокарије. Стабло је импозантних димензија, правилног хабитуса и доброг здравственог стања. У крошњи се уочава мало сувих грана. Стабло је обележено таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра, у складу са законом. Друго заштићено стабло тисе се налази крај шетне стазе парка, бочно од зграде Гимназије. Стабло је правилног хабитуса и доброг здравственог стања. Поред стабла није била табла о заштити. Недалеко од овог стабла се налазе још три заштићена стабла тисе распоређена у виду троугла. Стабла су у добром општем стању. Природно добро је обележено таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра, у складу са законом, а постављена је и информативна табла. До сада није рађена ревизија заштите природног добра, а што је потребно урадити у наредном периоду.

Предлог мера заштите природе:

- потребно је да управљач и даље обавља своје обавезе у складу са чл. 68. Закона о заштити природе;
- да се обележи таблом о заштити стабло тисе које се налази крај шетне стазе, недалеко од гимназије, у складу са законом;
- да се изврши ревизија заштите природног добра.

18. Споменик природе „Стабло мечје леске на Калемегдану“

Стручни сарадници Завода су извршили надзор заштићеног природног добра СП „Стабло мечје леске на Калемегдану”, које се налази на подручју градске општине Стари град, у Београду, заштићено Решењем Општинског комитета за стамбено-комуналне и грађевинске послове општине Стари град, бр. 352-51/83 од 27.07.1983. године.

Констатовано стање:

- Увидом на терену у стање заштићеног стабла мечје леске (*Corylus colurna* L.), констатовано је да је стабло импозантних димензија, знатне старости и лошег здравственог стања. Стабло чине два стуба/крака који полазе од приданка дебла. Део стабла, односно један стуб/крак је у процесу сушења и он је добрим делом скраћен/исечен, скоро преполовљен. Јасно се уочава разлика на стаблу у погледу виталности, јер је једна половина стабла (један стуб) у процесу сушења. У крошњи виталног дела стабла (други стуб/крак) има доста сувих грана. На стубу који се суши уочавају се ходници/рупе од инсеката и одвајање коре (са једног дела је пала) што је условило лоше здравствено стање заштићеног стабла мечје леске услед присутног ентомолошког обољења. Примена било каквих биолошко-техничких мера заштите не би побољшала стање стабла. С обзиром на старост и здравствено стање, као и место где се стабло налази (крај шетне стазе на Калемегдану) мечја леска представља велики ризик по безбедност људи, а такође је и опасност по ширење ентомолошког обољења на други стуб мечје леске, као и остала стабла у непосредној близини. Заштићено стабло је обележено таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра, у складу са законом, а у пројекцији крошње је постављена и информативна табла.
- На основу свега наведеног, утврђено је да је заштићено стабло мечје леске на Калемегдану лошег здравственог и свеукупног стања. Као такво стабло има негативан утицај на амбијенталну вредност парка, као и само културно добро - Калемегдан. У циљу спречавања ширења ентомолошког обољења, као и безбедности посетилаца парка,

неопходно је уклонити заражени стуб након чега би остао само део стабла. Тиме би заштићено стабло изгубило својства због којих је било заштићено.

- По завршеном налазу, а на основу наведеног закључено је да стабло мечје леске на Калемегдану не испуњава услове заштићеног природног добра јер је изгубило главна природна обележја које је имало у време стављања под заштиту (репрезентативност, естетичност, добро здравствено стање...), односно изгубило је основна својства која треба да има Споменик природе, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја, те га је потребно скинути са заштите. Сходно томе, Завод је код надлежног органа покренуо поступак доношења акта о престанку заштите природног добра.

Предлог мера:

- Неопходно је да управљач прати стање заштићеног природног добра, првенствено у циљу безбедности људи, све докле се не донесе Акт о престанку заштите природног добра.

19. Споменик природе „Четири групације стабала кавкаске птерокарије у градском парку у Земуну“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза, извршили стручни надзор заштићеног природног добра „Четири групације стабала кавкаске птерокарије” (*Pterocarya fraxinifolia* Spach.) у Градском парку у Земуну. Природно добро је заштићено Решењем Општинског секретаријата за урбанизам, комунално-стамбене и грађевинске послове општине Земун, бр. 353-1297/91-3 од 29.09.1991. године.

Констатовано стање:

- Увидом на терену у стање заштићеног природног добра констатовано је да су доброг здравственог, као и свеопштег стања. Стабла се налазе на парковској површини, крај плочника испред Земунске гимназије. Све четири групације стабала птерокарија су добре виталности, са добро развијеним крошњама и пуно лисне масе. У крошњи се уочава понека сува грана. У крошњама су евидентне сајле којима су повезане гране, у циљу њихове стабилизације и безбедности првенствено ђака, а и осталих посетилаца парка.
- Четири групације стабала кавкаске птерокарије по свом хабитусу имају и естетску вредност којом доприносе амбијенталној вредности парка. Такође, значајне су и са аспекта квалитета животне средине јер регулишу и побољшавају микроклиматске услове урбаног простора. С обзиром на то да се природно добро налази поред образовне установе, оно има значајно улогу у области образовања, првенствено едукацији младих нараштаја и њиховом односу према заштити природе. Управљач заштићеног природног добра ЈКП „Зеленило – Београд“, редовно спроводи мере заштите природног добра, предвиђене годишњим Програмом управљања. Ревизија заштите природног добра до сада није рађена, те је потребно планирати у неком наредном период.

Предлог мера заштите природе:

- потребно је да управљач и даље обавља своје обавезе у складу са чл. 68. Закона о заштити природе.

20. Споменик природе „Храст на Цветном Тргу“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Храст на Цветном Тргу“, у Београду. Заштићено стабло се налази на територији градске општине Врачар, к.п. бр. 5130 и 513, на Цветном Тргу. Стабло је позиционирано на углу Његошеве улице и улице Краља Милана (некадашња улица Српских владара). Стабло је заштићено Решењем Скупштине града Београда бр. 501-461/01- XIII-01 од 19.10.2001. године, као значајно природно добро - III (треће) категорије, под називом „Храст на Цветном Тргу“.

Констатовано стање:

- Увидом на терену у стање природног добра, утврђено је да се заштићено стабло храста лужњака (*Quercus robur* L.) налази на мањој травнатој површини, уз маркет. Стабло је импозантних димензија, знатне старости и одличног здравственог стања. Храст је правилног хабитуса, типичног за своју врсту и својим раскошом доприноси пејзажној атрактивности околног простора. Стабло је добре виталности са пуно лисне масе. Нису уочена никаква оштећења и не примећују се знаци фитопатолошких и ентомолошких обољења.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног закључено је да је заштићено стабло храста у добром стању. Управљач заштићеног природног добра ЈКП „Зеленило – Београд“ у претходном периоду је спроводио редовне мере заштите и неге природног добра (уклањање сувих и преломљених грана, прихрана преко корена минералним ђубривом KAN-ом у току пролећног периода и NPK ђубривом у јесењем периоду итд.).

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- спроводи редовне мере заштите (с обзиром на услове под којим стабло опстаје окружено бетоном, издувни гасови, бацање соли на плочник у зимском периоду и ниске температуре), применити мере неге, као што су фолијарно или радикално прихрањивање;
- да прати стање заштићеног природног добра и обавести Завод о новонасталим променама;
- редовно обавља надзор над природним добром.

21. Споменик природе „Храст на Калемегдану“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор заштићеног стабла храста лужњака (*Quercus robur* L.) у Београду. Заштићено стабло се налази на територији градске општине Стари град, на Калемегдану. Стабло је позиционирано на травнатој површини поред Савског шеталишта. Стабло је заштићено Решењем Општинског комитета за стамбено-комуналне и грађевинске послове општине Стари град, бр. 352-51/83 од 27.07.1983. године.

Констатовано стање:

- Увидом на терену у стање природног добра, утврђено је да се заштићено стабло храста лужњака (*Quercus robur* L.) налази на мањој травнатој површини, окружено другим примерцима дендрофлоре. Констатовано је да је стабло импозантних димензија, знатне старости и одличног здравственог стања. Храст је правилног хабитуса, типичног за своју врсту и својим раскошом доприноси пејзажној атрактивности околног простора.

Стабло односно дебло се наставља у један стуб, са којег полазе гране првог и другог реда. Стабло је добре виталности са пуно лисне масе, нема никаквих оштећења и не примећују се знаци фитопатолошких и ентомолошких обољења. Природно добро је обележено таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра, у складу са законом, а у пројекцији крошње је постављена и информативна табла.

- По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да је заштићено стабло хроста у добром стању. Управљач заштићеног природног добра ЈКП „Зеленило-Београд“ у претходном периоду је спроводио редовне мере заштите и неге природног добра (прихрана преко корена минералним ђубривом КАН-ом у току пролећног периода и НРК ђубривом у јесењем периоду; уклањање сувих и преломљених грана...). У току месеца марта управљач је уређивао простор заштићеног природног добра. Извршено је постављање осветљења у виду две светиљке типа „Терра“ пречника 50-60 см, дубине ископа око 40 см, на међусобној удаљености 12-15 м.

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- спроводи редовне мере заштите (с обзиром на услове под којим стабло опстаје окружено бетоном, издувни гасови, бацање соли на плочник у зимском периоду и ниске температуре), применити мере неге, као што су фолијарно или радикално прихрањивање;
- да прати стање заштићеног природног добра и обавести Завод о новонасталим променама;
- редовно обавља надзор над природним добром.

22. Споменик природе „Храст у улици Мије Ковачевића“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Храст у Мије Ковачевића“, у Београду. Заштићено стабло се налази на територији градске општине Звездара, к.п. бр. 1173/14, у кругу ЈКП „Градска чистоћа“. Стабло је позиционирано на делу зелене површине. Стабло је заштићено Решењем Скупштине града Београда бр. 501-1031/14-С од 18.09.2014. године, као значајно природно добро - III (треће) категорије, под називом „Храст у улици Мије Ковачевића“.

Констатовано стање:

- Увидом на терену у стање природног добра, утврђено је да је заштићено стабло хроста лужњака (*Quercus robur* L.) стабло импозантних димензија, знатне старости и одличног здравственог стања. Храст је правилног хабитуса, типичног за своју врсту и својим раскошом доприноси пејзажној атрактивности околног простора. Стабло односно дебло се наставља у један стуб, са којег полазе гране првог и другог реда. Стабло је добре виталности са пуно лисне масе. Нису уочена никаква оштећења и не примећују се знаци фитопатолошких и ентомолошких обољења. У пројекцији крошње постављена је дрвена клупа кружног облика са столом и надстрешњицом.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног закључено је да је заштићено стабло хроста у добром стању. Управљач заштићеног природног добра ЈКП „Зеленило-Београд“ у претходном периоду је спроводио редовне мере заштите и неге природног добра (прихрана преко корена минералним ђубривом КАН-ом у току пролећног периода и НРК ђубривом у јесењем периоду, уклањање сувих и преломљених грана итд.).

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- спроводи редовне мере заштите (с обзиром на услове под којим стабло опстаје окружено бетоном, издувни гасови, бацање соли на плочник у зимском периоду и ниске температуре), применити мере неге, као што су фолијарно или радикално прихрањивање;
- да прати стање заштићеног природног добра и обавести Завод о новонасталим променама;
- редовно обавља надзор над природним добром.

23. Споменик природе „Кестен на Дорћолу“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Кестен на Дорћолу“ (*Aesculus hippocastanum* L.) у Београду. Заштићено стабло се налази на територији градске општине Стари град, на к.п. бр. 953, са делом заштићене површине на к.п. бр. 954/2 и 949. Стабло је заштићено Решењем о проглашењу заштите природног добра „Кестен на Дорћолу“, број 501-151/13-С-20 од 29.11.2013. године.

Констатовано стање:

- Увидом на терену у стање природног добра, утврђено је да се заштићено стабло кестена (*Aesculus hippocastanum* L.) налази унутар блока зграда, у улици Цара Душана бр. 55а. Констатовано је да је стабло импозантних димензија, знатне старости и одличног здравственог стања. Кестен је правилног хабитуса, типичног за своју врсту и својим раскошом доприноси пејзажној атрактивности градског језгра. Стабло односно дебло се вишеструко грана, добре је виталности, са пуно лисне масе. Нису уочена никаква оштећења и не примећују се знаци фитопатолошких и ентомолошких обољења. Природно добро је обележено таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра, у складу са законом.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног закључено је да је заштићено стабло храста у добром стању. Управљач заштићеног природног добра ЈКП „Зеленило – Београд“ у претходном периоду је спроводио редовне мере заштите и неге природног добра (прихрана преко корена минералним ђубривом КАН-ом у току пролећног периода и НРК ђубривом у јесењем периоду; уклањање сувих и преломљених грана...).

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- спроводи редовне мере заштите (с обзиром на услове под којим стабло опстаје окружено бетоном, издувни гасови, бацање соли на плочник у зимском периоду и ниске температуре), применити мере неге, као што су фолијарно или радикално прихрањивање;
- да прати стање заштићеног природног добра и обавести Завод о новонасталим променама;
- редовно обавља надзор над природним добром.

24. Споменик природе „Две магнолије у Ботићевој“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Две магнолије у Ботићевој“ у Београду. Заштићена стабла се налазе на територији градске општине Савски венац, к.п. бр. 20121/1, у Ботићевој улици бр. 12. Споменик природе „Две магнолије у Ботиће-

во“ је заштићен Решењем Скупштине града Београда бр. 501-465/01-ХП-01 од 19.10.2001. године као значајно природно добро - III (треће) категорије.

Констатовано стање:

- Стручним надзором је утврђено да су заштићена стабла магнолија (*Magnolia soulangeana*) у дворишту које је закључано, чиме је онемогућен приступ природном добру. Окружене су другим примерцима дендрофлоре, чије крошње спречавају правилан развој њиховог хабитуса. Крошња ове жбунасте форме је „угушена“ крошњама суседних стабала. Магнолије имају неправилно развијену крошњу, али својим раскошом доприносе пејзажној атрактивности урбане средине. Увидом на терену у стање заштићених стабала магнолије констатовано је да су стабла доброг здравственог стања. Стабла односно дебла се вишеструко гранају, добре су виталности, са пуно лисне масе. Нису уочена никаква оштећења и не примећују се знаци фитопатолошких и ентомолошких обољења. Природно добро је обележено таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра, у складу са законом.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног закључено је да је свеопште стање природног добра задовољавајуће и да је Управљач спроводио редовне мере заштите и неге природног добра. Потребно је и убудуће пратити његово стање, у циљу његове заштите и опште сигурности по околину.

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- да прати стање заштићеног стабла и у зависности од тога примењује адекватне мере заштите;
- спроводи мере заштите у складу са актом о заштити природног добра и планираним мерама и активностима предвиђеним годишњим Програмом управљања Спомеником природе.

25. Споменик природе „Платан на Врачару“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Платан на Врачару“, у Београду. Заштићено стабло се налази на територији градске општине Врачар, к.п. бр. 1486, у дворишту ресторана „Трандафиловић“. Стабло је заштићено Решењем Скупштине града Београда бр. 501-76/02-ХП-01 од 29.03.2002. године, као значајно природно добро-III (треће) категорије, под називом „Платан на Врачару“.

Констатовано стање:

- Увидом на терену у стање природног добра, утврђено је да је заштићено стабло платана (*Platanus acerifolia* Willd.) одличног здравственог стања, импозантних димензија и знатне старости. Платан се одликује правилним хабитусом, типичним за своју врсту и својим раскошом доприноси пејзажној атрактивности околног простора. Стабло је добре виталности са пуно лисне масе. Нису уочена никаква оштећења и не примећују се знаци фитопатолошких и ентомолошких обољења. Природно добро је обележено таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра, у складу са законом, а у пројекцији крошње је постављена и информативна табла.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног закључено је да је заштићено стабло платана у добром стању. Управљач заштићеног природног добра ЈКП „Зеленило – Београд“ у претходном периоду је спроводио редовне мере заштите и неге природног добра.

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- спроводи редовне мере заштите (с обзиром на услове под којим стабло опстаје окружено бетоном, издувни гасови, бацање соли на плочник у зимском периоду и ниске температуре), применити мере неге, као што су фолијарно или радикално прихрањивање;
- да прати стање заштићеног природног добра и обавести Завод о новонасталим променама;
- редовно обавља надзор над природним добром.

26. Споменик природе „Гинко на Врачару“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Гинко на Врачару“ у Београду. Заштићено стабло се налази на територији градске општине Савски венац, к.п. бр. 1472/3, у парку „Стара Звездара“. Споменик природе „Гинко на Врачару“ је заштићен Решењем Скупштине града Београда бр. 5-199/98-ХИИ-01 од 08.10.1998. године („Сл. Лист града Београда“, бр. 16/98) као значајно природно добро-III (треће) категорије.

Констатовано стање:

- Стручним надзором је утврђено да се заштићено стабло гинка (*Ginkgo biloba* L.) налази на травнатој површини парка, уз шетну стазу. Увидом на терену у стање заштићеног стабла гинка констатовано је да стабло веома здраво, импозантних димензија и знатне старости. Гинко је правилног хабитуса, типичног за своју врсту и својим раскошом доприноси пејзажној атрактивности околног простора. Стабло односно дебло се вишеструко грана, добре је виталности, са пуно лисне масе. Нису уочена никаква оштећења и не примећују се знаци фитопатолошких и ентомолошких обољења.
- Управљач заштићеног природног добра ЈКП „Зеленило-Београд“ у претходном периоду је спроводио редовне мере заштите и неге природног добра (прихрана преко корена минералним ђубривом КАН-ом у току пролећног периода и NPK ђубривом у јесењем периоду; уклањање сувих и преломљених грана,..). У току месеца марта управљач је уређивао простор заштићеног природног добра. Извршено је постављање осветљења у виду две светиљке типа „Тетра“ пречника 50-60 см, дубине ископа око 40 см, на међусобној удаљености 12-15 м. Такође је извршена замена дотрајале информативне табле новом.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да је свеопште стање природног добра задовољавајуће и да је потребно и убудуће пратити његово стање, у циљу његове заштите и опште сигурности по околину.

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- да прати стање заштићеног стабла гинка и у зависности од тога примењује адекватне мере заштите;
- спроводи мере заштите у складу са актом о заштити природног добра и планираним мерама и активностима предвиђеним годишњим Програмом управљања Спомеником природе.

27. Споменик природе „Стабло гинка“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Стабло гинка“ у Београду. Заштићено стабло се налази на територији градске општине Савски венац, к.п. бр. 11158/1, у улици Васе Пелагића бр. 40. Споменик природе „Стабло гинка“ је заштићен Решењем Скупштине града Београда бр. 5-199/98-ХП-01 од 08.10.1998. године као значајно природно добро-III (треће) категорије.

Констатовано стање:

- Стручним надзором је утврђено да је заштићено стабло гинка (*Ginkgo biloba* L.) једно од највећих и највиталнијих стабала гинка у Београду. Увидом на терену у стање заштићеног стабла гинка констатовано је да је стабло веома здраво, са правилном и добро развијеном крошњом. Налази се у дворишту летњиковца Краља Петра I Карађорђевића на Дедињу и својим раскошом доприноси пејзажној атрактивности околног простора. Стабло односно дебло се вишеструко грана, добре је виталности, са пуно лисне масе. Нису уочена никаква оштећења и не примећују се знаци фитопатолошких и ентомолошких обољења.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да је свеопште стање природног добра задовољавајуће и да је потребно и убудуће пратити његово стање, у циљу његове заштите и опште сигурности по околину.

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- да прати стање заштићеног стабла гинка и у зависности од тога примењује адекватне мере заштите;
- спроводи мере заштите у складу са актом о заштити природног добра и планираним мерама и активностима предвиђеним годишњим Програмом управљања Спомеником природе.

28. Споменик природе „Стабло кедра“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Стабло кедра“ у Београду. Заштићено стабло се налази на територији градске општине Савски венац, к.п. бр. 30226, у улици Толстојева бр. 9, на Дедињу. Споменик природе „Стабло кедра“ је заштићен Решењем Скупштине града Београда („Службени лист града Београда, бр. 22/2001) као значајно природно добро-III (треће) категорије.

Констатовано стање:

- Стручним надзором је утврђено да је заштићено стабло кедра (*Cedrus atlantica* Man.) на Дедињу велике старости од скоро једног и по века и импозантних дендрометријских вредности код кога се не уочавају фитопатолошка и ентомолошка обољења. Налази се у дворишту приватног имања породице Милуновић. Хабитус заштићеног стабла је правилног, пирамидалног облика типичног за своју врсту и својим раскошом доприноси пејзажној атрактивности околног простора. Витално је и то значајно виталније у односу на претходне године када је било угрожено радовима на изградњи објеката у непосредној близини. На деблу стабла је обавијен електрични кабл новогодишње расвете.

- По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да је свеопште стање природног добра задовољавајуће и да је потребно и убудуће пратити његово стање, у циљу његове заштите и опште сигурности по околину.

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- да прати стање заштићеног стабла кедра;
- спроводи мере заштите у складу са актом о заштити природног добра и планираним мерама и активностима предвиђеним годишњим Програмом управљања Спомеником природе.

29. Споменик природе „Стабло магнолије“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Стабло магнолије“ у Београду. Заштићено стабло се налази на територији градске општине Савски венац, к.п. бр. 11158/1, у улици Васе Пелагића бр. 40. Споменик природе „Стабло магнолије“ је заштићен Решењем Скупштине града Београда бр. 5-198/98-ХП-01 од 08.10.1998. године као значајно природно добро - III (треће) категорије.

Констатовано стање:

- Стручним надзором је утврђено да је заштићено стабло магнолије (*Magnolia soulangeana* Sou.) један од ретких репрезентативних примерака егзотичних врста у Србији. Налази се у дворишту летњиковца Краља Петра I Карађорђевића на Дедињу. Увидом на терену у стање заштићеног стабла магнолије констатовано је да је стабло одличног здравственог стања. Магнолија има неправилно развијену крошњу, али својим раскошом доприноси пејзажној атрактивности урбане средине. Стабло односно дебло се вишеструко грана, добре је виталности, са пуно лисне масе. Нису уочена никаква оштећења и не примећују се знаци фитопатолошких и ентомолошких обољења.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да је свеопште стање природног добра задовољавајуће и да је Управљач спроводио редовне мере заштите и неге природног добра. Потребно је и убудуће пратити његово стање, у циљу његове заштите и опште сигурности по околину.

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- да прати стање заштићеног стабла магнолије и у зависности од тога примењује адекватне мере заштите;
- спроводи мере заштите у складу са актом о заштити природног добра и планираним мерама и активностима предвиђеним годишњим Програмом управљања Спомеником природе.

30. Споменик природе „Тиса у Ботићевој“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Тиса у Ботићевој“, у Београду. Заштићено стабло се налази на територији градске општине Савски венац, к.п. бр.

20121/1, на Дедињу. Стабло се налази у приватном дворишту које је закључано, чиме је онемогућен приступ природном добру. Позиционирано је на делу зелене површине, у близини дворишне капије. Стабло је заштићено Решењем Скупштине града Београда бр. 501-464/01-ХП од 19.10.2001. године, као значајно природно добро-III (треће) категорије, под називом „Тиса у Ботићевој“.

Констатовано стање:

- Увидом на терену у стање природног добра, утврђено је да је заштићена тиса (*Taxus baccata* L.) окружена другим примерцима дендрофлоре, претежно четинарима, чије крошње спречавају правилан развој њеног хабитуса. Крошња ове жбунасте форме је „угушена“ крошњама суседних стабала. Стубови унутар крошње су међусобно повезани сајлама у циљу повећања стабилности и спречавања цепања жбуна под тежином грана. Природно добро је обележено таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра, у складу са законом, а у пројекцији крошње је постављена и информативна табла. Свеукупно стање тисе у Ботићевој улици је задовољавајуће.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да је заштићена тиса у добром стању. Управљач води бригу о њему и редовно спроводи неопходне мере заштите, у циљу очувања и заштите природног добра (због присуства тисине плjosнате гриње *Pentamerismus taxi*, обављено је третирање фолијарном прихраном, санација уочених знакова трулежи и осталих промена на деблу и главним гранама, кошење траве око заштићене тисе итд.)

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- спроводи редовне мере заштите (с обзиром на услове под којим стабло опстаје окружено бетоном, издувни гасови, бацање соли на плочник у зимском периоду и ниске температуре), применити мере неге, као што су фолијарно или радикално прихрањивање;
- да прати стање заштићеног природног добра, нарочито у погледу стања крошње јер је дошло до њеног физичког оштећења и обавести Завод о новонасталим променама, како би стручни сарадници Завода поново изашли на терен и преузели одговарајуће мере;
- редовно обавља надзор над природним добром.

31. Споменик природе „Тиса у Пожешкој улици“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Тиса у Пожешкој улици“, у Београду. Заштићено стабло се налази на територији градске општине Чукарица, у Пожешкој улици бр. 28. Стабло се налази у дворишту предшколске установе „Свети Сава“. Позиционирано је на делу зелене површине, уз шетну стазу у близини дворишне капије. Стабло је заштићено Решењем Скупштине града Београда бр. 501-432/06-С, као значајно природно добро-III (треће) категорије, под називом „Тиса у Пожешкој улици“.

Констатовано стање:

- Увидом на терену у стање природног добра, утврђено је да је заштићена тиса (*Taxus baccata* L.) стабло добре виталности и одличног здравственог стања. Тиса је правилног, пирамидалног хабитуса, типичног за своју врсту и својим раскошом доприноси пејзажној атрактивности околне средине. Стабло односно дебло овог жбуна се вишеструко грана, и присутно је пуно лисне масе. Нису уочена никаква оштећења и не примећују

се знаци фитопатолошких и ентомолошких обољења. Природно добро је обележено таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра, у складу са законом, а у пројекцији крошње је постављена и информативна табла. Свеукупно стање тисе у Пожешкој улици је задовољавајуће.

- По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да је заштићена тиса у добром стању. Управљач води бригу о њему и редовно спроводи неопходне мере заштите, у циљу очувања и заштите природног добра (обављено је третирање фолијарном прихраном, санација уочених знакова трулежи и осталих промена на деблу и главним гранама, кошење траве око заштићене тисе, итд.)

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- спроводи редовне мере заштите (с обзиром на услове под којим стабло опстаје окружено бетоном, издувни гасови, бацање соли на плочник у зимском периоду и ниске температуре), применити мере неге, као што су фолијарно или радикално прихрањивање;
- да прати стање заштићеног природног добра, нарочито у погледу стања крошње јер је дошло до њеног физичког оштећења и обавести Завод о новонасталим променама, како би стручни сарадници Завода поново изашли на терен и преузели одговарајуће мере;
- редовно обавља надзор над природним добром.

32. Споменик природе „Три стабла лужњака Баре“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Три стабла лужњака Баре“, у месту Шиљаковац. Заштићена стабла се налазе на територији градске општине Барајево, у селу Шиљаковац, к.п. бр. 1134/3 и 1131/4, К.О. Шиљаковац. Стабла се налазе у дворишту предшколске установе „Свети Сава“. Позиционирана су на делу зелене површине, уз шетну стазу у близини дворишне капије. Стабла су заштићена Решењем о стављању под заштиту природног добра Три храста лужњака - Баре, Скупштине града Београда бр. 501-435/06-С, као значајно природно добро - III (треће) категорије, под називом „Три стабла лужњака Баре“.

Констатовано стање:

- Увидом на терену у стање природног добра, констатовано је да Споменик природе „Три стабла лужњака Баре“, у месту Шиљаковац чине два стабла храста лужњака (*Quercus robur* L.) и то храст бр. 1 и храст бр. 3 (једно стабло, односно храст бр. 2 је пао, односно извалио након поплава). Стабла представљају типичне примерке своје врсте, заостале од некадашњих широко распрострањених храстових шума. Стабла се налазе на травнатој површини, недалеко од реке Робаје повремениг тока, непосредно поред фудбалског терена. Заштићена површина природног добра је уређена, трава се уредно коси. На самом улазу постављене су 2 информативне табле - метална табла са дрвеном надстешницом на којој пише назив природног добра, а наведене су и активности које су забрањене, као и друга на којој су наведене опште информације о Споменику природе, дендрометријске вредности заштићених стабала, опште вредности природног добра итд. Храст бр. 1 је стабло импозантних димензија и знатне старости. Храст је правилног хабитуса, типичног за своју врсту и својим раскошом доприноси пејзажној атрактивности околног простора. Пре неколико година дошло је до временских непогода, односно до удара грома, при чему је дошло до оштећења вршног дела крошње.

Здравствено стање храста је лоше, на стаблу се уочава трулеж, као и ходници настали активношћу хростове стрижибубе. На деблу се налази мања бетонска површина као једна од санационих мера које је управљач некада применио како би затворио шупљину, у циљу заштите стабла. Извршено је подупирање већег броја спуштених грана 2018. године. Подупирачи су метални, тамно зелене боје и нису на свим местима адекватно постављени јер један број грана не належе у потпуности на сам носач подупирача. Испод стабла постављена је мања метална табла са упозорењем о могућој опасности приликом кретања испод крошње. Природно добро је обележено таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра, али је оштећена/зарђала па се не виде сва слова, те ју је неопходно заменити. Храст бр. 3 је такође стабло импозантних димензија и велике старости. Налази се у непосредној близини храста бр. 1. Одликује се правилним хабитусом типичним за своју врсту и такође својим раскошним изгледом доприноси пејзажној атрактивности околине. Гране храста бр. 3 су одигнуте од земље подупирачима, међутим, један број грана такође не належе у потпуности у носач подупирача.

- По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да су заштићена стабла храста у добром стању. Управљач је 2021. године спровео уређење простора по пројекту, при чему је извршено резивање и сеча сувих грана као и израда и постављање клупа и столова од остатака некадашњег храста бр. 2 који се срушио/извалио након поплава које су захватиле Србију. Такође, направљена је и надстрешњица за темељну плочу од импрегнираног пања храста бр. 2.

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- спроводи редовне мере заштите (с обзиром на услове под којим стабло опстаје окружено бетоном, издувни гасови, бацање соли на плочник у зимском периоду и ниске температуре), применити мере неге, као што су фолијарно или радикално прихрањивање;
- да прати стање заштићеног природног добра, нарочито у погледу стања крошње јер је дошло до њеног физичког оштећења и обавести Завод о новонасталим променама, како би стручни сарадници Завода поново изашли на терен и преузели одговарајуће мере;
- редовно обавља надзор над природним добром.

33. Споменик природе „Лесни профил капела у Батајници”

Спомени природе „Лесни профил капела у Батајници“ проглашено је Решењем о проглашењу заштићеног подручја Лесни профил Капела у Батајници, „Службени лист града Београда“, бр. 44/2014.

Природно добро СП „Лесни профил Капела у Батајници” проглашава се заштићеним на основу установљених природних обележја као посебан вредан објекат геонаслеђа који је од великог значаја за научна истраживања геолошке прошлости овог простора. Одликује се јединственим геолошким, геоморфолошким палеографским, палеоклиматолошким, седиментолошким и палеонтолошким вредностима и представља један од најзначајнијих стратиграфских репера. Дужина профила Капела у Батајници износи око 250 m, а висина отвореног дела око 40 m. Лесно-палеоземљишне секвенце формиране током последњих 5 глацијално-интерглацијалних циклуса представљају један од најкомлетнијих палеоклиматских архива на европском континенту током последњих приближно 620.000 година. На основу тога, могуће је извршити дефинисање времена лесних и палеоземљишних секвенци

лесног профила Капеле, као и корелацију са осталим лесно-палеоземљишним секвенцама лесних заравни Војводине чиме се употпуњују знања из области палеоклиматологије, палеогеографије, палеонтологије, седиментологије и геоморфологије.

Констатовано стање:

На простору природног добра извршен је стручни надзор и констатовано да је Удружење „Еколошки покрет Земун“ - управљач заштићеног подручја „Лесни профил Капела у Батајници“ реализовао радове на контролисаном обурвавању (рушењу) дела лесног профила под називом „зуб“ на СП „Лесни профил Капела у Батајници“. Приликом интервенције, срушено је 70% дела „зуба“ висине 12 m до места процепа и однесен камионима део одрошеног материјала до депоније.

34. Споменик природе „Стабло храста лужњака – Беле воде“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Стабло храста лужњака – Беле воде“ на подручју општине Пожега. Стабло храста лужњака – Беле воде је заштићено Одлуком Скупштине општине Пожега бр.633-3/95 од 10.10.1995. год. и Исправка Одлуке о заштити природног добра (Закључак „Општински службени гласник“, бр. 11/1995), као Споменик природе, ботаничког карактера, под називом „Стабло храста лужњака-Беле Воде“, као природно добро од изузетног значаја-I (прве) категорије, према Правилнику о категоризацији заштићених природних добара („Службени гласник Републике Србије“, бр. 30/1992), на основу Закона о заштити животне средине („Службени гласник РС“, бр. 66/1991, 83/1992 и 53/1992), а на предлог Завода за заштиту природе Србије.

Констатовано стање:

- Заштићено „Стабло храста лужњака-Беле воде“ се налази на подручју општине Пожега, у атару села Глумач, на катастарским парцелама бр. 1209/2, 1212/1, 1212/4 и 2315/1, на потесу Глумачко поље.
- Увидом на терену у стање заштићеног стабла утврђено је да је стабло репрезентативни примерак храста лужњака, импозантних дендрометријских вредности и велике старости од око два и по века. Стабло је добре виталности и карактерише га правилна, широка крошња типична за врсту, својствена стаблу на осами, са пуно лисне масе. С обзиром на старост може се рећи да је храст доброг здравственог стања, иако се уочавају назнаке трулежи јер је присутна гљива трулежница – карпофора на деблу стабла, док су крошњи присутне суве гране у нормалној мери за стабла те старосне доби.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да је заштићено „Стабло храста лужњака – Беле Воде“ задовољавајућег свеукупног стања и да није дошло до значајних промена својстава (репрезентативност, аутентичност, естетичност...) због којих је проглашена заштита, тако да оно и даље заслужују статус заштићеног природног добра као Споменик природе ботаничког карактера – III (треће) категорије, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), а на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-исправка, 14/2016, 95/2018-други закон и 71/2021).

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- спроведе техничке мере заштите стабла (уклони суве гране) у периоду мировања вегетације, као и коров и шибље дуж међе на којој се налази стабло, у циљу очувања и заштите природног добра, као и опште безбедности људи;
- уклони таблу о заштити са дебла стабла која је укуцана, постављена супротно прописаним мерама режима заштите, односно обележи Споменик природе према Правилнику о начину обележавања заштићених природних добара („Службени гласник РС“, бр. 30/1992, 24/1994, 17/1996);
- редовно врши надзор Споменика природе и обавештава Завод о свим новонасталим променама које би могле оштетити или угрозити његов опстанак, како би се на време преузеле одговарајуће мере заштите;
- обавља све своје обавезе у складу са чл. 68. Закона о заштити природе.

35. Споменик природе „Храст лужњак - Стражев“

Стручни сарадници Завода су по захтеву Управљача, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили ванредни стручни надзор Споменика природе „Храст лужњак - Стражев“, на подручју општине Горњи Милановац. Стабло храста је заштићено Одлуком Скупштине општине Горњи Милановац, бр. 1-06-58/94 као Споменик природе, ботаничког карактера, под називом „Храст лужњак - Стражев“, као заштићено подручје локалног значаја (треће) категорије, према Правилнику о категоризацији заштићених природних добара („Службени гласник Републике Србије“, бр. 30/1992), на основу Закона о заштити животне средине („Службени гласник РС“, бр. 66/1991, 83/1992 и 53/1992), а на предлог Завода за заштиту природе Србије.

Констатовано стање:

- Споменик природе „Храст лужњак-Стражев“ се налази на подручју општине Горњи Милановац, на приватној катастарској парцели бр. 761, К.О. Синошевићи.
- Увидом на терену у стање заштићеног стабла утврђено је да се стабло налази у јако лошем здравственом, као и свеукупном стању. Стабло је у одмаклом процесу сушења, скоро се потпуно осушило и крошња је без лисне масе. На стаблу се уочавају ходници од храстове стрижибубе. Све то указује да је стабло физиолошки ослабило. Крошња је у великој мери редукована, непотпуна је и тиме је храст у потпуности изгубио хабитус.
- По завршеном налазу, а у складу са наведеним, закључено је да је заштићено стабло храста лужњака Стражев изгубило своја главна природна обележја, односно основна својства Споменика природе због којих је и било заштићено. Стабло више не карактерише правилан хабитус типичан за врсту, односно репрезентативност, тј. израженост и истакнутост обележја у погледу изгледа и очуваности. Тиме је изгубило и изворност/аутентичност, тј. свој аутентичан изглед. Такође, све то је утицало да стабло изгуби и своју естетичност, односно лепоту којом је доприносило амбијенталној вредности простора на коме се налази. Сходно томе, Завод је код Скупштине општине Горњи Милановац покренуо процедуру за доношење акта о престанку Споменика природе „Храст лужњак-Стражев“.

36. Споменик природе „Стабло храста лужњака – Љутице“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Стабло храста лужњака – Љутице“ на подручју општине Пожега. Стабло храста лужњака је заштићено Решењем Скупштине Општине Пожега, бр. 633-1/1995 од 10.10.1995. године као Споменик природе, ботаничког карактера, под називом „Стабло храста лужњака – Љутице“, као природно добро од изузетног значаја-I (прве) категорије, према Правилнику о категоризацији заштићених природних добара („Службени гласник Републике Србије“, бр. 30/1992), на основу Закона о заштити животне средине („Службени гласник РС“, бр. 66/1991, 83/1992 и 53/1992), а на предлог Завода за заштиту природе Србије.

Констатовано стање:

- Заштићено „Стабло храста лужњака – Љутице“ се налази на подручју општине Пожега, у атару села Тврдићи, на катастарским парцелама бр. 74/1 и 75/2, К.О. Тврдићи.
- Увидом на терену у стање заштићеног стабла утврђено је да је стабло репрезентативни примерак храста лужњака велике старости и импозантних дендрометријских вредности. Стабло је добре виталности и карактерише га правилна, широка крошња типична за врсту, својствена стаблу на осами, са пуно лисне масе. С обзиром на старост може се рећи да је храст доброг здравственог стања, иако се уочава присуство трулежи због гљиве трулежнице – карпофоре у приданку дебла стабла, док су у крошњи присутне суве гране у нормалној мери за стабла те старосне доби.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да је заштићено „Стабло храста лужњака – Љутице“ задовољавајућег свеукупног стања и да није дошло до значајнијих промена својстава (аутентичност, репрезентативност, естетичност,...) због којих је проглашена заштита, тако да оно и даље заслужује статус заштићеног природног добра као Споменик природе ботаничког карактера – III (треће) категорије, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), а на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010- исправка, 14/2016, 95/2018- други закон и 71/2021).

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- спроведе техничке мере заштите стабла (уклони суве гране) у периоду мировања вегетације;
- уклони таблу о заштити са дебла стабла која је укуцана, постављена супротно прописаним мерама режима заштите, односно обележи Споменик природе према Правилнику о начину обележавања заштићених природних добара („Службени гласник РС“, бр. 30/1992, 24/1994, 17/1996);
- редовно врши надзор Споменика природе и обавештава Завод о свим новонасталим променама које би могле оштетити или угрозити његов опстанак, како би се на време преузеле одговарајуће мере заштите.
- обавља све своје обавезе у складу са чл. 68. Закона о заштити природе.

37. Споменик природе „Стабло храста цера - Почеча“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза извршили стручни надзор Споменика природе „Стабло храста цера – Почеча“ на подручју општине Пожега. Стабло храста цера је заштићено Одлуком Скупштине Општине Пожега, бр. 633-3/1995 од 10.10.1995. године као Споменик природе, ботаничког карактера, под називом „Стабло храста лужњака-Почеча“, као природно добро од изузетног значаја-III (треће) категорије, према Правилнику о категоризацији заштићених природних добара („Службени гласник Републике Србије“, бр. 30/1992), на основу Закона о заштити животне средине („Службени гласник РС“, бр. 66/1991, 83/1992 и 53/1992), а на предлог Завода за заштиту природе Србије.

Констатовано стање:

- Заштићено „Стабло храста цера-Почеча“ се налази на подручју општине Пожега, на катастарским парцелама бр. 3493 и 3498 К.О. Горобилје.
- Увидом на терену у стање заштићеног стабла утврђено је да је стабло репрезентативни примерак храста цера, импозантних дендрометријских вредности и велике старости. Стабло је добре виталности и карактерише га правилна, широка крошња типична за врсту, са пуно лисне масе. С обзиром на старост може се рећи да је храст доброг здравственог стања, иако су у крошњи присутне суве гране у нормалној мери за стабла те старосне доби.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да је заштићено „Стабло храста цера – Почеча“ задовољавајућег свеукупног стања и да није дошло до значајних промена својстава (аутентичност, естетичност, репрезентативност,...) због којих је проглашена заштита, тако да оно и даље заслужује статус заштићеног природног добра као Споменик природе ботаничког карактера – III (треће) категорије, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), а на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-исправка, 14/2016, 95/2018-други закон и 71/2021).

Предлог мера заштите природе:

Неопходно је управљач да

- спроведе техничке мере заштите стабла (уклони суве гране) у периоду мировања вегетације;
- редовно врши надзор Споменика природе и обавештава Завод о свим новонасталим променама које би могле оштетити или угрозити његов опстанак, како би се на време преузеле одговарајуће мере заштите.
- обавља све своје обавезе у складу са чл. 68. Закона о заштити природе.

38. Споменик природе „Стабла Чачка“, појединачно стабло „Тимотијевића храст“

Стручни сарадници Завода су по захтеву Управљача, а на основу законских овлашћења и обавеза, извршили ванредни стручни надзор Споменика природе „Стабла Чачка“, појединачног стабла „Тимотијевића храст“, на подручју града Чачка. Стабло „Тимотијевића храст“ је заштићено Решењем Скупштине града Чачка, бр. 06-113/15-I од 1., 2. и 6. јула 2015. године као једно од шест појединачних стабала као Споменик природе, ботаничког карактера, под називом „Стабла Чачка“, као заштићено подручје локалног значаја (треће) категорије, према

Правилнику о категоризацији заштићених природних добара („Службени гласник Републике Србије“, бр. 30/1992), на основу Закона о заштити животне средине („Службени гласник РС“, бр. 66/1991, 83/1992 и 53/1992), а на предлог Завода за заштиту природе Србије.

Констатовано стање:

- Заштићено добро „Тимотијевића храст“ се налази на подручју града Чачка, у центру насеља Мрчајевци, на имању породице Тимотијевић, на катастарској парцели бр. 1009, К.О. Мрчајевци.
- Увидом на терену у стање заштићеног стабла утврђене су видне промене на заштићеном стаблу, како у погледу хабитуса, тако и здравственог стања. Наиме, констатовано је да је дошло до пада/отцепљења велике примарне гране (грана I реда) са централног стуба храста, која је чинила правилну крошњу лужњака, велике старости. Одвајање (цепање) примарне грана/стуба довело је до редуковања крошње, односно њене асиметрије, што је угрозило стабилност храсту. Удар грома направио је пукотину која се пружа готово читавом дужином дебла. Здравствено стање заштићеног стабла је лоше јер га је захватила храстова стрижибуба (*Cerambix cerdo* L.), а што је видљиво на читавом стаблу. Цело стабло је нападнуто стрижибубом, а посебно је изражено код грана изнад и испод места отцепљених стубова, као и на самом деблу, где се уочавају убушци инсекта (на појединим местима је спала и кора). У приданку дебла у великој мери има црвоточине, а уочавају се и оштећења. У крошњи храста има доста сувих грана. Стабло није обележено таблом за обележавање заштићених природних добара у складу са законом.
- По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да заштићено стабло „Тимотијевића храст“ више не испуњава услове да има статус заштићеног природног добра, јер је изгубило главна природна обележја која карактеришу Споменик природе као што су аутентичност/изворност, репрезентативност, добро здравствено стање, естетска вредност итд., према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), а на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010- исправка, 14/2016, 95/2018- други закон и 71/2021). Сходно томе, Завод је код Скупштине града Чачка покренуо процедуру за доношење акта о престанку заштите појединачног стабла „Тимотијевића храст“, у оквиру природног добра Споменик природе „Стабла Чачка“.

39. Споменик природе „Парк Буковичке бање“

Поводом захтева Народног музеја Аранђеловац за добијање мишљења о испуњености услова заштите природе, као и у вези захтева Министарства заштите животне средине за израду Стручне основе поводом захтева Управљача за уклањање осушених стабала у Споменику природе, сарадник Завода је извршила обилазак терена у присуству Управљача. Том приликом констатовано је да су стабла у режиму заштите III (трећег) степена на парцелама P19, P22, P47, P70, P77 и P81 полусува, сува и захваћена гљивама трулежницама, са видним ентомолошким оштећењима, те представљају потенцијалну опасност по посетиоце. Назначена стабла су *Aesculus hippocastanum* (ст. бр. 1211), *Acer campestre* (ст. бр. 1320), *Catalpa bignonioides* (ст. бр. 2493), *Aesculus hippocastanum* (ст. бр. 3840), *Quercus conferta* (ст. бр. 3994), *Quercus conferta* (ст. бр. 4458) и *Aesculus hippocastanum* (ст. бр. 4688).

Констатовано стање:

- У току стручног надзора, Управљач је указао и на суво стабло на парцели P22 – *Acer*

negundo (ст. бр. 1338), а које није предмет захтева за уклањање, а које би такође требало уклонити (суво, присуство пчела у шупљинама, изгубило форму). Закључено је ипак да се стабло за сада сачува, јер својом позицијом и висином неће угрозити пролазнике, те да се његово стање прати.

- Поводом захтева Народног музеја из Аранђеловца за мишљење о испуњености услова заштите природе, сарадник Завода је обишао локације скулптура у Парку и том приликом је констатовано да се на већем броју скулптура обављају конзерваторско рестаураторски радови (скулптуре су заштићене), да су постојеће ознаке (камене) дотрајале, те да нису видљиве нити читљиве. На терену је констатовано да није изведено ново означавање скулптура маркерима.

Предлог мера заштите природе:

- Сува стабла уклонити, извршити вађење пањева и санирање површине,
- Ажурирати базу података – Мануал Парка,
- Доставити Извештај о извршеним радовима на уклањању стабала.

Спровођење мера неге представља редовну активност Управљача у заштићеном подручју.

40. Споменик природе „Рћанска пећина“

Стручни тим Завода за заштиту природе Србије извршио је обилазак простора који обухвата заштићено природно добро Споменик природе „Рћанска пећина“. Рћанска пећина је први пут заштићена под називом „Велика пећина“, Решењем о стављању под заштиту „Велике пећине“, „Слепе пећине“ и „Пећинског понора“ у селу Рти, број 06-73/76-01 од 29. априла 1976. године, Скупштине општине Лучани и Решењем о допуни Решења о стављању под заштиту „Велике пећине“, „Слепе пећине“ и „Пећинског понора“ у селу Рти, број 06-140/77-01 од 10. октобра 1977. године, Скупштине општине Лучани.

Констатовано стање:

- Завод за заштиту природе Србије извршио је ревизију заштите наведеног заштићеног природног добра и 1996. године израдио Студију заштите Споменика природе „Рћанска пећина“ (предлог за стављање под заштиту као значајног природног добра). На основу тога донет је нови акт о заштити – Одлука о заштити споменика природе „Рћанске пећине“ број 06-34/97-01 од 14.09.1997. године, СО Лучани. Рћанска пећина је вреднована као значајно природно добро - III категорије. Прописан је режим II степена заштите. Заштитом је обухваћена површина од 111,65 ха. За управљача заштићеним природним добром, поменутом Одлуком одређен је Извршни одбор Скупштине општине Лучани. Пећина се налази у селу Рти, на левој обали Рћанске реке, са десне стране магистралног пута Гуча – Котража – Ивањица, на територији општине Лучани. Развијена је у кречњачком масиву Дебелог брда. Удаљена је 1 km од центра села, 6,5 km од Гуче. Раније се звала Тамник. Улаз у пећину, висине 25 m, налази се на на 406 m н.в., у подножју 40 m високе кречњачке литице. Улаз је 120 m удаљен и 32 m виши од корита Рћанске реке. Рћанска пећина је изворска разграната пећина. Укупно има 375 m канала и састоји се из 4 морфолошке целине: Улазни канал, Главни канал, Суви канал и Мокри канал. Развијена је кречњацима и доломитичним кречњацима горње креде.
- Одлуком о изменама Одлуке о заштити споменика природе „Рћанска пећина“ број 06-37/99-01 од 27. октобра 1999. године, Скупштине општине Лучани, старање над спомеником природе поверено је Еколошком друштву „Драгачево“ из Гуче. Новом Одлуком

о изменама Одлуке о заштити споменика природе „Рћанска пећина“ број 06-25/08-01 од 26. септембра 2008. године, Скупштине општине Лучани, управљање над спомеником природе поверено је Центру за културу, спорт и туризам општине Лучани „Драгачево“ из Гуче. У 2015. години донета је Одлука о измени одлуке о заштити Споменика природе „Рћанске пећине“ којом се мења Управљач. Наиме, Одлуком о споменику природе „Рћанске пећине“ стара се Туристичка организација општине Лучани“, „Службени Гласник општине Лучани“, бр. 21/2015.

- Уређење Рћанске пећине је изведено у току 2008. године. Завод је издао Услове заштите природе и животне средине за уређење комплекса Рћанске пећине (I фаза уређења), број 03-2665/2 од 19.12.2008. године и Мишљење на Идејни пројекат уређења комплекса Рћанске пећине за туристичке посете, I фаза. Обилазак се састојао од прегледа свих детаља везаних за стање пећине и њеног уређења. Обилазак је изведен до краја степеништа код ерозивног лонца, односно до почетка Сувог канала. Такође, обављен је обилазак узводно и низводно од Рћанске реке. Обиласком је утврђено следеће:
 - За Споменик природе „Рћанска пећина“ у току је израда Плана управљања 2023-2032 и Програма управљања за 2023. годину за које је Завод издао Решење 03 бр. 023-2430/2 од 29.07.20232. год. и Решење 03 бр. 023-2430/3 од 29.07.2022. год.
 - Простор око прелаза/моста и око објекта, који је дат на коришћење Удружењу „Утопија“, је уређен. Трава је уредно покошена и одржавана.
 - Остали део простора - прилазне стазе пећини, стазе око објекта, око водотока, око некадашњег рибњака, око помоћног објекта, са задње стране објекта, као и око извора је нарастао са коровском жбунастом и рудералном вегетацијом.
 - У оквиру граница заштићеног природног добра, на току Рћанске реке, налази се цев са водом са које мештани пуне цистерне са водом на тракторима. Цев, пречника око 15 cm, је спроведена, односно вода је каптирана са извора који се налази узводно, са десне стране пута/влаке.
 - Од објекта до улаза у пећину води бетонска пешачка стаза у успону. Поред стазе води корито тока који настаје истицањем воде из Рћанске пећине и потпуно је суво - без воде. Због утицаја временских прилика (кише, снега, мрза) бетон је оштећен и ороноу - оштећене су ивице и видне су рупе. Такође, због утицаја влаге стаза је обрасла маховинама, а крајеви су прекривени опалим шуским лишћем и отпадом.
 - Стаза на отвореним деловима је ограђена. Ограда на појединим деловима поломљена, изваљена, кородирала и иструлила. На одређеним местима недостају делови ограде (доње шипке или држаци) или недостаје ограда у целости. Видно је да антикорозиона заштита ограде није изведена од њеног постављања. На два места стаза прелази преко водотока, где су постављени мостићи који су ограђени. Прелази су урађени од дрвета, који су почели да пропадају и труле. На дрвеним мостићима, услед временских прилика и неодржавања дрвених делова, дошло је до пада држача и попречних летви, а тиме је почело урушавање прелаза.
 - Испред улазног портала постављена је ограда са капијом. Капија се закључава, чиме су онемогућени неовлашћени уласци у пећину. Стаза води до под стрми (субвертикални) одсек.
 - За савладавање стрмог одсека постављена је метална конструкција за степениште на коју је монтирано 6 кракова металних степеница са 4 одморишта. Конструкција степеништа је метална, масивна, робусна са наглашено правилним обликом и као таква не уклапа се у природни амбијент средине у којој се налази. Конструкција и степенице нису заштићени од корозије. Степениште није ограђено и као такво врло је небезбедно за посетиоце, нарочито у горњим деловима где је висина већа и отворена, нарочито за већи број посетиоца и њихово мимоилажење. На првом одмара-

лишту недостаје метална подлога, постављене су две даске за прелаз. На последњем краку степеништа недостаје једно газиште, које је замењено матичном стеном, што уз непостојање оградe додатно нарушава безбедност. Завршни крак степеништа завршава на ивици ерозивног лонца дубоког преко 0,5 m. Овај прелаз није обезбеђен. Даље од ерозивног лонца, односно последњег крака степеница пећина није уређивана.

- Улаз у пећину је „осветљен“ са рефлектором који је монтиран споља на стуб. Поред улаза, металне капије, налазе се пружени конопци који се пружају са литица изнад улаза у пећину.
- Каблови расвете нису адекватно причвршћени што додатно нарушава естетику средине.
- На пешачкој стази, од објекта па узводно, налази се каптирани извор од кога је одведена вода за пуњење цистерни низводно од објекта. Стаза је уређена до стрмих стена на којој је постављен систем за пењање. На површини стрме стене постављени су спитови или болтови у неколико смерова на којима се спроводи спортско пењање. Дисциплина се развила из алпинизма, а описује је слободно савладавање пењачких смерова без коришћења техничке опреме за пењање, већ се опрема користи за спречавање евентуалних падова. За разлику од алпинизма, спортско пењање

Рћанска пећина, село Рти, Лучани

је савладавање што тежих детаља стене „слободном техником“ без обзира на висину успона. Спортско пењање се обавља на такозваним спортским смеровима, карактеристичним првенствено по својој малој дужини (8-30 метара) и унапред по-

стављеним сигурним међуосигурачима, најчешће експанзивним клиновима у малим размацама, чиме спортски смерови (као и спортско пењање уопште) постају сигурнији у односу на класичне алпинистичке смерове.

- Обални део Рћанске реке је неуредан и са доста баченог отпада (разградиви и неразградиви).
- На простору заштићеног добра забележена је *Matteuccia struthiopteis* – нојева папрат. Папрат, ретка, строго заштићена, описана у Црвеној књизи. Расте на свега три локације у Србији – Ариље (пored реке Моравице), ушће Пањице у Моравицу и у селу Котражи код Гуче. Настајају влажно земљиште непосредно уз обалу реке (на пешчаним наносима), најчешће у заједници са јовом. Забележена је са обе стране Рћанске реке. С обзиром на затечено неадекватно управљање, велика је вероватноћа да станиште може постати угрожено (нпр. ако би дошло до крчења вегетације, насипања обале, провлачења водоводних цеви, бацања ђубрета и сл.).
- Природно добро није обележено таблом о заштити којом се обележавају заштићена природна добра. На објекту је постављена стара табла.

Предлог мера заштите природе:

У складу са поднетим захтевом и обављеним стручним надзором, а у циљу поправљања тренутно лошег стања Споменика природе „Рћанска пећина“, излагања ризику небезбедног окружења улазног (уређеног) дела пећине, као и за друге активности потребно је преузети одређене мере:

- Израдити и убрзати доношење Плана управљања, а на основу Плана израдити Програм управљања са приоритетним активностима.
- Испитивање услова и могућности наставка уређења пећине у планираним оквирима. Покретање поступка и активности за уређење пећине.
- Планирати уређење пешачке стазе и то: уклањање корова, кошење траве, поправка и чишћење бетонске стазе, замена дотрајале ограде и дрвених мостића, поправка расвете и друге активности.
- Како би се очувало станиште нојеве папрати – обавезно поставити упозорења на бар два места да је строго забрањено изводити било које активности на обалама реке, све од мостића па до уласка/изласка на главни пут. Није дозвољено ни одводњавање, тј. позајмљивање воде.
- Потребно је обележити природно добро у складу са Правилником о обележавању заштићених природних добара („Службени гласник РС“, бр. 30/1992, 24/1994 и 17/1996).
- За све радове/активности на подручју Споменика природе „Рћанска пећина“ потребно је поднети захтев за издавање услова заштите природе.

ПРИМЕР ИЗВЕШТАЈА СА ТЕРЕНА

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ СРБИЈЕ
Нови Београд, Др Ивана Рибара 91

Предмет службеног пута:

- **Услови/мишљења**
- Контрола коришћења и промета
- Надзор заштићених врста и станишта
- Заштита подручја (за израду студија по Програму)
- Еколошка мрежа
- Истраживања ван Програма
- Сарадња са инспекцијом
- Пројекат домаћи
- Пројекат страни
- Остало (ништа од горе наведеног, семинар, радионица, **састанак**, промоције, сарадња,...)

ИЗВЕШТАЈ

Предмет службеног пута (по предмету бр., име пројекта, тема састанка,...)	Теренски обилазак за потребе израде Измена и допуна ППППН НП „Копаоник“
Локалитет/и К.О., к.п. бр., опис (опционо)	Панчићев врх, Суво Рудиште, Брзеће
Датум	01.-03.03.2022. године
Сарадници Завода	Марина Шибалић в.д. директора Завода Драгана Остојић, начелник Одељења Данко Јовић, шеф канцеларије Биљана Кретески, координатор Срђан Маринчић, стручни сарадник Иван Меденица, стручни сарадник

Остали присутни - име
и институција

(инспектор, носилац
активности,
институције и др.)

Јелисавета Стевановић, директор сектора ЈП „Скијалишта Србије“

Дејан Јовановић, директор Ски центра Копаоник

Бојан Миловановић, директор ЈП НП Копаоник

Срђан Симовић, извршни директор ЈП НП Копаоник

Мирко Дукалић, извршни директор ЈП НП Копаоник

Организатор (у
случају састанака,
радионица,...)

ИЗВЕШТАЈ

Влада Републике Србије је донела Одлуку о изради измена и допуна Просторног плана подручја посебне намене Националног парка „Копаоник“ („Службени гласник РС“, бр. 82-19). Оквирном границом Плана обухваћени су делови територија општина Брус, Рашка и Лепосавић. Измене и допуне Плана се раде да би се створио плански основ за одрживи развој високо-планинског туристичког центра прилагођеног савременим захтевима целогодишње туристичке тражње уз интегралну заштиту и презентацију природе. Основни циљ је усклађивање Просторног плана у погледу неопходних измена скијашке и друге инфраструктуре и усклађивање са новонасталим потребама развоја туристичког центра. Измене и допуне Плана су базиране на обезбеђењу планског оквира за директно спровођење дела Плана, као и обезбеђење планског основа за даљу разраду локација на којима је могуће проширење скијашких капацитета.

Дана 01.03.2022. године, , одржан је састанак у просторијама ЈП НП Копаоник. Завод је упознао присутне са планираним активностима на проширењу скијашке инфраструктуре, односно о површинама нових стаза, жичара, акумулација и гондола, а у вези са изградњом и о површинама на којима се мора вршити уклањање вегетације. Такође, изнели су податке о инфраструктурним објектима од чије су изградње одустали. Разговарало се о компензацијским мерама.

У вези са претходно наведеним, стручни тим Завода за заштиту природе Србије је 02. и 03.03.2022. године изашао на теренски обилазак локација на којима је планирано проширење скијашких капацитета у НП „Копаоник“:

1) Локација Треска, Сунчана долина и викенд насеље – повезивање постојећег викенд насеља са ски центром. Планирана је изградња гондоле која би повезивала Треску са инсталацијама скијалишта на Панчићевом врху, као и ски стазе које би пратиле гондолу. На простору излазне станице гондоле на Панчићу планиран је објекат. Обиласком трасе будуће гондоле установљено је да она у делу Панчићевог врха улази у простор са прописаним режимом заштите II степена - локалитет „Панчићев врх“. На том простору су планирана два стуба за гондолу у другом степену (високопланинска ливада), а остали стубови су у трећем на делу камењара, као и простору обраслом са појединачним стаблима смрче и шумом субалпијске смрче.

Због лоше повезаности и укључивања на стазе и жичаре предложено је да се из Плана укине жичара/гондола од границе НП до испод жичаре Крет, а да се формира гондола у I фази која креће од почетне станице (од границе НП) у зони скијалишта потом иде до међустанице и завршава на Панчићевом врху. У II фази се планира да се гради гондола која задржава постојећу планирану трасу гондоле која иде до бетоњерке (до почетка насеља), а потом до Руднице. Планирају/Уводе се нове стазе око међустанице, а неке се укидају из Плана. Стаза код Сунчане долине ка насељу планирана је да повезује врх Панчића, потом Сунчану долину преко државног пута па до насеља (најдужа стаза, која би повезала врх и насеље).

Такође, утврђено је да је кроз поменути локалитет планирана реконструкција некадашње жичаре Центар у гондолу чија траса води од Панчићевог врха до Сувог Рудишта-до испод Цркве. Гондола би пролазила по већ постојећој просеченој траси, само је један стуб планиран између стаза. На излазној станици на врху, у режиму заштите другог степена планирана су два стуба на простору високопланинске вегетације.

Предложено је да се брише из Плана: стаза 8 и жица уз стазу од насеља до изласка на пут Рашка-Рудница; стазе 2; као и друге стазе према скици. У Плану остају ски стаза Треска и ски лифт Треска – постојеће стазе и лифт (жичара са постојећим стазама остаје у Плану).

На простору испод Сунчане долине, а у непосредној близини планиране међустанице планирано је формирање две мини водоакumulације на постојећим потоцима.

Биланс површина:

- За потребе жичаре Треска – Панчићев врх дужине 5.390,49 m, планира се уклањање шумске вегетације на површини од 19.317,4 m².
 - За изградњу нових стаза дужине 7.193,64 m неопходно је уклањање вегетације на површини од 111.297,52 m².
-

-
- Планирана је изградња акумулације површине 12.233,36 m², за коју је потребно уклонити вегетацију у површини акумулације.
 - Осим изградње нових објеката скијашке инфраструктуре, предвиђено је укидање постојећих ски стаза (предвиђене претходним ППППН НП Копаоник) у дужини од 13.366,33 m, односно, неће бити потребно уклањање шумске вегетације на површини од 330.082,39 m². Такође, предвиђено је укидање жичаре која је била планирана у претходној планској документацији, у дужини од 8.683,09 m, односно неће се сећи шума у површини од 109.694,49 m².

2) Локација Струга, Бела река 3, Гвоздац и Леденица - зона гондоле Брзеће-Мали Караман. На наведеном локалитету се са потврдом Урбанистичког пројекта испројектоване су стазе и жице у односу на конфигурацију терена – планирана је нова графика са стазама Бела река и Струга, жица/лифт Струга (из периода Генекса), ски пут Струга-Гвоздац који не улази у други степен, три стазе код Леденице као и нова стаза код Брзећа.

3) Локација Марине воде – поседује ски лифт – двоструки ски лифт (сидро и тањир). Тањир полази са пута Брзеће-Копаоник и излази на врх Вучак. Целом трасом пролази кроз шуму и благо је нагнута на лево. Леви део стазе је при врху блажи, а затим иду два крака стрмија дела спојена благим равним делом. Десна стаза се спаја са везном стазом спаја која са Малог Карамана.

Предложено је укидање планиране (по Плану) жичаре Марине са ски стазама, а пројектовање нове жичаре са припадајућим ски стазама са два моста и једним подходником, док би постојећа жичара била у функцији до увођења/изградње нове жичаре Марине воде. На овом локалитету су предложена су два ски пута ка жици Гвоздац и један ски пут као веза ка Малом Караману.

На Караману тањир полази са превоја Јарам који пресеца пут Брзеће-Копаоник и излази на врх Вучак. Траса постојеће стазе је целом трасом у шуми и при врху је нешто стрмија, а затим јако блага. На локацији Караман предлаже се брисање из плана планиране по Плану ски стазе, а планирати нову ски стазу са једно стазом у горњем делу (једна трећина) и две паралелне стазе настале из претходне стазе у доњем делу (две трећине).

Биланс површина:

- Планирано је укидање жичаре дужине 1.033,87 m, за коју би било неопходно уклонити 16.541,91 m² шуме и две стазе дужине 2.907,58 m за које би било потребно уклонити 115.115,46 m² шуме.
 - Уместо њих предвиђена је изградња нове жичаре дужине 1.066,93 m за коју је неопходно уклонити 12.913,31 m² шуме и 4 стазе укупне дужине 6.046,2 m, за које је неопходно уклонити шуму на површини од 161.947,41 m².
-

4) Локација Мали Караман – На подручју Малог Карамана жица пролази изнад акумулација за вештачки снег и пута Брзше Копаоник и излази на врх Мали Караман. Поред новог четвороседа паралелно постоји и стари тањир. Постоје две стазе лева и десна. На почетку десне стазе одваја се пречица на десно која води ка Мариним водама. Даљим спуштањем долази се до планинарског дома Ртањ.

На овом локалитету планирано је да се спусти гондола од Малог Карамана – наставак Гондоле, до државног пута и Војног дома са полазном станицом. Траса прати стару трасу тањира (што значи да се укида стари тањир, што стоји у Плану). Гондола би била са отвореном и затвореном кабином-комбинована гондола. Планирано је увођење нове стазе са два крака, са везом ка Ртњу и везом са постојећом стазом. Планирана је и изградња мини водоакумулације на простору ливадске вегетације, између врха Мали Караман и Караман гробан. Једно од питања је - Како се језеро празни? Предлог прањњења језера је нови систем развод – цевовод за прањњење који би испуштао воду у Дубоку.

Биланс површина:

- Планирана је изградња једне стазе са два крака укупне дужине 1.708,16 m, жичаре 1.311,58 m и водоакумулације површине 34.004,36 m². Планиране стазе делимично пролазе кроз шумску вегетацију, што захтева уклањање исте на површини од 55.582,61 m². За жичаре је потребно уклонити шуму на површини од 16.773,91 m².

5) Локација Дубока II и Крчмар – На простору се налази четворосед жичара (из периода Генекса, жичара без стаза), која полази од дна Дубоке и води ка Карман гробану кроз неприступачан терен. Код ове жичаре постоји стаза која је изведена по Пројекту и она представља затечено стање по планском документу. Не постоји посебна стаза уз ову жицу, али се од врха до дна може доћи коришћењем постојећих стаза Карман гробана, преко Пајиног пресла до црвене трасе Дубоке, а затим до дна Дубоке II, где је почетна станица жице Крчмар. Планира се изградња једне стазе са два крака на простору ливада, као и крак ка стази Дубока. Један део наведеног простора обрастао је шумом субалпске букве која се јавља од везног пута ка Кнежевим барама. Ове шуме представљају приоритетна станишта и део различитих типова шума на Копаонику. На локалитету Крчмар планира се брисање планиране стазе по Плану - 660 m, а планирати уливање стазе које представља затечено стање по планском документу.

Биланс површина:

- Планирана је изградња 3 стазе, укупне дужине 1.779,3 m. Планирано је укидање стаза које су предвиђене претходним планом у дужини од 1.839,84 m. Планиране стазе пролазе кроз шумску вегетацију, што захтева уклањање исте на површини од 40.213,65 m². За стазе које се укидају било би потребно уклањање шумске вегетације на површини од 67.323,26 m².

6) Локација Машинац и Караман гребен – На локалитету се уређене и изведене стазе по разради планског документа које треба увести у План (ски стазе које треба да се додају у Измене и допуне Плана), а брисати планирану стазу из Плана и продужетак ски лифта Машинац. Стазу која се налази у непосредној близини код ски бифеа, односно десно од Караман гребена, треба пошумити у ширини од 25 m, док 15 m оставити као везни пут.

7) Локација Гондоле Брзеће-Мали Караман – Сагледаван је простор локација: Струга, Бела река 3, Гвоздац и Леденица - зона гондоле Брзеће-Мали Караман.

8) Локација ски стазе Дубока - ЛП „Скијалишта Србије“ планира да изврши радове на уређењу терена и антиерозивне радове на локацији Дубока, у зони ски стазе Дубока 1. Радови би се односили на спровођење антиерозивних мера, заштиту од клизишта и одрона, нивелисање терена, уређење обала и шкарпи, израда одводних и дренажних канала и увођење у реципијент. Укупна ширина појаса на коме би се вршило уређење терена и антиерозивни радови на локацији Дубока је око 20 m, у дужини око 300 m.

Коридор уређења и околни простор представља део рефугијалног станишта, на стрмом терену на надморској висини од око 1.700 m са шумским екосистемима очуване рецентне вегетације заједнице смрче (*Piceetum montanum*), и у највишим и ивичним шумских деловима је жбунаста вегетација коју чине заједнице сибирске клеке и боровнице (*Picetum subalpinum myrtilletosum* и *Piceo subalpinae-Vaccinio-Juniperetum*), затим заједнице боровнице и клеке (*Vaccinio-Juniperetum*) и заједнице боровнице (*Vaccinetum myrtilli*). Овакав еколошко вегетацијски појас указује на богат фонд биљних таксона где је забележено учешће већег броја глацијалних реликтних врста као што су: *Vaccinium uliginosum* и *Asyneuma trichocalicium*, *Cardamine glauca*, *Ranunculus serbicus*, и ендемичних и стеноендемичних врста као што су *Gentiana kochiana*, *Aconitum divergens* и *Dianthus cruentus*. Заједница смрче (*Piceetum montanum*) је станиште значајно за очување и остваривање повољног стања ових природних шума која припада европској еколошкој мрежи (NATURA). Ове аутохтоне шуме, као репрезентативно станиште за подручје Србије, су значајни центри екосистемског диверзитета са

разноврсним еколошким карактеристикама. Смрчеве шуме као фрагилни екосистем, под утицајем различитих негативних утицаја трпе трајне промене које доводе до мењања флористичког и фаунистичког састава, а која се огледа у слабој и спорој обновљивости ових шума. Ради се о значајној вегетацији која има заштитну улогу јер спречава појаву ерозије и чува микроклиматске карактеристике датог подручја.

9) Локација Панчићев врх и Мали Караман – На наведеним локацијама планирано је уређење видиковаца, постављање платформе и информативне табле (место, врсте, и др.).

10) Уређење snow парка - стазе за борд – Локација новог snow парка би се налазила између постојећих стаза Крет и Мало језеро. Сама падина је северне експозиције, у непосредној близини долине спортова и самог центра Копаоник. Простор је обрастао шумским екосистемом очуване рецентне вегетације заједнице смрче (*Piceetum montanum*).

Закључак:

- Површине где су планиране измене и допуне Плана, односно простори планирани за нове стазе и жичаре су фрагилни (осетљиви) високопланински екосистеми шумске и жбунасте вегетације субалпijske смрче (*Picea abies subsp. subalpina*), сибирске клеке и боровнице (*Piceo subalpinae-Vaccinio-Juniperetum*, заједнице боровнице и клеке *Vaccinio-Juniperetum* и заједнице боровнице *Vaccinetum myrtilli*).
 - Највећи део површине, која је планирана у оквиру Измена и допуна Плана, на простору НП Копаоник обухвата режим заштите III степена, док мањи део површине (излазна станица гондоле из насеља и излазна станица гондоле Центар је под режимом заштите II степена.
 - Планирана је изградња гондоле Панчићев врх – Треска која пролази мањим делом кроз локацију са прописаним режимом заштите II степена. За изградњу овог објекта припремљена је Одлука Владе Републике Србије да се ради о пројекту који је од јавног интереса за Републику Србију, јер је према чл 35. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010–исправка, 14/2016, 95/2018 - други закон и 71/2021) у режиму заштите II степена забрањена изградња скијашке инфраструктуре.
 - Планирана је изградња нових стаза у дужини од 33.362,9 m за које је неопходно уклањање шумске вегетације на површини од 619.163,75 m².
 - Планирано је укидање стаза у дужини од 31.130,14 m за које би била неопходно уклањање шумске вегетације на површини од 727.043,32 m².
 - Потребно је на локалитету Дубока II на терену обележити трасу и планирати излазак на терен ради провере да ли траса пролази кроз шуму субалпijske букве.
-

-
- Планирати излазак на терен поводом разматрања трасе и уређења терена на локацији Дубока, у зони ски стазе Дубока 1.
 - Размотрити могућност уређења стазе за борд.
 - Планирати компензацијске мере.
 - За потребе компензацијских мера потребно је пронаћи решења која би на адекватан и најбољи начин могла да ублазе последице настале током изградње ски стаза и жичара.
 - На простору јужно од Панчијевог врха, ка рударском копу потребно је обновити делом урушену ограду ради сигурности и опасности од пада пролазника, излетника, скијаша и др. Такође, на наведеном простору потребно је планирати обнову дрвеног мобилијара (клупе, печурке).
 - Планирати уређење видиковаца Панчињев врх и Мали Караман.
 - У коридору гондоле Брзеће-Мали Караман потребно је да ЈП Скијалиште Србије уреди, односно изврши извлачење оборених и изваљених стабала смрче и букве, као грањевину и делове палих стабала.
 - За потребе Измена и допуна Плана потребно је урадити детаљан опис планираних измена текстуално и графички адекватно приказати.
 - Након опављеног теренског обиласка планиран је састанак са ЈП Скијалишта Србије.

Београд, 2022. године

Извештај сачинили:

Драгана Остојић

Биљана Крстески

ФОТОГРАФИЈЕ

Поглед са Панчићевог врха ка Дубокој

Место на коме је планирано језеро, између врха Мали Караман и Караман гребен

Ски стаза Дубока I

Код ски стазе Дубока

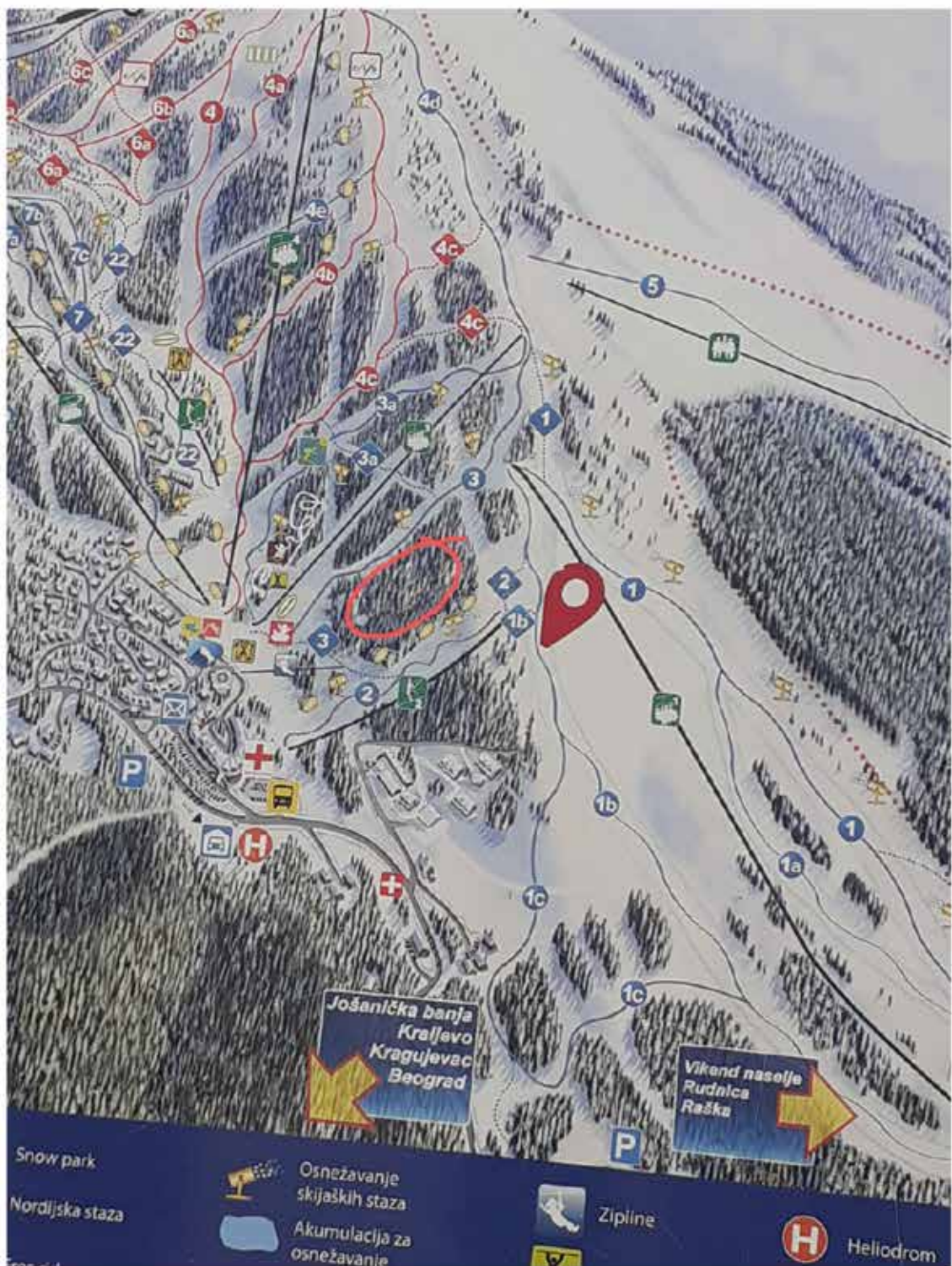
Поток Дубока

Видиковац Мали Караман

Оборена стабла у коридору гондоле

Положај стазе за борд

Предлог уређења видиковца

Просечник, Долина Пчиње

ИЗРАДА РЕШЕЊА О УСЛОВИМА ЗАШТИТЕ ПРИРОДЕ, МИШЉЕЊА И ПЛАНСКА ДОКУМЕНТАЦИЈА

У току 2022. године примљено је и обрађено 4438 различитих захтева. Укупан број захтева у форми услова заштите природе и мишљења износи 2385 предмета. Укупан број мишљења и извештаја који се односи на контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне износи 420. Осим тога, обрађено је преко 1633 захтева у форми обавештења, извештаја и др.

Од наведеног броја захтева за услове заштите природе, највећи број захтева односио се на израду Решења о условима заштите природе за планове управљања заштићеним подручјима, за израду посебних основа газдовања шумама, за потребе уређења на заштићеним добрима, као и за израду програма управљања рибарским подручјима заштићених подручја. Мањи број захтева односио се на издавање услова заштите природе за изградњу и реконструкцију објеката, орезивање грана, уклањање сувих стабала, одржавања манифестација, уређење планинарских, пешачких и едукативних стаза са пратећим мобилијаром и сл. На простору заштићених подручја мишљења су се односила на захтеве у вези са легализацијом и озакоњењем објеката, сакупљањем семена, сечом стабала, садњом садница, као и мишљења на основе газдовања шумама, планове и програме управљања заштићеним подручјима, рибарским подручјима и др.

Укупан број захтева за услове и мишљења ван заштићених подручја је око 1200, од којих се највећи број, више од 50%, односи на захтеве за услове за изградњу различитих објеката, реализацију активности у простору, и то: геолошка и хидрогеолошка истраживања, експлоатација, планска документација (планови детаљних регулација, планови генералне регулације, планови посебне намене и други планови), изградња минихидроелектрана, радиобазне станице и сл. Око 35% захтева односило се на издавање мишљења на просторне и урбанистичке планове (ПДР, ПГР, ППППН), шумске и друге основе и програме, студије о процени утицаја, стратешке процене утицаја, законску регулативу, изградњу минихидроелектрана, рад са строго заштићеним и заштићеним дивљим врстама, увоз алохтоних врста, узгој и плантажно гајење врста, легализацију објеката и слично.

Посебно значајан и захтеван сегмент представља рад на изради услова и мишљења за израду основа газдовања шумама, како у заштићеним подручјима, тако и ван заштићених подручја, за које је израђено око 40 услова и мишљења. С обзиром да просечна површина за газдинску јединицу износи око 2.000 ha, то значи да је у току године дефинисано и анализирано стање шумских екосистема за око 100.000 ha, односно око 10% од укупне заштићене површине у Србији и око 2% од укупног шумског фонда шумских екосистема у и изван режима заштите.

ПЛАНСКА ДОКУМЕНТАЦИЈА

У оквиру просторно планске документације у току 2022. године одговорено је на око 455 захтева. Урађено је око 200 захтева у вези са израдом планова детаљне регулације, 70 за израду планова генералне регулације, 100 за урбанистичке пројекте, 35 за просторне планове подручја, око 50 мишљења на просторно планску и на урбанистичку документацију.

Поред услова и мишљења за све врсте планских докумената, урађен је велики број захтева који се односе на изградњу стамбених објеката (око 200), привредних и индустријских објеката (40), електроенергетских водова и далековода (22), саобраћајница и обилазница (66), углавном, за државне путеве I и II реда, као и ургентно одржавање и отклањање оштећења на државним путевима IB реда, за изградњу водоводне и канализационе инфраструктуре, гасовода и сл.

У оквиру техничке документације урађени услови и мишљења односе се, углавном, на уређења целина за спортско-рекреативне центре, комплексе марина, реконструкције изворишта, уређење планинарских, пешачких, бициклистичких и едукативних стаза, као и за изградњу разних врста објеката – малих хидроелектрана, скијалишта, хотелског и апартаментског смештаја, викендица и сл.

Такође, одређени број докумената је урађен у виду мишљења на извештаје о стратешким проценама утицаја (око 76), мишљења на захтеве за озакоњење објеката (око 75), мишљења о предлозима уредби и правилника.

ЕЛЕКТРОНСКО СПРОВОЂЕЊЕ ОБЈЕДИЊЕНЕ ПРОЦЕДУРЕ ЗА 2022. ГОДИНУ

У поступцима електронске обједињене процедуре, који се воде у складу са Законом о планирању и изградњи, Завод је као ималац јавних овлашћења обрадио око 500 захтева. Путем централне евиденције обједињених процедура централног информационог система за вођење обједињене процедуре, издати су услови заштите природе за издавање локацијских услова за изградњу, реконструкцију, санацију и адаптацију енергетских објеката (термо електране, мини хидроелектране, ветроелектране, трафо станице, далеководи); инфраструктурних и комуналних објеката (саобраћајнице, надземни и подземни водови, водозахвати, системи за наводњавање, бујичне преграде, објекти телекомуникационе мреже, туристичка и спортско-рекреативна инфра и супраструктура, депоније и објекти за прераду комуналног и других врста отпада, уређење јавних зелених површина) производних, комерцијалних, стамбених и викенд објеката и др.

На основу увида у анализу степена наплате прописаних такси по основу издатих аката о условима заштите природе за издавање локацијских услова, требало би истаћи да укупан проценат наплативости наведених такси путем поступка е-обједињене процедуре у 2022. пословној години износи преко 90%.

УЧЕШЋЕ ЗАВОДА У РАДНИМ ГРУПАМА, КОМИСИЈАМА И ОДБОРИМА

1. Преговарачка позиција Републике Србије за Међувладину конференцију о приступању Републике Србије Европској унији за Поглавље 27 „Животна средина и климатске промене”

Одржани (on-line) састанци су се односили на припрему Србије за преговоре, транзициони период и одобравање помоћних докумената који су значајни у спровођењу Преговарачке позиције за поглавље 27. Посебно је био важан експланаторни састанак у вези мерила за затварање Поглавља 27, који је одржан 5. мај 2022. године. Конкретни задаци у области заштите природе се пре свега односе на припрему списка потенцијалних подручја „Натура 2000”, у складу са захтевима Директиве о птицама и Директиве о стаништима.

2. Национални савет за климатске промене

Друга седница Националног савета за климатске промене је одржана 12.9.2022. године у Палати Србија, у Београду. На седници је представљен ревидирани Национално утврђени допринос Републике Србије који је Влада усвојила на седници одржаној 4.08.2022. године и достављен Секретаријату Оквирне конвенције УН о промени климе 24.08.2022. године, у складу са процедурама. Представљени су резултати Конференције у Глазгову која је одржана у периоду од 31. октобра до 12. новембра 2021. године у Глазгову, Велика Британија, у циљу наставка преговора о спровођењу Оквирне конвенције УН о промени климе и Споразума из Париза. Пружене су и информације о предстојећој Конференцији у Шарм ел Шеику, Египат, која ће се одржати у периоду од 6. до 18. новембра 2022. године и планираном догађају очи Конференције „Разговори о климатским променама“ – Представљање основних информација и циљева 27. Конференције држава чланица Оквирне конвенције УН о промени климе (COP 27) и Информације о планираном догађају „Разговори о климатским променама“ у организацији Министарства заштите животне средине и Програма УН за развој, који је планиран за октобар 2022. године. Такође је представљен напредак на изради подзаконских аката у складу са Законом о климатским променама.

3. Радна група за израду Предлога програма прилагођавања на измењене климатске услове са акционим планом

У оквиру рада Радне групе за израду Предлога програма прилагођавања на измењене климатске услове са акционим планом одржане су две седнице Националног савета за климатске промене. Прикључена сам групи на другој одржаној седници. Влада Р. Србије усвојила је ревидирани Национално утврђени допринос на седници одржаној 4.08.2022. године који је достављен Секретаријату Оквирне конвенције УН о промени климе 24.08.2022. године, у складу са процедурама и потом објављен у Регистру национално утврђених доприноса (<https://unfccc.int/NDCREG>).

Према захтевима Споразума из Париза, Република Србија је у јуну 2015. године, након усвајања од стране Владе, Секретаријату Оквирне конвенције УН о промени климе доставила

свој циљ смањења емисија гасова са ефектом стаклене баште за 2030. годину у односу на 1990. годину, који износи 9,8%.

Министарство заштите животне средине наставља активности на изради подзаконских аката у складу са Законом о климатским променама.

4. Радна група за израду Предлога стратегије заштите животне средине са Акционим планом

Министарство заштите животне средине је 20. јануара 2023. године оформило Радну групу за израду Предлога стратегије заштите животне средине са Акционим планом коју чини 122 члана представника различитих министарстава, стручних и научних институција и установа и невладиних организација (Министарства заштите животне средине, Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог, Министарства државне управе и локалне самоуправе, Министарства за европске интеграције, Министарства унутрашњих послова, Министарства науке, технолошког развоја и иновација, Министарства привреде, Министарства унутрашње и спољне трговине, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарства просвете, Министарства туризма и омладине, Министарства рударства и енергетике, Министарства здравља, Министарства информисања и телекомуникација, Министарства за јавна улагања, Републичког секретаријата за јавне политике, Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине, Републичког завода за статистику, Републичког хидрометеоролошког завода, Завода за заштиту природе Србије, Покрајинског завода за заштиту природе, Агенције за заштиту животне средине, Директората за радијациону и нуклеарну сигурност и безбедност, Канцеларије за информационе технологије и електронску управу, Канцеларије за јавне набавке, Сталне конференције градова и општина, Националне алијансе за локални економски развој, Уније послодаваца Србије, Факултета инжењерских наука Универзитета у Крагујевцу, ПМФ-а Универзитета у Новом Саду, Шумарског факултета Универзитета у Београду, ЈП „Србијашуме“, ЈП „Војводинашуме“, ЈВП „Воде Војводине“, ЈВП „Србијаводе“, Привредне коморе Србије, Београдске отворене школе, Регулаторног института за обновљиву енергију и средину, Младих истраживача Србије и Удружења грађана „Нимбус“).

Задатак Радне групе је прибављање потребних секторских података и информација од значаја за израду Предлога стратегије, идентификација могућности, временског оквира и конкретних активности и мера у области заштите животне средине, давања мишљења у погледу одрживости предложених мера и израда Предлога стратегије. Унутар радне групе су уже радне групе по појединачним стубовима Зелене агенде.

Прва радионица Радне групе за израду Стратегије заштите животне средине – Зелена агенда: Увод у процес и анализа изазова и проблема животне средине у Србији одржана је 23. јануара 2023. године у хотелу Метропол у Београду. Прво је представљен заједнички рад свих чланова Радне групе, а потом и увод, циљеви и методологија израде Стратегије заштите животне средине – Зелена агенда за Србију.

Тим експерата је представио Преглед стања у животној средини у Србији по стубовима Зелене агенде:

1. декарбонизација, енергетска ефикасност и смањење индустријских емисија;
2. циркуларна економија за ефикасно коришћење ресурса и индустријску симбиозу;
3. смањење загађења животне средине са фокусом на квалитет ваздуха;

4. заштита и инвестирање у биодиверзитет и екосистеме;
5. одрживи прехранбени системи и рурални развој.

Потом је рађена у ужим радним групама анализа стања и идентификација проблема у животној средини уз представљање кључних резултата анализе стања и идентификације проблема, по стубовима Зелене агенде.

5. Радна група за заштиту природних ресурса

Радна група за заштиту природних ресурса је одржала први састанак дана 28.02.2022. године. Тема састанка је била Захтев Удружења „Не дамо Јадар“ из Горњих Недељица за заједнички ванредни инспекцијски надзор. Поред тога, усвојен је и Извештај о реализацији заједничке акције у области контроле бесправне градње и изградње малих хидроелектрана у заштићеним подручјима у 2021. години. Такође је поднесен и Предлог Плана активности инспекцијског надзора (ходограми) у оквиру Радне групе за заштиту природних ресурса за 2022. годину. Други састанак је планиран за 09.09.2022. године. Члан радне групе из Завода за заштиту природе Србије није учествовао на састанку, због службеног одсуства.

6. Радна група за израду Уредбе о еколошкој мрежи

За потребе израде нове Уредбе о еколошкој мрежи Завод је радио на припреми ажурираног списка строго заштићених и заштићених дивљих врста флоре и фауне од међународног и националног значаја које се налазе на листама Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016), а у складу са Акционим планом за затварање Поглавља 27- животна средина и климатске промене, и потребном приступању реализацији приоритетних активности у делу Плана за област заштите природе (према утврђеној динамици за период 2023.-2024. године).

Подаци су прикупљани током претходних фаза пројеката „Успостављање еколошке мреже на територији Републике Србије” и „Успостављање еколошке мреже Европске уније NATURA 2000 као дела еколошке мреже Републике Србије”, а делом и у оквиру пројекта „Израда црвених листа и црвених књига појединачних група организама флоре, фауне и гљива у Републици Србији“.

Листа типова станишта Правилника о критеријумима за издвајање типова станишта, о типовима станишта, осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта и о мерама заштите („Службени гласник РС“, број 35/2010), до сада није ажурирана јер његова ревизија у претходним фазама националних пројеката није била дефинисана као посебна уговорна активност.

7. Радна група за EU4GREEN пројекат – Зелена агенда

Европска комисија је покренула пројекат „ЕУ за Зелени опоравак: Подршка имплементацији Зелене агенде - EU 4 Green Recovery: Support the implementation of the Green Agenda” који имплементира Агенција за животну средину Аустрије. Пројекат је планиран да траје од 01.01.2022. до 31.12.2025. године. У 2022. години су одржане две радионице, прва је била информативног карактера а на другој, одржаној 16.09.2022. године се разматрао материјал за Inception report и Workplan).

Пројекат се директно односи на спровођење Зелене агенде за Западни Балкан, стварањем услова за смањење загађивача у животној средини, очување биодиверзитета, промовисање циркуларне економије и одрживу пољопривреду. Пројекат ће развити конкретне планове за спровођење Зелене агенде за Западни Балкан, заједно са владама у партнерским земљама и националним представницима индустрије и цивилног друштва. Корисник наведеног пројекта је Министарство заштите животне средине.

За потребе пројекта, достављен је предлог активности које ће бити обухваћене радним планом за имплементацију пројекта, које укључују серију модуларних сесија у којима се описује цео процес имплементације Натура 2000, од мапирања врста и станишта до разраде специфичних мера очувања. Осим тога, било је могуће кандидовати и додатне активности, уколико постоји оправдана потреба, уз адекватно образложење тих активности.

У оквиру пројекта предложене су Идеје за акциони план за биодиверзитет на регионалном и националном нивоу. Обе директиве ЕУ о природи, Директива о птицама и Директива о стаништима, имају за циљ да се одржи или постигне повољан статус очуваности за врсте и типове станишта од значаја на европском нивоу. Да би се постигао овај циљ, морају да се спроведу мере за заштиту врста и подручја. Натура 2000 мрежа заштићених подручја је важан камен темељац који доприноси одржавању или обнављању повољног статуса очувања.

8. Секторско веће за сектор природних наука, математике и статистике

У складу са Одлуком о оснивању Секторског већа за сектор природних наука, математике и статистике („Службени гласник РС“, бр. 104/2018, 57/2019, 12/2022, 80/2022 и 137/2022) Секторско веће је основано за области као што су: биологија, биохемија, науке о заштити животне средине и кроз примену обновљивих изора енергије (екологија), природно окружење и живот у дивљини (природи) укључујући оснивање и одржавање националних паркова и управљање дивљином, заштита природе као и технологија заштите околине како би се избегла загађеност, хемија, физика, науке о земљи (геодезија, геологија, метеорологија, океанографија, сеизмологија и сл.), математика и статистика.

2. Задаци Секторског већа су да:

1. анализира постојеће и утврђује потребне квалификације у сектору;
2. идентификује квалификације које треба осавременити;
3. идентификује квалификације које више не одговарају потребама сектора;
4. доноси одлуку о изради предлога стандарда квалификација у оквиру сектора;
5. даје мишљење о очекиваним исходима знања и вештина унутар сектора;
6. промовише дијалог и непосредну сарадњу између света рада и образовања;
7. промовише могућности за образовање, обуку и запошљавање унутар сектора;
8. идентификује могућности за обучавање одраслих унутар сектора;
9. разматра импликације националног оквира квалификација на квалификације унутар сектора;
10. предлаже листе квалификација по нивоима и врстама које могу да се стичу признавањем претходног учења;
11. обавља друге послове у складу са Законом о националном оквиру квалификација Републике Србије.

Као део ангажовања остварено је учешће у раду две Седнице свих чланова секторског већа и то 13. седнице одржане 21.10.2022. године у просторијама Агенције за квалификације и 14. седнице одржане електронским путем 14.12.2022. године. Такође остварено је учешће

у Радној групи Секторског већа за израду Годишњег програма рада за 2023. годину, који је усвојен на 14. Седници секторског већа. Петнаеста хибридна седница Секторског већа за сектор природних наука, математике и статистике одржана је 27.12.2022. године у оквиру Заједничке седнице секторских већа која је реализована у Агенцији за квалификације уз присуство представника свих секторских већа и Агенције за квалификације. Заједничкој седници су путем онлајн ZOOM платформе присуствовали чланови свих секторских већа. Секторско веће за сектор Природних наука, математике и статистике у својој надлежности има мали број квалификација из дуниверзитетског образовања (од укупно 13, за једну је покренута иницијатива премештања у сектор Пољопривреде, шумарства, рибарства и ветерине, 5 је архивирано, за 5 су развијени стандарди квалификација, док је за Техничара за рециклажу поступак осавремењавања у току), и остала само једна активна квалификација која треба да буде разматрана – Геолошки техничар за истраживање минералних сировина. Стога је фокус ових активности био усмерен на развој квалификација у високом образовању, покретањем иницијативе за квалификације: Дипломирани биолог, Мастер биолог и Мастер професор биологије, у сарадњи са Биолошким факултетом Универзитета у Београду. Ова сарадња је имала утицај и на одлуку БФ да студијски програм Дипломирани биолог, који је садржао три модула којима се стичу различите квалификације, раздвоји на посебне студијске програме и приступи њиховој акредитацији, након чега је закључено да претходно развијен нацрт стандарда квалификације Дипломирани биолог треба раздвојити на три нова стандарда за квалификације: Дипломирани биолог, Дипломирани молекуларни биолог и физиолог и Дипломирани еколог.

У циљу упознавања са законима и правилницима пословања Секторских комисија при Агенцији за квалификацију и тиме испуњавања обавеза и задатака у раду Већа Завод је учествовао у програмима обука: презентације на тему „Извештају о прегледу националног система подршке каријерном вођењу и саветовању (КВиС) у Србији“ (онлајн 15.09.2022), радионица „Интерна комуникација“ (онлајн 22.12.2023) и обука „Јачање капацитета чланова секторских већа -обука за нове чланове секторских већа“ 23.12.2022. године.

9. Посебна радна група за израду Националног извештаја о напретку у имплементацији Конвенције Уједињених нација за борбу против дезертификације

Дана 28.12.2022. године је у згради УН, Нови Београд, одржан први састанак (у хибридном формату) радне групе за израду Националног извештаја о напретку у имплементацији Конвенције Уједињених нација за борбу против дезертификације коју чине представници Министарства заштите животне средине, Агенције за заштиту животне средине, Министарства за јавна улагања, Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, МПШВ – Републичке дирекције за воде, МПШВ – Управе за шуме, Републичког завода за статистику, Републичког геодетског завода, Завода за заштиту природе Србије, Покрајинског завода за заштиту природе, Института за водопривреду „Јарослав Черни“, Института за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“, Института за ратарство и повртарство, Института за земљиште, Пољопривредног факултета Универзитета у Новом Саду, Шумарског, Физичког и Биолошког факултета Универзитета у Београду, Младих истраживача Србије, Програма УН за животну средину и стручних сарадника на пројекту.

Представљена је Конвенција Уједињених нација за борбу против дезертификације и обавеза израде Националног извештаја. Извештајни циклус прати напредак у имплементацији УН-ЦЦД стратешког оквира за период 2018–2030. година, кроз напредак у достизању пет стратешких циљева (СЦ) и оквира за имплементацију. Такође је представљен пројекат „Јачање

институционалних и професионалних капацитета Републике Србије за унапређено праћење и извештавање према УНЦЦД”, чији су циљеви буџет, пројектни исходи, очекивани резултати, планиране активности и рокови за реализацију. Тад је и приказ унапређења PRAIS 4 платформе у односу на PRAIS 3 и представљена је Trends.Earth алатку за анализу података.

Представљен је СЦ1, кораци у процесу извештавања, базни и извештајни период, извори глобалних података унапред унетих у табеле за сва четири индикатора на основу којих се прати достизање СЦ1, други глобални извори података који се могу користити и услови које треба да испуне национални подаци, уколико се користе. Резултати Националног извештаја за СЦ 1 добијени на основу већ унетих података указују на знатну разлику у подацима за базни период за удео деградираног земљишта у односу на укупну површину земљишта у претходном извештајном периоду (6,47%), и у овом извештајном периоду (1,9%), уз претпоставку да је измењена методологија прорачуна.

Између осталог, дате су следеће информације – CORINA подаци о земљишном покривачу у бољој су резолуцији него глобални подаци; на сајту Европске агенције за животну средину могу наћи подаци за Србију, укључујући Косово и Метохију, а РГЗ последње потпуне податке о земљишном покривачу има из 2011. године.

Закључци састанка су:

- С обзиром на веома кратке рокове, национални извештај за СЦ1 ће бити израђен са глобалним подацима, а у наративном делу извештаја ће бити објашњено шта од националних података постоји у Републици Србији;
- Прва верзија извештаја за СЦ1 биће послата Секретаријату УНЦЦД до 31. децембра 2022. године, а чланови радне групе ће бити обавештени о добијеним примедбама/коментаријама на извештај од стране Секретаријата;
- Чланови радне групе ће, према стратешком циљу за који су именовани од стране институције/организације коју представљају, бити контактирани од стране стручних сарадника ангажованих за израду извештаја;
- У наставку пројекта треба дискутовати о недостацима, унапређењу, прилагођавања и генерисању националних податке на начин који ће одговарати УНЦЦД извештавању и другим извештавањима.

10. Комисија Министарства заштите животне средине за спровођење поступка решавања по захтевима за накнаду штете проузроковане од стране строго заштићених и заштићених дивљих врста животиња

Комисија Министарства заштите животне средине за спровођење поступка решавања по захтевима за накнаду штете проузроковане од стране строго заштићених и заштићених дивљих врста животиња је током 2022. године радила по редовној процедури, тако да су одржавани састанци чланова Комисије, док је део предмета решаван и путем електронске преписке, у складу са темпом пристизања пријава. Укупно су одржана четири састанка. Захтеви за надокнаду штете су се у највећем броју случајева, као и до сада, односили на штете од мрког медведа на кошницама, на домаћим животињама и воћњацима. Било је и нешто више пријава које су се тичале причињених штета од дабра и дивљих врста птица. Укупно је у 2022. години, за надокнаду штета опредељено 10 милиона динара, а по решеним предметима одобрено за исплату 9, 95 милиона динара.

11. Комисија Министарства заштите животне средине за спровођење Конкурса за издавање дозвола за сакупљање дивље флоре, фауне и гљива у комерцијалне сврхе у 2022. години

На основу члана 14. став 2 Уредбе о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне, Завод за заштиту природе Србије је доставио предлог количина заштићених врста које ће се сакупљати у 2022. години, а на основу члана 15. Уредбе, Министарство заштите животне средине је објавило 07.03.2022. године конкурс за издавање дозвола за сакупљање из природе заштићених врста дивље флоре, фауне и гљива на свом сајту. Право учешћа на овом конкурсима имала су правна лица и предузетници који се баве делатношћу сакупљања и стављања у промет дивље флоре, фауне и гљива под условом да им није изречена казна за прекршај прописана поменутом Уредбом. Уредба кроз прилоге обухвата списак од 97 заштићених врста и то: 63 биљне врсте, 2 врсте лишајева + род *Usnea* са 8 врста, 15 врста гљива и 9 врста животиња.

Комисију за спровођење конкурса за издавање дозвола за сакупљање заштићених врста дивље флоре, фауне и гљива у комерцијалне сврхе у 2022. години чинили су представници Завода за заштиту природе Србије и Министарства заштите животне средине. Полазне основе рада Комисије су наведени услови у конкурсима и критеријуми за доделу контингента дивље флоре, фауне и гљива, који укључују степен прераде сакупљеног биолошког материјала (печурке, биљке и животиње) и капацитете прераде које поседује подносилац захтева (приватно лице или предузетник).

На основу члана 13. став 3 Уредбе, а по предлогу Завода, донесена је Наредба о забрани сакупљања заштићених врста дивље флоре и фауне у 2022. години („Службени гласник РС”бр. 48/22 од 23.04.2022.), која за поједине врсте забрањује сакупљање на територији читаве Републике Србије или на неком њеном одређеном подручју.

На конкурс се у 2022. години пријавило 150 правних лица односно предузетника. Правна лица су у обавези да пошаљу ОЗВ образац за 2022. годину са извештајем о количинама и месту сакупљања из природе до 31. јануара текуће године за претходну годину.

Завод је на основу захтева Министарства издао 319 мишљења за коришћење и промет заштићених врста, од којих је Министарство издао 310 дозвола. Завод је укупно обрадио 319 предмета. Анализа ове делатности у 2022. години говори да је интересовање за сакупљање дивљих врста у природи остала на нивоу претходних година.

Завод је учествовао на састанцима који су се одржавали једном седмично и на којима су разматрани пристигли захтеви за сакупљање заштићених врста биљака и животиња из природе за одређивање контингента за врсте са Уредбе о стављању под контролу корисцења и промета дивље флоре и фауне.

12. Комисија за спровођење Одлуке о продаји, начину и условима продаје заштићених врста црних и белих тартуфа стечених противзаконитом радњом

Завод за заштиту природе Србије је у 2022. године је издао мишљења о стању и количини тартуфа стечених противзаконитом радњом и заплених у поступку инспекцијског надзора и то:

- 03 бр. 026-133/2 од 03.02.2022. за количину од 2.000,00 грама (брutto маса) црног зимског

- тартуфа (*Tubermacrosporium Vittad*);
- 03 бр. 026-2619/3 од 09.08.2022. за количину од 76.200,00 грама (брutto маса) црног летњег тартуфа (*Tuberaestivum Vittad.*).

Наведене количине тартуфа су продате и преузете из Завода:

- дана 17.01.2023. преузета је количина од 73.550 g црног летњег тартуфа (*Tuberaestivum Vittad.*) – Записник о примопредаји тартуфа, Министарство заштите животне средине (сектор за надзор и превентивно деловање у животној средини) бр. 353-03-118/2023-07;
- дана 23.01.2023. преузета је количина од 2.000 g црног зимског тартуфа (*Tubermacrosporium Vittad*) – Записник о примопредаји тартуфа Министарство заштите животне средине (сектор за надзор и превентивно деловање у животној средини) бр. 353-03-00118/1/2023-07.

13. Радна група за извештавање Ad-hoc Working Group on Reporting Секретаријату Бернске конвенције према Резолуцији бр. 8 (2012)

У току 2022. године су одржана два on-line састанка. Први је био у јуну а други у новембру 2022. године. На првом састанку су дефинисане референтне листе за дивље врсте животиња, птица и биљака као и типови станишта. На другој радионици је разматран упитник у вези обима и садржаја извештаја који треба да се поднесе за Емералд подручја Србије. Најављено је да ће коначни извештај бити потребно завршити до 2024-2025. године за сва номинована подручја у Србији.

14. Радна група за подршку реформи јавне управе у Србији процесу европских интеграција; Подршка преговорима за приступање Србије Европској унији у Преговарачком поглављу 11 – Пољопривреда и рурални развој; Припрема правног и техничког оквира за еколошке мере у пољопривреди

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде – Управа за аграрна плаћања у сарадњи са пројектом „Подршка реформи јавне управе у Србији процесу европских интеграција“ реализује активност – „Мере озелењавања – Еколошки значајна подручја (ЕФА), карактеристике пејзажа (ЛФ) и про-рата систем“. Пројекат финансира Савезно министарство за привредну сарадњу и развој Савезне Републике Немачке, а спроводи ГИЗ.

Одржана је једна радионица 13.12.2022. године и један састанак који је одржан 14.12.2022. године.

По новој реформи заједничке пољопривредне политике (ЗПП) која ступа на снагу 1. јануара 2023. године, биће направљене промене у постојећим системима условљавања и озелењавања који ће одражавати веће зелене амбиције и допринети циљевима Европског зеленог договора. Ово укључује увођење еко-шема, које ће пружити јаче подстицаје за пољопривредне праксе које су погодне за климу и животну средину. Завод за заштиту природе Србије је препознат као једна од кључних институција у реализацији овог пројекта, па је на заказаном састанку разговарано о подацима и информацијама са којима Завод за заштиту Србије располаже. Оно што је напоменуто је да су подаци које Завод може доставити: Подаци о биолошкој разноврсности, подаци о заштићеним природним добрима, подаци о еколошки значајним подручјима и Емералд подручја. Такође је напоменуто да се Заводу за заштиту природе Србије морају обратити Захтевом, и да ће се на основу њега одлучивати о даљем одговору.

Пројекат ће у Србији трајати 9 месеци, а на реализацији ових активности помажу експерти Павел Тројачек (Чешка Република) за правни оквир, и Грегор Почивавшек (Република Словенија) за технички оквир. У оквиру пројекта биће одржано више радионица и састанака са кључним институцијама и појединцима.

За потребе пројекта Завод је доставио податке о заштићеним мочварама и тресетиштима на територији Републике Србије, Рамсарским подручјима, о потенцијално заштићеним подручјима на обрадивим површинама као што је неко одређено дрво, група дрвећа, стабала у низу или слично, податке о Еколошкој мрежи, Резерватима биосфере, информације о потенцијалним подручјима NATURA 2000 и друге информације о подручјима која се у Србији налазе под тресетиштима и мочварним подручјима на којима су заступљена три типа станишта: тресаве, слатке мочваре и слане мочваре, као и шејпове са границама проглашених заштићених подручја и режимима I и II степена заштите на територији Републике Србије.

15. Експертска радна група за подршку обнављању шумских предела у циљу постизања неутралног стања деградираности земљишта у Србији (Пројекат „Стварање услова за обнову шумских предела на политичком, практичном и тржишном нивоу у циљу постизања неутралног стања деградираности земљишта у Србији” (GCP/SRB/007/GFF))

У току 2022. године одржан је састанак првог (оснивачког) састанка експертске међусекторске радне групе за подршку реализацији пројекта „Стварање услова за обнову шумских предела (FLR) на политичком, теренском и тржишном нивоу у циљу постизања неутралног стања деградираности земљишта (LDN) у Србији“ (GCP/SRB/007/GFF). Након тога је уследио први састанак Управног одбора за пројекат GCP/SRB/007/GFF на коме су изнете основне информације о пројекту и плану пројектних активности у првој години.

16. Стручни одбор Ловачке коморе Србије и комисије за полагање испита за стицање лиценци

У оквиру рада Стручног одбора Ловачке коморе Србије године одржани су испити за стицање лиценце ловочувара, управника ловишта и планера у ловству у следећим терминима: 24.03.2022.; 14.07.2022.; 12.12.2022.; 28.12.2022. Такође, Ловачка комора Србије, као професионална организација ловних радника, у складу са годишњим програмом едукације организовала је стручни скуп за чланове Коморе са лиценцом за израду планских докумената. Стручни скуп је одржан 11. октобра 2022. године у Београду. Предавачи на наведеном скупу су били: проф. др Јанош Нађ и проф. др Јулиана Бокор са Универзитета у Капошвару, Мађарска. Тема се односила на неке аспекте и искуства у узгоју јелена европског у мађарским ловиштима.

17. Међуресорна радна група уређења и развоја Овчарско-Кабларске клисуре

Одлуком Владе Републике Србије образована је Међуресорна радна група уређења и развоја Овчарско-Кабларске клисуре („Службени гласник РС“, бр. 15 од 19.02.2021. године). Радна група има за циљ одрживи развој заштићеног подручја Овчарско-Кабларске клисуре. Током 2022. године су кроз неколико састанака презентоване пројектне активности које су предложене за реализацију или израду пројектне документације. Чланови међуресорне радне групе имали су задатке да из својих области и надлежности дају предлоге и сугестије за реализацију пројектних активности као што су: видиковац на Каблару, привезиште-марина за чамце

на језеру Међувршје, инфратруктурни и туристички објекти у Овчар бањи, амфитеатар у Овчар бањи и улазна капија у заштићено подручје. Са аспекта заштите природе и заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Овчарско-Кабларска клисура“ улога учешћа у међуресорној радној групи била је давање сугестија и предлога у односу на планиране активности у циљу њиховог спровођења, а у складу са Законом о заштити природе, актом о проглашењу заштићеног подручја и другим подзаконским актима који уређују ову област. Завод је у складу са својим надлежностима и овлашћењима издавао стручне основе и мишљења у вези видиковца на Каблару, привезишта-марине за чамце на језеру Међувршје, амфитеатра у Овчар бањи и улазне капије у заштићено подручје.

18. Радна група за израду Стратегије развоја урбаног подручја града Ниша и општина Сврљиг, Мерошина и Гаџин Хан

Задаци Радне групе су израда радног текста Стратегије, дефинисање кључних циљева и приоритета развоја и предлог стратешких пројеката Савету. Град Ниш, заједно са партнерским општинама Сврљиг, Мерошина и Гаџин Хан, започео је израду Стратегије развоја урбаног подручја града Ниша и општина Сврљиг, Мерошина и Гаџин Хан, чија се реализација обезбеђује кроз програм Европске уније за локални развој - ЕУ ПРО Плус.

У току 2022. године није било активности нити састанака на којима је учествовао Завод за заштиту природе Србије, а први округли столови у Нишу ће се одржати 6. и 7. фебруара 2023. године.

19. Радна група ради реализације пројекта уређења и развоја јужне Србије на територији градова Лесковац и Прокупље као и општина Медвеђа, Лебане и Бојник

Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре је предузело је активности у циљу формирања међуресорне радне групе ради реализације пројекта уређења и развоја јужне Србије на територији градова Лесковац и Прокупље као и општина Медвеђа, Лебане и Бојник. У току 2022. године није било активности нити састанака на којима је учествовао Завод за заштиту природе Србије.

20. Радна група – Савет и Форум заинтересованих страна Резервата биосфере Голија-Студеница

У оквиру радне групе Савета и Форума заинтересованих страна Резервата биосфере „Голија – Студеница“ током 2022. године није било састанака нити реализације активности у којима је учествовао Завод за заштиту природе Србије.

21. Радна група за израду плана детаљне регулације, пројектовање и извођење радова на изградњи аутопута Е-761 Београд – Сарајево, деонице Сремска Рача – Кузмин

Радна група за израду плана детаљне регулације, пројектовање и извођење радова на изградњи аутопута Е-761 Београд – Сарајево, деонице Сремска Рача – Кузмин је формирана током 2022. године у циљу ефикаснијег рада на реализацији пројектовања и извођења радова на изградњи аутопута Е-761 Београд – Сарајево, деонице Сремска Рача – Кузмин. Циљ је координирање активности обезбеђивања позајмишта материјала у оквиру пројекта: „Комерцијални уговор за израду плана детаљне регулације, пројектовању и извођењу радова на изградњи аутопута Е-761 Београд – Сарајево, деонице Сремска Рача – Кузмин“, који је

закључен између Владе Републике Србије, Јавног предузећа „Путеви Србије“ и предузећа „Tasyarı Insaat Taahhut Sanayi ve Ticaret A.S.“. Током 2022. године није било активности у оквиру наведене радне групе.

22. Радна група Центра изврности

У склопу свог рада The Nature Conservancy – TNC ствара неформалну мултидисциплинарну групу под називом Центар изврности за лоцирање обновљивих извора енергије у југоисточној Европи. Први састанак је одржан у Бечу у периоду од 28. до 30.11.2022. године.

На дводневној радионици одржана су предавања о организацији TNC, о пројекту мапирања обновљивих извора енергије у југоисточној Европи, као и о методологији мапирања. Такође су представљени примери мапирања обновљивих извора енергије у Хрватској – жупанија Задар и у Индији. Осим предавања, чланови радне групе су учествовали у панел дискусијама о будућој сарадњи, техничким изазовима методологије мапирања, свим потребним подацима за што боље и прецизније мапирање, као и о недостацима методологије мапирања.

23. Комуникација са консултантима на пројекту „Паметно планирање за одрживи развој: Мапирање соларних потенцијала Србије“

The Nature Conservancy (TNC) реализује пројекат „Паметно планирање за одрживи развој: Мапирање соларних потенцијала Србије“. Циљ пројекта је да се идентификују најбоље и одрживе локације у Србији за изградњу соларних електрана на земљи. Пројектни тим планира да мапира 100 локација по 10 MW капацитета које ће у збиру дати потенцијал за 1 GW електричне енергије. Пројекат треба да подржи даље напореземље у развијању и коришћењу соларног потенцијала на одржив начин.

Дана 01.12.2022. године у хотелу „Зира“ у Београду организован је округли сто поводом представљања пројекта „Паметно мапирање локација за соларне електране у Србији“ и анализе просторног потенцијала за развој соларних фотонапонских електрана у Србији.

Завод за заштиту природе Србије је за потребе пројекта пружио податке о заштићеним природним добрима и еколошки значајним подручјима еколошке мреже Србије које треба избећи током планирања соларних електрана и учествовао је на поменутом округлом столу.

24. Надзорни одбор пројекта „Допринос одрживог развоја газдовања шумама ниској емисији и прилагодљивом развоју“

У току 2022. године одржан је четврти састанак Надзорног одбора пројекта „Допринос одрживог газдовања шумама ниској емисији и прилагодљивом развоју“ (GCP/SRB/002/GFF). Током састанка је представљен извештај о пројектним активностима у 2022. години, као и план активности до краја пројекта. Активности које следе до краја пројекта су: ажурирање софтвера ради завршетка два плана развоја шума, завршетак и евакуација пројекта почетком фебруара 2023. године и одржавање састанка по завршетку пројектних активности око априла-маја 2023. године.

25. Тело задужено за праћење и координацију (Technical Advisory Board-TAB) Пројекта „Тематско путовање коридором културне и природне баштине Србије и Црне Горе-Creative Twinning“

У току 2022. године одржана је уводна конференција поводом Пројекта „Тематско путовање коридором културне и природне баштине Србије и Црне Горе – Creative Twinning“. Конференција је била посвећена активностима у оквиру поменутог пројекта и има за циљ развој заједничке туристичке понуде за очување, евалуацију, интерпретацију, интеграцију и промоцију објеката културног и природног наслеђа по савременом моделу тематских путева. Регионална агенција за просторни и економски развој Рашког и Моравичког округа реализује пројекат у Краљеву и општинама Рашка и Ивањица а најзначајнији део активности односи се на Голију.

бр.	Назив радне групе, комисије, одбора и тела	Учесници из Завода
1.	Преговарачка позиција Републике Србије за Међувладину конференцију о приступању Републике Србије Европској унији за Поглавље 27 „Животна средина и климатске промене“	Марина Шибалић, Верица Стојановић, Ивана Јовановић
2.	Национални савет за климатске промене	Марина Шибалић, Наташа Сарић
3.	Радна група за израду Предлога програма прилагођавања на измењене климатске услове са акционим планом	Марија Симић
4.	Радна група за израду Предлога стратегије заштите животне средине са Акционим планом	Марина Шибалић, Ненад Секулић
5.	Радна група за заштиту природних ресурса	Владан Бједов
6.	Радна група за израду Уредбе о еколошкој мрежи	Иван Меденица
7.	Радна група за EU4GREEN пројекат – Зелена агенда	Ненад Секулић
8.	Секторско веће за сектор природних наука, математике и статистике	Наташа Панић
9.	Посебна радна група за израду Националног извештаја о напретку у имплементацији Конвенције Уједињених нација за борбу против дезертификације	Наташа Сарић, Марина Илић
10.	Комисија Министарства заштите животне средине за спровођење поступка решавања по захтевима за накнаду штете проузроковане од стране строго заштићених и заштићених дивљих врста животиња	Милош Радаковић, Александра Затезало, Владан Бједов
11.	Комисија Министарства заштите животне средине за спровођење Конкурса за издавање дозвола за сакупљање дивље флоре, фауне и гљива у комерцијалне сврхе у 2022. години	Јелена Марковић, Ивана Јелић, Марко Дивац
12.	Комисија за спровођење Одлуке о продаји, начину и условима продаје заштићених врста црних и белих тартуфа стечених противзаконитом радњом	Јелена Марковић

бр.	Назив радне групе, комисије, одбора и тела	Учесници из Завода
13.	Радна група за извештавање Ad-hoc Working Group on Reporting Секретаријату Бернске конвенције према Резолуцији бр. 8 (2012)	Иван Меденица
14.	Радна група за подршку реформи јавне управе у Србији процесу европских интеграција; Подршка преговорима за приступање Србије Европској унији у Преговарачком поглављу 11 – Пољопривреда и рурални развој; Припрема правног и техничког оквира за еколошке мере у пољопривреди	Марија Симић, Ана Петковић
15.	Експертска радна група за подршку обнављању шумских предела у циљу постизања неутралног стања деградираности земљишта у Србији (Пројект „Стварање услова за обнову шумских предела на политичком, практичном и тржишном нивоу у циљу постизања неутралног стања деградираности земљишта у Србији” (GCP/SRB/007/GFF)	Биљана Крстески
16.	Стручни одбор Ловачке коморе Србије и комисије за полагање испита за стицање лиценци	Владан Бједов
17.	Међуресорна радна група уређења и развоја Овчарско-кабларске клисуре	Марина Шибалић
18.	Радна група за израду Стратегије развоја урбаног подручја града Ниша и општина Сврљиг, Мерошина и Гаџин Хан	Данко Јовић
19.	Радна група ради реализације пројекта уређења и развоја јужне Србије на територији градова Лесковац и Прокупље као и општина Медвеђа Лебане и Бојник	Марина Шибалић
20.	Радна група - Савет и Форум заинтересованих старна Резервата биосфере Голија-Студеница	Биљана Крстески
21.	Радна група за израду плана детаљне регулације, пројектовање и извођење радова на изградњи аутопута Е-761 Београд – Сарајево, деонице Сремска Рача – Кузмин	Марија Парезанин, Милош Радаковић
22.	Радна група Центра изврсности	Марко Дивац, Марина Станић
23.	Комуникација са консултантима на пројекту „Паметно планирање за одрживи развој: Мапирање соларних потенцијала Србије“	Милош Радаковић, Марко Дивац
24.	Надзорни одбор пројекта „Допринос одрживог развоја газдовања шумама ниској емисији и прилагодљивом развоју” (GCP/SRB/002/GFF)	Биљана Крстески
25.	Тело задужено за праћење и координацију (Technical Advisory Board-TAB) Пројекта „Тематско путовање коридором културне и природне баштине Србије и Црне Горе-Creative Twinning“	Биљана Крстески

УТВРЂИВАЊЕ ПРЕДЕОНЕ РАЗНОВРСНОСТИ

Завод за заштиту природе Србије у оквиру својих редовних активности и делокруга рада и организације, примењује међународне и националне прописе, учествује у процесима израде законских и других аката у области предеоне политике, утврђује предеоне вредности, усмерава активности у природи у циљу очувања предеоне разноврсности и промовише предеоне вредности.

С тим у вези, Завод је кроз редовне активности у 2022. години реализовао следеће:

- Аспект предела сагледан је у оквиру редовних активности утврђивања мера заштите природе, теренских обилазака и стручних надзора у оквиру заштићених подручја (НП, ПП, резервати и др.);
- Вредновање и заштита предеоних вредности вршени су кроз систематски приступ обједињавања свих природних, културних и створених вредности у оквиру подручја која су предмет истраживања с циљем заштите: Златар, Сврљишке планине, Клисура Сврљишког Тимока, Велики Јастребац и др.;
- Учешће у свим активностима у области просторног и стратешког планирања;
- У јуну 2022. године остварена је сарадња пејзажних архитеката Завода за заштиту природе Србије са колегама из Немачке у просторијама Завода. Након посете, обављених презентација, дискусија и размене искустава очекује се даља сарадња са Немачким институцијама у области заштите природе и управљања пределима, Hochschule Geisenheim University и Ministerium für Umwelt, Energie, Ernährung und Forsten Rheinland-Pfalz. Сарадња би била усмерена на усавршавање и размену искустава пејзажних архитеката Завода на имплементацији предеоних политика са колегама из Немачке.

Предеоне вредности су биле предмет публикација које су издате у 2022. години.

Активности које су предвиђене Програмом заштите природе за период 2021-2023. и даље нису реализоване, а то су:

- Израда националне базе просторних података предела (о предеоним вредностима),
- Унапређење и/или ревизија законодавног оквира за типологију предела,
- Успостављање методологије за идентификацију карактера и оцену предела (процену стања предела) на територији Републике Србије.

У Просторном плану Републике Србије за период 2010-2020. примењени су основни принципи савременог предеоног приступа у планирању просторног развоја: просторним концептом и планским решењима обухваћени су сви предели: урбани, рурални и природни. Идентификоване су планиране мере и инструменти за спровођење предеоног приступа. Међутим, механизми примене предеоног приступа у законодавству и систему планирања (Закон о планирању и изградњи и Правилник о садржају, начину и поступку израде просторно-урбанистичких планских докумената) још увек нису реализовани. Један од важних стратешких приоритета у области предеоне политике је израда националне типологије предела (Студија

типова предела и Атлас предеоних типова Србије) и развој информационе базе за планирање и управљање пределом, која је супсидијарна нижим плановима.

Принципе које је Србија успоставила у претходном периоду дефинисани су у нацрту Просторног плана Републике Србије за период 2021-2035., а то су савремени приступ у решавање проблема коришћењем одрживог просторног развоја и модалитети прилагођавања климатским променама, који се кумулативно тумаче као услуге екосистема на нивоу предела. Наведено је да ће нове инвестиције и реструктурирање привреде омогућити активирање запуштених предела и формирање нових средина, што ће допринети побољшању животног окружења становништва и активирање туристичког потенцијала ових локација.

И даље приоритети у будућем раду у области предеоне политике су:

- Интегрисање питања предела у образовне системе на свим нивоима;
- Примењивање мера санације: ревитализација и рестаурација структурно и визуелно деградираног предела, елементи и стварање нових вредности (туристичких и рекреативних);
- Ревитализација и адекватна употреба традиционалних архитектонских објеката (штале, стари млинови итд.);
- Стварање и развој архитектонског идентитета насеља у руралним подручјима, на основу очувања и ревитализације традиционалне архитектуре;
- Формирање етно-насеља као музеја сеоске народне архитектуре, што је типично за карактер предела и његово коришћење у туристичке сврхе које ће стимулисати локалну економију;
- Повезивање предела са економијом и коришћење најбоље од њих на одржив начин;
- Прекогранична сарадња са суседним земљама и имплементирање пројеката који ће подржати заштиту и управљање пограничним пределима;
- Појачана сарадња између одговорне институције и НВО и стварање партнерства које може да омогући ефикасне и конкретне акције и стварање нових идеја.

Истраживање спроведено за потребе израде Просторног плана Републике Србије 2021-2035. представља континуитет у примени предеоног приступа који је започет израдом нацрта Просторног плана Републике Србије за период 2010-2020. Применом методолошког поступка карактеризације предела за потребе израде ППРС 2021-2035, издвојене су прелиминарне предеоне целине. Користећи се метриком предела, анализирано је стање предеоне структуре, што је квантитативно изражено параметрима конфигурације и саставом предела, као и проценом карактера предела (сложеност, кохерентност, природност и отвореност). Процена стања предела изражава се степеном осетљивости (стабилности), што је мера способности предеоног обрасца да „прихвати” промене, а да притом остане функционално стабилан и визуелно препознатљив. На основу методе карактеризације предела и интегрисане процене предела, праћење стања вредности карактера предела и постизање циљева просторног развоја дати су на основу показатеља: сложености, кохерентности, природности и отворености.

Намера је да се даља истраживања оријентишу на процену капацитета типова карактера предела у односу на циљеве и планирање промена у простору (развој просторних и урбанистичких планова, развој студија процене утицаја на животну средину и развој секторских планова).

ЦЕНТРАЛНИ РЕГИСТАР ЗАШТИЋЕНИХ ПРИРОДНИХ ДОБАРА

Послови вођења Централног регистра се обављају континуирано и подразумевају:

- редовно уношење и ажурирање података
- комплетирање збирке исправа за свако заштићено природно добро правним актима, архивским, картографским, катастарским и другим документима.

Централни регистар у електронској форми подразумева унос података о заштићеним природним добрима у информациони систем Завода - апликација **ЗПС - Централни регистар** кроз редовно ажурирање.

Фото и видео документациони материјал је заведен у инвентарску у књигу за филмове и видео снимке. Као врста документа појављују се компакт дискови, DVD, VHS и Beta. Природна добра под претходном заштитом имају своју посебну евиденцију.

У 2022. години обављено је микрофилмовање збирке исправа заштићених природних добара. Копија микрофилма достављена је Министарству заштите животне средине 30. 02. 2022. године.

У Централни регистар заштићених природних добара унети су подаци из 6 нових аката о проглашењу заштићених подручја:

Решења/Одлуке/Уредбе о проглашењу:

26. Одлука о проглашењу Парка природе „Бегечка јама” заштићеним подручјем (*Број: 501-2/2021-8-I од 10.02.2022.године – Скупштина града Новог Сада - Службени лист Града Новог Сада 5/2022*);
27. Одлука о заштити Споменика природе „Два храста у Лучанима“ (*Број 06-43-6/2021-1-Скупштина општине Лучани – Службени гласник општине Лучани 12/2021*);
28. Уредба о проглашењу Предела изузетних одлика „Жељин“ (*05 број 110-12309/2021-3 од 28.07.2022. године - Влада Републике Србије - Службени гласник РС 84/2022*);
29. Уредба о проглашењу Предела изузетних одлика Столови (*05 број 110-12308/2021-3 од 28.07.2022. године - Влада Републике Србије - Службени гласник РС 84/2022*);
30. Покрајинска скупштинска одлука о заштити споменика природе „Стратиграфски профил Филијала Беочин“ (*101 Број: 501-1/2022-01 од 04.10.2022. године - Службени лист АПВ 42/2022*);
31. Одлука о проглашењу Споменика природе „Лесни профил код Старог Сланкамена” (*Број: 35-254/2022-I - Скупштина општине Инђија - Службени лист општине Инђија 13/22*);
32. Покрајинска скупштинска одлука о заштити Парка природе „Јегричка” (*101 Број: 3-5/2022-01 од 22.11.2022 - Скупштина Аутономне покрајине Војводине*).

Решења/Одлуке/Уредбе о изменама акта о заштити:

1. Одлука о изменама и допунама одлуке о заштити Споменика природе „Бели дуд у Гардиновцима” (*Број: 011-9/2021-1 од 28.05.2021. године - Скупштина општине Тител - Службени лист општине Тител 7/2021*);

2. Уредба о измени Уредбе о проглашењу Специјалног резервата природе „Осредак” (05 број 110-7400/2022 од 22. 09. 2022. године - Влада Републике Србије - Службени гласник РС 109/2022);
3. Покрајинска скупштинска одлука о изменама и допунама Покрајинске скупштинске одлуке о заштити предела изузетних одлика „Караш-Нера“ (101 Број: 32-1-2018-01 од од 15.11.2018.године - Скупштина АПВ - Службени лист АПВ 54/2018).

Решења/Одлуке о престанку важења акта о заштити:

1. Одлука о престанку заштите споменика природе Енглески пољски брест у Шајкашу (Број: 011-3/2022-1 - Скупштина општине Тител);
2. Решење о ставању ван снаге решења о заштити Природног споменика „Храст лужњак у Новом Кнежевцу“ (Број: 1-020-19/2022 од 28.04.2022. године - Скупштина општине Нови Кнежевац - Службени лист општине Нови Кнежевац 13/2022);
3. Одлука о престанку заштите Природног споменика Храст лужњак у дворишту полицијске станице Нова Црња (Број: II-06-20/22-1-13 од 30.06.2022. године – Скупштина општине Нова Црња);
4. Одлука о престанку заштите Природног споменика Састојина питомог ораха (Број: II-06-20/22-1-14 од 30.06.2022. године - Скупштина општине Нова Црња);

Према захтевима различитих институција, прослеђивани су подаци о заштићеним подручјима из Централног регистра, и то следећим институцијама:

Агенција за заштиту животне средине (доставља података за израду Извештаја о стању животне средине за 2021. годину, промена површина заштићених подручја по категоријама у 2021. години за CDDA базу података Европске уније, ревидирани подаци за CDDA базу података о заштићеним подручјима и границама „designation boundaries“ за 2021. годину).

Министарство заштите животне средине (подаци из Централног регистра заштићених природних добара за потребе наративног дела Предлога финансијског плана Завода за 2023. годину, подаци из Централног регистра заштићених природних добара за Полугодишњи извештај о учинку програмске активности Завода за 2022. годину (прилог за индикаторе Број стручних надзора и Број подручја вреднованих за заштиту), доставља ажурираног Централног регистра заштићених природних добара у електронском облику);

Републички завод за статистику, Београд (подаци о заштићеним природним добрима у 2021. години за израду „Статистичког годишњака Републике Србије 2022”, подаци о заштићеним природним добрима у Републици Србији за годишње ажурирање „ДЕВ ИНФО базе” за индикатор проценат површине заштићених природних добара у односу на укупну површину Републике Србије, подаци за План званичне статистике за 2023. годину (ажурирани Ексел фајл „Porunjavaње Azuriranje Plana Za 2023“), мишљење на Предлог уредбе о утврђивању Плана званичне статистике за 2023. годину);

Јавно водопривредно предузеће Србијаводе Београд (подаци везани за заштићена подручја на територији Републике Србије у циљу израде и ажурирање Предлога зелених зона за План вађења речних наноса 2021– 2023);

Републички секретаријат за јавне политике (подаци за административни поступак Централни регистар заштићених природних добара);

United Nations Development Programme (достављање адреса електронске поште управљача заштићених подручја за потребе објављивања изазова за иновативна решења: шуме и зелена инфраструктура за унапређивање природних вредности и отпорности на климатске промене).

Напомена:

На списку су и одређена акта о изменама аката о заштити из претходних година која је Завод добио током 2022. године, када су и уписани у Централни регистар.

Део базе Централног регистра представљају и збирке исправа које се редовно ажурирају и допуњавају подацима о заштићеним природним добрима и стручним надзорима.

Стање заштићених природних добара и подручја у поступку заштите

Завод за заштиту природе Србије спроводи заштиту природних добара и кроз израду студија заштите као стручних основа за покретање поступка доношења аката о заштити.

Укупна површина заштићених подручја тренутно износи 707.821 ha, што представља 8,00% територије Републике Србије. Под заштитом се налази 5 националних паркова, 18 паркова природе, 25 предела изузетних одлика, 66 резервата природе, 6 заштићених станишта, 311 споменика природе као и 36 подручја од културног и историјског значаја, која су заштићена на основу ранијег Закона о заштити животне средине и Закона о заштити споменика културе, односно укупно 467 заштићених подручја.

У заштићеним добрима укупна површина под првим степеном износи 35.573 ha или 5,03%, под другим степеном је 175.630 ha или 24,81%, под трећим степеном 476.345 ha или 67,30%, док је око 3% заштићених подручја некатегорисано.

Подручја у поступку заштите

На основу члана 42. Закона о заштити природе поступак заштите природног подручја је покренут када завод (Завод за заштиту природе Србије и Покрајински завод за заштиту природе) достави студију заштите надлежном органу и надлежно министарство обавести јавност о поступку покретања заштите природног подручја на интернет страници Министарства. Подручје за које је покренут поступак заштите сматра се заштићеним у складу са овим законом, а до доношења акта о проглашењу примењују се мере прописане у студији заштите.

Завод за заштиту природе Србије је у периоду од ступања на снагу Закона о заштити природе редовно упућивао надлежном министарству и локалним самоуправама студије заштите ради доношења аката о заштити. Министарство заштите животне средине на својој интернет страници објављује Обавештење о поступку покретања заштите за природна подручја на територији Републике Србије. Тренутно је на сајту Министарства објављено обавештење о поступку покретања заштите за 15 предела изузетних одлика, 9 паркова природе, 10 специјалних резервата природе, 5 заштићених станишта и 21 споменик природе.

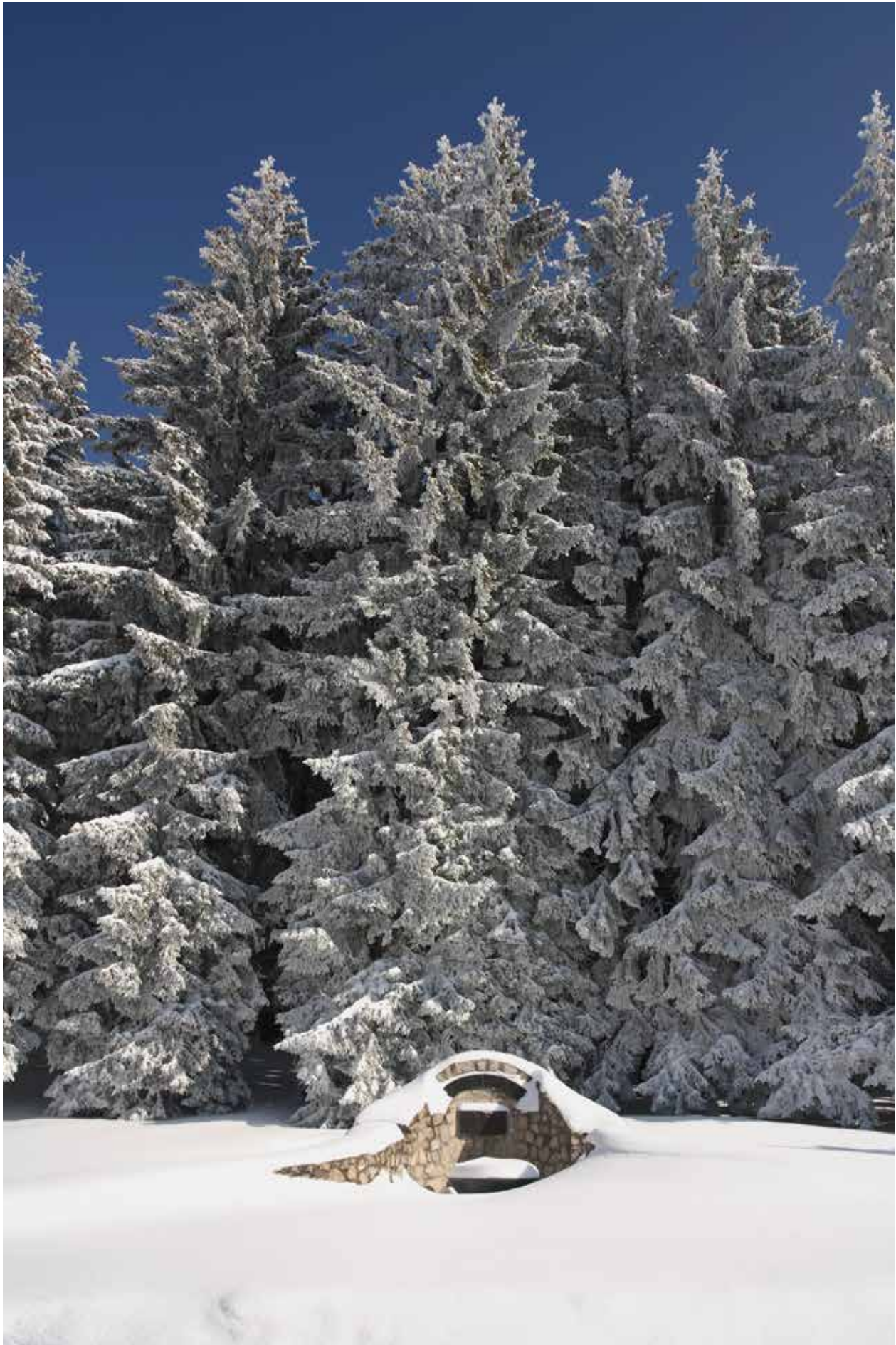
Укупна површина подручја за које је Министарство објавило Обавештење о покретању поступка заштите је 159.417 хектара. Уколико би се прогласила заштита ових подручја, површина под заштитом у Републици Србији би се повећала за 1,80%.

Студије заштите за које је објављено Обавештење о покретању поступка заштите на сајту
Министарства заштите животне средине

Ред. Бр.	Врста заштите	Назив природног добра	Заштита у поступку	Датум слања нацрта	Датум Обавештења о покретању поступка заштите
1	Заштићено станиште	Толинци	Влада Републике Србије	20.12.2016.	27.12.2016.
2	Заштићено станиште	Венерина падина	Влада Републике Србије	01.12.2016.	06.02.2017.
3	Парк природе	Стара Тиса код Бисерног острва	Покрајинска Влада Војводине	03.04.2013.	10.2.2017
4	Специјални резерват природе	Карађорђево	Влада Републике Србије	08.02.2012.	02.03.2017.
5	Споменик природе	Машин мајдан	Влада Републике Србије	31.12.2014.	13.03.2017.
6	Споменик природе	Петрлашке пећине	Влада Републике Србије	31.12.2014.	28.03.2017.
7	Парк природе	Шарган - Мокра Гора	Влада Републике Србије	23.10.2015.	15.06.2017.
8	Специјални резерват природе	Зелениче	Влада Републике Србије	19.06.2014.	14.08.2017.
9	Споменик природе	Хидролошки комплекс Калипоље -Буковик	Влада Републике Србије	09.12.2015.	13.10.2017.
10	Парк природе	Мртваје горњег Потисја	Покрајинска Влада Војводине	18.04.2013.	16.11.2017.
11	Парк природе	Слатине у долини Златице	Покрајинска Влада Војводине	30.12.2016.	17.11.2017.
12	Предео изузетних одлика	Клисура Ђетиње	Град Ужице	01.06.2016.	19.01.2018.
13	Предео изузетних одлика	Кањишки јараши	Покрајинска Влада Војводине	20.11.2017.	25.05.2018.
14	Споменик природе	Парк Бања Ковиљача	Влада Републике Србије	06.07.2012.	28.08.2018.
15	Специјални резерват природе	Косаница-Ђавоља варош	Влада Републике Србије	19.01.2015.	28.09.2018.
16	Предео изузетних одлика	Горња Мостонга	Покрајинска Влада Војводине	10.01.2019.	08.04.2019.
17	Предео изузетних одлика	Варденик-Стрешер	Општина Сурдулица	03.06.2019.	03.07.2019.
18	Предео изузетних одлика	Средња Мостонга	Покрајинска Влада Војводине	10.01.2019.	10.07.2019.
19	Предео изузетних одлика	Рајац	Влада Републике Србије	28.06.2019.	12.07.2019.
20	Предео изузетних одлика	Планина Цер	Влада Републике Србије	26.06.2019.	15.07.2019.
21	Споменик природе	Стабло храста сладуна код изворишта Кисељаја	Град Крушевац	13.03.2017.	15.08.2019.
22	Споменик природе	Мешовити дрворед у Оџацима	Општина Оџаци	18.07.2018.	15.08.2019.
23	Предео изузетних одлика	Слатине средњег Баната	Покрајинска Влада Војводине	10.01.2019.	15.08.2019.

Ред. Бр.	Врста заштите	Назив природног добра	Заштита у поступку	Датум слања нацрта	Датум Обавештења о покретању поступка заштите
24	Споменик природе	Група стабала храста лужњака и цера	Град Крушевац	09.05.2017.	15.08.2019.
25	Споменик природе	Стабло храста лужњака у Великом Шиљеговцу	Град Крушевац	21.04.2017.	15.08.2019.
26	Споменик природе	Стари парк у Влајковцу	Општина Вршац	28.12.2017.	15.08.2019.
27	Специјални резерват природе	Крупачко блато	Влада Републике Србије	31.12.2013.	24.09.2019.
28	Предео изузетних одлика	Долина Пчиње	Влада Републике Србије	18.07.2018.	24.09.2019.
29	Споменик природе	Вражји камен - Просечник	Влада Републике Србије	06.06.2018.	24.09.2019.
230	Специјални резерват природе	Парк шума Ивље	Влада Републике Србије	12.12.2013.	25.09.2019.
31	Парк природе	Мојстирско Драшке планине	Влада Републике Србије	18.09.2018.	26.09.2019.
32	Предео изузетних одлика	Долина Малог Рзава	Влада Републике Србије	19.12.2012.	26.09.2019.
33	Предео изузетних одлика	Вршачке планине	Покрајинска Влада Војводине	10.01.2019.	01.10.2019.
34	Предео изузетних одлика	Потамишје	Влада Републике Србије	30.12.2013.	03.10.2019.
35	Споменик природе	Дубочка пећина - Гаура Маре	Влада Републике Србије	20.09.2019.	18.10.2019.
36	Специјални резерват природе	Увац	Влада Републике Србије	30.09.2019.	18.10.2019.
37	Споменик природе	Каменички вис	Влада Републике Србије	02.10.2019.	11.06.2020.
38	Заштићено станиште	Велики римски шанац	Покрајинска Влада Војводине	26.09.2019.	20.07.2020.
39	Парк природе	Полој	Покрајинска Влада Војводине	10.01.2019.	20.07.2020.
40	Парк природе	Кучај - Бељаница	Влада Републике Србије	08.07.2020.	30.07.2020.
41	Парк природе	Голија	Влада Републике Србије	28.07.2020.	18.08.2020.
42	Споменик природе	Мркоњски вис	Општина Медвеђа	11.08.2020.	20.05.2021.
43	Предео изузетних одлика	Форланд леве обале Дунава код Београда	Град Београд	12.04.2021.	20.07.2021.
44	Национални парк	Стара планина	Влада Републике Србије	21.12.2021.	05.01.2022.
45	Споменик природе	Стабло копривића у Улици Војводе Бојовића у Новом Саду	Град Нови Сад	26.11.2021.	21.01.2022.
46	Споменик природе	Стабло атласког кедра у Новом Саду	Град Нови Сад	28.12.2015.	21.01.2022.

Ред. Бр.	Врста заштите	Назив природног добра	Заштита у поступку	Датум слања нацрта	Датум Обавештења о покретању поступка заштите
47	Споменик природе	Каменички парк	Град Нови Сад	24.12.2014.	21.01.2022.
48	Споменик природе	Футошки парк	Град Нови Сад	26.12.2019.	21.01.2022.
49	Предео изузетних одлика	Доња Мостонга	Град Нови Сад	13.01.2022.	09.02.2022.
50	Заштићено станиште	Зимовалиште Малог вранца	Град Београд	04.08.2016.	01.03.2022.
51	Заштићено станиште	Станиште пољског кукурека	Влада Републике Србије	25.02.2022.	09.06.2022.
52	Споменик природе	Стабло цера у Пресечини	Град Лесковац	11.02.2021.	20.06.2022.
53	Специјални резерват природе	Долине код Падине	Влада Републике Србије	15.07.2022.	03.08.2022.
54	Парк природе	Палић	Град Суботица	23.12.2021.	30.08.2022.
55	Специјални резерват природе	Карађорђево	Влада Републике Србије	02.09.2022.	07.09.2022.
56	Споменик природе	Сесалачка пећина	Општина Сокобања	14.12.2021.	14.09.2022.
57	Споменик природе	Храстова шума у Раденковцу	Влада Републике Србије	20.09.2022.	31.10.2022.
58	Специјални резерват природе	Велики Рзав	Влада Републике Србије	27.09.2022.	04.11.2022.
59	Споменик природе	Букински храстик	Влада Републике Србије	29.11.2022.	05.12.2022.
60	Предео изузетних одлика	Ада Циганлија	Град Београд	28.12.2021.	06.12.2022.

Голија

ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМ И КАРТОГРАФИЈА

Послови из области картографије обухватају израду и измену целокупне картографске документације за потребе стручних сектора Завода, односно за потребу целокупне основне делатности Завода. У том смислу, ангажовање области картографије се односило на следеће послове:

За потребе израде студија заштите

Започете активности на студији, израде теренских карата, дефинисање режима заштите и анализа података за израду студија: ПИО „Планина Јелица“, СП „Паркови Врњачке бање“, СП „Дубочка пећина“, СП „Петрлашке пећине“, СП „Два храста поред Годовичког пута“ – Пожега, НП „Стара планина“, ЗС „Пољски кукурек у Малошишту“, ЗС „Влажно станиште Левосоје“, СП „Шалиначки луг“, СП „Кањон Вучјанске реке“, СП „Стабло цера у Предејане“, СП „Стабло лужњака у Раковцу“, ПИО „Ада Циганлија“, ЗС „Бела Река-Рипањ“, ЗС „Дивчибаре“, ЗС „Зимовалиште малог вранца“, ЗС „Бара Рева“, ЗС „Глинара“, ПИО „Кањон реке Пањице“, ПИО „Горњачка клисура“, НП „Кучај-Бељаница“.

За потребе ревизија

СП „Бели изворац“ – ревизија

За потребе прелиминарних истраживања

„Треска“, „Велики Јастребац“, „Озрен и Девица“, „Карадак и Рујан“, „Сврљишке планине“, „Клисура Сврљишког Тимока“, „Лопатница“, СП „Парк ОШ Академик Миленко Сушић у Гучи“.

За потребе израде извештаја о студија заштите

СП „Стабло храста цера – Почеча“, СП „Стабло храста лужњака – Беле воде“, СП „Стабло храста лужњака – Љутице“, СП „Два стабла бора и Јајинцима“.

Решења о заштити природе

Израда карата и анализа је урађена за 2172 услова и мишљења за потребе израде Решења о условима заштите природе.

Остали послови

- Израда карата за публикацију „Голије и Турјачке гламе“.
- Израда карата, елабората и анализа података за монографију „Церјанска пећина“.
- Израда карата и анализа података за пројекат „Концентрације птица на подручју аеродрома Београд“.
- Израда елабората за часопис „Заштита природе бр. 71/1-2“.
- Израда карата и анализа података за извештај „Средњорочни програм заштите 2021-2030“.

- Израда карата за монографију „Заштићена природна добра у Београду“.
- Израда карата за плакат и лифлет „личне карте ЗЗПС-а“
- Израда карата, елабората и анализа података за приручник „Биљни свет Старе планине - Флора Голије и Турјачке гламе“.
- Израда карата, елабората и анализа података за монографију „Заштићени паркови Србије“.
- Израда карата, елабората и анализа података за монографију „Строго заштићене врсте дрвећа и жбунова у Србији“.
- Израда карата са заштићеним природним добрима Србије за Министарство заштите животне средине.

Остале картографске активности

- Рад на попису и изради, као и свакодневном одржавању збирног shape-а и карте свих заштићених природних добара и добара у поступку заштите, подручја за која су завршене студије, али нису покренути поступци заштите, студија у изради.
- Израда теренских карата и обрада осталих карата по потреби (геолошке, педолошке и сл.).
- Редовни послови скенирања докумената, штампаних материјала и карата и достављања дописа за потраживање података од РГЗ-а.
- Редовни послови одржавања, уноса и исправки дигиталних података у информационом систему.
- Администрација Информационог система у сегменту заштићених природних добара
- Извештај и shape-ови припремљени за потребе Агенције за заштиту животне средине.
- Прикупљање и уношење података за изграђене МХЕ и израда картографског приказа издатих мишљења и решења за МХЕ.
- Дефинисање и анализа граница Рибарских подручја Србије и израда Планава управљања рибарским подручјима.
- Припрема материјала и дигиталних података за израду личне карте ЗЗПС-а као и за плакат заштићених природних добара.
- За све предмете је вршен увид у смислу одређивања да ли су предметне локације у оквиру подручја еколошке мреже (РА, ИВА, РВА Емералд) и др.

Током 2022. године је вршена стална контрола и одржавање компјутерске опреме у Београду и Нишу, сервера, надзор над базама података информационог система, као и израда резервних копија база података, одржавање и прилагођавање раду многобројних модула и апликација информационог система као и израда нових по потребама корисника. Одржавање укупно 88 радних станица на обе локације подразумева брзо отклањање проблема у раду, како на рачунарима тако и на програмима, а посебно у апликацијама информационог система. Укупно 17 сервера на обе локације захтевају константно праћење њиховог рада и тренутно реаговање на указане неправилности у раду, свакодневно прављење резервних копија конфигурација и база података уз инсталирање допуна оперативних система и база. Решавани су проблеми у комуникационим каналима, како према интернету, тако и према канцеларији у Нишу, са којом седиште Завода има VPN конекцију. Нарочита пажња посвећена је безбедносној и антивирусној заштити, као и заштити локалних рачунарских мрежа на обе локације од нежељених приступа.

Сврљишки Тимок

Урађена су бројна прилагођавања апликација информационог система према потребама запослених, а по њиховим сугестијама. Нарочита пажња је усмерена на део информационог система који се бави Централним регистром заштићених природних добара и он је прилагођаван новим законским прописима и потребама Завода, као и апликацији Решавање предмета где је и урађен највећи део измена.

Конзорцију EPTISA је за потребе пројекта НАТУРА 2000, израдио апликацију за мобилне телефоне Теренска. Током 2022. године је вршено одржавање и прављење резервних копија података добијених уносом у теренску апликацију а сама апликација је више пута прерађивана по потребама корисника. Апликација и портал се неће користити само за потребе овог пројекта већ и као основна апликација за прикупљање и каснију анализу података са терена.

Локална рачунарска мрежа на обе локације је редовно администрирана уз тренутно решавање проблема у раду. Вршена је редовна инсталација нових верзија програма за потребе књиговодства и рачуноводства на обе локације, као и пуна техничка подршка свакодневном раду. Интернет презентација Завода је редовно ажурирана, а интерактивна карта заштићених природних добара са елементарним описом сваког добра је освежавана новим подацима.

Током 2022. године је са система Обједињена процедуре преузето и пребачено на сервер Завода 437 предмета у којима је Завод наведен као Ималац јавних овлашћења као и 728 предмета које је послало Министарство за заштиту животне средине као захтев за стручне основе. Сви предмети који су пристигли у Завод су редовно скенирани и уношени у ИС.

Током 2022. године одржавана је активна комуникација са Републичким геодетским заводом преко којег Завод има приступ свим подацима који су неопходни: дигитални катастарски план, власништво, адресни регистар, е-катастар...

У визиторском центру на Тари је уведена директна попречна веза са Београдом и Нишом која омогућава да запослени који тамо бораве могу да раде у локалној мрежи Завода. Такође је направљена резервна попречна веза између Београда и Ниша путем 4G везе.

Током 2022. године је спроведено више јавних набавки: одржавање информационог система и израда нових модула, мобилна и фиксна телефонија, интернет услуге, рачунарска опрема, штампачи, додатна опрема, тонери...

Пружана је техничка подршка свим састанцима и презентацијама, скуповима на националном и међународном нивоу у просторијама Завода, нарочито бројним on-line састанцима.

Израђена су упутства за рад на модулима информационог система и прослеђена корисницима.

УСПОСТАВЉАЊЕ ЕКОЛОШКЕ МРЕЖЕ,
ЗАШТИТА БИОДИВЕРЗИТЕТА И
ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

Дивчибаре

УСПОСТАВЉАЊЕ ЕКОЛОШКЕ МРЕЖЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

У складу са Планом заштите природних добара за 2022. годину настављене су активности на унапређењу успостављања еколошки значајних подручја и еколошких коридора еколошке мреже РС, која укључује међународну NATURA 2000 еколошку мрежу, посебно због тога што је крајем 2021. године отворен Кластер четири у приступним преговорима Србије са Европском унијом, у оквиру којег је и поглавље 27. Животна средина и климатске промене.

У сарадњи са Биолошким факултетом Универзитета у Београду и Институтом за мулти-дисциплинарне студије Универзитета у Београду, кроз реализацију пет уговора, Завод за заштиту природе Србије је у складу са чл. 38. став 6. Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – исправка, 14/2016, 95/2018 – други закон и 71/2021), критеријумима утврђеним законом, општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима, наставио са прикупљањем документације за успостављање еколошке мреже Србије, укључујући и међународну Емералд и Натура 2000 еколошку мрежу. Сагласно члану 10. Уредбе о еколошкој мрежи („Службени гласник РС”, бр. 102/2010) средства за финансирање еколошке мреже обезбеђена су из буџета Републике Србије.

Активности на успостављању еколошке мреже Републике Србије (укључујући и међународну НАТУРА 2000 еколошку мрежу) су у 2022. години реализоване кроз три национална пројекта по уговорима:

- **Уговор о јавној набавци „Прибављање података и друге услуге у циљу наставка успостављања еколошке мреже у Републици Србији, пета фаза“**
Партија 1. Прибављање података и друге услуге у вези са типовима станишта и појединачним групама организама флоре, фауне и гљива у циљу наставка успостављања еколошке мреже у Републици;
Партија 2. Прибављање података и друге услуге у вези са птицама у циљу наставка успостављања еколошке мреже у Републици Србији.
- **Уговор о јавној набавци „Прибављање података и друге услуге у циљу успостављања еколошке мреже Европске уније Натура 2000 као дела еколошке мреже Републике Србије, четврта фаза“**
Партија 1. Прибављање података и друге услуге у вези са типовима станишта и појединачним групама организама флоре и фауне у циљу успостављања еколошке мреже Европске уније Натура 2000 у Републици Србији, четврта фаза;
Партија 2. Прибављање података и друге услуге у вези са птицама у циљу успостављања еколошке мреже Европске уније Натура 2000 у Републици Србији, четврта фаза.
- **Уговор о јавној набавци „Прибављање података и друге услуге у циљу наставка израде црвених листа и црвених књига појединачних група организама флоре, фауне и гљива у Републици Србији, пета фаза.**

У односу на Уговор о јавној набавци „Прибављање података и друге услуге у циљу наставка успостављања еколошке мреже у Републици Србији, пета фаза“ за:

Партију 1. Прибављање података и друге услуге у вези са типовима станишта и појединачним групама организама флоре, фауне и гљива у циљу наставка успостављања еколошке мреже у Републици Србији, Уговор о јавној набавци (07 бр. 065-4086/7 од 29.12.2021) закључен је са Биолошким факултетом Универзитета у Београду.

У складу са уговорним обавезама реализоване су следеће активности:

- извршена је финализација рада на изradi Предлога измена и допуна Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016) на основу Критеријума за израду предлога измена и допуна правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016), који су усвојени у претходној фази реализације пројекта. Нови предлози су сачињени за групе: гљиве и биљке, док је за групу харофита у оквиру алги, извршена ревизија прошлогодишњих предлога. Због техничких разлога везаних за недоступност експерата, подаци о лишјајевима нису могли бити обрађени у овог години, тако да ће се на овој групи наставити рад у наредној пројектној години.
- обављено је теренско картирање нешумских типова станишта и врста за еколошку мрежу Републике Србије са Прилога 2 Правилника о критеријумима за издвајање типова станишта, о типовима станишта, осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта и о мерама заштите за њихово очување („Службени гласник РС“, бр. 35/2010). Теренско картирање станишта је реализовано помоћу апликације „Теренска“ а заснивано је на рукописима: „Методологија картирања Натура 2000 типова станишта у Србији“, „Генерализована класификација станишта Србије (ГКСС)“ и „Приручник за идентификацију типова станишта Србије значајних за Европску Унију“, који су настали у претходним фазама Пројекта, у складу методологијама које се користе у оквиру пројекта „Успостављање еколошке мреже Европске уније Натура 2000 као дела еколошке мреже Републике Србије“ и IPA 2016 пројекта “EU for Serbia - Continued support to implementation of Chapter 27 in the area of nature protection (NATURA 2000)”. Картирање је реализовано на следећим подручјима: Рујан, Тресибаба, Белава, Бесна Кобила, Сврљишке планине, Мали Стол и Велик Крш на којима је организована и обука будућих мапера (без искуства) на самом терену. Теренско картирање станишта. Током рада на терену је попуњен 2953 стандардни теренски формулар за станишта. Од овог укупног броја, 1512 налаз чине репрезентативне тачке за типове станишта, док преостали налази чине контролне (1088), даљинске (352) и неклассификоване тачке (1). Пратећих полигона има укупно 807.
- у оквиру теренског картирања врста завршено је теренско картирање врста флоре, фауне и фунгије – биљке (укључујући васкуларне биљке, маховине и алге), гљиве, бескичмењаке и кичмењаке, а са прилога I и II Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених врста Србије („Службени гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016). Теренско прикупљање нових података је урађено у складу са методологијама које су израђене у оквиру пројекта „Успостављање еколошке мреже Европске уније Натура 2000 као дела еколошке мреже Републике Србије“ и IPA 2016 пројекта „EU for Serbia – Continued support to implementation of Chapter 27 in the area of nature protection (NATURA 2000)“. У предметном периоду реализовано је 340 теренских дана.
- радило се на унапређењу „Базе података о дистрибуцији потенцијално угрожених вр-

ста и типова станишта Србије“ за нешумске типове станишта, као и за врсте васкуларних биљака, маховина, алги, гљива, бескичмењака и кичмењака од значаја за успостављање еколошке мреже Републике Србије, а за потребе реализације теренског картирања нешумских типова станишта и врста. Попуњено је укупно 2953 теренских формулара за нешумске типове станишта са Прилога 2 „Правилника о стаништима Србије“, и полигони су достављени у векторском (.shp) и .kml формату. Такође, попуњено је укупно 2869 (1200 минимално тражених) теренских формулара за циљне врсте из група биљака и животиња са Прилога I и II Правилника о проглашењу и заштити строго заштићеним и заштићеним врстама Србије. Теренски подаци прикупљени су путем мобилне апликације „Теренска“.

- на основу одлуке усвојене на 41. седници Сталног комитета Бернске конвенције у периоду од 29.11. до 3.12.2021. године, и покренутим ИПА пројектом „Мобилизација података за Емералд мрежу за западни Балкан“ („Mobilization of Emerald Network databases in the Western Balkans in preparation of biogeographical seminars“), који финансира Европска комисија а реализује Савет Европе у сарадњи са Европском агенцијом за животну средину, извршена је Мобилизација база података Емералд мреже у Србији у циљу припреме биогеографских семинара. Реализоване су следеће активности: обезбеђени су подаци Покрајинског завода за заштиту природе, Управе за шуме и Србијашума. Подаци су 10. новембра достављени Биолошком факултету; након завршетка овогодишње сезоне теренског картирања које се реализује кроз „ЕМ+ЦЛ пројекте“, овогодишњи нови подаци су обједињени и припремљени за интеграцију у „Emerald dataset“ систем; након завршетка овогодишње теренске сезоне колега из Завода за заштиту природе Србије, овогодишњи нови подаци су достављени Биолошком факултету; откупљена је и на други начин обезбеђена значајна количина нових теренских података који се систематски прикупљају кроз Биологер и AlciPhron активности. С обзром да су нови сетови података прибављени тек половином новембра, није било временских и организационих могућности да се према препорукама из Извештаја, формира ужи експертски тим који ће: а) верификовати нове податке који су интегрисани у „Emerald dataset“ систем, б) извршити њихову анализу и ц) направити ревизију старих и предлог нових АСЦИ подручја.

Партију 2. Прибављање података и друге услуге у вези са птицама у циљу наставка успостављања еколошке мреже у Републици Србији, **Уговор о јавној набавци (07 бр. 065-4086/6 од 29.12.2021) закључен је са Институтом за мултидисциплинарна истраживања Универзитета у Београду.**

У складу са уговорним обавезама реализоване су следеће активности:

- извршена је финализација израде Предлога измена и допуна Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016).
- обављено је теренско картирање врста за еколошку мрежу Републике Србије засновано на Методологији картирања врста птица и Каталогу врста птица из претходних фаза Пројекта. Ангажовани тим треба да је обучен за идентификацију и картирање појединачних дивљих врста птица.
- унапређена је „Базе података о дистрибуцији потенцијално угрожених врста и типова станишта Србије“. У пројектном периоду је реализовано минимум 40 дана за картирање врста у оквиру ИВА из 2020. године, а за која је установљено да постоји недостатак података за врсте птица од значаја за успостављање еколошке мреже у Републици Србији, а које су дефинисане у претходним фазама Пројекта. За врсте са Приоритетног списка је попуњено преко мобилне апликације „Теренска“ 3237 података. Подаци су

равномерно прикупљени унутар ИВА у источној Србији, и то: Хомоље, Ђердап, Ку-чај-Белјаница и Горњи Висок и Видлич.

У односу на **Уговор о јавној набавци „Прибављање података и друге услуге у циљу успостављања еколошке мреже Европске уније Натура 2000 као дела еколошке мреже Републике Србије, четврта фаза“** за:

Партију 1. Прибављање података и друге услуге у вези са типовима станишта и појединачним групама организама флоре и фауне у циљу успостављања еколошке мреже Европске уније Натура 2000 у Републици Србији, четврта фаза, Уговор о јавној набавци (07 бр. 065-4087/7 од 29.12.2021) закључен је са Биолошким факултетом Универзитета у Београду.

У складу са уговорним обавезама реализоване су следеће активности:

- у оквиру активности Теренско картирање нешумских типова станишта и врста за еколошку мрежу Европске уније Натура 2000 у Србији, завршено је теренско картирање нешумских типова станишта и врста из група биљака (маховине, васкуларне биљке) и животиња (лептири, тврдокрилци, правокрилци, вилински коњици, ракови, шкољке и пужеви, рибе, водоземци, гмизавци, сисари, слепи мишеви) и прикупљање нових података у складу са методологијама које су израђене у оквиру пројекта „Успостављање еколошке мреже Европске уније Натура 2000 као дела еколошке мреже Републике Србије“ и IPA 2016 пројекта „EU for Serbia – Continued support to implementation of Chapter 27 in the area of nature protection (NATURA 2000)“. У предметном периоду реализовано је 85 теренских дана за нешумске типове станишта и 140 теренских дана за врсте из група биљака и животиња, за 13 подручја.
- извршено је унапређење „Базе података о дистрибуцији потенцијално угрожених врста и типова станишта Србије“ за нешумске типове станишта, као и за врсте маховина, васкуларних биљака, бескичмењака и кичмењака од значаја за успостављање еколошке мреже Европске уније Натура 2000 у Републици Србији. Попуњено је укупно 1029 теренских формулара за нешумске типове станишта са Прилога I Директиве о стаништима. Исто тако, попуњено је укупно 462 теренска формулара за циљне врсте из група биљака и животиња са Прилога II и IV Директиве о стаништима. Број формулара је мањи од минимално тражених због одсуства врста (претежно васкуларних биљака) са Прилога II и IV Директиве о стаништима на подручјима. Теренски подаци прикупљени су искључиво путем мобилне апликације „Теренска“. Достављени суполигони картираних станишта достављени у векторском (.shp) и .kml формату, у UTM 34N географској пројекцији.

Партију 2. Прибављање података и друге услуге у вези са птицама у циљу успостављања еколошке мреже Европске уније Натура 2000 у Републици Србији, четврта фаза, **Уговор о јавној набавци (07 бр. 065-4087/6 од 29.12.2021) закључен је са Институтом за мултидисциплинарна истраживања Универзитета у Београду.**

У складу са уговорним обавезама реализоване су следеће активности:

- обављено је теренско картирање врста птица у складу методологијама које су израђене у оквиру пројекта „Успостављање еколошке мреже Европске уније Натура 2000 као дела еколошке мреже Републике Србије“ и IPA 2016 пројекта “EU for Serbia - Continued support to implementation of Chapter 27 in the area of nature protection (NATURA 2000)”. Истраживање се односило пре свега на птице зимовалице и пролазнице на сеоби. Картирање врста је обухватило еколошке коридоре од међународног значаја – Јужну Мораву и Велику Мораву, од околине Бујановца и Прешева, даље алувијоном Јужне и Велике Мораве, па све до ушћа Велике Мораве у Дунав.

- унапређена је „База података о дистрибуцији потенцијално угрожених врста и типова станишта Србије“. Преко мобилне апликације „Теренска“ сакупљен је 1621 податак о циљним врстама.

У 2022. години је Завод за заштиту природе Србије у оквиру својих теренских активности прикупио податке о налазима дивљих врста флоре и фауне путем апликације „Теренска“ за потребе валоризације и израду студија заштите подручја, унапређења базе података о дистрибуцији врста, реализације пројектних активности и идентификације еколошки значајних подручја еколошке мреже Србије (кањон Вучјанске реке – Вучје, град Лесковац, планина Јелица – Чачак и Лучани, Горњачка клисура – Петровац на Млави и Жагубица, Глинара – Палилула, Бела река – Рипањ, Вождовац, бара Рева – Палилула, планине Велики и Мали Јасстребац – Алексинац, Ниш, Мерошина, Прокупље, Блаце, Крушеваци Брус, кањон Пањице – Ариље, клисура Сврљишког Тимока – Сврљиг, Књажевац, Тресибаба – Књажевац, Сврљиг, Сврљишке планине – Сврљиг, Бела Паланка, Нишка Бања, Ниш, река Лопатница – Краљево, Ливаде и Левосоје – Прешево и Бујановац, Специјални резерват природе „Пештерско поље“ – Сјеница, Доње Потамишје – Палилула, станиште барских корњача у Великој Крушевици – Рековац, Девица и Озрен – Сокобања, планина Златар – Пријепоље и Нова Варош, влажно станиште у селу Драчић – Ваљево итд.). **Током 2022. године преко апликације „Теренска“ Завод је укупно прикупио 2456 података о налазима дивљих врста биљака, животиња и гљива.**

За наредне фазе ових пројеката је новембра 2022. године Завод за заштиту природе Србије објавио јавне набавке, а крајем децембра су и потписани следећи уговори:

- **Уговор о јавној набавци „Прибављање података и друге услуге у циљу наставка успостављања еколошке мреже у Републици Србији, 6. фаза“**
Партија 1. Прибављање података и друге услуге у вези са типовима станишта и појединачним групама организама флоре, фауне и гљива у циљу наставка успостављања еколошке мреже у Републици Србији – уговор је закључен 26.12.2022. године са Биолошким факултетом Универзитета у Београду;
Партија 2. Прибављање података и друге услуге у вези са врстама птица у циљу наставка успостављања еколошке мреже у Републици Србији – уговор је закључен 26.12.2022. године са Институтом за мултидисциплинарна истраживања Универзитета у Београду.
- **Уговор о јавној набавци „Прибављање података и друге услуге у циљу успостављања еколошке мреже Европске уније Натура 2000 као дела еколошке мреже Републике Србије, 5. фаза“**
Партија 1. Прибављање података и друге услуге у вези са типовима станишта и појединачним групама организама флоре и фауне у циљу успостављања еколошке мреже Европске уније Натура 2000 у Републици Србији, 5. фаза– уговор је закључен 26.12.2022. године са Биолошким факултетом Универзитета у Београду;
Партија 2. Прибављање података и друге услуге у вези са птицама у циљу успостављања еколошке мреже Европске уније Натура 2000 у Републици Србији, 5. фаза – уговор је закључен 26.12.2022. године са Институтом за мултидисциплинарна истраживања Универзитета у Београду.
- **Уговор о јавној набавци „Прибављање података и друге услуге у циљу наставка израде црвених листа и црвених књига појединачних група организама флоре, фауне и гљива у Републици Србији, шеста фаза“** – уговор је закључен 26.12.2022. године са Биолошким факултетом Универзитета у Београду.

Шеста фаза пројекта „Успостављање еколошке мреже на територији Републике Србије” и пета фаза пројекта „Успостављање еколошки значајних подручја Европске Уније Натура 2000 на територији Републике Србије” су базиране на резултатима из претходних фаза из 2016., 2019., 2020. и 2021. године. У складу са уговорним обавезама из децембра 2022. године, завршетак ових фаза и достављање извештаја очекује се до краја 2023. године.

Паралелно са овим процесом, за потребе израде финансијског плана Завода за заштиту природе Србије за 2023. годину дефинисане су активности сва три пројекта које би се реализовале крајем 2023. и током 2024. године.

Долина Пчиње

ЗАШТИТА БИОДИВЕРЗИТЕТА

ПРОЈЕКТИ СА УПРАВЉАЧИМА ЗАШТИЋЕНИХ ПОДРУЧЈА

Током 2022. године реализована су теренска истраживања следећих пројеката:

Истраживање орнитофауне простора долине реке Пчиње

У оквиру Пројекта обављено је истраживање орнитофауне на подручју долине Пчиње. Осим на утврђивању свих присутних врста, пажња је усмерена на присуство национално и међународно значајних врста. Пројекат се реализовао кроз двогодишње истраживање - 2021/2022. године, која су укључила прикупљање података апликацијом „Теренска” за гнездарице у репродуктивном периоду. У новембру 2022. године је достављен завршни Извештај пројекта.

Истраживање фауне сисара СП „Лалиначка слатина”

На основу уговора закљученог између ЈП „Дирекција за изградњу града Ниша“ и Завода, бр. 03-2406-3/2021 од 14.06.2021. године, о изради Извештаја са детаљним пописом фауне птица, сисара, водоземаца и гмизаваца на заштићеном подручју СП „Лалиначка слатина”, током 2022. године су прикупљани и анализирани постојећи подаци и вршена теренска истраживања фауне сисара. Преглед постојећих литературних података о фауни сисара испитиваног подручја је обухватио преглед објављених стручних и научних радова, ловних основа, података корисника ловишта и сл. Теренска истраживања су реализована у виду трансектних пешачких рута којима је обухваћена целина подручја. Осим визуелног осматрања простора, непосредним опажањем су тражени и тзв. директни и индиректни показатељи присуства одређених врста (трагови, измет, хумке, посмртни остаци, места пребивања и сл.) и на тај начин прикупљани нови и проверавани постојећи подаци. Закључено је да заштићено подручје стално или повремено настањује 26 врста сисара, што чини нешто мање од трећине врста до сада регистрованих на тлу Србије. Осим врста које су карактеристичне за шири биогеографски простор, регистровано је и присуство врсте миш хумкаш (*Mus spicilegus*), чији су налази јужно од Саве и Дунава ретки, и везани за долине Велике и Јужне Мораве, Нишаве и Тимока.

ПРОЈЕКТНЕ ТЕМЕ ЗАВОДА

Током 2022. године рађено је на реализацији укупно 4 пројектне теме из области истраживања, мониторинга и заштите биодиверзитета. У највећем броју, истраживане врсте и њихова станишта се налазе на листама Европске директиве о стаништима, али пре свега представљају елементе националне еколошке мреже а затим и европске мреже НАТУРА 2000.

Уређење ентомолошке збирке Завода за заштиту природе Србије у 2022. години

Ентомолошка збирка Завода за заштиту природе Србије, коју су дуги низ година прикупљали сарадници Завода, чува се у просторијама Завода у Београду. Збирка није била уређена, те јој је било потребно сређивање (етикетирање, евидентирање и дигитализација података). На иницијативу ентомолога Завода, и поред тога што ова активност није планирана Планом рада Завода за 2022. годину, започето је уређење збирке вилиних коњица (*Odonata*).

У делу збирке који је до сада прегледан, извршена је детерминација до сада недетерминисаних примерака. Такође, извршена је, у неколико случајева, корекција постојећих идентификација. Дизајниране су нове етикете, унети (за сваку јединку) подаци са постојећих етикета и одређен јединствен Заводски број. Оригиналне информације (са постојећих папирних коверти у којима су се налазили примерци) су изрезане и спаковане у *zip* кесице заједно са примерцима иза нове етикете.

По завршетку овог дела посла збирка је дигитализована, односно формирана је Excel табела са свим познатим подацима о примерцима. Такође, извршено је геореференцирање описаних локалитета и ти подаци су унети у табелу са посебном колоном у којој је наглашена прецизност координата. У табели су формиране три колоне са информацијама о томе ко је све радио на збирци, односно: ко је сакупио примерке, ко је идентификовао исте и ко је евидентирао примерке у збирци (дигитализација, геореференцирање и унос података у табелу). Овим је на овој збирци омогућен рад ентомолозима и у будућности. Такође омогућено је и да више ентомолога могу истовремено да раде на збирци, а да се не изгуби траг ко је шта радио и допринео.

До сада је уређено и дигитализовано 250 јединки (од ЗЗПС 1 до ЗЗПС 249), из 8 породица, односно 40 врста, из разних делова Србије и са једног локалитета из Црне Горе. Материјал је сакупљан у протеклих тридесет година, у периоду од 1992. до 2022. године.

Стање и мониторинг популација дивокозе (*Rupicapra rupicapra* l. 1758) У Србији: потенцијали и могућности реинтродукције, односно интродукције

Мониторинг популација у 2022. години је вршен углавном прикупљањем података од сарадника са терена. Према подацима ЈП „Србијашуме”, управљача репро-центра на планини Столови, током зиме 2020./2021. дошло је до тежих оштећења ограда репро-центра, која до сада није санирана, тако да се животиње и даље несметано крећу и у ограђеном простору и ван њега – у слободној природи. Према процени, бројност се креће око 70-так јединки. Ојачавање популације јединкама са других подручја ни ове године није вршено.

Популација у НП „Тара” наставља стабилан популациони тренд. Обављају се редовне ловне активности током јесењих и зимских месеци. Ове године није реализовано хватање живих животиња за потребе насељавања подручја НП „Копаоник”.

Према доступним подацима, популација у Лазаревом кањону такође има стабилну бројност, У НП „Ђердап” је и даље актуелна идеја и намера Управљача да се дивокозе населе на још једну локацију унутар Парка.

На подручје НП „Копаоник” нису уношене нове јединке након иницијалног насељавања, тако да на подручју Парка и даље обитавају свега три јединке (један мужјак и две женке). Уношење нових животиња ће се наставити у складу са могућностима, ради формирања матичног фонда за пуштање у слободну природу.

Током теренских истраживања подручја Горњачке клисуре прикупљене су вредне информације о учесталој појави дивокозе на овом подручју. С обзиром да простор ове клисуре представља потенцијално врло погодно станиште за дивокозу, потребно је пратити ове појаве и у наредном периоду.

Стање и мониторинг популације строго заштићених и заштићених врста звери у Србији - предлог и примена приоритетних мера заштите и управљања

Статус мрког медведа је праћен кроз контакте са сарадницима са подручја која обухватају до сада познати ареал врсте и увидом у документацију о начињеним штетама. И даље се може констатовати тренд из последњих година о повећању бројности популација и ширењу ареала. Такође се наставио и тренд повећања обима штета које медведи причињавају на имовини грађана (пчелињаци, воћњаци, домаће животиње и сл.). Током 2022. године је настављен тренд почињених штета на „стандардним” тачкама, попут НП „Тара” и околине, подручја Мојстирско-драшких шума (општина Тутин) и ширег подручја Голије. Интересантна су и опажања медведа и пријава штета из околине Бујановца и Бабушнице. На основу ових података, могао би се извести закључак о формирању једне сталне микропопулације у средњем и горњем току и сливу Јужне Мораве.

Из доступних података у овој години може се закључити да вук и даље задржава стабилан популациони тренд и бројност. Информације су прибављане током редовних теренских истраживања од сарадника са терена. Подробнија истраживања нису спроведена.

О рису је и ове године прикупљено врло мало података., углавном кроз контакте са сарадницима са терена. И даље су бележена виђања на подручју НП „Ђердап”. Најновији налаз је из 18.11.2022. године, када је повређена јединка мушког пола нађена на подручју Парка (највероватније се ради о саобраћајном акциденту) а затим збринута у зоолошком врту града Бора. Након успешног опоравка, очекује се скоро враћање у слободну природу.

Стање и мониторинг популација дивљих папкара у Србији – предлог и примена приоритетних мера заштите и управљања

Активности на реализацији ове пројектне теме су углавном спровођене кроз контакте са управљачима значајних заштићених подручја за фауну папкара, као и корисницима ловишта на територији Србије, без наменских теренских истраживања. Прикупљани су општи подаци о бројности и статусу присутних врста (дивља свиња, јелен европски и срна). Уочени тренд пораста бројности и ареала дивље свиње је настављен и ове године. Појава изузетно заразне болести – афричке куге свиња, довела је до озбиљних губитака у популацијама дивље свиње, нарочито у источним деловима земље, оквирно од Дунава до Нишаве. Стога је и даље на снази уредба о појачаном одстрелу и редукацији бројности популација дивље свиње,

донесене на иницијативу Управе за ветерину при Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде. Епидемија афричке куге и појачан одстрел ипак немају значајнији утицај на погоршање укупног статуса врсте код нас, који и даље остаје стабилан, са узлазним трендом.

Из расположивих података се може закључити и да је статус срне стабилан, са настављеним трендом пораста бројности у последњим годинама.

Настављено је ширење јелена европског (*Cervus elaphus*) на простору НП „Тара” и Парка природе „Шарган-Мокра Гора”, након инцијалног насељавања у ужичком крају. Овакво циљно насељавање је изведено и на планини Чемерно, одакле се ареал јелена ширио према северу, тако да су током 2022. године појединачне јединке и мање породичне групе виђане на јужним падинама Јелице.

Станиште гљиве *Tricholosporum goniospermum*

Иницијатива за евидентирање станишта и локалитета врсте гљива *Tricholosporum goniospermum* на подручју општине Сврљиг достављена је Заводу од стране Удружења за развој руралног туризма, заштиту културно-историјског наслеђа „Сварог“.

За евидентирање станишта наведене врсте је неопходно да стручни сарадници Завода обаве теренски обилазак станишта на Сврљишким планинама у време плодношења врсте на локалитетима наведеним у иницијативи (атари села Гулијан, Белоиње, Преконога, Лалинац, Галибабинац, Радмировац) уз сарадњу са члановима удружења који су их првобитно евидентирали. Како је плодношење ретких врста гљива нередовно и непредвидиво, а Завод током 2022. године није добио обавештење од стране Удружења да врста плодноси, теренски обилазак није реализован.

У циљу евидентирања наведене врсте гљива, а на основу података достављених у иницијативи Удружења, предвидеће се теренска истраживања током 2023. године у оквиру реализације валоризација природних вредности на простору Сврљишких планина.

Станиште заштићене биљне врсте крвавац (*Hypericum androsaemum*)

Идући за трагом фотографије која је објављена 2004. године у књизи под насловом „Дивчибаре“ (аутор Богољуб Лома) потврђен је још један локалитет реликтне, заштићене биљне врсте крвавац (*Hypericum androsaemum* L.) у Србији. Према подацима из литературе познато је да је врста присутна на четири локалитета: Борања, Гучево, Цер и Крупањ. За „нови“ локалитет на Маљену, код Горњег Лајковца (К.О. Мионица) на Тометином пољу се знало још од пре двадесетак година када су Др Небојиша Менковић и фотограф Мирослав Јеремић-Јеремија из Ваљева пронашли ову биљку тражећи по Маљену ретке и за фотографисање занимљиве биљне врсте. Нов податак о налазу нису објавили, али је фотографија из 2004. године била довољна да се налаз истражи и поново провери (03.11.2021). Сарадници Завода су обишли терен и тиме је потврђен још један налаз ове ретке врсте у Србији.

Од пет познатих локалитета у Србији, крвавац је за сада, заштићен само у оквиру заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Планина Цер“ (Обавештење о поступку покретања заштите постављено је на сајту Министарства заштите животне средине Републике Србије 15.07.2019. године) и налази се на локалитету који је другом режиму заштите. Иначе, најс-

тарији подаци о постојању ове врсте у Србији датирају из 1912. године и чувају се у хербарјумској збирци Природњачког музеја у Београду (БЕО).

Рад о новом налазу је представљен на 14. Симпозијуму флоре Југоисточне Србије и суседних региона у Кладову у јуну месецу (Novović, S., Menković, N., Stojanović, V. (2022): *New data on the distribution of two protected and one invasive species in the flora of Serbia*, 14th Symposium on the Flora of Southeastern Serbia and Neighboring Regions, Book of Abstracts, Kladovo.)

ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ ПРИРОДНИХ РЕСУРСА

Одрживи развој природних ресурса директно је зависан од примене и унапређења законске регулативе, и сходно томе како из Закона о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009-др.закон, 72/2009-др.закон, 43/2011-одлука УС, 14/2016, 76/2018 и 95/2018), тако и из Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-исправка, 14/2016, 95/2018 – други закон и 71/2021), проистекла је и Уредба о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне („Службени гласник РС”, бр. 31/2005, 45/2005 - исправка, 22/2007, 38/2008, 9/2010, 69/2011 и 95/2018 – други закон). Поменута Уредба регулише сакупљање и све друге облике коришћења и промета дивље флоре и фауне. Контрола подразумева заштитне мере, услове сакупљања, ограничења и забрану сакупљања, коришћења и промета, праћење стања популација заштићених врста на природним стаништима, анализу испуњености услова за издавање дозвола за коришћење заштићених врста у комерцијалне сврхе, евиденцију свих значајних података везаних за дозвољено коришћење заштићених врста.

Уредба кроз прилоге обухвата списак од 97 заштићених врста, и то – 63 биљне врсте, 2 врсте лишајева + род *Usnea* са 8 врста, 15 врста гљива и 9 врста животиња, као и однос количина заштићених врста у свежем и сувом, односно, прерађеном стању.

Уредбом је предвиђено да дозволу за сакупљање и стављање у промет заштићених врста издаје Министарство заштите животне средине, по претходно прибављеном мишљењу Завода за заштиту природе Србије и Покрајинског завода за заштиту природе (уколико се ради о сакупљању на територији АП Војводине). Мишљење Завода се односи на количине заштићених врста, које се могу сакупљати из појединих региона који су наведени у захтевима правних лица односно, предузетника, као и на то да ли се ради о заштићеном природном добру или не. Уредбом је предвиђено да правна, физичка лица и предузетници могу сакупљати заштићене врсте као матична легла, односно засаде из природних станишта ради заснивања узгајалишта, плантажа, расадника и других облика узгајалишта.

На основу члана 15. Уредбе, Министарство заштите животне средине на основу предлога континенталног Завода објавило је 07.03.2022. године конкурс за издавање дозвола за сакупљање из природе заштићених врста дивље флоре, фауне и гљива на свом сајту. Право учешћа на овом конкурсима имала су правна лица и предузетници који се баве делатношћу сакупљања и стављања у промет дивље флоре, фауне и гљива под условом да им није изречена казна за прекршај прописана поменутом Уредбом. На основу члана 13. став. 3 Уредбе, а по предлогу Завода, донесена је Наредба о забрани сакупљања заштићених врста дивље флоре и фауне у 2022. години („Службени гласник РС“ бр. 48/22-94 од 15.04.2022. године), која за поједине врсте забрањује сакупљање на територији читаве Републике Србије или на неком њеном одређеном подручју.

На конкурс се у 2022. години пријавило 150 правних лица односно предузетника. Правна лица су у обавези да пошаљу ОЗВ образац за 2022. годину са извештајем о количинама и месту сакупљања из природе.

Завод је на основу захтева Министарства издао 319 мишљења за коришћење и промет заштићених врста, од којих је Министарство издало 279 дозвола. Завод је укупно обрадио 319 предмета. Анализа ове делатности у 2022. години говори да је интересовање за сакупљање дивљих врста у природи остала на нивоу предходних година.

У току 2022. године Завод за заштиту природе Србије је проширио контингент за биљну врсту јагорчика (*Primula veris*, flos-cvet) за 100.000 kg.

Сакупљање и промет комерцијалних врста гљива вргања (*Boletus edulis bull Fr.*) и лисичарке (*Cantharellus cibarius L.Fr.*) у току 2022. године је био у оквиру просека претходних година.

Делатност сакупљања и промета пужева је и 2022. године показала да се тржиште стабилизовало у погледу сакупљања пужева из природе. Урађен је један захтев за процену приноса заштићене дивље животињске врсте виноградарски пуж (*Helix pomatia*) у селу Годечеву, на територији општине Косјерић и један захтев за процену приноса пијавица на узгајалишту „Хирудофарма МБ“ у Владимирцима.

Наредбом о забрани сакупљања заштићених врста дивље флоре и фауне у 2022. години сакупљање врста *Testudo hermanni* (шумска корњача), *Vipera ammodytes* (поскок) и *Hirudo medicinalis* (медицинска пијавица), је било забрањено на целој територији Републике Србије.

Комисија за спровођење конкурса за издавање дозвола за сакупљање заштићених врста дивље флоре, фауне и гљива у комерцијалне сврхе у 2022. години је констатовала да се повећао број заинтересованих правних лица за сакупљање тартуфа.

Најинтензивније сакупљање лековитог биља у 2022. години регистровано је на територији општина пчињског, расинског, рашког, јабланичког, моравичког и нишавског управног округа где се по подацима Завода, налази и највећи број откупних станица.

Чланом 20. Уредбе регулисано је гајење заштићених врста дивље флоре и фауне на плантажама и фармама физичких и правних лица односно, предузетника. Они су у обавези да Завод обавесте о формирању плантаже или узгајалишта ради добијања мишљења о количинама које се гаје и за то је потребно да доставе податке о узгајалишту и то о локацији, површини, врсти која се гаји.

Највећи број плантажа регистрован је на територији АП Војводине где постоји и традиција узгајања лековитог биља. Ове године се највише контролисао узгој белог слеза (*Althaea officinalis L.*), вранилове траве (*Origanum vulgare L.*) и шипурка (*Rosa canina L.*). Нове плантаже шипурака формиране су у Новом Кнежевцу на површини од 40 хектара и Нештину на површини од 20 хектара. У складу са Законом о заштити природе формиран је Покрајински завод за заштиту природе, тако да контролу гајења заштићених врста на плантажама и фармама које се налазе на територији АП Војводине у потпуности обавља поменути завод.

Током 2022. године, ради евидентирања плантажно гајених биљних врста, које се налазе у Прилогу I и Прилогу II Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, Заводу за заштиту природе Србије поднето је 23 захтева од стране узгајивача, односно правних и физичких лица која се баве овим видом пољопривредне производње. Изласком на терен, евидентирањем плантаже и увидом у примењену технику гајења, у физиолошко стање усева током вегетације и квалитет рода, урађе-

на је процена приноса плодносног дела биљке (корена, хербе или цвета), репродуктивног материјала (семена, ризома, столома) и произведених садница / јединки (садног материјала).

Према евиденцији 2022. године у Републици Србији најзаступљенија је производња заштићене биљне врсте шипурка (*Rosa canina* L.), која добро успева у низијским и брдско планинским условима, погодна је и за гајење у рурарним срединама. Шипурак је вишегодишња биљка, са одликама високе адаптабилности према различитим геолошким подлогама (силикатним, кречњачким и серпентинским стенама), као и према различитим типовима земљишта (плитким неразвијеним земљиштем, рендзинама, смеђе киселим, оподзољеним, дубоким плодним земљиштем...).

Број плантажа под засадом заштићене врсте жуте, балканске линцуре (*Gentiana lutea* L.) се смањује и тренутно је сведен на плантажу у Калуђерским барама на Тари и плантажу у селу Мионица, општина Мионица. Разлог за мању заинтересованост за гајење ове биљне врсте је економског карактера. Жетва корена лициуре је исплатива тек након вишегодишњег гајења, односно, најмање пет година неге биљака је потребно да корен линцуре достигне масу која може донети одређени приход, у противном гајење ове биљне врсте је нерентабилно.

На плодном дубоком и хумусном земљишту Поморавља са добрим водно-ваздушним режимом, годинама у континуитету узгајају се: бели слез (*Althaea officinalis* L.), бела очајница (*Marrubium vulgare* L.), хајдучка трава (*Achillea millefolium* L.), кантарион (*Hypericum perforatum* L.) и враниловка (*Origanum vulgare* L.).

Новина у гајењу лековитог биља на нашим просторима је плантажа вријеска (*Satureja montana* L.) који је у своју производњу уврстило предузеће Sanicula d.o.o. из Горње Мутнице, општина Параћин. Засад вријеска (*Satureja montana* L.) постављен је у Подгорцу (општина Бољевац), који лежи на свега 312 m надморске висине. Засад је у другој години гајења, показао се као успешан и доноси задовољавајући принос.

Доношењем Правилника о проглашењу и заштити стого заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, увелико је олакшан плантажни узгој строго заштићених врста. Омогућавањем узгоја строго заштићених врста разрешавају се два озбиљна ограничења: обезбеђује се заштита угрожених врста и опстанак њихових природних популација, а истовремено обезбеђује се квалитетнија сировина за задовољавање потреба тржишта.

И у 2022. години настављен је заједнички рад са инспекцијом за заштиту животне средине Министрства заштите животне средине на контроли коришћења и промета дивље флоре и фауне кроз стручни надзор прикупљања пијавица из природе. Све су бољи резултати у покушају заустављања незаконитог коришћења природних ресурса. Међутим, и даље је евидентно непоштовање закона у овој области, па је неопходно много веће ангажовање и других државних органа, али и локалне самоуправе и локалног становништва. Без подизања свести грађана, почевши од појединаца, преко породица па даље преко производних и друштвених субјеката, немогуће је доћи до заштите природних вредности и схватања појма и нужности примене одрживог развоја.

ИЗРАДА ЦРВЕНИХ ЛИСТА И ЦРВЕНИХ КЊИГА

У складу са чл. 36. став 4. и 5. Закона о заштити природе, строго заштићене и заштићене дивље врсте одређују се на основу националних и међународних црвених листа или црвених књига, потврђених међународних уговора, стручних налаза и/или научних сазнања. Црвене листе и црвене књиге угрожених дивљих врста са локалитетима на којима се налазе, бројношћу популација и степеном угрожености, утврђује Министарство заштите животне средине, на предлог завода. С тим у вези, Завод у сарадњи са осталим стручним и научним институцијама предлаже црвене листе.

У 2022. години је рађено на реализација пете фазе пројекта кроз „Прибављање података и других услуга у циљу наставка израде црвених листа појединачних група организама флоре, фауне и гљива у Републици Србији”, која се финансира из буџета Републике Србије. У складу са чланом 36. став 5. Закона о заштити природе, црвене листе и црвене књиге угрожених дивљих врста са локалитетима на којима се налазе, бројношћу популација и степеном угрожености, утврђује Министарство заштите животне средине, на предлог Завода за заштиту природе Србије. С тим у вези, Завод у сарадњи са осталим стручним и научним институцијама предлаже црвене листе. У том смислу, Завод је, ради прибављања потребних података, на законом прописан начин, ангажовао стручне и научне институције са задатком даље евалуације таксона за потребе израде црвених листа појединачних група организама флоре, фауне и гљива у Републици Србији, унапређења базе података о дистрибуцији потенцијално угрожених врста Србије употребом апликације за процену угрожености врста у Србији. Завод је вршио контролу рада и извештавања пројекта.

Такође, покренут је поступак јавне набавке у оквиру шесте фазе (децембар 2022. године) за израду рукописа - Црвена листа флоре Србије и Црвена листа фунгије Србије, које ће садржати податке о степену угрожености за све врсте биљака и фунгија од значаја за заштиту, односно врсте за које су у претходним фазама Пројекта установљене следеће категорије угрожности: RE, CR, EN, VU, NT, LC, DD, NA, NE. Шеста фаза је базирана на резултатима из претходних фаза 2016., 2019., 2020. и 2021. године.

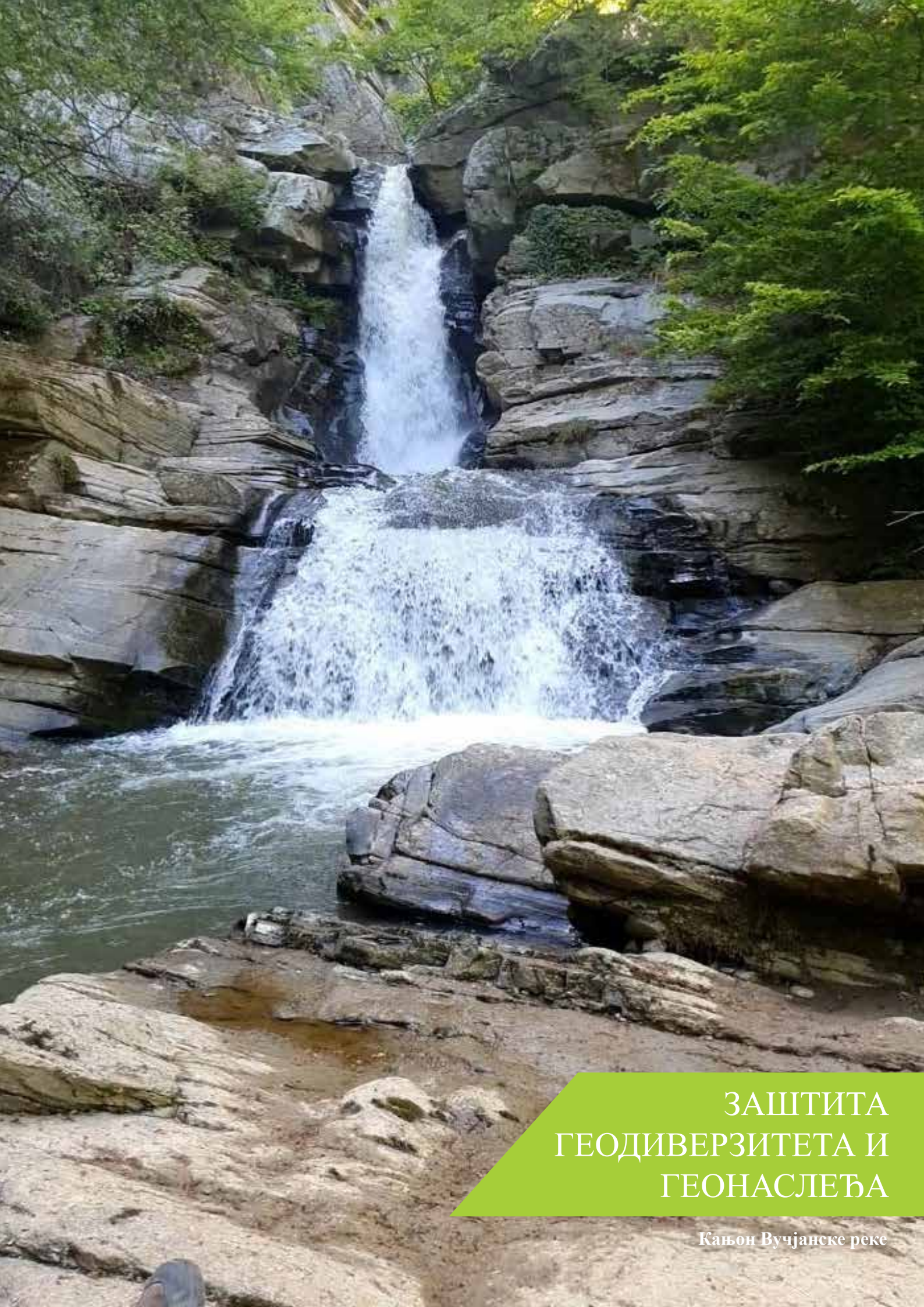
До сада су у оквиру пројекта

публиковане

1. Црвена књига фауне Србије I – Водоземци,
2. Црвена књига фауне Србије II – Гмизавци,
3. Црвена књига фауне Србије III – Птице,
4. Црвена књига фауне Србије IV – Правокрилци;

израђени рукописи

5. Црвена књига фауне Србије V – Рибе – и припрема за штампу,
6. Црвена књига фауне Србије VI – Сисари – припрема за рецензије;
7. Црвена књига фауне Србије VII – Дневни лептири (достављен Заводу децембра 2022. године),
8. Црвена књига фауне Србије VIII – Акватични бескичмењаци (достављен Заводу децембра 2022. године).

ЗАШТИТА
ГЕОДИВЕРЗИТЕТА И
ГЕОНАСЛЕЂА

Кањон Вучјанске реке

Рад Завода у одељењу за геодиверзитет у 2022. години реализован је кроз следеће мултидисциплинарне активности:

I Проучавање и унапређење геодиверзитета и геонаслеђа кроз спровођење истраживања за потребе валоризације подручја у циљу утврђивања богатства геодиверзитета и објеката са вредностима геонаслеђа, припремом прилога за израду Студије заштите као и истраживања на основу иницијатива покренутих од стране других лица/организација:

- Теренска геоморфолошка истраживања за потребе заштите кањона Вучјанске реке, Горњачке клисуре, Озрена и Девице, Сврљишких планина, планине Гиљаве и Златара, Беле реке, Баре Реве, клисуре Пањице, Повлена
- Теренска хидролошка истраживања за потребе заштите Јелице, Повлена, Беле реке, Горњачке клисуре, Јастрепца, Пањице, Баре Реве
- Теренска геолошка истраживања за потребе заштите Јелице, Белог изворца, Дивчибарске тресаве, Глинаре, клисуре Пањице, кањона Вучјанске реке, локалитета Бурма
- Теренска хидрогеолошка истраживања на подручју Бели Изворац, Јелица, Дивчибарска тресави, Озрена и Девице, Пањице, Бобанове बारे, Пештерског поља, Рудника Црвени брег, Комаричког извора, Миљаковачког извора.

II Израду услова и мишљења за пројекте, планове и активности које се односе на коришћење природних ресурса као што су: геолошка истраживања, палеонтолошка истраживања, експлоатације минералних сировина (металичних и неметаличних руда), петрогеотермалних ресурса, речног наноса, коришћење подземних вода за различите делатности, коришћење површинских вода и водног земљишта итд.

III Едукације и унапређења свести о геонаслеђу и његовој заштити

- У оквиру едукације на тему заштите геодиверзитета и геонаслеђа извршена је процена старости и детерминација фосила у кабинету биологије у основној школи Јајинци. Детаљном палеонтолошким анализом фосила, констатовано је да збирка садржи фосилне остатке скелета сисара из Леденог доба горњоплеистоценске старости (120.000 – 12.000 милиона година).
- Рад са децом из предшколских установа са општине Стари град у Београду на тему СП „Калемегдански рт“.

IV Учесће у радним групама у областима одрживог коришћења и управљања природним ресурсима (површинске и подземне воде, песак и шљунак, одбрана од поплава итд).

V Учесће на стручним радионицама, конференцијама и публиковање радова са тематиком о геодиверзитету и геонаслеђу

- Учесће на радионици „Лесни профил Капела у Батајници“ - научно истраживачки потенцијал и сарадња са геопарком „Ђердап“;
- Учесће на научном скупу „Крас – вековна научна инспирација“ који је организовао Географски факултет Универзитета у Београду. Представник Завода одржао предавање „Каменице планине Девице“;
- Учесће на Научном скупу „Карст 2022: Значај, стање и перспективе коришћења и заштите ресурса у карсту“, Одбора за крас и спелеологију Српске академије наука и уметности и други. Учесће су имали и представници Завода, који су представили своје радове:
 - „Иницијални облици каменица на андезитима Малог Виса (Мркоњски Вис, јужна Србија) – прилог познавању силикатног карста у Србији“
 - „Јован Ивко Драшкоц и Ресавска пећина – прилог историјату Ресавске пећине“

Такође на конференцији је била представљена књига “The Lands of Karst. A Visual Story”, чијој изради су допринели и сарадници Завода са великим бројем фотографија и текстова који су употпунили садржај књиге;

- Учешће на стручном скупу „Српски Симпозијум о хидрогеологији“, на коме је представник Завода презентовао рад „Графички прилози историјату Ресавске пећине“
- Објављени су научни радови у стручним часописима из области заштите геонаслеђа:
 - Antić, A., Marković, B. S., Marković, S. R., Cai, B., Nešić, D., Tomić, N., Mihailović, D., Plavšić S., Radaković, G. M., Radivojević, A., Sotirovski, D., Čalić, J., Atanasijević, J., Gavrilov, B. M., Vukojević, D., Hao, Q.(2022): Towards Sustainable Karst-Based Geotourism of the Mount Kalafat in Southeastern Serbia. Geoheritage (2022) 14:16, p. 2-20.
 - Nešić, D. (2022): Kamenice planine Device. Saopštenje, Zbornik radova sa naučnog skupa „Kras-vekovna naučna inspiracija“, Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu, 303-312.
 - Припремљен је рукопис „Резултати истраживања Сесалачке пећине као основа за њену заштиту (Сокобањска котлина, источна Србија)“ за часопис „Заштита природе“
 - Проширени абстракт „Гутлово врело у долини Великог Рзава“ на 18. Конгресу геолога Србије (штампан у Зборнику).
 - Припремљен је рукопис у вези хидрогеолошких истраживања за часопис „Заштита природе“

VI Активности везане за обавезу у циљу одржавања статуса проглашеног Геопарка Ђердап (уписан на листу UNESCO GLOBAL GEOPARKS одлуком Извршног савета Уједињених нација за образовање, науку и културу – UNESCO);

VII Остале активности у оквиру заштите геодиверзитета и геонаслеђа

- Реализовани су радови на контролисаном обурвавању (рушењу) дела лесног профила - „зуб“ на СП „Лесни профил Капела у Батајници“. Редовним стручним надзором над СП „Лесни профил Капела у Батајници“, у последњих десет година уочена је промена стања дела лесног профила описаног као „зуб“, односно континуирано регресивно померање и нагињање одсека - „зуба“ према реци Дунав и одвајање од стабилног дела лесног профила;
- У складу са чланом 43. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, број 36/2009, 88/2010, 91/2010 - исправка, 14/2016, 95/2018 др. закон и 71/2021), спроведена је Јавна расправа за СП Дубочка пећина – Кучево.

САРАДЊА СА СТРУЧНИМ И
НАУЧНИМ ИСТИТУЦИЈАМА У
ЗЕМЉИ И ИНОСТРАНСТВУ

Бели изворац

Сарадници Завода су током 2022. године учествовали на следећим симпозијумима, конференцијама, научним скуповима, семинарима, радионицама, стручним посетама итд., у земљи и иностранству:

- **14. Симпозијум о флори југоисточне Србије и суседних региона**

У периоду од 26. до 29. јуна 2022. године у Кладову је одржан 14. Симпозијум о флори југоисточне Србије, у организацији Департмана за биологију Природно-математичког факултета Универзитета у Нишу и Завода за заштиту природе Србије, као суорганизатора, и уз подршку Министарства за образовање, науку и технолошки развој Републике Србије.

На симпозијуму се представљени следећи радови стручних сарадника Завода: Natural and cultural values of NP Đerdap - concept and protection perspectives; New data on the distribution of two protected and one invasive species in the flora of Serbia; Flora of Golina and Turjačka glama; Special natural values and the concept of the outstanding natural landscape „Vardenik” protection; Invasive alien species in Serbia.

У раду скупа учествовало је преко 200 научника и стручњака из земље и региона, који су представили научне радове из следећих области: таксономија и систематика, фитогеографија, флористика и фитоценологија, фитохемија и фитотерапија, практично употребљиве биљке, генетика, селекција и биотехнологија, пољопривреда, шумарство и пејзажна архитектура, заштита природе и животне средине, зоологија (интеракције животиња и биљака). Као део суорганизације скупа, Завод за заштиту природе Србије иницирао је одржавање сесије на тему „Заштита животне средине и природе“ и обезбедио издања за све учеснике скупа: „Теренска истраживања у ботаници – Приручник са посебним освртом на Власинску висораван“ и постер „Биљке од међународног значаја у Србији“.

- **Научно-стручни скуп „Одрживо управљање националним парковима и газдовање шумским екосистемима“**

У организацији Шумарског факултета Универзитета у Београду, 06. и 07. октобра је одржан научно-стручни скуп „Одрживо управљање националним парковима и газдовање шумским екосистемима“. Завод је на скупу презентовао два рада „Могућности и перспективе одрживог газдовања шумама у заштићеним подручјима, с акцентом на разлике у режимима заштите II и III степена“ и „Унапређивање управљања националним парковима у Србији у складу са моделима добре праксе“. Научно-стручни скуп је недвосмислено показао потребу унутар-секторског и међу-секторског повезивања и потврдио да је газдовање шумским екосистемима и управљање, без обзира на претпостављене наменске целине, кориснике и управљаче, неодвојив процес и да се мора интегрално сагледавати.

- **Семинар „Концепт природи блиског газдовања шумама и његов допринос адаптацији шума на климатске промене“**

У периоду од 07. до 10. новембра 2022. године на Гочу је одржан 19. семинар из Планирања газдовања шумама са међународним учешћем на тему „Концепт природи блиског газдовања шумама и његов допринос адаптацији шума на климатске промене“, Шумарског факултета Универзитета у Београду и Коморе инжењера шумарства, као суорганизатора, и уз подршку Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде - Управе за шуме. У раду скупа учествовало је око 70 научника и стручњака из земље и региона, који су представили научне

радове и резултате пројеката из области шумарства. Модератор семинара је био проф. др Милан Медаревић. Поред презентације пројеката и радова на бројне шумарске теме, присутни су имали прилику да присуствују демонстрацији безбедног руковања моторном тестером, као и да обиђу два огледна поља на којима је практично презентована примена нових елемената на примеру газдинског типа високе шуме бора и адаптивност у планирању и реализацији одрживог газдовања шумама.

- **Трибина „Промоција и очување културно-историјског наслеђа у заштићеним природним добрима“ у оквиру недеље Биосфере**

Завод за проучавање културног развика и Еко центар - центар за социо-еколошка истраживања и документацију, организовали су 14. јуна трибину „Промоција и очување културно-историјског наслеђа у заштићеним природним добрима“ у просторијама Завода за проучавање културног развика. Трибина је реализована у оквиру недеље Биосфере која је саставни део богатог програма манифестације Биос Арт посвећене култури еколошке свести. На трибини су представљене активности Завода и Еко центра на овом подручју, програм УНЕСКО „Човек и биосфера“ и функционисање два резервата биосфере „Голија-Студеница“ и „Бачко Подунавље“, као и на нови међународни резерват биосфере „Мура-Драва-Дунав“ (Аустрија, Хрватска, Мађарска, Србија, Словенија) који је проглашен 2021. године као први пенталатерални резерват биосфере на свету и популарно назван „Европски Амазон“. Такође, говорило се и о номинацији „Културног предела Бача“ за листу светске културне и природне баштине организације УНЕСКО, која је поднета почетком ове године. Представљене су две монографије које је израдио Еко центар у сарадњи са ЈП „Србијашуме“ – Монографија о Парку природе Голија и Резервату биосфере Голија – Студеница, односно са покрајинским институцијама – Монографија о Резервату биосфере „Бачко Подунавље“. Од ове године је уведено обележавање Светског дана резервата биосфере – 3. новембар. У плану је обележавање овог дана у Србији, која има два резервата биосфере: Резерват биосфере Голија – Студеница и прекогранични Резерват биосфере Мура-Драва-Дунав, у чијем се саставу налази Резерват биосфере Бачко Подунавље.

- **Учешће у међународној радионици „Биологер“ у селу Темска на Старој планини**

Друштво биолога „Др Сава Петровић“ са Департмана за биологију Универзитета у Нишу организовало је у селу Темска у Пироту четврту међународну радионицу администратора база података о биодиверзитету, која окупља биологе из западнобалканских држава. Тема овогодишње радионице је била дискусија око унапређења базе података „Биологер“, као и проширење администраторског тима у оквиру нових група, које ова база не покрива (сисари, рибе и неке групе бескичмењака). Током радионице је извршен обилазак НП „Стара планина“ на локацијама ширег окружења села Темска, Рагодеша, Ореовице, као и на локалитетима Бабин Зуб, Висок, Одоровачко крашко поље, Јерма, околина Пирота, током којег је и вршено пописивање врста на сваком од њих преко апликације „Биологер“. Прикупљени подаци су потхрањени у бази података „Биологер“, али се могу потражити и интегрисати у оквиру базе података „Геренске“ апликације Завода.

- **Учешће на IPBES (Intergovernmental Platform for Biodiversity and Ecosystem Services) радионици у Северној Македонији**

У Скопљу је у периоду 26-30. октобра одржана регионална IPBES радионица која је окупила заинтересована лица, невладине и владине организације, научнике, стручњаке и друге

институције из региона (Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Северна Македонија и Србија) за IPBES програм односно актуелни пројекат IPBES 10, који се бави проценом инвазивних страних врста као главном темом пројектног задатка. Учесници су размењивали искуства у њиховим земљама, посебно уколико су примењиване IPBES процене, имплементирани резултати IPBES процена у оквиру законске регулативе или примене у пракси. Представници Завода, како нема актуелних пројеката базираних на IPBES проценама у Србији, презентовали су пројекте који се тичу успостављања националне еколошке мреже и НАТУРА 2000 еколошке мреже, а односе се на прикупљање и геореференцирање литературних и теренских података о врстама и стаништима значајних за заштиту на међународном и националном нивоу, што свакако представља добру подлогу за даље спровођење различитих процена попут IPBES процене. У оквиру семинара је организован и обилазак Кањона Матке.

- **Учешће у мониторингу птица селица на станици Драгоманско блато у Бугарској**

На позив Природњачког музеја и Бугарске Академије Наука, Завод је учествовао је у националној мониторинг схеми Бугарске за праћење птица селица на прстеновачкој станици Драгоманско блато у близини Софије у Бугарској, као дела пројекта за извештавање о стању популација птица у Бугарској. Завод је упознат са теренском методологијом рада орнитолога у Бугарској (постављање мрежа, прстеновање птица, прикупљање потребних информација о уловљеним јединкама` итд.) и системом извештавања ка Европској комисији о стању у подручјима Натура 2000 који у Бугарској функционише на релацији НВО – државне институције које се баве истраживањима биодиверзитета – Министарство заштите животне средине – Европска комисија.

- **Уводна конференција пројекта „Тематско путовање коридором културне и природне баштине Србије и Црне Горе – Creative Twinning“**

Конференција је посвећена је активностима у оквиру поменутог пројекта и има за циљ развој заједничке туристичке понуде за очување, евалуацију, интерпретацију, интеграцију и промоцију објеката културног и природног наслеђа по савременом моделу тематских путева. Регионална агенција за просторни и економски развој Рашког и Моравичког округа реализује пројекат у Краљеву и општинама Рашка и Ивањица, а најзначајнији део активности односи се на Голију. На простору парка природе Голија постоје старе куће које потврђују постојање и начин изградње из периода 19. и почетка 20. века. Такође ту се налазе и економски објекти попут воденица, остатака ваљарица а занимљива су и стара српска гробља која се називају грчким гробљима у овом подручју. Ова гробља најбоље сведоче о повезаности становништва са обе стране државне границе, односно на простору југозападне Србије и северне Црне Горе. Центар за иницијативе из области одрживог туризма Црне Горе реализује пројекат на територији општина националних паркова Дурмитор (Жабљак и Мојковац), Проклетије (Гусиње) и у близини Биоградске Горе (Мојковац и Бијело Поље). За пројекат је креирана циљна група, размотрене су и теме које се могу искористити у пројекту. Једна од тема је стари средњовековни град Брсково који је основао краљ Урош Немањић. Овај стари град налази се у близини Биоградске Горе, а изабран је због интересантне повезаности са Србијом.

- **VI Конференција Паркова Динарида**

Шеста конференција Паркова Динарида и регионална конференција организација цивилног друштва одржана је у периоду 31. мај - 03. јун 2022. године у Сарајеву у организацији Паркова Динарида и WWF Адриа. Главни циљ Конференције био је да истражи како ојачати

регионалну сарадњу, побољшати координацију за очување биодиверзитета на Западном Балкану, одрживост заштићених подручја и препознати како различити актери могу допринети и унапредити очување природе кроз имплементацију Зелене агенде за Западни Балкан. На Конференцији је усвојена заједничка Декларација организација цивилног друштва за боље спровођење Зелене агенде у региону Западног Балкана. Декларација је упућена Европској комисији, а у њој се од ЕУ и влада тражи да осигурају укључиво, транспарентно и смислено учешће цивилног сектора у плановима и пројектима Зелене агенде. Конференција је завршена панелом посвећеним улози жена у очувању природе, на којем су представнице цивилног сектора, управљача и политичарке говориле о изазовима и искуствима у свом раду.

- **Састанак и светодавна посета Олимпијском центру „Јахорина“ у Босни и Херцеговини**

У периоду од 31.03. до 01.04. 2022. године, стручни тим Завода за заштиту природе Србије у организацији ЈП „Скијалишта Србије“ био је у стручној посети Олимпијском центру „Јахорина“, Пале, Босна и Херцеговина, поводом размене искуства за потребе оснежавања скијашких стаза у НП „Копаоник“ где је на простору ливадске вегетације, између врха Мали Караман и Караман гробан предвиђена изградња мини водоакумулације из које ће се захватати вода за оснежавање.

С тим у вези, директор фирме „Хидромонтажа“ д.о.о, Београд је презентовао пројекат „Систем за оснежавање ски стаза у Олимпијском центру „Јахорина“ – I фаза. Детаљно је изнет опис техничких решења акумулације „Пољице“, бране и прибранских објеката што је послужило као пример за изградњу будућег вештачког језера у НП „Копаоник“.

- **Састанак и светодавна посета на простору Јужног Тирола на Доломитима у Италији**

У периоду од 27.01. до 02.12.2022. године, запослени Завода за заштиту природе Србије присуствовали су састанцима и обавили саветодавну посету на простору Јужног Тирола - седишту производње где су Заводу представљени су системи оснежавања, као и ток производње од склапања великог броја компоненти до коначног топа за снег и његове провере, са посебно дизајнираним системима за оптималну ефикасност система за оснежавање. Системи за прављење снега су веома сложени технички системи који се састоје од великог броја компоненти, а за оптимално прављење снега, све компоненте морају бити прецизно усклађене једна са другом. Поред резервоара, пумпних станица, цевовода, компресорских постројења, јама и вентила, укључује и систем управљања. Такође, постоје и сервисне услуге за цео систем како би се поједноставио процес редовног одржавања. Ово се односи на топове за снег и повезане вентиле, као и на машинска постројења која захтевају редовно одржавање. Све неправилности које се појаве одмах се отклањају, враћајући нормалан рад и гарантујући оптималне резултате. Организована је саветодавна посета ски центру Carezza Dolomites, где је Флориан Еисатх (Florian Eisath), власник италијанског ски центра Carezza и хотела Moseralm, одржао презентацију „Концепт одрживости и CO2 Net Zero“, на тему на руковођења сопственим бизнисом, али са посебним освртом на природу, као и све заинтересоване стране на датом подручју. Такође, обављена је посета ски центру Kronplatz (Plan de Corones), у којем се подручје зимских спортова налази на надморским висинама од 973 до 2.275 m. На овом простору је за скијање и сноуборд на располагању 120 км стаза. Превоз се обавља са 32 лифта. Својом разноликошћу, висококвалитетним стазама и панорамским погледом од 360 степени, овај простор је стекао репутацију дестинације из снова за скијаше. Високо изнад долине Пустер, скијашка сезона је дуга, а стазе се одржавају у одличном стању.

НОМИНАЦИЈА МЕЂУНАРОДНО ЗНАЧАЈНИХ ПРИРОДНИХ ДОБАРА

- **Састанак поводом могуће нове номинације за упис букових шума на листу Светске природне баштине**

Координациона канцеларија заједничког управљања Добром светске природне баштине „Древне и нетакнуте букове шуме Карпата и других региона Европе“ организовала је 13. јула састанак путем интернета са представницима две државе, Србије и Црне Горе, које су учествовале у номинацији предатој јануара 2020. године, али према препорукама IUCN-а да „имају потенцијала да испуне критеријум IX (за упис на листу светске природне баштине), али нису још увек показале да у потпуности испуњавају критеријум интегритета“ и зато се „не препоручује њихов упис у овом тренутку“, те нису додате на листу Светске природне баштине као проширење постојећег Добра. Нова номинација која је припремана за јануар 2022. године није предата, те државе које су је припремале, Хрватска и Аустрија, а које желе да овим путем измене границе својих уписаних компоненти, заинтересоване су да предају нови номинациони досије до краја јануара 2023. године, а придружује им се и Француска која је заинтересована да буде носилац следеће номинације проширења. На састанку је разматрана могућност да се овој номинацији прикључе две државе које су 2020. године номинирале вредне компоненте за додавање на листу Светске природне баштине. Након разматрања свих прилика и потешкоћа које подразумева подношење нове номинације већ номинираних компоненти, односно могућност испуњавања препорука Комитета за светску баштину, предочено је да ће позив за нову номинацију да се упути на званичном нивоу, преко Комисије за UNESCO и делегације при UNESCO-у.

- **Семинар о припреми документације за упис културног и природног наслеђа на UNESCO листу светске баштине**

Семинар о припреми документације за номинацију светског наслеђа одржан је 26. и 28. октобра у просторијама Републичког завода за заштиту споменика културе, у организацији Републичког завода за заштиту споменика културе и UNESCO одељења за номинације светског наслеђа. Први дан семинара је служио као уводни дан за упознавање са UNESCO процедурама и политикама које се тичу номинације светског наслеђа према Конвенцији светске баштине коју је Генерална конференција UNESCO-а усвојила 16. новембра 1972. године, а други дан је био резервисан за практичан рад који се односи на компаративне анализе студија случаја, имплементацију оперативних препорука и дискусију о новим потенцијалним члановима Комисије Републике Србије за сарадњу са Организацијом Уједињених нација за просвету, науку и културу (UNESCO). Приказани су ажурни примери међународних добара која су без потешкоћа прошла процес уписа на Листу светске баштине. При томе су дати оперативни савети UNESCO представника, где је стављен акценат на неопходност унапређења кадровске политике у националним институцијама која се односи на све аспекте имплементације UNESCO оперативних препорука у Србији.

Манастир Студеница

МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА

- **Позитивно оцењен периодични извештај о стању РБ „Голија – Студеница“ за период 2012-2021. године**

Периодични извештај за РБ „Голија-Студеница“ за период 2012-2021. године, који су заједнички припремили ЈП „Србијашуме“ и Завод за заштиту природе Србије, у децембру 2021. године, добио је позитивно мишљење од стране Саветодавног комитета за резервате биосфере, што значи да испуњава критеријуме програма Човек и биосфера (МаБ) и да наставља да буде члан Светске мреже резервата биосфере, коју у овом тренутку чини 727 резервата биосфере у 131 земљи света. Саветодавни комитет је, између осталог, са уважавањем констатовао активности које су спроведене на заштити природног и културног наслеђа, као и унапређењу органске пољопривреде и екотуризма. Похвалио је активности везане за развој Акционог плана за резерват биосфере који је у складу са Акционим планом из Лиме. Такође је препоручио да локално становништво буде директније укључено у управљање резерватом биосфере преко Форума заинтересованих страна, општина и традиционалних скупштина, које су тренутно у дијалогу са менаџментом резервата биосфере, али углавном кроз консултације. Саветодавни комитет је ценио бројне активности које су предузете у циљу промоције екотуризма и руралног туризма, маркетинга културног наслеђа као и одрживог коришћења шума и позвао на подједнако улагање у промоцију и маркетинг одрживе пољопривреде, а такође је похвалио и бројне активности које су спроведене на праћењу и истраживању биодиверзитета, промоције одрживог туризма и др.

- **Учешће у радној групи Центра за изврсност за мапирање обновљивих извора енергије у југоисточној Европи**

У периоду 28-29.11.2022. године, Завода је узео учешће у радној групи Центра за изврсност за мапирање обновљивих извора енергије у југоисточној Европи, коју су чинили представници земаља југоисточне Европе: Словеније, Хрватске, Црне Горе и Северне Македоније. Том приликом је представљен рад Центра за изврсност, организације The Nature Conservancy (TNC), као и о пројекат мапирања обновљивих извора енергије у југоисточној Европи (мапирање потенцијалних/погодних и непогодних локација за изградњу соларних електрана и ветропаркова), а затим је одржана панел дискусија о резултатима из претходних мапирања као и дискусија о будућој сарадњи. Одржана су предавања о самој методологији мапирања, а представљен је и пример мапирања обновљивих извора енергије у Хрватској – жупанија Задар. Након предавања, уследила је дискусија о техничким изазовима методологије мапирања, типовима података који су потребни за што боље мапирање, као и недостацима ове методологије.

- **Пројекти из области шумарства који се спроводе у сарадњи са Агенцијом за пољопривреду и храну Уједињених Нација (UN FAO)**

Завод је током 2021. године учествовао у неколико скупова и састанака које је организовала Управа за шуме Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије,

која спроводи два пројекта у Србији, у сарадњи са Агенцијом за пољопривреду и храну Уједињених Нација (UN FAO), уз финансијску подршку Светског фонда за животну средину (Global Environmental Facility - GEF). Завод је узео учешће у раду Надзорног одбора и међусекторских радних група за подршку реализацији наведених пројеката.

Пројекат 1: Допринос одрживог газдовања шумама ниским емисијама и прилагодљивом развоју GCP/SRB/002/GFF – Contribution of sustainable forest management to a low emission and resilient development in Serbia (FSP)

Пројекат 1 је започет 2018. године са основним циљем да допринесе очувању биодиверзитета и ублажавању климатских промена кроз промоцију мултифункционалног одрживог газдовања шумама у продуктивним шумама. Неки од резултата пројекта су подршка мултифункционалном одрживом газдовању шумама (FIS, NFI, мониторинг угљеника, извештавање и систем верификације), регионални планови развоја шума у циљу мултифункционалног газдовања шумама, најбоље праксе управљања у различитим врстама шума, као и праћење, евалуација и ширење научених лекција.

Пројекат 2: Стварање услова за обнову шумских предела (FLR) на политичком, теренском и тржишном нивоу у циљу постизања неутралног стања деградације земљишта (LDN) у Србији GCP/SRB/007/GFF - Forest and landscape restoration (FLR) to achieve Land Degradation Neutrality (LDN) in Serbia

Пројекат 2 је започет 2021. године, са основним циљем одржавања услуга заштите животне средине и безбедности хране кроз промоцију FLR и LDN праксе за опоравак и рестаурацију приоритетних пејзажа и успостављање механизма подршке за постизање и праћење LDN на националном нивоу. За постизање резултата Пројекта 2 неопходно је постојање међусекторске експертске радне групе чији је основни задатак успостављање система подршке одлучивања у решавању проблема деградације земљишта и шума дајући посебну пажњу обнови шумских предела. Ова експертска група би требало да остане активна и након завршетка пројекта како би водила процес подизања нивоа FLR на националном нивоу и редовно пратила и оцењивала извештавање о статусу LDN-а у Србији. Представљен је и План рада Пројекта у наредном периоду до краја 2023. године.

- **Учешће у IPA II пројекту „Мобилизација података за Емералд мрежу за западни Балкан као припрема за биогеографске семинаре“**

IPA пројекат „Мобилизација података за Емералд мрежу за западни Балкан као припрема за биогеографске семинаре“ („Mobilization of Emerald Network databases in the Western Balkans in preparation of biogeographical seminars“), који финансира Европска комисија, реализује Савет Европе у сарадњи с Европском агенцијом за животну средину. С циљем припреме за биогеографске семинаре у 2022. години и представљања постигнутог напретка у имплементацији Емералд мреже, потребно је извршити ажурирање Емералд базе података о дистрибуцији врста и станишта у пет земаља западног Балкана.

Тема пројекта је мобилизација података за извештавање у оквиру Емералд мреже, са циљем припреме за први билатерални састанак у оквиру пројекта (Emerald data mobilization: preparatory on-line meeting before the 1st Bilateral meeting). Србија је овом пројекту доставила сет податка које поседује у вези са Натура 2000 мрежом у сврхе „конверзије“ за Емералд мрежу.

Букова шума на Јастребцу

Завод је доставио сет података у SDF формату (excl или shp фајлови) за прелиминарна Натура 2000 подручја која су дефинисана досадашњим националним и IPA 2016 пројектом, односно свих података о врстама и стаништима са Директиве о стаништима којима располаже. Подаци о врстама са Директиве о птицама нису достављени, с обзиром на то да нису у формату који је компатибилан са захтевима пројекта.

- **Промоција доделе награде Schweisfurth Stiftung фондације у Немачкој**

Начелник одељења за биодиверзитет, еколошке мреже и одрживи развој који је написао писмо подршке Ласлу Галамбошу из Покрајинског завода за заштиту природе, номинованом за награду за изузетну посвећеност заштити и очувању река, влажних станишта и предела (Wolfgang Staab-Conservation-Prize), одржао је похвални говор о награђеном кандидату Ласлу Галамбошу на свечаности доделе награде 14. октобра у Регенсбургу у Немачкој, а на позив извршног директора Фондације др Ниелса Колшуетера (Niels Kohlschuetter).

- **Учешће у раду радне групе о извештавању према Резолуцији 8. Бернске конвенције**

По питању припреме извештаја земаља ка Бернској конвенцији у 2022. години су одржане две радионице *ad hoc* радне групе о извештавању према Резолуцији 8. Бернске конвенције из 2012. године, које су намењене националним експертима како би се на најбољи начин испунио овај задатак. Наведена резолуција налаже да се извештаји о стању врста и станишта које се штите у оквиру Емералд еколошке мреже (листе на Резолуцијама 4 и 6 Бернске конвенције) доставља Секретаријату Бернске конвенције на сваких 6 година. Последњи извештај ка Бернској конвенцији Република Србија је доставила 2011. године, пре доношења Резолуције 8. Као главни изазов приликом извештавања, наметнула се форма и број карактеристика у извештају, односно комплексност извештаја. Тако комплексни извештаји подразумевају и мобилизацију великог броја експерата, значајна финансијска средства и дуготрајну припрему, те је већи број држава кроз рад у *ad hoc* радној групи о извештавању према Резолуцији 8. Бернске конвенције затражило да се рок за извештавање продужи за две до три године. Договорено је да период наредног извештавања за Републику Србију буде од 2019 – 2024. године, што би значило да извештај треба бити достављен 2025. године. Најпре свака земља треба да састави референтне листе врста и станишта са Резолуција 4 и 6 које се налазе на њеној територији. Рад Завода у оквиру наведене *ad hoc* радне групе, као и на биогеографском семинару који је одржан 2022. године, а на основу података којим тренутно располаже Завод, дефинисана је коначна референтна листа врста и станишта које се штите у оквирима Емералд и Натура 2000 еколошке мреже, а које су присутне на територији Републике Србије, у оквиру одређеног биогеографског региона. Наредни састанак би требало да се одржи почетком 2023. године, са циљем коначног дефинисања обима Извештаја који је реалан за сваку државу да испуни обавезу извештавања у договореном року.

ИНФОРМИСАЊЕ ЈАВНОСТИ
И ОБРАЗОВНО-ИЗДАВАЧКА
ДЕЛАТНОСТ

Стара планина

ПРОМОТИВНЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ И АКТИВНОСТИ

У току 2022. године организовано је обележавање еколошких датума са директним учешћем заинтересованих страна и пласирањем информација за медије.

Обележавање еколошких датума

- Поводом Светског дана влажних станишта (02. фебруар) прослеђено је саопштење за медије о значају очувања влажних подручја и Рамсарским подручјима у Србији.
- Поводом обележавања Светског дана шума (21. март) и Светског дана вода (22. март) Завод је учествовао у акцији пошумљавања Адриа медиа групе „Засади дрво“ са програмима едукације и за учеснике садње.
- Поводом обележавања Дана заштите природе (11. април), организована је образовна посета и обилазак Специјалног резервата природе „Брзанско Моравиште“ за представнике локалне самоуправе града Крушевца, месних заједница, школа, наставнике и ученике
- Поводом обележавања Дана Планете Завод је учествовао у акцији „Засади дрво“
- Поводом обележавања 74 године рада, Завод (30. април) је послао је тематско саопштење за медије о заштићеним подручјима и врстама
- Поводом Дана биодиверзитета (22. мај) Завод је организовао образовну акцију у Пределу изузетних одлика „Тршић-Троноша“.
- У циљу учешћа у акцији Европски дани мобилности и Дана без аутомобила Завод је организовао у Нишу у Вождовој улици радионице о заштићеним врстама и изложбу фотографија заштићених подручја у околини Ниша.
- Као део манифестације „Европски дани баштине“ Завод је у Београду у сарадњи са Општином Земун одржао тибину на тему: „Одржива пољопривреда и заштита природе“ и обилазак заштићених стабала у Земунском парку
- У циљу обележавања Дана резервата биосфере (02. новембар) Завод је учествовао у Коференцији посвећеној представљању Светског резервата биосфере Парк природе „Голија“ у просторијама Шумарског факултета у организацији ЈП „Србијашуме“
- Поводом „Светског дана планина“ (11. децембар) Завод је одржао презентацију и радионицу на тему „Заштита планинских станишта у Србији“ у Лозници у сарадњи са Центром за културу „Вук Караџић“ из Лознице.

Сајамови, манифестације и акције

- Отварање изложбе „Небеско камење“, 01. марта, у Природњачком центар Свилајнац.
- **Међународни сајам туризма** у Београду од 24. до 27. марта на штанду Туристичке организације, на тему заштићена подручја као дестинације еко туризма.
- **Садња Панчићеве оморике** у дворишту четири београдске основне школе. Акција је започета 16. марта у ОШ „Јован Дучић“ у Београду. Поред ОШ „Јован Дучић“, стабла Панчићева оморике посађена су и у двориштима ОШ „Јанко Веселиновић“, ОШ „Ђура Јакшић“ и ОШ „Марко Орешковић“. У свим школама, поред посађених стабала, постављена је информативна табла о карактеристикама, распрострањењу и значају врсте. У акцији је посађено 30 стабала.

- У оквиру ове манифестације „**Хомоље те зове**“, представљена су природна добра Хо-моља у оквиру мултимедијалне изложбе поводом отварања пунионице фабрике „Роса - газирана вода“ 10. маја у Нереници код Кучева а 07. јуна су представљена издања Завода испред Рајкове пећине.
- „**Парковијада**“ - учешће на традиционалној манифестацији која окупља запослене у националним парковима, заводима за заштиту природе и ресорном министарству одржаној у Националном Парку „Тара“ у периоду од 16. до 19. јуна.
- „**Биљобер**“ - са учешћем Завода на манифестацији одржаној од 02. до 07. јула у Специјалном резервату природе „Ртањ“.
- „**Засади дрво**“, чији су покретачи Adria Media Group и DM Drogerie. Завод за заштиту природе Србије, учествовао је као партнерска институција у овој акцији.
- **Међународни сајам заштите животне средине и природних ресурса, EcoFair** који је одржан у периоду од 4. до 6. октобра у Београду. Завод је на свом штанду учесницима и посетиоцима представио рад у заштити природе и активности на проширењу мреже заштићених подручја и природних добара у нашој земљи.
- **Награда фондације Швајцфурт за очување природе Дунава Волфганг Штаб.** На свечаности доделе награде Ласлу Галабошу из Покрајинског завода заштиту природе, 14. октобра у немачком граду Регензбургу, говор је одржао представник Завода.
- **Међународни београдски сајам књига**, оджан у периоду од 23. до 30. октобра 2022. године. На штанду Завода посетиоци су имали прилику да набаве монографије и књиге објављене у издању Завода.
- Поводом учешћа у акцији ПГТ Србије издавања серијала поштанских маркица на тему „**Европска заштита природе**“ штампане су две нове маркице са мотивима заштићених подручја и то: Специјални резерват природе „Јелашничка клисура“ и Специјални резерват природе „Клисура реке Трешњице“.

ОБРАЗОВНО-ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ

У току 2022. године образовни програми реализовани су у форми семинара (webinara), радионица, скупова, појединачних или серијала предавања, самостално и у сарадњи са другим институцијама и организацијама које се баве заштитом природе.

Образовни програми

ПРОГРАМИ ЗА УЧЕСНИКЕ У ЗАШТИТИ ПРИРОДЕ (научна и стручна јавност, управљачи заштићеним природним добрима, локална самоуправа и невладине организације)

- Форум о значају и спровођењу пошумљавања у Србији под називом „Велико питање“ одржан на Шумарском факултету у Београду (28. фебруар) у организацији Адриа медиа групе, као дела IV циклуса акције „Засади дрво“. Овом приликом представник Завода имао је уводно обраћање на тему „Значај професионалног ангажовања у озелењавању и пошумљавању“
- Студијски обилазак Предела изузетних одлика „Маљен“ за управљаче заштићених подручја у сарадњи са „ЈП „Србијашуме“ (11. април), када су стручни сарадници Завода учествовали у презентовању вредности ове планине на локалитетима Краљев сто, видиковац Палба и Црна река.
- Међународна конференција „Урбано шумарство“ (17-21. мај) у Београду у организацији Секретаријата за заштиту животне средине. Завод је за реализацију Конференције обезбедио материјале за учеснике и тематска предавања о заштити предела у Србији.
- Презентације о раду Завода у заштити предела и искуствима у заштити предела у Немачкој поводом посете Заводу (25. мај) професора шумарства са Немачког универзитета Гајзехам.
- Скуп управљача заштићених подручја Београда на броду Искра на Земунском кеју (27. мај) у организацији Еколошког покрета Земун на тему реализације годишњих програма рада београдских заштићених подручја.
- Суорганизација XIV Регионалног симпозијума „Флора Југоисточне Србије и региона“ одржаној у Кладову (26-29. јун) у организацији Одељења за биологију Природно-математичког факултета Универзитета у Нишу. Као суорганизатор симпозијума Завод је одштампао књигу за учеснике „Приручник за ботаничка истраживања на примеру Власинске висоравни“, обезбедио материјал за учеснике, одштампао најавне постере Симпозијума. Представници Завода одржали су стручна предавања и водили сесију „Заштита природе“.
- III Конгрес биолога Србије одржан на Златибору (21-25. септембар) у организацији Српског биолошког друштва. Представници Завода овом приликом одржали су презентацију о заштити врста.
- XXI Европски конгрес херпетолога одржан у Београду (05-09. септембар) у организацији Друштва херпетолога Србије и Биолошког факултета Универзитета у Београду. Завод је као пријатељ Конференције обезбедио тематска издања и промотивни материјал за учеснике конгреса.
- Научно-стручни скуп о националним парковима одржан на Шумарском факултету у Београду (09. октобар) у организацији ЈП „Србијашума“ и Академије инжењерских

наука Србије, на коме су представници Завода одржали презентацију о заштићеним подручјима Србије.

- Стручни скуп поводом Светског дана Резервата биосфере одржан на Шумарском факултету у Београду (03. новембар) у организацији ЈП „Србијашуме“. Овим поводом представници Завода имали су уводно обраћање и представили процес израде и резултате Периодичног Извештаја Резервата биосфере „Голија-Студеница“, који је усвојен од стране МАВ UNESCO Комисије.
- Форум „Значај едукације у очувању животне средине“, одржан у Привредној комори у Београду 20. децембра, као део учешћа у акцији „Засади дрво“, на коме је Завод представио програме едукације за заштиту природе.

Програми за просветне установе

Завод за заштиту природе Србије посебно место у свом раду посвећује реализацији образовних програма за ученике и наставнике.

Програми за наставнике:

- Образовни програм за наставнике и ученике „Знањем против страха о змијама и стршљенима“. Овим поводом реализоване су две радионице (02. фебруар и 16. мај) у сарадњи са Регионалним центром за усавршавање наставника у Нишу у оквиру Научног клуба при овом центру.
- Радионица за наставнике средњих школа у Параћину на тему „Шумски екосистеми и климатске промене“ (12. септембар) у сарадњи са Еколошким друштвом.

Програми за ученике:

- Едукативни обилазак и радионице у Специјалном резервату природе „Осредак“ (11. април) у сарадњи са управљачем ЈКП „Зеленило-Крушевац“ у циљу упознавања природних вредности резервата и откривања света птица, врста дрвећа и биљака за ученике и наставнике крушевачких основних школа.
- Радионице у Пределу изузетних одлика „Културни предео Тршић-Троноша“, (11. април) у сарадњи са Центром за културу „Вук Караџић“, за ученике Вукове спомен-школе у Тршићу. У радионицама су ученици уз инструкције стручних сарадника Завода откривали и препознавали шта то чини овај предео изузетним, и које биљке и животиње се могу видети.
- Орнитолошка радионица у Парку природе „Сићевачка клисура“ (11. април) у сарадњи са управљачем ЈП „Србијашуме“ и Друштвом за заштиту и проучавање птица Србије. Стручни сарадници Завода ученицима из нишких школа указали су на значај природне баштине наше земље и помагали да уз помоћ кључева препознају птице у окружењу.
- Едукативни обилазак Земунског парка у циљу представљања заштићених стабала у Парку (29. септембар) за земунске основце у сарадњи са Општином Земун.
- Посета Заводу и обилазак изложбене поставке Завода „Заштита природе у Србији“ за ученике ОШ „Скадарлија“, ОШ „Бранко Радичевић“, ОШ „Младост“ и Хемијско-Прехрамбене школе из Београда.
- Презентација и радионице на тему „Заштита планинских станишта“, за ученике VI разреда лозничких основних школа (12. децембар) у просторијама Центра за културу „Вук Караџић“ у Лозници.

Програми за предшколце

Током лета у сарадњи са прешколским установама и Савезом за предшколски спорт и физичко васпитање Србије за децу из београдских вртића одржане су образовне еко-играонице о свету природе наше земље у зеленим оазама града. Програм реализован у Хајд и Калемегданском парку прошло је око 200 деце из десетак београдских вртића. Током реализације програма представници Савеза организовали су разноврсне рекреативно-спортске игре за предшколце, док су им стручни сарадници Завода откривали које се дрвенасте врсте налазе у Хајд парку и где и које тајне из времена Панонског мора крије спруд из доба неогена заштићен као Споменик природе „Калемегдански рт“. О свету природе деца су учила кроз игру „Еко-скакалица“ и „Бојимо и учимо о природи“.

Деца из београдских предшколских установа о свету природе учила су и током посете изложбене поставке „Заштита природе у Србији“ у Заводу, као и у оквиру организованих посета стручњака Завода њиховим вртићима.

Програми за студенте

Завод је у току године, као део сарадње са научно-образовним институцијама које у оквиру својих студијских одсека и смерова имају предмете са темама из области заштите природе, реализовао програме за студенте:

1. Округли сто на тему „Пољопривреда и климатске промена“ (19. септембар) за студенте Пољопривредног факултета Универзитета у Београду, у Центру за младе Земун у сарадњи са општином Земун, када је представник Завода одржао предавање на тему „Плантажно гајење лековитог биља и заштита природе“.
2. Презентација о одрживом коришћењу и заштити лековитих биљака у Заводу (03. јун) за студенте Фармацеутског факултета.
3. Презентација о заштити биљака за студенте Шумарског факултета (27. април) Универзитета у Београду у Заводу.
4. Организована је посета студената III године Географског факултета, смера у оквиру предмета Геопросторне основе заштите природе (21. децембар) у Београду на тему „Систем заштите природе у Србији“.
5. Реализована је стручна пракса за студенте Биолошког факултета.
6. Посета Заводу студената Филозофског факултета групе за андрагогију у оквиру предмета „Образовање за одживи развој“ (23. новембар) у циљу упознавања система заштите природе и значаја едукације за заштиту природе.
7. Завод за заштиту природе Србије подржао је организацију VII Конгреса студената биологије „Симпласт“ (6-9. новембар) у Парку природе „Златибор“.

Програми за локалну заједницу

Представници локалних заједница о заштити природе у њиховом окружењу могли су сазнати и укључити се у процес заштите у оквиру организованих:

- Јавних расправа за заштиту Предела изузетних одлика „Цер“ (18. јануар Лозница и Шабац), Предела изузетних одлика „Ада Циганлија“ (19. јули, Београд) и Споменик природе „Дубочка пећина - Гаура Маре“ (10. фебруар, Кучево).
- Презентација одржаних поводом израде нових Студија заштите за подручја планина Јелица (19. октобар, Чачак) и Рудник (02. новембар, Рудник).

Програми за најширу јавност

У циљу мотивисања и едукације најширег круга јавности о значају очувања природних вредности и ресурса, Завод је реализовао акције за најширу јавност учешћем у манифестацијама:

- Сајам туризма, где су посетиоци могли, на Инфо пулту Завода на штанту Туристичке организације Србије, учествовати у радионици на тему „Осети природу“, када су имали прилику да распознају врсту дрвета по плоду, лековито биље по мирису и птице по звуку оглашавања уз помоћ припремљених кључева и консултације стручних сарадника Завода.
- Европски дан без аутомобила, одржан у Нишу, када су сви посетиоци имали прилику да поред учешћа у радионици „Осети природу“ погађају врсте птица играјући игру меморије и слажући пазле, и да погледају изложбу фотографија „Заштићена подручја у околини Ниша”.

Образовни програми за запослене у Заводу

У циљу развоја стручних компетенција у заштити природе, сарадници Завода учествовали су у раду стручних семинара, конференција, радионица и предавања на националном и међународном нивоу:

- Радионица о утицају одрживог развоја и климатских промена на наслеђе 17. маја у Голупцу у организацији Министарства културе.
- Радионице „Развој иновативних метода органске ратарске производње у циљу веће климатске неутралности пољопривреде“ 02. јун у Марковцу и 07. јун у Љутову у организацији Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде.
- Студијска посета Националном парку „Доломити“ у Италији.
- Регионални стручни скуп на тему екологије и енергетике „Look up“ одржан 07-08. децембра у Националном парку Копаоник у организацији Привредне коморе Србије.
- Радионица „Презентација стања ЕФА, ЛФ и про-рата у земљама ЕУ (правни оквир, институционални оквир, функционисање)“, 13. децембра у Београду у организацији Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде.

Штампа нових издања, промо материјала и материјала за пословну кореспонденцију:

1. Монографија „Птице Хиландара”
2. „Биљни свет Старе планине-флора Голине и Турјачке Гламе“
3. Сет слагалица-Свет природе Србије 2
4. Часопис „Заштите природе“ 72/1-2
5. Игре меморије на тему Птице
6. Мини кључеви за препознавање врста
7. Лична карта Завода
8. Каталог издања Завода
9. Штампани промо материјали (свеска-роковник на тему птице и сисари, фасцикла, кеса, планер)
10. Материјали за пословну кореспонденцију (омот, списа, меморандум и коверте)
11. Промотивни 3Д материјал (торба, термос, шоља, оловке, мајице)

Припрема издања:

1. Монографија „Заштићени паркови Србије“, урађени текстови, рецензија, превод на енглески језик и дизајн
2. Монографија „Строго заштићене врсте дрвећа и жбунова“, урађени сви текстови, рецензија, лектура, дизајн, обезбеђено 80% фото материјала
3. Приручник „Заштићене врсте дрвећа и жбунова у Србији“ припремљени су основни текстови и цртежи за све врсте
4. Црвена књига риба Србије, урађен текст на српском језику и добијено 60% фотографија
5. Редизајн монографије Споменик природе „Церјанска пећина“- урађен дизајн, нове карте и део иновираног текста у складу са новим открићима делова пећине.

Промотивна издања:

1. Пет тематских плаката за реализацију програма Министарства заштите животне средине: Заштићена подручја Србије, Горње Подунавље, Мокра Гора, Засавица и Ботаничка башта „Јевремовац“
2. Пет постера за опремање штанда Завода на Сајму екологије у Београду: Ада Циганлија, Увац, Пчиња, Стара планина, Кучај Бељаница, Вражји камен-Просечник
3. Четири постера за опремање штанда на Сајму књига у Београду: књиге из едиције о природи Хиландара, књиге из едиције приручници за препознавање врста, монографије о заштићеним врстама и црвене књиге врста у Србији
4. За акцију садње оморике у двориштима београдских школа урађена инфо табла о Панчићевој оморици
5. Одштампане две тематске поштанске марке из серијала Европска заштита природе (Специјални резерват природе „Јелашничка клисура“ и Специјални резерват природе „Клисура реке Трешњице“ и једна на тему Дан планете (сарадња са ЈП „Србијамарка“).

Техничко уређивање и прелом Студија заштите:

1. НП Стара планина
2. ПИО Ада Циганлија
3. СП Два храста поред Годовичког пута-Пожега
4. СП Храстова шума у Раденковцу
5. СП Кањон Вучјанске реке
6. СП Шалиначки луг
7. СП Три храста лужњака у селу Висибаба-Пожега
8. СРП Велики Рзав
9. ЗС Дивчибаре
10. ЗС Мали вранац

Председник Управног одбора

Драган Ивановић

Јастребац